

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα

Στρατηγικές Σπουδές και Διεθνής Πολιτική

Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων: Αναπλ. Καθηγητής Σπυρίδων Λίτσας

ΘΕΜΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

«Το Ιράν στο νέο γεωστρατηγικό πεδίο της Κεντρικής Ασίας. Οι σχέσεις με τη Δύση, οι σχέσεις με κομβικά κράτη της Μέσης Ανατολής και εσωτερικά θέματα κοινωνικοπολιτικής συνοχής»

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Μάντζιαρη Στυλιανή

Θεσσαλονίκη

Φεβρουάριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	3
1.1 ΑΡΧΑΙΑ ΠΕΡΣΙΑ	3
1.2 ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ- ΙΣΛΑΜ.....	4
1.3 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	6
1.3.1 Από τους Χαζάρους στο κράτος των Παχλαβί.....	6
1.3.2 Η ισλαμική Επανάσταση & η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν ...	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ: ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΡΑΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	18
2.1.ΓΕΝΙΚΑ.....	18
2.2 ΘΡΗΣΚΕΙΑ	19
2.2.1 Ισλάμ - Σίιτες & Σουνίτες.....	19
2.2.2 Ιράν & Σιιτικό δόγμα	22
2.3 ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ – ΘΕΣΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	25
2.4 ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΙΡΑΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΤΟ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ.....	39
3.1. ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΤΟ ΣΤΟΧΑΣΤΡΟ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.....	39
3.2. ΤΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΙΡΑΝ ΤΟΥ ΑΓΙΑΤΟΛΑΧ ΧΟΜΕΪΝΙ.....	43

3.3. ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΗΜΕΡΑ: ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ & ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΜΕ ΤΙΣ ΗΠΑ ΚΑΙ ΜΕ ΚΟΜΒΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ.....	59
4.1. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΗΠΑ- ΙΡΑΝ	59
4.2. ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΡΑΝ ΜΕ ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ.....	74
4.3 ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΣΡΑΗΛ-ΙΡΑΝ.....	89
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	115
A. ΒΙΒΛΙΑ	115
Ελληνόγλωσσα.....	115
Ξενόγλωσσα	115
B. ΑΡΘΡΑ	116
Ελληνόγλωσσα.....	116
Ξενόγλωσσα	116
Γ. ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ	119

Στα σύζυγό μου Γιάννη και στα παιδιά μου, Σπύρο, Αποστόλη και Μάριο που ήταν πλάι μου και με στηρίζανε όλον αυτόν τον καιρό. Στους γονείς μου που χωρίς την πολύτιμη βοήθειά τους θα ήταν αδύνατη η ολοκλήρωση αυτού του «ταξιδιού».

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα και τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Στυλιανή Μάντζιαρη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

"Όλοι οι άνθρωποι είναι μέλη ενός σώματος γιατί δημιουργήθηκαν από μία ουσία. Όταν η μοίρα ταλαιπωρεί ένα άκρο με πόνο τα άλλα άκρα δεν θα μείνουν ασυγκίνητα. Εσύ που δεν λυπάσαι για τους άλλους που υποφέρουν δεν δικαιούσαι να αποκαλείσαι άνθρωπος."

Απόσπασμα από το ποίημα "Γκολεστάν" του Σααντί αποτυπωμένο πάνω από την κεντρική είσοδο του κτηρίου του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη.

Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν είναι αναμφίβολα μία από τις σημαντικότερες χώρες στο γεωστρατηγικό πεδίο της Κεντρικής Ασίας, κατέχοντας δεσπόζουσα θέση στην περιοχή του Περσικού Κόλπου. Σε όλη τη διάρκεια της μακραίωνης ιστορίας της έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις, αφού τα τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που διαθέτει, αποτελούσαν ανέκαθεν πόλο έλξης για τις εκάστοτε Μεγάλες Δυνάμεις, οι οποίες προσπαθούσαν να την προσαρτήσουν στη σφαίρα επιρροής τους. Το 1979 συντελέστηκε η Ισλαμική Επανάσταση του Αγιατολάχ Χομεϊνί με την οποία θεσμοθετήθηκε το θεοκρατικό καθεστώς στην πολιτική ζωή της χώρας και συνιστά μία από τις κομβικές στιγμές της σύγχρονης ιστορίας της. Η εξουσία περιήλθε εξολοκλήρου στον κλήρο καθιστώντας τον Αγιατολάχ Χομεϊνί ισόβιο και αδιαφιλονίκητο θρησκευτικό - πολιτειακό ηγέτη. Έτσι το Ιράν του Σάχη από κοσμικό κράτος και σύμμαχος των ΗΠΑ, μετατράπηκε σε μία χώρα με έντονη αντιδυτική πολιτική, όπου κυριαρχούσε η κατά γράμμα τήρηση των διδαχών του Κορανιού και η εξαγωγή της Επανάστασης. Η επαναστατική ρητορική του Αγιατολάχ εγκαινίασε μία μακρά περίοδο αδιέξοδων σχέσεων με τη Δύση και ιδιαίτερα τις ΗΠΑ, αλλά και με τη Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ, κατάσταση που συνεχίζεται και ως τις μέρες μας.

Σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξουμε μέσα από μια ιστορική αναδρομή, τη διαφορετικότητα του Ιράν σε σχέση με τα υπόλοιπα αραβικά κράτη της περιοχής και στη συνέχεια να αναλύσουμε τις σχέσεις του με τη Δύση και κυρίως με τις ΗΠΑ, τη Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ. Επιπλέον, λόγω της μεταστροφής της πολιτικής των ΗΠΑ μετά την εκλογή του προέδρου Τραμπ, θα προσπαθήσουμε να εκτιμήσουμε τις εξελίξεις στις σχέσεις των δύο κρατών, καθώς παρόλο που μετά από μια μεγάλη χρονική περίοδο τεταμένων σχέσεων κατάφεραν να βρουν ένα σημείο γεφύρωσης επί προεδρίας Ομπάμα, οι εξελίξεις

δεν ήταν οι προσδοκώμενες καθώς ο ερχομός των ρεπουμπλικάνων στην εξουσία άλλαξε τα δεδομένα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

1.1 ΑΡΧΑΙΑ ΠΕΡΣΙΑ

Το Ιράν ή η Περσία όπως ονομαζόταν έως το 1935 αποτελεί έναν εκ των αρχαιότερων πολιτισμών, με μία εντυπωσιακή ιστορική συνέχεια που χρονολογείται περίπου από το 9000 πΧ, σε μία γεωγραφική περιοχή σχεδόν αμετάβλητη μέσα στους αιώνες.¹ Οι πρώτοι κάτοικοι της Περσίας ήταν Μήδοι και Πέρσες, όμως οι δεύτεροι επικράτησαν και δημιούργησαν την αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών, η οποία εκτεινόταν από τη Μικρά Ασία και την Αίγυπτο έως τον Ινδό ποταμό². Ακολούθησαν οι ελληνοπερσικοί πόλεμοι το διάστημα από το 499 έως 449 πΧ και τελικά η δυναστεία των Αχαιμενιδών καταλύθηκε από τον Μέγα Αλέξανδρο, ο οποίος εισήγαγε στοιχεία του ελληνικού πολιτισμού. Μετά το θάνατο του Αλέξανδρου το 323 π.Χ. η Περσία διαμελίστηκε και την εξουσία ανέλαβε η δυναστεία των Πάρθων που επηρεάστηκε σημαντικά από την ελληνική κουλτούρα, την οποία και διατήρησε παράλληλα με την περσική.

Τη δυναστεία των Πάρθων διαδέχτηκε αυτή των Σασσανιδών, η οποία κυβέρνησε για περίπου 400 χρόνια και ο αρχαίος περσικός πολιτισμός έφτασε στο απόγειο της ακμής του,³ μιας και οι Σασσανίδες βασιλείς επεδίωκαν με κάθε τρόπο να τον αναζωογονήσουν και να απομακρύνουν κάθε ξένη επιρροή.⁴ Η κυρίαρχη θρησκεία του κράτους ήταν ο Ζωροαστρισμός⁵ και αποτελεί αναμφίβολα μία από τις σημαντικότερες περιόδους της περσικής-ιρανικής ιστορίας πριν την έλευση του Ισλάμ, αφού η πολιτιστική δραστηριότητα που αναπτύχθηκε ήταν εξαιρετικά πλούσια και σημειώθηκαν σπουδαία επιτεύγματα.⁶ Ιδίως

¹ http://factsanddetails.com/central-asia/Central_Asian_Topics/sub8_8b/entry-4504.html

² Iran a country study, Federal Research Division, Library of Congress, Edited by Glenn Curtis and Eric Hooglund, 2008, σελ. 55-59

³ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ 39

⁴ http://factsanddetails.com/central-asia/Central_Asian_Topics/sub8_8b/entry-4504.html

⁵ Iran a country study, Federal Research Division, Library of Congress, Edited by Glenn Curtis and Eric Hooglund, 2008, σελ 60

⁶ https://www.metmuseum.org/toah/hd/sass/hd_sass.htm Από τα πιο γνωστά αντικείμενα της περιόδου εκείνης ήταν ασημένια σκεύη (πίατα, κανάτες, δοχεία και αγγεία), τα οποία κατασκευάζονταν κυρίως στο Ιράν και στη Μεσοποταμία και ήταν διακοσμημένα με παραστάσεις από την αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή ιστορία. Φημισμένα ήταν τα περσικά υφάσματα, κυρίως από μετάξι, καθώς και σφραγίδες από ημιπολύτιμους λίθους. Όλα τα παραπάνω αγαθά έφταναν μέσα από τους εμπορικούς δρόμους στην Ευρώπη και στην Ασία, εξαπλώνοντας την περσική πολιτιστική κληρονομιά της δυναστείας των Σασσανιδών.

στα χρόνια της βασιλείας του Χοσρόη του Α' ιδρύθηκαν νέες πόλεις και κατασκευάστηκαν πολλά έργα, ήκμασε το εμπόριο με την Ανατολή και τη Δύση και μεταφράστηκαν πολλά βιβλία.⁷ Το κράτος των Σασσανιδών ήταν μία από τις μεγαλύτερες δυνάμεις της εποχής και στους τέσσερις αιώνες της κυριαρχίας του ήρθε αντιμέτωπο αρχικά με τη Ρωμαϊκή και έπειτα, με τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, με αποτέλεσμα τη βαθμιαία αποδυνάμωσή του και την κατάκτησή του από τους Άραβες τον έβδομο αιώνα.

1.2 ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ- ΙΣΛΑΜ

Όπως αναφέραμε οι χρόνιες συγκρούσεις των Περσών με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και έπειτα με το Βυζάντιο είχαν ως αποτέλεσμα την στρατιωτική εξασθένιση τους κράτους των Σασσανιδών, ενώ η οικονομική παρακμή, η βαριά φορολογία και η ενίσχυση της εξουσίας των τοπικών αρχόντων⁸ ήταν παράγοντες που διευκόλυναν και αυτοί με τη σειρά τους την αραβική εισβολή.⁹ Το 637 μΧ οι Άραβες κατέκτησαν την πρωτεύουσα Κτησιφώντα και το 641-642 μΧ νίκησαν τον στρατό των Σασσανιδών στο Ναχαβάντ. Η αποδυναμωμένη και ταραγμένη περσική αυτοκρατορία του τελευταίου βασιλιά των Σασσανιδών, Ισδιγέρδη, δεν μπόρεσε να αντισταθεί στους μουσουλμάνους κατακτητές, οι οποίοι έως το 650 μ.Χ είχαν καταφέρει να την υποδουλώσουν¹⁰. Η διαδικασία εξισλαμισμού της Περσίας έγινε σταδιακά, διαρκώντας περίπου δύο αιώνες, και παρά την αντίσταση που προέβαλαν κάποιες επαρχίες απέναντι στους κατακτητές, ο λαός εγκατέλειψε το ζωροαστρισμό και αγκάλιασε την νέα θρησκεία έως τον ένατο αιώνα.^{11 12}

Η αποδοχή της ισλαμικής θρησκείας επέφερε σημαντικές αλλαγές στον τρόπο ζωής των Περσών, ωστόσο, η εξουσία των Αράβων ήταν ήπια και έτσι οι Πέρσες μπόρεσαν να

⁷ Iran a country study, Federal Research Division, Library of Congress, Edited by Glenn Curtis and Eric Hooglund, 2008, σελ 62.

⁸ Ο.π.

⁹ Ο Προφήτης Μωάμεθ, κηρύττοντας τη νέα θρησκεία, κατάφερε να ενοποιήσει τα νομαδικά φύλα της αραβικής χερσονήσου, και έτσι, οι Άραβες άρχισαν να κατακτούν συνεχώς όλο και περισσότερες χώρες στην προσπάθεια διάδοσης του Ισλάμ και ανατροπής των παλαιών θρησκειών (ιουδαϊσμού, του ζωροαστρισμού και του χριστιανισμού)

¹⁰ <http://www.iranicaonline.org/articles/sasanian-dynasty>

¹¹ <https://www.iranculture.gr/istoria>

Ο λαός συνεργάστηκε με τους νέους κατακτητές γιατί δεν είχε τίποτα να χάσει και επιπρόσθετα, οι Άραβες πρόσφεραν ειδικά προνόμια σε εκείνους που «αγκάλιαζαν» τη νέα θρησκεία χωρίς αντίσταση. Η διαδικασία εξισλαμισμού ήταν πιο εύκολη στα αστικά κέντρα από ότι στην επαρχία

¹² Iran a country study, Federal Research Division, Library of Congress, Edited by Glenn Curtis and Eric Hooglund, 2008, σελ 63

διατηρήσουν πολλά ήθη και έθιμα, καθώς και πρακτικές διοικητικής φύσεως. Κατά τη διάρκεια του Χαλιφάτου των Αββασιδών, του τρίτου χρονικά ισλαμικού χαλιφάτου (750-1258 μ.Χ.), έχουμε την Ισλαμική Χρυσή Εποχή και την άνθιση των επιστημών, της φιλοσοφίας, της ιατρικής, της λογοτεχνίας και των καλών τεχνών, καθώς οι Αββασίδες επικεντρώθηκαν στη συστηματική καταγραφή της γνώσης. Ο μουσουλμανικός κόσμος αποτέλεσε την περίοδο εκείνη σημείο συνάντησης και σύνθεσης διαφόρων πολιτισμών και έδωσε την ευκαιρία στους Πέρσες, να διατηρήσουν μία διακριτή κοινωνικοπολιτική και πολιτισμική ταυτότητα απέναντι στους Άραβες κατακτητές, στην οποία ενσωμάτωσαν πολλά στοιχεία της κουλτούρας τους και του πολιτισμού τους της προϊσλαμικής περιόδου¹³. Μάλιστα δεν αποδέχτηκαν την αραβική γλώσσα, αλλά χρησιμοποιώντας στοιχεία από το αραβικό αλφάβητο κατάφεραν να δημιουργήσουν μία νέα περσική γλώσσα, η οποία αποτελεί έως σήμερα την επίσημη γλώσσα του Ιράν¹⁴.

Ιδιαίτερα την περίοδο της παρακμής του Χαλιφάτου έκαναν την εμφάνισή τους στο υπόδουλο περσικό κράτος διάφορες δυναστείες, όπως αυτή των Σελτζούκων, οι οποίοι ήταν λάτρεις του περσικού πολιτισμού και έτσι, υιοθέτησαν τα περσικά ήθη και έθιμα και προήγαγαν την περσική γλώσσα¹⁵. Τον 13^ο αιώνα η Περσία κατελήφθη από τους Μογγόλους του Τζέγκις Χαν, οι οποίοι κυβέρνησαν για δύο περίπου αιώνες και αδιαφόρησαν για τον περσικό πολιτισμό. Έτσι, τερματίστηκε απότομα η πολιτιστική άνθιση της εποχής των Σελτζούκων, αφού οι νέοι κατακτητές διατήρησαν τα νομαδικό τρόπο ζωής τους. Τους διαδέχτηκαν η δυναστεία των Σαφαβιδών, χάρη στην οποία η Περσία αναζωογονήθηκε ξανά και καθιέρωσαν το σιτικό δόγμα ως επίσημη θρησκεία του κράτους¹⁶.

¹³ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 41

¹⁴Iran a country study, Federal Research Division, Library of Congress, Edited by Glenn Curtis and Eric Hooglund, 2008, σελ 63

Ο Φερντουσί, ο μεγαλύτερος επικός ποιητής της χώρας, θεωρείται σήμερα ως η πιο σημαντική μορφή στην επιβίωση της περσικής γλώσσας.

¹⁵ Την περίοδο εκείνη εγκαταστάθηκαν στην Περσία πολλές τουρκικές φυλές και έτσι, ο πληθυσμός άρχισε να χρησιμοποιεί διάφορες αλταϊκές γλώσσες και διαλέκτους.

¹⁶Andrew j. Newman, Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire, 2006 by I.B.Tauris & Co Ltd, σελ.17

1.3 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

1.3.1 Από τους Χαζάρους στο κράτος των Παχλαβί

Στη νεότερη ιστορία η Περσία εισέρχεται με τη δυναστεία των Κατζάρ ή Χαζάρων τουρκικής καταγωγής από το Αζερμπαϊτζάν, η οποία θα διατηρήσει την εξουσία από το 1794 έως το 1925, ενώ η διαφθορά και ο νεποτισμός διαβρώνουν την περσική κοινωνία.¹⁷ Τον 18ο αιώνα η Περσία τέθηκε σε τροχιά σύγκρουσης με την τσαρική Ρωσία, η οποία αναζητούσε διέξοδο προς την Κασπία Θάλασσα και την Υπερκαυκασία, περιοχές που ως τότε ελέγχονταν από την περσική αυτοκρατορία. Οι πολεμικές αναμετρήσεις ανάμεσα στις δύο αυτοκρατορίες τερματίστηκαν με τη συνθήκη του Γκουλιστάν (1813) και τη συνθήκη του Τουρκμεντσάι (1828) με την Περσία να χάνει οριστικά όλα τα εδάφη που κατείχε στην Υπερκαυκασία και τον Βόρειο Καύκασο (Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν), με αποτέλεσμα η Ρωσία να διασφαλίζει μία ισχυρή ναυτική παρουσία στην Κασπία Θάλασσα.¹⁸ Το δεύτερο μισό του

Οι Σαφαβίδες πήραν το όνομά τους από τον Σεΐχη Safi ad Din (πέθανε το 1334μΧ), ο οποίος πιστεύεται ότι ήταν απόγονος του Έβδομου Ιμάμη των σιτών, Musa al Kazim. Τα πρώτα χρόνια οι ακόλουθοι του τάγματος ήταν κυρίως σουνίτες, στα μέσα όμως του 15^{ου} αιώνα ασπάστηκαν το σιτισμό. Το 1501, υπό την ηγεσία του Ισμαήλ, ανέλαβαν την εξουσία στην Περσία κατακτώντας το Ταμπρίζ, το οποίο έγινε η πρωτεύουσα του κράτους τους. Κατά τη διάρκεια της δυναστείας των Σαφαβιδών η Περσία αναγεννήθηκε και καθιέρωσαν το σιιτικό δόγμα ως επίσημη θρησκεία του κράτους τους. Μέσω του προσηλυτισμού υποχρέωσαν την πλειοψηφία των μουσουλμάνων να ασπαστούν το εν λόγω δόγμα και κατά τα πρώτα χρόνια της βασιλείας τους το πολίτευμα ήταν θεοκρατία, όπου η πολιτεία και η θρησκεία βρίσκονταν σε στενή συνεργασία.

¹⁷ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ. 40 επ.

Στη θεωρία την εποχή των Χαζάρων ο εκάστοτε σάχης ήταν ο απόλυτος μονάρχης, με απεριόριστες εξουσίες που ασκούσε τη νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία. Στην πράξη όμως η δύναμή τους ήταν αρκετά περιορισμένη- δεν επεκτείνονταν πέρα από την πρωτεύουσα- εξαιτίας της έλλειψης μίας ισχυρής κεντρικής εξουσίας (γραφειοκρατικά δομημένης που θα μπορούσε να εποπτεύει ουσιαστικά όλη την επικράτεια) και ενός σωστά οργανωμένου στρατού (δεν ξεπερνούσε τις 8000), από τους οποίους εξαρτιόταν η εφαρμογή των διαταγμάτων τους. Δεν είχαν κανένα ουσιαστικό έλεγχο επί των επαρχιών, όπου τον έλεγχο είχαν τοπικοί άρχοντες (που μπορεί να ήταν πλούσιοι έμποροι, φύλαρχοι, κληρικοί ή και γαιοκτήμονες), των οποίων η δύναμη αυξάνονταν σε βάρος της κεντρικής εξουσίας. Στην πράξη η εξουσία του σάχη εξαρτιόταν από την καλή θέληση των τοπικών αυτών παραγόντων. Τα Υπουργεία που υπήρχαν (οικονομικών, δικαιοσύνης, πόλεμου και εξωτερικών σχέσεων) δεν τηρούσαν αρχεία και δεν διέθεταν αρκετό προσωπικό, ώστε να λειτουργήσουν αποτελεσματικά σε όλη την επικράτεια, ενώ οι Υπουργοί μπορούσαν να μεταβιβάσουν τις θέσεις τους στα παιδιά τους. Τα έσοδα από τη φορολογία ήταν ελάχιστα σε σύγκριση με τις κρατικές δαπάνες για τη συντήρηση της Αυλής και τα έξοδα της βασιλικής οικογένειας. Στο κράτος κυριαρχούσε η ανομία και οι Χαζάροι μιας και δε μπορούσαν να ασκήσουν ουσιαστική διοίκηση επεβίωσαν εκμεταλλευόμενοι τον κοινωνικό-θρησκευτικό διαχωρισμό και τις αντιδικίες που συχνά ξεσπούσαν ανάμεσα στις φυλές και στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Η βασιλική εξουσία στηριζόταν στην τακτική «διαίρει και βασίλευε» και οι Χαζάροι εξασφάλιζαν την ασφάλειά τους καλλιεργώντας συστηματικά αμοιβαίες αντιζηλίες. Ήταν αποκομμένοι από την περσική κοινωνία και τις ανάγκες της και περιτοιχιζόνταν από μία διεφθαρμένη Αυλή, ενώ ο λαός ήταν αντιμέτωπος με τη φτώχεια και την εκμετάλλευση/καταπίεση των Αξιωματούχων και των τοπικών άρχοντων.

¹⁸ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 291.

Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ. 68.

19^{ου} αιώνα η Περσία μπήκε στο στόχαστρο των δύο μεγάλων δυνάμεων της εποχής, της Ρωσίας και της Μεγάλης Βρετανίας, οι οποίες ανταγωνίζονταν για τον έλεγχο της Κεντρικής Ασίας. Η κακοδιαχείριση και οι σπατάλες των Χαζάρων διευκόλυναν τη σταδιακή διείσδυση των ξένων δυνάμεων στην πολιτική και οικονομική ζωή της χώρας,¹⁹ καθιστώντας έτσι, την ανεξαρτησία της Περσίας κενό γράμμα. Το 1907 μάλιστα η Μεγάλη Βρετανία και η Ρωσία υπέγραψαν μεταξύ τους συμφωνία που μοίρασε τη χώρα σε δύο σφαίρες επιρροής, με την πρώτη να ελέγχει το νότιο τμήμα της, καθώς της εξασφάλιζε μία ασφαλή δίοδο προς την Ινδία, και τη δεύτερη να εποπτεύει το βόρειο τμήμα της. Οι δυνάμεις αυτές επηρέαζαν ουσιαστικά τις πολιτικές εξελίξεις στο περσικό κράτος, ορίζοντας και παύοντας τους εκάστοτε Υπουργούς, και το σημαντικότερο διασφάλιζαν την παραμονή στην εξουσία των Χαζάρων βασιλέων, επηρεάζοντας ακόμα και τη σειρά διαδοχής τους.²⁰

Οι Χαζάροι επιχείρησαν να περιορίσουν την ξένη διείσδυση, ενδυναμώνοντας το κράτος τους,²¹ ωστόσο οι προσπάθειές τους δεν τελεσφόρησαν, εξαιτίας της αδυναμίας της κρατικής μηχανής να εισπράξει φόρους και να αυξήσει τα έσοδα. Έτσι, άρχισαν να δανείζονται χρήματα από τους Βρετανούς και τους Ρώσους και να τους εκχωρούν διάφορα προνόμια²²(εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, διπλωματικά και εμπορικά²³), μεγαλώνοντας τη δυσαρέσκεια του περσικού λαού. Από την περίοδο εκείνη έλκουν την καταγωγή τους τα αισθήματα δυσπιστίας των Ιρανών απέναντι στις επεμβατικές διαθέσεις των ξένων δυνάμεων, καθώς τις θεωρούσαν υπεύθυνες για τα δεινά της χώρας τους και για οποιαδήποτε εθνική κρίση. Ειδικότερα, ο σάχης Μουζά φαρ ουντ Ντιν (Muzaffar al-Din) (ήταν στην εξουσία από το 1896 έως το 1907) ήταν εκείνος που παραχώρησε στους Βρετανούς τα αποκλειστικά δικαιώματα για την εξεύρεση, εκμετάλλευση, εμπορεία και πώληση του ιρανικού φυσικού αερίου και πετρελαίου για χρονικό διάστημα εξήντα ετών.²⁴ Αδυνατώντας να καλύψει τα κρατικά έξοδα και όντας αντιμέτωπος με τη χρεωκοπία

¹⁹ Οι Άγγλοι και οι Ρώσοι καταπιέστηκαν με την οικονομία και τον τραπεζικό κλάδο, οι Βέλγοι με το εμπόριο και τις εξαγωγές, ενώ οι Γερμανοί ανέλαβαν την εκπαίδευση των στρατιωτικών δυνάμεων.

²⁰ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ. 68.

²¹ Το ετήσιο κρατικό έλλειμα ανέρχονταν πάνω από 1 εκατομμύριο δολάρια, ωστόσο οι Χαζάροι αδυνατούσαν να αυξήσουν τα κρατικά έσοδα από τη φορολογία.

²² Ο σάχης Nasser al-Din πρώτος εισήγαγε αυτήν την τακτική παραχωρώντας στη Βρετανία το αποκλειστικό δικαίωμα κατασκευής ορυχείων, δρόμων, φραγμάτων και σιδηροδρόμων

²³ Οι Ρώσοι και οι Βρετανοί έμποροι κυριαρχούσαν στην περσική κοινωνία εις βάρος των Περσών και εκμεταλλευόμενοι τα τοπικά αγαθά, εξήγαγαν κυρίως χαλιά, βαμβάκι, μετάξι, ρύζι, γούνες, αποξηραμένα φρούτα και όπιο.

²⁴ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ. 73.

και τον αυξανόμενο πληθωρισμό στράφηκε στις ρωσικές και βρετανικές τράπεζες για να λάβει νέα δάνεια, ενώ είχε ήδη λάβει ένα ύψους τεσσάρων εκατομμυρίων δολαρίων.²⁵ Η κατάσταση στη χώρα ήταν τεταμένη, αφού ο λαός υπέφερε από τον πληθωρισμό και την αύξηση των τιμών σε βασικά είδη και δυσανασχετούσε για την ολοκληρωτική επέμβαση των ξένων δυνάμεων που ουσιαστικά στερούσαν την κρατική ανεξαρτησία. Η δυσαρέσκεια ήταν διάχυτη και ξεκίνησαν διαμαρτυρίες τον Ιούνιο του 1906, ενώ το αίτημα για πολιτικές μεταρρυθμίσεις ήταν διάχυτο τόσο από τις παραδοσιακές συντηρητικές δυνάμεις, τον κλήρο και το παζάρι, όσο και από τους φιλελεύθερους ανθρώπους της διανόησης. Οι βαθύτερες αιτίες της αστικής επανάστασης του 1906 εντοπίζονται στον 19^ο αιώνα και στην ολοκληρωτική διείσδυση των δυτικών δυνάμεων στην περσική πραγματικότητα.²⁶ Αν και αρχικά πέτυχε το στόχο της, οδηγώντας στη δημιουργία του πολιτεύματος της συνταγματικής μοναρχίας,²⁷ σε πρακτικό επίπεδο όμως δεν μπόρεσε να λειτουργήσει και να

²⁵ Ο Μουζά φαρ ουντ Ντιν σπαταλούσε τα λεφτά από τα δάνεια σε ταξίδια στο εξωτερικό και για να καλύψει τις ανάγκες της Αυλής. Οι δανειστές ως αντάλλαγμα για τα δάνεια που του έδωσαν, τον υποχρέωσαν να παραχωρήσει την εκμετάλλευση του φορολογικού συστήματος σε Βέλγους διαχειριστές.

²⁶ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ 35-94.

²⁷ Το καθεστώς δε μπορούσε να αντικρούσει τις λαϊκές διαμαρτυρίες, εξαιτίας της έλλειψης μίας ισχυρής κεντρικής εξουσίας που στερούνταν των αναγκαίων μηχανισμών για να ελέγξει το κράτος της. Οι συντελεστές της επανάστασης επιθυμούσαν τη θεσμοθέτηση του πολιτεύματος της Συνταγματικής Μοναρχίας, με την κλασική διάκριση των εξουσιών σε εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική. Ο Σάχης θα ήταν επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας και των Ενόπλων Δυνάμεων, όμως θα έπρεπε να λάβει προηγουμένως έγκριση από την Εθνοσυνέλευση, η οποία θα ήταν το θεμελιώδες όργανο της ιρανικής πολιτικής σκηνής. Η Εθνοσυνέλευση ως εκπρόσωπος του λαού θα μπορούσε να λάβει οποιοδήποτε μέτρο έκρινε αναγκαίο για την ευημερία της χώρας και να έχει τον τελικό λόγο για τις συνθήκες, τους νόμους και τα δάνεια της Περσίας. Επιπλέον, αναγνωρίζονταν μία σειρά από δικαιώματα, όπως αυτό της αυτοδιάθεσης, της ελευθερίας έκφρασης, του συνεταιρίζεσθαι και της ισονομίας. Σχεδιάστηκε η περσική σημαία και ορίστηκε ότι το σιτικό δόγμα θα είναι η επίσημη θρησκεία του κράτους.

οδηγήσει στην ισχυροποίηση του περσικού κράτους.²⁸²⁹ Τελικά, το 1911 η περσική Εθνοσυνέλευση/Κοινοβούλιο (Ματζλίζ) διαλύθηκε³⁰, παρόλα αυτά, η πενταετής κοινοβουλευτική εμπειρία ήταν μία πολύ σημαντική κατάκτηση και έθεσε τα θεμέλια δημοκρατικού πολιτεύματος στην μετέπειτα ιρανική πολιτική σκηνή.

Η δυναστεία των Χαζάρων οδήγησε την Περσία σε πλήρες οικονομικό χάος, ενώ η ανακάλυψη των κοιτασμάτων πετρελαίου το 1908 όξυνε τον ανταγωνισμό ανάμεσα στη Ρωσία και στη Μεγάλη Βρετανία. Με το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η περσική κυβέρνηση συνεχίζει να τελεί υπό βρετανική εποπτεία, ενώ εδάφη της εξακολουθεί να ελέγχει και η Ρωσία. Το Φεβρουάριο του 1921 ο Διοικητής της Ταξιαρχίας των Κοζάκων³¹, Ρεζά Χαν (Reza Khan), ανατρέπει την παρακμάζουσα δυναστεία των Χαζάρων με το πραξικόπημα του Ζιγιαουντίν, το 1922 γίνεται υπουργός Πολέμου, ενώ το 1923 αναλαμβάνει πρωθυπουργός της χώρας. Το 1925 με ειδική συντακτική συνέλευση στέφεται Σάχης με δικαίωμα κληρονομικής διαδοχής, σηματοδοτώντας έτσι, την ίδρυση της δυναστείας των Παγλαβί που διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη νεότερη ιρανική ιστορία. Με τον τρόπο αυτό, τερματίζεται η μακρά περίοδος παρακμής του περσικού κράτους, το οποίο ανακτά την ανεξαρτησία-αυτονομία του και εισέρχεται σε μία νέα περίοδο πολιτικής αναγέννησης.

²⁸ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ 41 επ.
http://www.iranchamber.com/history/constitutional_revolution/constitutional_revolution.php

²⁹ Αυτό συνέβη αρχικά, λόγω της αδυναμίας συνεργασίας των συντελεστών της (η Εθνοσυνέλευση αποτελούνταν από εμπόρους, κληρικούς, αξιωματούχους και φιλελεύθερους της διανοήσης), οι οποίοι όντας διαιρεμένοι σε φιλελεύθερους και συντηρητικούς, δεν μπορούσαν να συμφωνήσουν αν στην περσική κοινωνία θα κυριαρχούσε η Σαρία και ο μουσουλμανικός νόμος ή πιο φιλελεύθερες τάσεις. Επιπλέον, ο σάχης Μουζά φαρ ουντ Ντιν (Muzaffar al-Din) πέθανε και ο διάδοχός του Muhammad Ali Shah (ανέλαβε την εξουσία τον Ιανουάριο του 1907) παρότι υπέκυψε στις απαιτήσεις της Εθνοσυνέλευσης, το 1908 με τη βοήθεια των Κοζάκων οργάνωσε στρατιωτικό χτύπημα ενάντια στο Κοινοβούλιο, το οποίο προκάλεσε εμφύλια διαμάχη ανάμεσα σε εκείνους που ήθελαν τον Κοινοβουλευτισμό(πολλοί από αυτούς σκοτώθηκαν και άλλοι εξορίστηκαν) και τους υποστηρικτές της βασιλείας. Επίσης, το 1907 δεν προέβλεπε καμία αντίσταση στην υπογραφή της βρετανορωσικής συμφωνίας που χώριζε την Περσία σε σφαίρες επιρροής. Η εμπλοκή των ξένων δυνάμεων στην περσική καθημερινότητα δυσχέραινε το έργο της Εθνοσυνέλευσης. Ο σημαντικότερος όμως λόγος ήταν ότι στην Περσία εξακολουθούσε να απουσιάζει μία ισχυρή κεντρική εξουσία που να διαθέτει τους αναγκαίους μηχανισμούς επιβολής. Ο έλεγχος των επαρχιών ήταν αδύνατος και ενισχύονταν συνεχώς η δύναμη των τοπικών παραγόντων. Επίσης, όταν η Εθνοσυνέλευση προσπάθησε να εισάγει φορολογικές μεταρρυθμίσεις και να αυξήσει τα κρατικά έξοδα συνάντησε σθεναρή αντίσταση την οποία δεν μπόρεσε να κάμψει και τελικά, αναγκάστηκε να λάβει δάνεια από τη Ρωσία και τη Βρετανία προκειμένου να αποτρέψει την χρεοκοπία.

³⁰ William Cleveland & Martin Bunton, *A History of The Modern Middle East*, σελ 459, Fourth Edition, 2008, Westview Press

³¹ Οι Κοζάκοι ήταν στρατιωτική μονάδα, με άρτια εκπαίδευση, την ευθύνη της οποίας μετά το 1917 ανέλαβαν οι Βρετανοί, γεγονός που ενισχύει τις υποψίες ότι υποκίνησαν το πραξικόπημα.

Ο Ρεζά Χαν, μιμούμενος τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ, οραματίζεται τη δημιουργία ενός ισχυρού κοσμικού κράτους και για να πετύχει το σκοπό του ενισχύει σημαντικά την κεντρική εξουσία και τη γραφειοκρατία, αλλά και το στρατό. Το Δημόσιο και ο στρατός ισχυροποιούνται³² και το σημαντικότερο διαχωρίζεται η θρησκεία από τη λειτουργία του κράτους, εφαρμόζοντας κοσμική πολιτική³³. Αν και ο Σάχης είχε επίγνωση της βαρύτητας του ρόλου της ισλαμικής θρησκείας στις ζωές των Ιρανών, ωστόσο στα χρόνια του η δράση του κλήρου περιορίζεται σημαντικά από τομείς στους οποίους είχε παλαιότερα την πρωτοκαθεδρία, δηλαδή την παιδεία και το σύστημα απόδοσης της δικαιοσύνης³⁴. Ο θεσμός της μοναρχίας θεσμοθετείται και το εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα της χώρας ξεκινάει με μία σειρά μέτρων υπό τις επιταγές μίας συγκεντρωτικής κυβέρνησης, η οποία θέλει να διεισδύσει και να ελέγχει όλες τις εκφάνσεις της ιρανικής κοινωνίας³⁵. Ο Σάχης διακατέχεται από έντονο εθνικιστικό πνεύμα και επιδιώκει να εμφυσήσει στο λαό την ιδέα της ιρανικής εθνικής ταυτότητας, η οποία θα αποτελέσει εθνικό ενοποιητικό παράγοντα και το 1935 αλλάζει το όνομα της χώρας από Περσία σε Ιράν.

Όσον αφορά την παιδεία, ο Σάχης καθιέρωσε ένα εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο ήταν καθολικό και εστίαζε στην ένδοξη περσική ιστορία, κυρίως πριν την έλευση του Ισλάμ, με σκοπό να ενισχύσει το αίσθημα της εθνικής ιρανικής ταυτότητας. Αντίστοιχα στη δικαιοσύνη κατάργησε τα ισλαμικά δικαστήρια και αντικατέστησε τους θρησκευτικούς νόμους με την εισαγωγή του αστικού και ποινικού κώδικα, δημιουργώντας έτσι ένα ενιαίο δικαστικό σύστημα. Εισήγαγε νόμο για την ομοιογένεια της ενδυμασίας που αντικατέστησε τα παραδοσιακά ρούχα με ευρωπαϊκά και επέτρεψε την πρόσβαση των γυναικών στην ανώτατη εκπαίδευση, απαγορεύοντας ακόμα και τη χρήση της μαντίλας^{36 37}. Στον τομέα της οικονομίας διατήρησε αποστάσεις από τα δυτικά κράτη και προσπάθησε να διασφαλίσει την

³² Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ 67

Ενώ το 1921 ο στρατός αριθμούσε περίπου 22.000 άντρες, το 1925 έφτασε τις 40.000 και το 1941 πάνω από 127.000 οι οποίοι υπάγονταν στο Υπουργείο Πολέμου. Στην ενίσχυση του στρατού συνέβαλε σημαντικά ότι το 1925 η θητεία έγινε με νόμο υποχρεωτική. Έως το 1941 λειτουργούσαν στη χώρα 11 Υπουργεία (τα μεγαλύτερα ήταν το Εσωτερικών, της Εκπαίδευσης και της Δικαιοσύνης), τα οποία στελέχωναν 90.000 δημόσιοι υπάλληλοι. Ο Σάχης κατάφερε να πετύχει τους στόχους εξασφαλίζοντας χρήματα από τα δικαιώματα εκμετάλλευσης του πετρελαίου, από τη φορολογία και τους τελωνιακούς δασμούς.

³³ Abrahamian, Ervand,(1982), *Iran Between Two Revolutions*, Princeton University Press, σελ.77

³⁴ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 47

³⁵ Abrahamian, Ervand,(1982), *Iran Between Two Revolutions*, Princeton University Press, σελ.78.

³⁶ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ 116

³⁷ Abrahamian, Ervand,(1982), *Iran Between Two Revolutions*, Princeton University Press, σελ.77-79

ουδετερότητα της χώρας του.³⁸ Ίδρυσε την Εθνική Τράπεζα του Ιράν και συνέβαλε στην ανάπτυξη του ιρανικού σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου, ενώνοντας έτσι την Τεχεράνη με τις επαρχίες. Γενικά, ευνοούσε τις επιχειρηματικές δραστηριότητες και προώθησε την εκβιομηχάνιση του Ιράν, περιορίζοντας ταυτόχρονα σημαντικά το καθεστώς της ελεύθερης αγοράς και δημιούργησε ένα σύστημα με κρατικούς ελέγχους και δημόσια μονοπώλια.³⁹

Αν και ο Σάχης υλοποίησε σπουδαία έργα για τη χώρα του, ωστόσο κυβερνούσε με τρόπο αυταρχικό και καταπιεστικό, αδιαφορώντας για τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού των επαρχιών που ζούσε στα όρια της φτώχειας. Η δυσαρέσκεια του λαού σταδιακά μεγάλωνε, αλλά οποιαδήποτε πολιτική έκφραση που εναντιωνόταν στη βούληση του Σάχη καταστέλλονταν βίαια. Βασικοί εκφραστές της αντιπολίτευσης ήταν οι παραδοσιακές συντηρητικές δυνάμεις που απώλεσαν τα προνόμιά τους, δηλαδή ο κλήρος και το παζάρι, αλλά και οι φιλελεύθεροι διανοούμενοι. Τη δεκαετία του 1930 ο Σάχης ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις με τη Γερμανία, οι οποίες, όμως με το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, προκάλεσαν την έντονη ανησυχία της Βρετανίας και της ΕΣΣΔ. Οι συμμαχικές δυνάμεις έτρεμαν μία πιθανή συμμαχία ανάμεσα στον Χίτλερ και το Ιράν, γιατί αυτό θα σήμαινε ότι δε θα είχαν πια πρόσβαση στο σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας και έτσι, δε θα μπορούσαν να στείλουν πολεμοφόδια και προμήθειες προς την ΕΣΣΔ. Υπό την άμεση αυτή απειλή το 1941 αγγλοσοβιετικά στρατεύματα εισέβαλαν στο Ιράν και κατέλυσαν τη χώρα με σκοπό να εξασφαλίσουν την απρόσκοπτη πρόσβασή τους στο σιδηροδρομικό δίκτυο. Ο Ρεζά Χαν αναγκάστηκε να παραιτηθεί και στο θρόνο ανέβηκε ο γιος του Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί.⁴⁰

Το Ιράν ανέκτησε την ανεξαρτησία του το 1946 μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την αποχώρηση των αγγλοσοβιετικών στρατευμάτων από τα εδάφη του. Ο νέος Σάχης Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί είχε την υποστήριξη των ΗΠΑ και τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησής του δεν ήταν αυταρχικός, όπως ο πατέρας του. Χάρη στην ανεκτικότητα του, η πολιτική ζωή της χώρας αναζωογονήθηκε και είχαμε την εμφάνιση για πρώτη φορά πολιτικών κομμάτων και συνδικαλιστικών οργανώσεων, ενώ παράλληλα ο Τύπος και τα

³⁸ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ 76
Ακύρωσε τις συμφωνίες του 19^{ου} αιώνα οι οποίες είχαν δώσει στις ξένες δυνάμεις εμπορικά και εδαφικά προνόμια.

³⁹ Abrahamian, Ervand, (1982), *Iran Between Two Revolutions*, Princeton University Press, σελ.80

⁴⁰ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ.128

ΜΜΕ γενικότερα, απέκτησαν μία σχετική ελευθερία.⁴¹ Από τα πολιτικά κόμματα ξεχώρισαν το κομμουνιστικό κόμμα Τουντέχ (Tudeh), ενώ ισχυρότερο από αυτά αναδείχθηκε το Εθνικό Μέτωπο που ιδρύθηκε το 1949, με κύριο εκπρόσωπό του τον Μοχάμεντ Μοσαντέκ⁴². Αποτέλεσμα των πολιτικών ζυμώσεων και διεργασιών ήταν να τεθούν στο προσκήνιο σοβαρά κοινωνικά ζητήματα ενός λαού που διψούσε για περισσότερη δικαιοσύνη και αξιοκρατία. Ταυτόχρονα, ο εθνικισμός ρίζωνε όλο και βαθύτερα στις καρδιές του κόσμου και αυξανόταν η εχθρότητα προς τις δυτικές δυνάμεις (κυρίως προς τους Άγγλους και τους Αμερικανούς), οι οποίες συνεχίζανε να επεμβαίνουν αποφασιστικά στην ιρανική κοινωνία, επηρεάζοντας καταλυτικά τις εξελίξεις^{43,44}.

Το Εθνικό Μέτωπο ήταν ένας συνασπισμός δυνάμεων (συντηρητικών, φιλελεύθερων και σοσιαλιστικών με την υποστήριξη και σημαντικών εκπροσώπων του κλήρου) και για το λόγο αυτό, είχε ευρεία απήχηση στον ιρανικό λαό. Ο Μοσαντέκ θερμός υποστηρικτής του ιρανικού εθνικισμού και της απεξάρτησης του Ιράν από την επιρροή των ξένων δυνάμεων, πρέσβευε με πάθος ότι έπρεπε να εθνικοποιηθεί η αγγλοϊρανική εταιρία πετρελαίου που εκμεταλλευόταν τα πλούσια κοιτάσματα του Ιράν⁴⁵ και ανήκε κυρίως στην βρετανική κυβέρνηση.⁴⁶ Μόνο έτσι, κατά τη γνώμη του, θα ανακουφιζόταν ο ιρανικός λαός από την φτώχεια που έπληττε το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού και θα δίνονταν στη χώρα του η δυνατότητα να αναπτυχθεί και να πλουτίσει. Τον Μάρτιο του 1951 το ιρανικό κοινοβούλιο ψήφισε ομόφωνα τον νόμο του Μοσαντέκ για την εθνικοποίηση του ιρανικού πετρελαίου, στερώντας από τους Βρετανούς τον απόλυτο έλεγχο που ασκούσαν στον ενεργειακό πλούτο της χώρας⁴⁷. Ο Σάχης ήταν αντίθετος σε όλες αυτές τις ενέργειες, αλλά υπό την πίεση του κοινοβουλίου δεν είχε άλλη επιλογή από το να αναθέσει την

41 Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ.49

42 Ο Μοσαντέκ ήταν γόνος πλούσιας αριστοκρατικής οικογένειας και σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο της Λωζάννης. Τελειώνοντας τις σπουδές του το 1914 επέστρεψε στην πατρίδα του και διορίστηκε κυβερνήτης της επαρχίας Φαρς.

43 <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/moxamant-mosantek-1881-1967/>

44 Το 1951 έγινε απόπειρα δολοφονίας του Σάχη, ο οποίος μόνο τραυματίστηκε από τις σφαίρες των επίδοξων δολοφόνων. Λίγες μέρες όμως αργότερα δολοφονήθηκε ο πρωθυπουργός και ο υπουργός Παιδείας.

45 Η Αγγλοϊρανική εταιρεία πετρελαίου αργότερα θα μετονομαστεί σε British Petroleum και BP. Είχε τα αποκλειστικά δικαιώματα για την εξαγωγή, διύλιση, και την πώληση του ιρανικού πετρελαίου, καταβάλλοντας ένα πολύ μικρό αντίτιμο στο Ιράν. Ουσιαστικά ολόκληρο το ιρανικό πετρέλαιο ανήκε σε μια βρετανική κρατική εταιρεία, το οποίο κάλυπτε τις ανάγκες της Βρετανίας από το 1920 έως και το 1940. Το βιοτικό επίπεδο που οι Βρετανοί απολάμβαναν εκείνη την περίοδο οφειλόταν αποκλειστικά στο ιρανικό πετρέλαιο.

46 <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/moxament-mosantek/>

47 <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=156521>

πρωθυπουργία στον Μοσαντέκ τον Απρίλιο του 1951, ο οποίος και ολοκλήρωσε τη διαδικασία της εθνικοποίησης.

Η Μεγάλη Βρετανία με πρωθυπουργό τον Ουίνστον Τσόρτσιλ αντέδρασε, προσφεύγοντας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ψήφισε εμπορικές κυρώσεις και επέβαλε εμπάργκο στο ιρανικό πετρέλαιο. Η δημοτικότητα του Μοσαντέκ αυξανόταν συνεχώς, χωρίς όμως τα αναγκαία έσοδα από το πετρέλαιο δεν μπόρεσε να υλοποιήσει το μεταρρυθμιστικό του πρόγραμμα για ουσιαστικές αλλαγές στην κοινωνία και αναπόφευκτα, ήρθε σε σύγκρουση με τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης που υποκινούνταν από το Σάχη. Τα γεγονότα στο Ιράν προκάλεσαν παγκόσμια αίσθηση και συμπάθεια, ενώ το περιοδικό TIME επέλεξε τον Μοσαντέκ ως «άνθρωπο της χρονιάς» (man of the year). Με εντολή όμως του Προέδρου των ΗΠΑ Αϊζενχάουερ και τη συνδρομή της CIA οργανώθηκε η «Επιχείρηση Αίας», η οποία οδήγησε αφενός, στην ανατροπή και σύλληψη του Μοσαντέκ το 1953 και αφετέρου, στην επιστροφή των Βρετανών στα ιρανικά πετρέλαια, με τις ΗΠΑ να εξασφαλίζουν μερίδιο 40% της πετρελαϊκής παραγωγής της χώρας⁴⁸. Ήταν η εποχή του Ψυχρού Πολέμου και οι ΗΠΑ έβλεπαν σε αυτόν έναν επικίνδυνο πολιτικό με σοσιαλιστικές πρακτικές και απόψεις που πιθανότατα συνεργάζονταν με την ΕΣΣΔ. Με το πραξικόπημα αυτό είναι η πρώτη φορά που οι ΗΠΑ ανατρέπουν μία δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση. Ο Μοσαντέκ καταδικάστηκε σε κάθειρξη για προδοσία και αφού παρέμεινε για τρία χρόνια στη φυλακή, στη συνέχεια πέρασε την υπόλοιπη ζωή του σε κατ' οίκον περιορισμό έως το θάνατό του. Ωστόσο, οι πράξεις του άσκησαν τεράστια επιρροή σε όλον τον Τρίτο Κόσμο με αποτέλεσμα το 1956 να ακολουθήσει η κρατικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ από τον πρόεδρο της Αιγύπτου Νάσερ.

1.3.2 Η ισλαμική Επανάσταση & η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν

Μετά την απομάκρυνση του Μοσαντέκ, η διακυβέρνηση του Σάχη, και με την υποστήριξη πλέον των ΗΠΑ, έγινε ιδιαίτερα αυταρχική. Με τη διαβόητη εθνική μυστική υπηρεσία ασφάλειας και πληροφοριών, τη ΣΑΒΑΚ (ιδρύθηκε το 1957 με τη βοήθεια των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ και του Ισραήλ), κατέστειλε οποιαδήποτε αντίδραση στο εσωτερικό της ιρανικής κοινωνίας και ήλεγχε τα πάντα. Ο Παχλαβί οραματιζόταν τη δημιουργία ενός ισχυρού παρεμβατικού κράτους που θα διαδραμάτιζε ηγεμονικό ρόλο στην

⁴⁸ <https://www.theguardian.com/world/2013/aug/19/cia-admits-role-1953-iranian-coup>

περιοχή της Μέσης Ανατολής.⁴⁹ Για να εκσυγχρονίσει το Ιράν έθεσε σε εφαρμογή το μεταρρυθμιστικό του πρόγραμμα που ονομάστηκε «Λευκή Επανάσταση» (Enghelab e Sefid), το οποίο συνίστατο σε μία σειρά από μεταρρυθμίσεις, οικονομικές και κοινωνικές, όπως η εκβιομηχάνιση και η αναδιανομή της γης.⁵⁰ Παράλληλα, ενθάρρυνε την απομάκρυνση του λαού από τις ισλαμικές παραδόσεις και την ταυτόχρονη εισαγωγή δυτικών προτύπων ζωής και συνηθειών στην καθημερινότητα των Ιρανών, ώστε να καταστεί πιο εύκολη η εφαρμογή του προγράμματός του. Ο απώτερος σκοπός του ήταν η αποδυνάμωση των παραδοσιακών κοινωνικών δομών (κυρίως η απαγκίστρωση από την εξουσία του κλήρου), καθώς έτσι θα επιτύγχανε τη δημιουργία μίας κοινωνίας που θα στερούνταν πολιτικής έκφρασης και αντιπαράθεσης, ώστε να είναι τελικά εφικτή η παγίωση ενός προσωποπαγούς κοσμικού καθεστώτος, σχεδόν ολοκληρωτικού⁵¹. Ειδικότερα, οι αγροτικές μεταρρυθμίσεις επικρίθηκαν έντονα όχι μόνο από τους γαιοκτήμονες, αλλά και από τους κληρικούς ως αντίθετες προς τις επιταγές του Ισλάμ, διότι τους στερούσαν από το δικαίωμα εκμετάλλευσης της γης των βακουφίων⁵². Εξίσου έντονες αντιδράσεις προκάλεσε και η παραχώρηση πολιτικών δικαιωμάτων στις γυναίκες που για πρώτη φορά απέκτησαν δικαίωμα ψήφου, ενώ μπορούσαν να εργάζονται στον τομέα της δικαιοσύνης ως δικηγόροι και δικαστές⁵³.

Ο Σάχης επιθυμώντας να καταστήσει το Ιράν κυρίαρχη δύναμη της περιοχής υπέγραψε συμφωνία με τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Νίξον (Πολιτική των Δύο Πυλώνων)⁵⁴, αναλαμβάνοντας την υποχρέωση να διατηρήσει την ασφάλεια στην περιοχή του Κόλπου και να απομακρύνει οποιονδήποτε κίνδυνο σοβιετικής διείσδυσης. Έτσι, αύξησε κατακόρυφα τις στρατιωτικές δαπάνες και τεράστια ποσά κατασπαταλήθηκαν για την αγορά ακριβών οπλικών συστημάτων που εξυπηρετούσαν κυρίως τις δικές του ανάγκες για μεγαλομανία.⁵⁵ Αποτέλεσμα της «Λευκής Επανάστασης», αλλά και των αλόγιστων στρατιωτικών εξόδων

⁴⁹ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ.50

⁵⁰ Middle Eastern Studies, Ali M. Ansari, The Myth of the White Revolution: Mohammad Reza Shah, 'Modernization' and the Consolidation of Power, 2010

⁵¹ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ.123 επομ.

⁵² Το βακούφι είναι θρησκευτική δωρεά, μέσα από την οποία χρηματοδοτούνταν ο θεσμός του κλήρου, τα τεμένη και άλλα θρησκευτικά ιδρύματα. Αποτελεί τον κατεξοχήν μηχανισμό για την επίτευξη της ελεημοσύνης (sadaka) έναν από τους κύριους άξονες του Ισλάμ. Με τα έσοδα από τα βακούφια ο κλήρος εξασφάλιζε την ανεξαρτησία του έναντι του κράτους.

⁵³ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ. 134

⁵⁴ <http://monde-diplomatique.gr/?p=235>

⁵⁵ <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/e4/72108.htm>

ήταν να διευρυνθούν οι κοινωνικές ανισότητες, αφού οι μεταρρυθμίσεις έπληξαν το βιοτικό επίπεδο των κατώτερων κυρίως κοινωνικών ομάδων, δηλαδή της αστικής και της εργατικής τάξης. Η ανεργία και οι τιμές αυξήθηκαν, γιατί το πρόγραμμα δε σχεδιάστηκε με βάση τις ανάγκες της ιρανικής οικονομίας και κοινωνίας. Ο ιρανικός λαός ασφυκτιούσε κάτω από ένα μονοκομματικό καθεστώς, το οποίο ήθελε να διεισδύσει και να ελέγξει όλες τις εκφάνσεις της ζωής του, ενώ παράλληλα υποβάθμιζε το ρόλο της ισλαμικής θρησκείας στις καθημερινές του συνήθειες. Ο λαϊκός αναβρασμός ολοένα μεγάλωνε και απέναντι στον αυταρχισμό του Σάχη τάχθηκαν, όχι μόνο όσοι είχαν απωλέσει προνόμια, αλλά και μία νέα τάξη, οι διανοούμενοι, (ακαδημαϊκοί, δημοσιογράφοι, φοιτητές), οι οποίοι επιθυμούσαν ένα πιο φιλελεύθερο και δημοκρατικό πολίτευμα.⁵⁶

Για αρκετά χρόνια όλη αυτή η λαϊκή δυσαρέσκεια καταστέλλονταν βίαια από τη Σαβάκ και καμία προσπάθεια αντίδρασης δεν είχε κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα, εξαιτίας της έλλειψης συντονισμού και ηγεσίας των παραγόντων της αντιπολίτευσης. Τελικά, βρέθηκε κοινό σημείο αναφοράς στο πρόσωπο του Αγιατολάχ⁵⁷ (*Ayatollah που ακριβώς σημαίνει «δώρο του Αλάχ» ή «σημάδι του Θεού»*) Ρουχολάχ Χομεϊνί, ο οποίος ήδη από τη δεκαετία του 1960 ασκούσε δριμύτατη κριτική στη φιλοδυτική πολιτική του Σάχη και αποκήρυτε δημόσια την εξουσία του.⁵⁸ Ο Χομεϊνί συνελήφθη και φυλακίστηκε για 18 μήνες και μετά την αποφυλάκισή του εξορίστηκε, βρίσκοντας καταφύγιο αρχικά, στην Προύσα της Τουρκίας (1963-65) και στη συνέχεια, στο Αλ Ναζάφ του Ιράκ (1965-1978)⁵⁹. Το 1978 ο Σάχης, κατόπιν συνεννοήσεως με τον Σαντάμ Χουσεϊν, ζήτησε να διώξουν τον Χομεϊνί από το γειτονικό Ιράκ για να αποφύγουν την εμπλοκή του στις εξεγέρσεις και έτσι, κατέφυγε στο Παρίσι. Παρά τους διωγμούς που υπέστη όλα αυτά τα χρόνια, δε σταμάτησε ποτέ να κατακεραυνώνει το Σάχη, αλλά και την πολιτική της κυβέρνησης των ΗΠΑ.

Μέχρι και το 1978 οι διαδηλώσεις υποστήριξης υπέρ του Χομεϊνί γενικεύονται, ενώ η κυβερνητική καταστολή γίνεται ολοένα και πιο βίαιη. Η Ιρανική Επανάσταση ή Ισλαμική

⁵⁶ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ. 171

⁵⁷ Ανώτατος Σίιτης κληρικός - νομομαθής

⁵⁸ Στις 2 Μαΐου του 1961, χιλιάδες Ιρανοί καθηγητές και φοιτητές διαδήλωσαν στην Τεχεράνη απαιτώντας αυξήσεις μισθών και η αστυνομία απάντησε με καταγαιισμό πυρών. Το αποτέλεσμα ήταν να σκοτωθεί ένας καθηγητής και άλλοι τρεις βαριά τραυματισμένοι. Την επομένη το πλήθος που συγκεντρώθηκε ξεπερνούσε τα 30.000 άτομα με αποτέλεσμα η κυβέρνηση να εξαναγκαστεί σε παραίτηση.

⁵⁹ Ο Σάχης συνειδητοποιεί ότι η εξορία του Χομεϊνί στο γειτονικό Ιράκ είναι πολύ κοντινή και τα λόγια του ασκούν μεγάλη επιρροή. Λαμβάνει λοιπόν μέτρα και ιρακίνοί στρατιώτες προσεγγίζουν τον Αγιατολάχ και του δίνουν το τελεσίγραφο: είτε παραμένει στο Ιράκ αλλά εγκαταλείπει την πολιτική δραστηριότητα, είτε φεύγει άμεσα από τη χώρα.

Επανάσταση ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1978, όταν η εφημερίδα Ετελάτ δημοσίευσε ένα υβριστικό άρθρο που κατηγορούσε τον Αγιατολάχ Χομεϊνί για πράκτορα της Μεγάλης Βρετανίας. Διαδηλώσεις κατά της μοναρχίας ξεκίνησαν σε διάφορα ιρανικά αστικά κέντρα, με αποκορύφωμα την 8^η Σεπτεμβρίου, οπότε 64 άτομα έχασαν τη ζωή τους στις διαδηλώσεις της Τεχεράνης και έκτοτε, ονομάστηκε «Μαύρη Παρασκευή». Η χώρα παρέλυε από τις συνεχόμενες απεργίες και διαμαρτυρίες και έτσι, ο Σάχης Ρεζά Παχλαβί και η βασιλική οικογένεια εγκατέλειψαν το Ιράν τον Ιανουάριο του 1979. Ο Αγιατολάχ Χομεϊνί επέστρεψε στην Τεχεράνη από την εξορία και με το δημοψήφισμα της 1ης Απριλίου του 1979 το Ιράν έγινε και επίσημα Ισλαμική Δημοκρατία. Το Δεκέμβριο του 1979 η χώρα ενέκρινε το σύνταγμα της Ισλαμικής Δημοκρατίας με το οποίο ο Χομεϊνί έγινε ανώτατος αρχηγός της χώρας. Τον Νοέμβριο του 1979 μία ομάδα Ιρανών φοιτητών κατέλαβαν την αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη, γεγονός που προκάλεσε την κατάρρευση των σχέσεων του Ιράν με τις ΗΠΑ. Με το επιχείρημα ότι στο προσωπικό της πρεσβείας υπήρχαν πράκτορες της CIA που ήθελαν να ανατρέψουν το επαναστατικό καθεστώς, κράτησαν 52 Αμερικανούς ως ομήρους για συνολικά 444 ημέρες. Οι προσπάθειες διαπραγμάτευσης του Προέδρου Κάρτερ δεν τελεσφόρησαν και η ομηρία έληξε τον Ιανουάριο του 1981 με τη διακήρυξη του Αλγερίου. Ο Χομεϊνί, αν και δεν είχε εμπλακεί στην υλοποίηση της κατάληψης, υποστήριξε τους φοιτητές μετά την επιτυχία τους⁶⁰.

Ο ηγέτης του Ιράκ, Σαντάμ Χουσεϊν, αποφάσισε να εκμεταλλευτεί την αναστάτωση που προκάλεσε η Επανάσταση στο Ιράν και στις 22 Σεπτεμβρίου του 1980 ο ιρακινός στρατός εισέβαλε στο ιρανικό Χουζεστάν. Έτσι, ξεκίνησε ο αιματηρός πόλεμος Ιράκ – Ιράν, ο οποίος διήρκεσε ως το 1988 και στοίχισε τη ζωή σε ένα εκατομμύριο περίπου Ιρανούς⁶¹. Ο Χουσεϊν επιθυμούσε την πρόσβαση στον Περσικό Κόλπο⁶² και εκμεταλλευόμενος τη δυσαρέσκεια της Δύσης προς το ιρανικό κράτος, είχε τη διακριτική υποστήριξη των ΗΠΑ και της Ευρώπης (Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο), και την ξεκάθαρη στήριξη όλων των αραβικών χωρών του Κόλπου.⁶³ Στο πλευρό του Ιράν τάχθηκαν η Συρία και η Λιβύη, ενώ ο πόλεμος έληξε το 1988, όταν ο Χομεϊνί αποδέχτηκε την πρόταση ανακωχής από τα Ηνωμένα Έθνη.

⁶⁰ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/1980-09-01/khomeinis-iran>

⁶¹ Πολλά από τα θύματα σκοτώθηκαν από τα χημικά όπλα που χρησιμοποιούσε το Ιράκ.

⁶² <https://www.theguardian.com/world/2010/sep/23/iran-iraq-war-anniversary>

⁶³ <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/tehran-s-foreign-policy-originates-from-the-iran-iraq-war>

Ο Χομείνι πέθανε στις 3 Ιουνίου του 1989 και το Συμβούλιο των Εμπειρογνομόνων επέλεξε τον Αλί Χοσεϊνί Χαμενεΐ ως Ανώτατο Ηγέτη του Ιράν. Μετά τον πόλεμο εκλέχτηκαν διαδοχικά μεταρρυθμιστές πρόεδροι, ο Ακμπάρ Χασεμί Ραφσαντζανί έως το 1997 και ο Μοχάμεντ Χαταμί για δύο θητείες από το 1997 έως το 2005, οι οποίοι συνέβαλαν στον εξορθολογισμό της ιρανικής πολιτικής. Στις προεδρικές εκλογές του 2005, εκλέχτηκε ο συντηρητικός λαϊκός υποψήφιος Μαχμούντ Αχμαντινετζάντ για δύο θητείες έως το 2013 και ακολούθησε ο μετριοπαθής Χασάν Ρουχανί, ο οποίος επανεξελέγη στις προεδρικές εκλογές του 2017. Ο Πρόεδρος Ρουχανί που θεωρείται μεταρρυθμιστής, έχει να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις, όπως την αποκατάσταση των σχέσεων με τη Δύση και την τήρηση των δεσμεύσεων που απορρέουν από την πυρηνική συμφωνία, αλλά και προβλήματα της σύγχρονης ιρανικής κοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ: ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΙΡΑΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

2.1.ΓΕΝΙΚΑ

Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν είναι ένα κράτος που εμφανίζει αρκετές πολιτικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες, ενώ κυρίαρχη θέση στην ιρανική κοινωνία διαδραματίζει η ισλαμική θρησκεία και πιο συγκεκριμένα το σιιτικό δόγμα. Με την ισλαμική επανάσταση το 1979 και την επικράτηση του κλήρου και των συντηρητικών ιδεολογικών ρευμάτων εγκαθιδρύεται ένα θεοκρατικό καθεστώς με δημοκρατικά στοιχεία. Στην κορυφή της ιεραρχίας βρίσκεται ο Ανώτατος Ηγέτης και έπεται ο εκλεγμένος Πρόεδρος που χαίρει κοσμικής νομιμότητας. Το παράδοξο αυτό σχήμα διακυβέρνησης είναι αποτέλεσμα της ταραχώδους ιστορικής διαδρομής του Ιράν, αλλά και των δυνάμεων που διεξήγαγαν την Επανάσταση του 1979⁶⁴. Είναι αστικό κράτος, αφού μετά το 1979 ο πληθυσμός των πόλεων τριπλασιάστηκε με τον πληθυσμό του να αναπτύσσεται με ραγδαίους ρυθμούς (από 59 εκατομμύρια κατοίκους το 1990 έφθασε το 2016 τα 80 εκατομμύρια και με το μέσο όρο ηλικίας να είναι περίπου τα 25 με 30 έτη). Η ιρανική κοινωνία παρουσιάζει μία εντυπωσιακή πολιτισμική και εθνοτική ποικιλία, η οποία έχει διατηρηθεί σχεδόν αναλλοίωτη στο πέρασμα των αιώνων. Άνθρωποι με διαφορετική γλώσσα και κουλτούρα συνυπάρχουν αρμονικά στους κόλπους της περσικής πολιτείας, έχοντας ως βασική συνεκτική παράμετρο τη θρησκεία, αφού το 90% του πληθυσμού ασπάζεται το σιιτικό δόγμα και μόλις το 8% του πληθυσμού είναι Σουνίτες Μουσουλμάνοι. Οι πιο σημαντικές μειονότητες του Ιρανικού κράτους είναι οι Αζέροι (25%, οι Αζέροι του Ιράν αποτελούν τα τρία τέταρτα του συνόλου του έθνους τους), οι Κούρδοι, οι Μπαλούχοι, οι Τουρκομάνοι και οι Άραβες.⁶⁵

Η εθνική ταυτότητα των Ιρανών είναι το αποτέλεσμα ποικίλων και μακράιωνων κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών ζυμώσεων σε ένα κράτος που επιδεικνύει μία εντυπωσιακή συνέχεια που παρά την ταραχώδη ιστορία του, έχει καταφέρει με επιτυχία να αποτελεί όλα αυτά τα χρόνια σταυροδρόμι λαών, γλωσσών και θρησκειών. Η σιιτική

⁶⁴ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ.13

⁶⁵ <https://www.cfr.org/background/irans-ethnic-groups>

παράδοση αλλά και το περσικό ιδεώδες, όπως αυτό διαμορφώθηκε πριν την έλευση του Ισλάμ, είναι οι παράγοντες εκείνοι που βοήθησαν την Περσία να διατηρήσει μία ξεχωριστή ταυτότητα απέναντι στους Σουνίτες Άραβες. Έτσι, η σύγχρονη ιρανική κοινωνία παρά το ετερόκλητο του χαρακτήρα της και την ποικιλομορφία των εθνοτικών ομάδων, χαρακτηρίζεται από αρμονία, αφενός επειδή οι Ιρανοί έχουν ιδιαίτερα αναπτυγμένο το αίσθημα της περσικής του καταγωγής και της ένδοξης ιστορίας τους, και αφετέρου χάρη στο σιτικό δόγμα που τους προσδίδει μία ξεχωριστή θέση στο σουνιτικό κόσμο της Μέσης Ανατολής.⁶⁶ Σύμφωνα μάλιστα και με τον Michael Axworthy «Η Περσία ήταν, και σε μεγάλο βαθμό εξακολουθεί να είναι, μία εγκεφαλική αυτοκρατορία».⁶⁷

2.2 ΘΡΗΣΚΕΙΑ

2.2.1 Ισλάμ - Σιίτες & Σουνίτες

Η αραβική λέξη «Ισλάμ» που στην κυριολεξία σημαίνει «υποταγή», υπήρχε πολύ πριν τη διάδοση της θρησκείας από τον Μωάμεθ. Το 622 μΧ, που θεωρείται το έτος αφετηρίας του μουσουλμανικού ημερολογίου (Hidjra), ο Μωάμεθ ξεκίνησε τη μετάβαση του από τη Μέκκα στη Μεδίνα, στην οποία συνεστήθη η νέα θρησκεία⁶⁸ και κατέστη ένας αποφασιστικός σταθμός για το Ισλάμ. Στη Μεδίνα συστήνεται η πρώτη ισλαμική κοινότητα, όπου διαφαίνεται ότι το Ισλάμ είναι κάτι παραπάνω από ένας απλός κώδικας συμπεριφοράς, είναι τρόπος ζωής. Το Κοράνι και οι Χαντίθ, δηλαδή οι προφορικές «οδηγίες» για τον τρόπο λατρείας και ζωής που πρέπει να ακολουθούν οι πιστοί, αποτελούν τα βασικά θεμέλια της ισλαμικής θρησκείας και προσδιορίζουν τη Σαρία⁶⁹⁷⁰. Το Ισλάμ αποτελεί τη μόνη θρησκεία παγκοσμίως που είναι οργανωμένη σε κοινωνικοπολιτικό βάθος, γιατί επιδρά σε όλες τις πτυχές του βίου του πιστού, χωρίς να του αφήνει περιθώρια για προσωπικό χώρο, εισχωρώντας στις πολιτικές πρακτικές και επηρεάζοντας τις κοινωνικές επιταγές. Ο Θεός βρίσκεται παντού και ο «υποδειγματικός» μουσουλμάνος οφείλει να αναδιοργανώσει ολικά τη ζωή του αποδεχόμενος ολοκληρωτικά των διδαγμάτων του Αλλάχ, όπως αυτά

⁶⁶ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ.36

⁶⁷ Axworthy, M., Iran, Empire of the Mind. A History from Zoroaster to Present Day, 2008, σελ. χι

⁶⁸ Ο Μωάμεθ δεν είχε ως στόχο τη δημιουργία μίας νέας θρησκείας, αλλά την αναβίωση της μονοθεϊστικής θρησκείας του Αβραάμ.

⁶⁹ Κανόνες που διέπουν ζητήματα ιδιοκτησίας, κληρονομιάς, γάμου, διαζυγίου, εμπορικές και τραπεζικές συναλλαγές κτλ

⁷⁰ Μομενί Άγγελος-Αρσάμ, Ισλάμ, βία της πίστης ή πίστη της βίας;, εκδόσεις Κάδμος, 2001, σελ.16

αποκαλύφθηκαν στον τελευταίο του Προφήτη, τον Μωάμεθ.⁷¹ Ο Μωάμεθ έως το 632 μΧ είχε καταφέρει να ενώσει όλους τους Άραβες κάτω από τη νέα πραγματικότητα, το Ισλάμ⁷². Μετά το θάνατό του όμως, τον Ιούνιο του 632 μ.Χ., ξεκίνησαν οι έριδες για τη διαδοχή του, καθώς ο ίδιος δεν είχε ορίσει κάποιον για να συνεχίσει το έργο του και να λάβει το χρίσμα του Χαλίφη, του Ηγεμόνα δηλαδή όλων των μουσουλμάνων.

Δημιουργήθηκαν λοιπόν μέσα στους κόλπους της ισλαμικής θρησκείας δύο δόγματα, οι Σουνίτες και οι Σίιτες, τα οποία ενεπλάκησαν σε μία αιματηρή διαμάχη για εκατοντάδες χρόνια. Οι Σουνίτες θεωρούσαν ότι το χρίσμα έπρεπε να λάβει κάποιος που να ανήκει στη φυλή των Κουραϊσιτών - από την οποία καταγόταν ο Μωάμεθ - και γι' αυτό πρότειναν τον (Abu Bakr) που ήταν επιστήθιος φίλος του Μωάμεθ και πατέρας της δεύτερης συζύγου του, Αΐσα. Οι Σίιτες υποστήριζαν ότι το ζήτημα δεν έπρεπε να τεθεί σε ψηφοφορία, όπου ελλοχεύει ο κίνδυνος του ανθρώπινου σφάλματος και ότι ο διάδοχος θα έπρεπε να προέρχεται από το στενό συγγενικό περιβάλλον του Προφήτη και αυτός δεν ήταν άλλος από τον Αλή (Alī) που ήταν ξάδελφος και γαμπρός του Μωάμεθ.⁷³ Τελικά επικράτησε η γνώμη των Σουνιτών και ο Αμπού Μπακρ έγινε ο πρώτος Χαλίφης του Ισλάμ και στη συνέχεια τον διαδέχτηκαν ο Ουμάρ (Umar)⁷⁴, ο (Ουθμάν) Uthman και ο Αλή (Alī). Η περίοδος των τεσσάρων πρώτων «ορθοδόξων» ή «ορθώς καθοδηγημένων» (ρασιντούν) Χαλιφών θεωρείται για τους Σουνίτες η Χρυσή εποχή του Ισλάμ, κατά την οποία το Ισλαμικό Χαλιφάτο εξαπλώθηκε σε πρωτόγνωρο βαθμό και επεκτάθηκε από την Κεντρική Ασία και την Ινδία μέχρι τις αφρικανικές ακτές του Ατλαντικού, στην Κεντρική Γαλλία και στο μεγαλύτερο μέρος της Ισπανίας. Οι Σίιτες όμως τους τρεις πρώτους χαλίφες τους θεωρούν σφετεριστές του θρόνου και θεωρούν νόμιμο μόνο τον Άλη και γι' αυτό ονομάζονται «παράταξη του Άλη» (Σι'άτ Αλη, Shi'at 'Alī). Οι Σουνίτες τους καταδίωκαν ήδη από το 661 μ.Χ., και γι' αυτό έκτοτε υπάρχει έντονη διαμάχη μεταξύ τους.

Οι Σουνίτες που ονομάζονται και ορθόδοξοι μουσουλμάνοι ανήκουν στην πλειοψηφία του Ισλαμικού κόσμου, αφού υπολογίζεται ότι περίπου 85-90% μουσουλμάνων σε ολόκληρο τον κόσμο είναι Σουνίτες, ενώ οι Σίιτες αποτελούν μόλις το 15-20% του

⁷¹ <https://www.erainstitute.org/is-political-islam-compatible-with-democracy/>

⁷² <https://allwrite.gr/mesi-anatoli-kai-islamiko-sxisma/>

⁷³ Μομενί Άγγελος-Αρσάμ, Ισλάμ, βία της πίστης ή πίστη της βίας;, εκδόσεις Κάδμος, 2001, σελ.38

⁷⁴ Υπό την ηγεσία του το Ισλάμ εξαπλώθηκε σε πρωτόγνωρο βαθμό μέχρι τη Συρία και την Αίγυπτο, ενώ κατέκτησε την Περσική Αυτοκρατορία των Σασσανιδών σε λιγότερο από δύο χρόνια.

συνολικού αριθμού των μουσουλμάνων.⁷⁵ Οι Σιίτες είναι διαιρεμένοι σε τρεις παρατάξεις, αλλά η πλειοψηφία τους είναι οι Δωδεκαδικοί ή Ιμαμήτες που απαντώνται κυρίως στο κράτος του Ιράν. Οι διαφορές των δύο αυτών όψεων του Ισλάμ είναι βαθύτατα δογματικές, τόσο σε θεωρητικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Οι Σουνίτες πιστεύουν ότι μετά το θάνατο του Μωάμεθ δεν θα υπάρξει άλλος προφήτης, ούτε άλλος πνευματικός και χαρισματικός αρχηγός, όπως ήταν ο Μωάμεθ, και επομένως, ο διάδοχος Χαλίφης είναι μόνο ο αρχηγός και ο προστάτης της πίστης και των πιστών (Αμίρ αλ- Μου'μινίν), χωρίς ιδιαίτερες πνευματικές ικανότητες. Αρκούσε να είναι υποδειγματικός μουσουλμάνος που θα εφαρμόζε ορθά τους νόμους του Κορανίου και θα ακολουθούσε πιστά τη Σούννα⁷⁶. Οι Σουνίτες πίστευαν ότι η σημαντικότερη αποστολή του χαλιφάτου ήταν η διατήρηση των όσων είχε αποκαλύψει και οικοδομήσει ο Προφήτης, δηλαδή η εξασφάλιση με οποιοδήποτε τρόπο της συνέχισης της ισλαμικής κοινότητας.⁷⁷

Αντίθετα, οι Σιίτες συμφωνούν βέβαια ότι μετά τον Μωάμεθ δεν θα υπάρξει άλλος προφήτης πίστευαν όμως ότι ο Μωάμεθ είχε χρίσει χαλίφη τον Αλή και του είχε δώσει μια χαρισματική εξουσία, που λέγεται Ουαλάγια ή Βιλάγια (walâya ή wilâya). Οι διάδοχοι του Προφήτη έπρεπε να είναι χαρισματικοί, με πνευματικές αρετές, ικανοί να μνήσουν τους πιστούς στο βαθύτερο νόημα της ισλαμικής θρησκείας και για το λόγο αυτό οι Σιίτες, εκτός από τη Σούννα του Προφήτη, θεωρούν εξίσου σημαντική και την τήρηση της διδασκαλίας των 12 Ιμάμηδων.⁷⁸ Ενώ ο χαλίφης των Σουνιτών δεν έχει χαρισματική, αλλά μόνο πολιτική - διοικητική εξουσία, ο ιμάμης των Σιιτών έχει και τις δύο εξουσίες, την πολιτική και την πνευματική. Οι Ιμάμες, ως πολιτικοί και θρησκευτικοί αρχηγοί, προικισμένοι με τη θεία χάρη, κατέχουν τα βαθύτερα νοήματα της αποκάλυψης και μπορούν να ερμηνεύουν αυθεντικά και αλάνθαστα το Κοράνιο. Έως ότου φανερωθεί ο 12^{ος} Ιμάμης την ισλαμική κοινότητα διοικούν νομοδιδάσκαλοι οι οποίοι είναι πεφωτισμένοι και γνώστες του ισλαμικού νόμου, γνωστοί και ως μουτζταχίντ ή φακίχ ή ως ουλαμά ή μολλά.

⁷⁵ <https://www.cfr.org/interactives/sunni-shia-divide#!/sunni-shia-divide>

⁷⁶ Γραπτή συλλογή η οποία παραθέτει επακριβώς τα λόγια, τις πράξεις, τη διδασκαλία, καθώς και τις απαγορεύσεις του προφήτη, θεμελιώδη στοιχεία και παράδειγμα προς μίμηση για όλες τις πτυχές του βίου του μουσουλμάνου πιστού.

⁷⁷ <https://www.nytimes.com/2016/01/04/world/middleeast/q-and-a-how-do-sunni-and-shia-islam-differ.html>

⁷⁸ Πρώτος είναι ο Αλί και τελευταίος ο Μουχαμέντ Αλ Μαχντί, που ονομάζεται και «Κρυφός» Ιμάμης, γιατί εξαφανίστηκε και θα έρθει με δόξα και δύναμη στην εξουσία όταν έλθει το τέλος του κόσμου για να εγκαθιδρύσει τη δικαιοσύνη. Θα οδηγήσει όλους τους λαούς στο Ισλάμ, βοηθούμενος στο έργο αυτό από τον Χριστό, ο οποίος θα κατέβει από τους ουρανούς ως βοηθός του Μάχνη και θα κάνει όλους τους χριστιανούς μουσουλμάνους (Αναμονή του Μάχνη). Οι Ιρανοί πιστεύουν ότι ο Αγιατολάχ Χομεϊνί είναι ο 13^{ος} Ιμάμης.

Ουσιαστικά οι αντιθέσεις ανάμεσα στις δύο εκδοχές του Ισλάμ προέρχονται από τη διαφορετική οπτική μέσα από την οποία ερμηνεύονται τα βαθύτερα νοήματα της ισλαμικής θρησκείας, προκαλώντας τεράστιες εντάσεις μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών, αλλά και αναπόφευκτα συγκρούσεις με θρησκευτικό χαρακτήρα ανάμεσα στα κράτη της Μέσης Ανατολής. Στο πέρασμα των αιώνων οι Σίιτες αντιμετώπιζονταν με περιφρόνηση από τους Σουνίτες, ως αιρετικοί, και σε κράτη, όπου κυριαρχούσε το σουνιτικό δόγμα, συχνά έρχονταν αντιμέτωποι με την κοινωνική απομόνωση και με βίαιες συμπεριφορές, στερούμενοι βασικών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών δικαιωμάτων⁷⁹. Για το λόγο αυτό ήταν πολύ σημαντική για αυτούς η αρχή της τακίγια, δηλαδή της «σοφής περίσκεψης» ή της «απόκρυψης» της θρησκευτικής τους πίστης για λόγους προστασίας σε εχθρικά περιβάλλοντα, όπου οι συνθήκες ήταν δυσμενείς προς το πρόσωπό τους.⁸⁰ Τα πράγματα άλλαξαν ριζικά μετά την Ισλαμική Επανάσταση του 1979, η οποία έδωσε μία νέα δυναμική στο σιιτικό δόγμα, το οποίο διεκδικεί μία πιο ουσιαστική και καθοριστική παρουσία στα ισλαμικά κράτη της Μέσης Ανατολής.

2.2.2 Ιράν & Σιιτικό δόγμα

Ο σιιτισμός αποτελεί την πλειοψηφική θρησκεία στο Ιράν και καθιερώθηκε τον 16^ο αιώνα ως επίσημη θρησκεία της Περσικής Αυτοκρατορίας με τη δυναστεία των Σαφαβιδών. Οι Σαφαβίδες βασιλείς (1502-1722 μ.Χ.) ασπάστηκαν τον σιιτισμό και ενέταξαν τους σίιτες ουλεμάδες στην πολιτική εξουσία, με απώτερο σκοπό να επιτύχουν, ως αντάλλαγμα, τη νομιμότητα της δυναστείας τους.⁸¹ Δημιουργήθηκε έτσι ένα είδος θεοκρατίας, αφού ο βασιλιάς θεωρούνταν αντιπρόσωπος του Κρυφού Ιμάμη, με αποτέλεσμα να είναι τόσο κοσμικός, όσο και πνευματικός ηγέτης.⁸² Σταδιακά οι σίιτες ιερείς απέκτησαν θεσμική και οικονομική αυτονομία και έγραψαν πολλά θρησκευτικά συγγράμματα, ασκώντας μεγάλη επιρροή στο περσικό κράτος. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας της δυναστείας των Χαζάρων, οι οποίοι ήταν τουρκομανικής καταγωγής, ο κλήρος έχασε την επιρροή που είχε στη βασιλική αυλή από μυστικιστές οπαδούς του σουφισμού. Οι Χαζάροι τα χρόνια της διακυβέρνησής του ήταν αποξενωμένοι από την περσική κοινωνία και αδυνατούσαν να έχουν ουσιαστικό έλεγχο επί του περσικού κράτους. Οποιαδήποτε προσπάθεια

⁷⁹ Haji-Yousefi, 2009, “Who’s agenda is served by the idea of a Shia Crescent?”, *Alternatives, Turkish Journal of International Relations*, Vol.8, No 1, σελ.116

⁸⁰ http://www.ecclesia.gr/greek/HolySynod/committees/europe/ziakas_islam.html

⁸¹ Azadeh Kian-Thiébaud, *Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν*, 2006, εκδόσεις Κριτική, σελ.33

⁸² Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 42

μεταρρύθμισης αποτύγχανε και η επιρροή τους στο λαό ήταν μηδαμινή. Μέσα στο κλίμα αυτό της κατάχρησης εξουσίας και των έντονων κοινωνικών ανισοτήτων η δύναμη του κλήρου ενισχύεται σημαντικά εις βάρος της μοναρχίας. Λόγω της απουσίας ισχυρών κρατικών δομών οι ιερείς αποκτούν διευρυμένο ρόλο στους κόλπους της περσικής κοινωνίας, ελέγχοντας την εκπαίδευση και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, ενώ παράλληλα αναπτύσσουν στενότερες σχέσεις με τους γαιοκτήμονες και το παζάρι, τις παραδοσιακές συντηρητικές δυνάμεις της περσικής κοινωνίας. Ταυτόχρονα, πρωτοστατούν και σε πολλά κοινωνικά κινήματα, όπως η Συνταγματική Επανάσταση του 1906⁸³.

Το 1922, ένα χρόνο μετά το πραξικόπημα του Ρεζα Χαν, ιδρύεται η θεολογική σχολή του Κομ που αποτελεί το πιο σημαντικό κέντρο διδασκαλίας του σιτισμού στο Ιράν. Ο Σάχης οραματιζόταν ένα ισχυρό κοσμικό κράτος και έτσι, φρόντισε να περιορίσει τη συμμετοχή του κλήρου σε τομείς, όπως η εκπαίδευση και η δικαιοσύνη, που παραδοσιακά είχε την πρωτοκαθεδρία. Αρχικά οι ουλεμάδες, συνετά σκεπτόμενοι, ακολουθούσαν την «αρχή του ησυχασμού», της μη επέμβασής τους δηλαδή στην πολιτική, αποφεύγοντας έτσι οποιαδήποτε πολιτική αντιπαράθεση με τον αυταρχικό Παχλαβί, η οποία θα είχε για αυτούς πειραιτέρω κόστος.⁸⁴ Είναι αλήθεια ότι σε όλη τη διάρκεια της μακραίωνης περσικής ιστορίας ο κλήρος και ο βασιλιάς αποτελούσαν τους βασικούς πυλώνες της πολιτικής εξουσίας, με τον πρώτο όμως να έχει άμεση επαφή και επιρροή στον απλό λαό, γεγονός που του έδινε ακόμη μεγαλύτερη δύναμη. Σε όσες περιπτώσεις οι δύο αυτοί παράγοντες συγκρούστηκαν, ο βασιλιάς και κατ' επέκταση η μοναρχία, ηττούνταν κατά κράτος. Οι κληρικοί στήριξαν τον Σάχη, στο πραξικόπημα για την ανατροπή του Μοσαντέκ και στράφηκαν εναντίον του μόνο όταν θίχτηκαν τα συμφέροντά τους με τη «Λευκή Επανάσταση»⁸⁵. Οι συνθήκες και η στάση του κλήρου άλλαξαν με την εμφάνιση του Αγιατολάχ Ρουχολάχ Χομεϊνί που ασκούσε δριμύτατη κριτική στον τρόπο διακυβέρνησης του Σάχη και χάραξε νέους ορίζοντες για διαφορετικές ερμηνείες του σιιτικού ισλάμ.

Εν αντιθέσει με τους ησυχαστές κληρικούς, ο Αγιατολάχ Χομεϊνί ήταν εκείνος που προώθησε την πολιτικοποίηση του Ισλάμ, αποκλίνοντας αποφασιστικά από τη σιιτική παράδοση, σύμφωνα με την οποία ο κλήρος δεν αναμειγνύεται στην πολιτική. Ο Χομεϊνί, ο

⁸³ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/1980-09-01/khomeinis-iran>

⁸⁴ Azadeh Kian-Thiébaud, Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, 2006, εκδόσεις Κριτική, σελ.35-36

⁸⁵ Prof. Dr. Süleyman Demirci, The Iranian Revolution and Shia Islam: The Role of Islam in the Iranian Revolution, International Journal of History, Volume 5 Issue 3, σελ 38, May 2013

οποίος ήταν από τους κορυφαίους επιστήμονες της Θεολογικής Σχολής του Κομ, χάρη στην χαρισματική του προσωπικότητα συσπείρωσε όλες τις φωνές της αντιπολίτευσης στο πρόσωπό του, ηγήθηκε της Επανάστασης και τελικά, εγκαθίδρυσε το ισλαμικό κράτος που οραματίστηκε.⁸⁶ Αναμφισβήτητα, ο ρόλος των κληρικών στην Ισλαμική Επανάσταση ήταν πολύ σημαντικός, δεν ήταν όμως αυτοί οι βασικοί της συντελεστές της. Το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Σάχη είχε πλήξει το βιοτικό επίπεδο των κατώτερων κοινωνικών ομάδων, της αστικής και της εργατικής τάξης, με αποτέλεσμα ο αναλφαβητισμός και η φτώχεια των ανθρώπων να ενισχύσει τη ριζοσπαστικοποίησή τους, ως αντίδραση στα εξοντωτικά μέτρα του Σάχη. Οι έμποροι του παζαριού ένιωθαν απειλούμενοι από τα μέτρα οικονομικού εκσυγχρονισμού του Σάχη, γιατί επέτρεπαν τις ξένες επενδύσεις και έθιγαν το μονοπώλιό τους. Στο πλευρό τους τάχθηκαν και οι διανοούμενοι (φοιτητές, δυτικοποιημένοι επαγγελματίες, ακαδημαϊκοί και δημοσιογράφοι), οι οποίοι επιθυμούσαν ένα πιο δημοκρατικό και φιλελεύθερο καθεστώς που θα σέβονταν τους πολίτες του και δε θα παραβίαζε τα θεμελιώδη τους δικαιώματα.⁸⁷ Τα βασικά αίτια της Επανάστασης ήταν πολιτικά και κοινωνικά, δεδομένου του γεγονότος ότι η χώρα στόχευε μονομερώς στην οικονομική ανάπτυξη και στην εκκοσμίκευσή της, ενώ οι πολιτικές της δομές παρέμεναν απαρχαιωμένες. Το μεγαλύτερο μέρος του ιρανικού πληθυσμού ήταν καταπιεσμένο, στερούνταν πολιτικής έκφρασης και συμμετοχής στις πολιτικές υποθέσεις και το μόνο σταθερό σημείο αναφοράς στη ζωή του ήταν η ισλαμική θρησκεία. Οι συντελεστές της Επανάστασης είχαν αποκλίνοντα συμφέροντα και διαφορετικές ιδεολογίες και το μόνο κοινό τους σημείο ήταν το αίτημα για την απομάκρυνση του Σάχη Παχλαβί από την εξουσία ("Μαργκ μπαρ Σαχ" δηλ. Θάνατος στο Σάχη). Οι βίαιες αντιδράσεις της Κυβέρνησης εναντίον των διαδηλωτών ώθησαν την πλειοψηφία του φτωχού λαού στο μέρος των κληρικών, οι οποίοι υπόσχονταν ότι θα ανακατασκευάσουν τις κοινωνικές ανισότητες. Ας μην ξεχνούμε ότι στην επαρχία εκατομμύρια Ιρανοί ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας, την ώρα που μια ελίτ γύρω από το Σάχη ζούσε πλουσιοπάροχα.

Τον Ιανουάριο του 1979 ο Σάχης και μέλη της οικογένειάς του εγκατέλειψαν τη χώρα, ενώ δύο εβδομάδες αργότερα, την 1η Φεβρουαρίου, ο Χομεϊνί επέστρεψε από την εξορία στο Ιράν σε κλίμα θριάμβου και περισσότεροι από 3 εκατομμύρια Ιρανοί βρέθηκαν στους δρόμους για να τον αποθεώσουν. Πρώτο μέλημα που Χομεϊνί ήταν να οργανώσει ένα

⁸⁶ Azadeh Kian-Thiébaud, *Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν*, 2006, εκδόσεις Κριτική, σελ.36

⁸⁷ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ. 143

Επαναστατικό Συμβούλιο⁸⁸ και μια Κεντρική Επιτροπή με σκοπό τον καθορισμό μιας μεταβατικής κυβέρνησης. Πρωθυπουργός διορίστηκε ο Μεχντί Μπαζαργκάν και ενώ η κυβέρνηση Μπαχτιάρ ήταν ακόμα στην εξουσία. Η προσωρινή κυβέρνηση ήταν υπό τις προσταγές του Επαναστατικού Συμβουλίου και ανέλαβε τον έλεγχο της αστυνομίας και του στρατού. Παρά την τελική επικράτηση του κλήρου και του Αγιατολάχ Χομεϊνί, προηγήθηκε μία σκληρή αναμέτρηση ανάμεσα στις πιο φιλελεύθερες δυνάμεις και στους συντηρητικούς κληρικούς για την τελικό πολιτικό προσανατολισμό της επανάστασης.

2.3 ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ – ΘΕΣΜΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Την 1η Απριλίου του 1979 διεξήχθη εθνικό δημοψήφισμα με το οποίο οι πολίτες καλούνταν να επιλέξουν ανάμεσα στη μοναρχία ή υπέρ της εγκαθίδρυσης ενός ισλαμικού θεοκρατικού κράτους, το σύνταγμα του οποίου θα καθοριζόταν μελλοντικά. Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν συντριπτικό και η ίδρυση του θεοκρατικού κράτους της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν ήταν πλέον πραγματικότητα. Ήδη ο Χομεϊνί από το 1971 και ενώ βρισκόταν στη Νατζάφ του Ιράκ, είχε αναπτύξει τη θεωρία του "Βελαγιάτ ε Φακίχ", που σημαίνει η «κυβέρνηση του νομοδιδάσκου» και είχε δημοσιευτεί στο βιβλίο του «Η ισλαμική διακυβέρνηση» ("Χοκουμάτ ε Εσλαμί").⁸⁹ Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία μόνο η δημιουργία ενός ισλαμικού κράτους θα εξασφάλιζε την απρόσκοπτη εφαρμογή όλων των κανόνων και επιταγών της ισλαμικής θρησκείας, ώστε να επιτευχθεί η εύρυθμη λειτουργία της ισλαμικής κοινότητας (ummah). Κεντρική θέση στη θεωρία του Χομεϊνί διαδραματίζει ο ρόλος του «Ηγέτη». Κατά το σιτικό δόγμα, μετά το θάνατο του Προφήτη Μωάμεθ το δικαίωμα διαδοχής και ηγεσίας της ισλαμικής κοινότητας ανήκει στον Ιμάμη, ο οποίος είναι χαρισματικός, με πνευματικές αρετές και θεϊκή επιφοίτηση. Η κυριαρχία πηγάζει από το Θεό, αλλά μόνο ένας έγκριτος νομοδιδάσκαλος είναι ικανός να ερμηνεύει το βαθύτερο μήνυμα των ισλαμικών νόμων και να συμβουλεύει ορθά τους πιστούς, οι οποίοι έχουν ανάγκη καθοδήγησης και προστασίας. Επειδή όμως η σειρά διαδοχής διακόπτεται το 874 με την εξαφάνιση του 12^{ου} Ιμάμη, σύμφωνα με τη θεωρία του Χομεϊνί, τον ρόλο του καθοδηγητή οφείλουν να αναλάβουν οι ουλεμάδες ως αντιπρόσωποι του Κρυφού Ιμάμη. Η θεωρία "Βελαγιάτ ε Φακίχ" ερχόταν σε αντίθεση με όσα κήρυτταν ως τότε οι σίτες

⁸⁸ Αποτελούνταν από 15 μέλη επιλογής του Χομεϊνί, μεταξύ αυτών και ο Μπαζαργκάν, η πλειοψηφία των οποίων ανήκε στο χώρο των συντηρητικών κληρικών και ασπαζόταν την ισλαμική ιδεολογία του Χομεϊνί.

⁸⁹ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ. 146.

νομοδιδάσκαλοι, αφού υποστήριζαν ότι οι κληρικοί δεν έπρεπε να αναμειγνύονται στην πολιτική, γιατί με τον τρόπο αυτό θα καθυστερούσε η επιστροφή του κρυμμένου Ιμάμη⁹⁰.

Όταν επέστρεψε ο Χομεϊνί στην Τεχεράνη από την εξορία, η χώρα παρέπαιε με την οικονομία να καταρρέει και τον στρατό να έχει διαλυθεί, ενώ μαινόταν η διαμάχη για την εξουσία. Πριν τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος της 1^{ης} Απριλίου είχε προηγηθεί σύγκρουση του Μεχτί Μπαζαργκάν, που ηγούνταν του «Κινήματος Ελευθερίας», με τον Χομεϊνί, καθώς ο πρώτος επιθυμούσε μία πιο κοσμική λαϊκή δημοκρατία, όπου ο κλήρος δε θα αναμιγνυόταν ενεργά στην πολιτική και θα διατηρούσε το ρόλο του καθοδηγητή. Ο Μπαζαργκάν υποστήριζε ότι το κράτος έπρεπε να εκσυγχρονιστεί, ενσωματώνοντας και τα στοιχεία εκείνα που καθιστούσαν διακριτή την ιρανική του ταυτότητα μέσα στον αραβικό κόσμο, ενώ ήταν αντίθετος με τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με τη Δύση. Θεωρούσε ότι το θεοκρατικό καθεστώς που επιθυμούσε ο Χομεϊνί παραβίαζε τη λαϊκή κυριαρχία, καθώς δεν ήταν προϊόν συναίνεσης και αναδείκνυε τους ουλεμάδες σε κυρίαρχη τάξη⁹².

Ακόμα και επιφανείς κληρικοί, όπως οι Αγιατολάχ Σαριατμανταρί και Μονταζερί, διαφοροποίησαν τη στάση τους και διαφώνησαν με την ενεργό πολιτική δράση του κλήρου και την αυστηρή εφαρμογή των ισλαμικών κανόνων που καταπατούσαν τις δημοκρατικές ελευθερίες και εμπόδιζαν την αδέσμευτη λειτουργία του Τύπου. Μάλιστα, ο Μεγάλος Αγιατολάχ Χοσεΐ – Αλί Μονταζερί, παρόλο που ήταν ένας από τους κύριους θεωρητικούς της «Κυβέρνησης του Νομοδιδασκάλου», διατύπωσε τις διαφωνίες του αναφορικά με το ρόλο του Ηγέτη της Επανάστασης και τον απολυταρχικό του χαρακτήρα. Υποστήριζε ότι η αποστολή του δεν είναι να κυβερνήσει, συγκεντρώνοντας απεριόριστες εξουσίες στα χέρια του, αλλά κατά την άποψή του, ο ρόλος του έπρεπε να είναι επικουρικός και να επιβλέπει την εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία.⁹³ Ήταν πιο μετριοπαθής όσον αφορά τις γυναίκες, υπερασπιζόταν το δικαίωμά τους στην ελεύθερη βούληση και δε συμφωνούσε με την υποχρεωτική κάλυψη της μαντήλας. Καταδίκασε τις εκτελέσεις των πολιτικών αντιπάλων του καθεστώτος, αλλά και τις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών και για τις

⁹⁰ Η μεγάλη προσφορά του Χομεϊνί κατά τη διάρκεια της Επανάστασης σε συνδυασμό με τη χαρισματική του προσωπικότητα, συνέβαλλαν στην αιοποίηση του ως υποκατάστατου του δωδέκατου Ιμάμη.

⁹¹ Azadeh Kian-Thiébaud, *Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν*, 2006, εκδόσεις Κριτική, σελ.38

⁹² Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ.163-168

⁹³ Azadeh Kian-Thiébaud, *Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν*, 2006, εκδόσεις Κριτική, σελ.39

απόψεις του αυτές καταδικάστηκε σε κατ' οίκον περιορισμό από το 1988 και μέχρι τον θάνατό του, το 2009.

Μετά τη διεξαγωγή του πρώτου δημοψηφίσματος τον Απρίλιο του 1979, οπότε επικράτησε θεαματικά η επιλογή της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν, ακολούθησε και δεύτερο τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, με το οποίο υιοθετήθηκε ένα νέο θεοκρατικό Σύνταγμα. Ο Χομεϊνί χρίστηκε Ανώτατος Άρχοντας, Οδηγός-Ηγέτης της Επανάστασης, επικεφαλής ενός θεοκρατικού καθεστώτος με δημοκρατικά στοιχεία που αποτελούνταν από μία εκλεγμένη βουλή και έναν πρόεδρο, όμως η ουσιαστική εξουσία παρέμενε στα χέρια των σιτών κληρικών. Ο Χομεϊνί διακατεχόταν από την πεποίθηση ότι ένας κληρικός δεν είναι απλά ένα πρόσωπο που οδηγεί τους πιστούς για προσευχή και δήλωνε συχνά ότι *«Πολιτική και θρησκεία είναι ένα και το αυτό»*.⁹⁴ Παράλληλα, υπογράμμιζε ότι *«Η Ισλαμική Διακυβέρνηση είναι ένα δημοκρατικό κράτος σύμφωνα με την ακριβή έννοια του όρου. Μέσα σε αυτό το κράτος, η ελευθερία θα είναι πλήρης για όλες τις θρησκευτικές μειονότητες(...) Η δημοκρατία είναι μέσα στο Κοράνι και οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι να εκφράζουν τις απόψεις τους και να δρουν (...) Η ελευθερία έκφρασης, γνώμης και άποψης υφίσταται για όλους...»*.⁹⁵

Τον Ιανουάριο του 1980, δύο μήνες μετά την κατάληψη της αμερικανικής πρεσβείας στην Τεχεράνη, ο Μπαζαργκάν παραιτήθηκε, αφού αντιλήφθηκε ότι ο Χομεϊνί δεν σκόπευε να απελευθερώσει τους ομήρους.⁹⁶ Θεωρούσε ότι η τροπή που είχαν λάβει τα γεγονότα έθιγαν το εθνικό συμφέρον της χώρας και καταδίκασε την κατάληψη της πρεσβείας ως τρομοκρατική ενέργεια⁹⁷. Νέος πρόεδρος της χώρας εκλέχτηκε ο Αμπολχασάν Μπανισάντρ, που και αυτός ήταν αντίθετος με το καθεστώς του Χομεϊνί και έκανε λόγο για δικτατορία των θρησκευτικών ηγετών, με αποτέλεσμα να αναγκαστεί να παραιτηθεί και να εγκαταλείψει τη χώρα με άκρα μυστικότητα την επόμενη χρονιά της εκλογής του. Το ισλαμικό καθεστώς συνέχιζε να καταπνίγει όλες τις φωνές της αντιπολίτευσης και να καταστέλλει με τη βία οποιαδήποτε διαδήλωση και αντίδραση. Το 1980 ξεκίνησε ο οκταετής αιματηρός πόλεμος του Ιράν με το Ιράκ, «ένα δώρο εξ ουρανού» όπως τον χαρακτήρισε ο Χομεϊνί. Η συγκεκριμένη συγκυρία λειτούργησε ευεργετικά για το θεοκρατικό καθεστώς

⁹⁴ <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=144482>

⁹⁵ Azadeh Kian-Thiébaud, Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, 2006, εκδόσεις Κριτική, σελ.39

⁹⁶ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ.200

⁹⁷ <http://www.kathimerini.gr/349627/article/epikairothta/kosmos/eimaste-sto-dromo-ths-sovietikhs-enwshs>
Το 1982 σε ανοιχτή επιστολή του κατηγόρησε το ισλαμικό καθεστώς για σφετερισμό της εξουσίας, κατάλυση των ελευθεριών και εξάπλωση της φτώχειας.

του Χομεϊνί, καθώς οδήγησε στη συσπείρωση του λαού ενόπιον του εχθρού και στην αφύπνιση του πατριωτικού του συναισθήματος. Ο Χομεϊνί έδωσε μία θρησκευτική διάσταση στον πόλεμο και άδραξε την ευκαιρία να διεισδύσει ακόμη περισσότερο στην ιρανική κοινωνία, αφού εκμεταλλευόμενος την υπερηφάνεια και την επιθυμία του ιρανικού λαού να υπερασπιστεί το έθνος του και το σιτικό δόγμα,⁹⁸ στρατολογήσει συνεχώς νέους στις τάξεις του τακτικού στρατού, αλλά και στο σώμα των Φρουρών της Επανάστασης⁹⁹.

Σε 28 μήνες, από το Φεβρουάριο του 1979 μέχρι τον Ιούνιο του 1981, «επαναστατικά δικαστήρια» διέταξαν την εκτέλεση 497 πολιτικών αντιπάλων, οι οποίοι θεωρούνταν πολέμιοι του νέου καθεστώτος ως «σπόροι διαφθοράς» (“sowers of corruption on earth”). Από τον Ιούνιο του 1981 μέχρι τον Ιούνιο του 1985 ακολούθησαν οι εκτελέσεις περισσότερων από 8.000 αντιφρονούντων, ανάμεσα στους οποίους ήταν οι πρώην σύμμαχοι του ισλαμικού καθεστώτος, δηλαδή οι Μοτζαχεντίν (Mojahedin), οι Φενταγίν και οι οπαδοί του αριστερού κόμματος Τουντέχ, αλλά και Κούρδοι, καθώς και υποστηρικτές του Εθνικού Μετώπου, του πρωθυπουργού Μπαζαργκάν και του Αγιατολάχ Σαριατμανταρί. Το 1988 μετά το τέλος του πολέμου με το Ιράκ, 2.800 άνθρωποι εκτελέστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες μέσα σε χρονικό διάστημα ενός μηνός¹⁰⁰ και όπως ορθά παρατηρεί ο Abrahamian Ervand “This revolution – like others – had devoured its own children”. Ο Χομεϊνί παρέμεινε ο πολιτικός και θρησκευτικός ηγέτης του Ιράν ως το 1989 με τη χώρα να υιοθετεί έναν ισλαμικό τρόπο ζωής και τίποτα δεν θύμιζε την προηγούμενη ζωή των Ιρανών που κατά τη δεκαετία του 1970 ήταν σαφώς επηρεασμένη από τα δυτικά πρότυπα. Το νέο καθεστώς κατέλυσε τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους, καθιστώντας τη Σαρία ως την κύρια, αν όχι αποκλειστική, πηγή νομοθεσίας και δρομολόγησε ρηξικέλευθες αλλαγές, σύμφωνα με τις οποίες οι Ιρανοί έπρεπε να συμμορφωθούν και να ζήσουν όπως προέβλεπε το Κοράνι. Οι Φρουροί της Επανάστασης¹⁰¹ πραγματοποιούσαν περιπολίες με σκοπό την

⁹⁸ Η Νατζάφ (φιλοξενεί τον τάφο του Ιμάμη Αλί) και η Κερμπάλα (όπου βρίσκεται ο τάφος του μίμμη Χουσεϊν) αποτελούν ιερές πόλεις των σιτών που βρίσκονται στα εδάφη του Ιράκ. Το 1982 ο Χομεϊνί απέρριψε πρόταση του Σαντάμ Χουσεϊν για ανακωχή υπό το πρόσχημα της απελευθέρωσης των ιερών πόλεων.

⁹⁹ Daniel Byman, Shahram Chubin, Anoushiravan Ehteshami, Jerrold D. Green, *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era, Fundamental Sources of Iranian Foreign and Security Policies*, σελ 9, 2001, RAND Corporation

¹⁰⁰ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ.181

¹⁰¹ Παραστρατιωτική οργάνωση που αριθμεί περίπου 12.000 καλά εκπαιδευμένους θρησκευόμενους λαϊκούς που έχει δυνάμεις της αεροπορίας και του ναυτικού. Δραστηριοποιείται σε πολλούς τομείς της ιρανικής οικονομίας με τεράστιες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Κύριος υπερασπιστής της επανάστασης και της εξαγωγής αυτής, έχει την υποστήριξη της ιρανικής κυβέρνησης, διαμορφώνει τις πολιτικές αποφάσεις και ελέγχει σημαντικό μερίδιο της αγοράς. Συχνά συνδράμει αντικαθεστωτικές μονάδες σε άλλα κράτη.

επιβολή του ισλαμικού κώδικα συμπεριφοράς και εμφάνισης και συχνά επιδείκνυαν εξαιρετικά βίαιες συμπεριφορές σε όσους δε συμμορφώνονταν.¹⁰² Ο Αγιατολάχ Χομεϊνί ήταν αντίθετος σε οποιαδήποτε προσπάθεια κοινωνικού εκσυγχρονισμού και εφάρμοσε πληθώρα αυστηρών ισλαμικών νόμων, μένοντας προσκολλημένος στις παραδόσεις.

Το πολίτευμα της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν παρά το θεοκρατικό του χαρακτήρα, συνθέτει και δημοκρατικά στοιχεία, όπως Σύνταγμα, Πρόεδρο της Δημοκρατίας, Κοινοβούλιο¹⁰³ και Συμβούλιο των Υπουργών, κάνει λόγο για διάκριση εξουσιών και προβλέπει τακτικές εκλογές. Πρόκειται για ένα παράδοξο κυβερνητικό σχήμα, που δεν απαντάται σε καμία άλλη ισλαμική χώρα. Ωστόσο, το βασικό μέλημα του Χομεϊνί ήταν η τοποθέτηση του κλήρου στην κορυφή του κυβερνητικού συστήματος, ώστε με διάφορους μηχανισμούς οι κληρικοί να έχουν τη δυνατότητα να εποπτεύουν και να ελέγχουν απόλυτα τα κοσμικά – εκλεγμένα από το λαό όργανα. Έτσι, ο Ανώτατος Ηγέτης που απολαμβάνει θρησκευτικής νομιμότητας βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχίας και ακολουθεί ο Πρόεδρος που είναι εκλεγμένος από το λαό.¹⁰⁴ Ο κλήρος ακόμη και σήμερα βρίσκεται στην πρωτοκαθεδρία της πολιτικής εξουσίας και καταλαμβάνει τις σημαντικότερες κυβερνητικές θέσεις με τον Ηγέτη να καθίσταται ο ισχυρότερος άντρας του πολιτεύματος. Είναι ο Αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων με δικαίωμα κήρυξης πολέμου και επιστράτευσης, ελέγχει τις δυνάμεις ασφαλείας και βρίσκεται πάνω από την εκτελεστική, τη νομοθετική και τη δικαστική εξουσία¹⁰⁵.

Ο Ηγέτης επιλέγεται από τη Συνέλευση των Εμπειρογνομόνων¹⁰⁶ (Majlese-e Khabregan) και πρέπει να προέρχεται από τις ανώτατες βαθμίδες του κλήρου, ώστε να είναι άριστος γνώστης του ισλαμικού δικαίου. Βέβαια η επιλογή του Αλί Χοσεϊνί Χαμενεΐ το 1989, ως διαδόχου του Χομεϊνί, προκάλεσε σοβαρή κρίση αναφορικά με τη νομιμότητα της εξουσίας του Ηγέτη, καθόσον δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις που όριζε το Σύνταγμα (δεν ήταν ανώτερη θρησκευτική αρχή, ούτε χαρισματική προσωπικότητα όπως ο Χομεϊνί). Γύρω

¹⁰² William Cleveland & Martin Bunton, A History of The Modern Middle East, σελ 461, Fourth Edition, 2008, Westview Press

¹⁰³ Αποτελείται από 290 εκλεγμένους για μία τετραετία βουλευτές, όμως το Συμβούλιο των Κηδεμόνων και ο Ηγέτης ελέγχουν τους υποψήφιους βουλευτές.

¹⁰⁴ <https://fanack.com/iran/governance-and-politics-of-iran/>

¹⁰⁵ <https://www.cfr.org/backgrounder/irans-multifaceted-foreign-policy>

¹⁰⁶ Έχει έδρα την πόλη Κομ και αποτελείται από 86 εκλεγμένους από το λαό κληρικούς με οκταετή θητεία, οι οποίοι απαραίτητα έχουν την έγκριση του Συμβουλίου των Κηδεμόνων. Έχει το δικαίωμα να ανακαλέσει την εκλογή του Ηγέτη

από το θεσμό του Ηγέτη υπάρχει ένα οργανωμένο εθνικό δίκτυο, οι «κληρικοί κομισάριοι», οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με το καθήκον ελέγχου της ιρανικής κοινωνίας, ώστε να εντοπίζουν έγκαιρα οποιασδήποτε ιδεολογική απόκλιση από τον ισλαμικό νόμο¹⁰⁷. Από την άλλη, ο ρόλος του Προέδρου επικεντρώνεται σε ζητήματα οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής φύσεως και έχει περιορισμένες αρμοδιότητες σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Παρά την εμφανή υπεροχή του Ηγέτη, είναι απαραίτητη η ομαλή συνεργασία του με τον Πρόεδρο για την επίτευξη της εύρυθμης λειτουργίας της χώρας. Επιπλέον, προβλέπεται από το Σύνταγμα και η ύπαρξη άλλων συλλογικών οργάνων που συμπληρώνουν τη λειτουργία του πολιτεύματος και λειτουργούν ως ελεγκτικοί μηχανισμοί των ορθών επιλογών της πολιτικής εξουσίας, όπως το Συμβούλιο των Κηδεμόνων¹⁰⁸ και το Συμβούλιο Κρίσης ή Σκοπιμότητας¹⁰⁹. Στο Ιράν λειτουργεί επίσης, το Ειδικό Ιερατικό Δικαστήριο που είναι ανεξάρτητο από τα υπόλοιπα δικαστήρια και λογοδοτεί απευθείας στον Ηγέτη, το οποίο δικάζει αδικήματα κληρικών που δε συμμορφώνονται με τη Σαρία ή σχεδιάζουν συνομοσίες εις βάρος του Ηγέτη και είναι υπεύθυνο για πληθώρα εκτελέσεων.¹¹⁰

Αναμφίβολα, η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν πρόκειται για ένα πολίτευμα με θεοκρατικό χαρακτήρα με τη θεωρία του "Βελαγιάτ ε Φακίχ" να αποτελεί το θεμέλιο λίθο του, επιτρέποντας έτσι στον κλήρο να ασκεί ουσιαστικές αρμοδιότητες και να αποφασίζει για όλα τα κρίσιμα ζητήματα του κράτους. Παρά τα πολλά τρωτά του σημεία, κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει την ύπαρξη δημοκρατικών θεσμών, αλλά και ελεγκτικών μηχανισμών, έστω και αν δε λειτουργούν ικανοποιητικά. Ο Αγιατολάχ Χομεινί, χάρη στη χαρισματική του προσωπικότητα, το θρησκευτικό και πολιτικό του κύρος, κατάφερε να μεταμορφώσει το Ισλάμ σε πολιτικό εγχείρημα και να συσπειρώσει το ετερόκλητο σύνολο

¹⁰⁷ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 62

¹⁰⁸ Το Συμβούλιο των Κηδεμόνων ή το Συμβούλιο των Φρουρών του Συντάγματος αποτελείται από έξι ανώτατους κληρικούς που τους ορίζει ο Ηγέτης και έξι νομομαθείς λαϊκούς (δικαστές) που ορίζονται από το Κοινοβούλιο με εξαετή θητεία. Πρόκειται για ένα πολύ ισχυρό όργανο με δυνατότητα ελέγχου όλων των υπόλοιπων οργάνων, καθώς και των προσόντων των υποψήφιων Προέδρων και βουλευτών ανάλογα με την αφοσίωσή τους στον ισλαμικό νόμο. Ακόμα επιβεβαιώνει τη συμβατότητα των νόμων με το Σύνταγμα και τις αξίες του Ισλάμ.

¹⁰⁹ Αποτελείται από 31 μέλη, επιλεγμένα από τον Ηγέτη και έχει κυρίως συμβουλευτικό ρόλο σε δύσκολα θέματα.

¹¹⁰ <https://www.cfr.org/backgrounder/religion-and-politics-iran>

του ιρανικού λαού ενάντια στις απειλές της χώρας, αλλά και του ίδιου του καθεστώτος¹¹¹. Ο ίδιος άλλωστε υποστήριζε ότι: «Πολιτική και θρησκεία είναι ένα και το αυτό».¹¹² Μετά το θάνατο του Χομεϊνί πιο μετριοπαθείς δυνάμεις ανέλαβαν την εξουσία και το καθεστώς προσπάθησε να γίνει πιο ευέλικτο και να προσαρμοστεί στις ανάγκες και στις απαιτήσεις της κοινωνίας, παραχωρώντας ελεγχόμενα δικαιώματα στους πολίτες του. Άλλωστε, όπως έχουμε επισημάνει, στην Ισλαμική Επανάσταση εκτός από τους σεκουλαριστές συμμετείχαν και άλλοι συντελεστές όπως φιλελεύθεροι, φοιτητές, διανοούμενοι, αλλά και αριστερές δυνάμεις, οι οποίες, παρά την τελική επικράτηση του κλήρου, δεν εγκατέλειψαν τις προσδοκίες τους για μία ιρανική κοινωνία, όπου θα κυριαρχούν η δημοκρατία και η ελευθερία.

2.4 ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΙΡΑΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η Ισλαμική Επανάσταση ήταν μία από τις κομβικές στιγμές της σύγχρονης ιστορίας, καθώς επέφερε ταχύτατα σαρωτικές αλλαγές στους κόλπους της ιρανικής κοινωνίας, οδηγώντας τελικά στην ισλαμοποίησή της¹¹³. Το νέο καθεστώς άλλαξε τη σημαία της χώρας, τον εθνικό ύμνο και τα σχολικά βιβλία υποβιβάζοντας την αξία της περσικής κληρονομιάς, ενώ όλοι οι νόμοι που είχε θεσπίσει ο Σάχης για την προστασία της οικογένειας καταργήθηκαν, όπως το δικαίωμα των γυναικών να αιτούνται διαζύγιο ή να διατηρούν την επιμέλεια των παιδιών τους. Η χρήση της μαντίλας έγινε υποχρεωτική και οι γυναίκες απαγορεύτηκε να σπουδάζουν Νομικές Επιστήμες, Ιατρική, αλλά και στο Πολυτεχνείο, καθώς θεωρούνταν ότι η χειραφέτησή τους θα διατάρασσε την αρμονική οικογενειακή ζωή. Η ομοφυλοφιλία θεωρούνταν ειδεχθές αδίκημα και τιμωρούνταν με θανατική ποινή, ενώ η ποινή για τους άπιστους ήταν το δημόσιο μαστίγωμα. Παρόλα αυτά, το Ιράν των ημερών μας είναι αρκετά διαφορετικό από εκείνο των πρώτων χρόνων της Επανάστασης και σε αυτό συνετέλεσε ο θάνατος του Χομεϊνί, ο οποίος έδωσε τη δυνατότητα να βγουν ξανά στο προσκήνιο δυνάμεις αντίθετες στο αυστηρό θεοκρατικό καθεστώς, οι οποίες αν και πρωταγωνίστησαν στην Ισλαμική Επανάσταση, σιώπησαν υπό την πίεση του ιερατείου. Αναμφίβολα, το σύγχρονο Ιράν είναι μία πολύπλοκη κοινωνία, όπου το συιτικό δόγμα είναι βαθιά ριζωμένο στην συνείδηση του λαού, αλλά από την άλλη καταβάλλονται προσπάθειες

¹¹¹ William Cleveland & Martin Bunton, A History of The Modern Middle East, σελ 461, Fourth Edition, 2008, Westview Press

¹¹² <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=144482>

¹¹³ William Cleveland & Martin Bunton, A History of The Modern Middle East, σελ 460, Fourth Edition, 2008, Westview Press.

να συνδυαστεί η ισλαμική θρησκεία και οι κανόνες που αυτή συνεπάγεται, με στοιχεία του δυτικού πολιτισμού.

Στην ιρανική κοινωνία μαίνεται μία διαρκής μάχη ανάμεσα στις σκληροπυρηνικές συντηρητικές παρατάξεις που μένουν προσκολλημένες στην παράδοση, και στους μεταρρυθμιστές που επιθυμούν την αλλαγή. Οι πρώτοι κρατούν τα ηνία της χώρας και διατηρούν τις νευραλγικές θέσεις της πολιτικής σκηνής, ελέγχοντας βασικούς πυλώνες, όπως τις Ένοπλες Δυνάμεις, τη Δικαιοσύνη, την αστυνομία, τα ΜΜΕ και σημαντικό μέρος της οικονομικής δραστηριότητας. Μένουν πιστοί σε μία αυστηρή ερμηνεία των ισλαμικών αξιών και αρχών, πρεσβεύουν ότι ορθά ασκείται από τον Ηγέτη η πολιτική εξουσία, και ότι η δημοκρατία είναι μία έννοια ασυμβίβαστη με αυτή της πίστης. Για αυτούς δεν υπάρχει κοινωνικό κράτος δικαίου, ούτε δικαιώματα των γυναικών και τάσσονται υπέρ της ανάμειξης του κράτους στις ζωές των πολιτών ως ρυθμιστικός παράγοντας. Οτιδήποτε συνδέεται με το δυτικό πολιτισμό δεν είναι αποδεκτό και υιοθετούν μία ριζοσπαστική εξωτερική πολιτική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συντηρητικού πολιτικού ήταν ο Μαχμούντ Αχμαντινεντζάντ, ο οποίος διετέλεσε ως Πρόεδρος του Ιράν από το 2005 έως το 2013, έχαιρε της απόλυτης στήριξης του Ανώτατου Ηγέτη Αλί Χαμενεΐ και είχε ως αποτέλεσμα την επιστροφή της πολιτικής σε συντηρητικά μονοπάτια, παρόμοια με εκείνα της εποχής του Χομεϊνί. Στις προεδρικές εκλογές μάλιστα του 2009 (ήταν η πρώτη φορά που το τελικό αποτέλεσμα προέκυψε από το εκλογικό δεύτερο γύρο) η δημοκρατία δέχτηκε ένα ισχυρό πλήγμα.¹¹⁴ Οι Ιρανοί αμφισβήτησαν το εκλογικό αποτέλεσμα και υπήρξαν έντονες διαμαρτυρίες, γνωστές ως Πράσινο Κίνημα, οι οποίες κατεστάλησαν με τη βία. Μάλιστα, δύο από τους μεταρρυθμιστές υποψηφίους οι Μιρ Χοσεΐν Μουσαβί και Μεχντί Καρουμπί βρίσκονται ακόμη σε κατ' οίκον περιορισμό, χωρίς να υπάρχει δικαστική εντολή. Ο Ανώτατος Ηγέτης και οι υποστηρικτές της συντηρητικής παράταξης θεώρησαν ότι οι διαδηλώσεις και η έντονη λαϊκή δυσαρέσκεια ήταν υποκινούμενες από τις ΗΠΑ, οι οποίες επιθυμούν με κάθε τρόπο να αποσταθεροποιήσουν το καθεστώς¹¹⁵.

¹¹⁴ <https://www.tovima.gr/2010/01/10/world/sto-iran-gennithike-antipoliteysi/>

Στις 2009 οι μεταρρυθμιστές είχαν δύο υποψηφίους: τον Μεχντί Καρουμπί και τον Μιρ Χοσεΐν Μουσαβί. Ο δεύτερος ήταν αυτός που ενσάρκωσε περισσότερο τις ελπίδες του κόσμου για μια πολιτική αλλαγή. Το αποτέλεσμα όμως, ήταν μια οδυνηρή έκπληξη: 62% για τον Αχμαντινεντζάντ και μόλις 34% για τον Μουσαβί. Οι εξαγριωμένοι ψηφοφόροι διαμαρτυρήθηκαν έντονα για νοθεία του εκλογικού αποτελέσματος, όμως η βίαιη καταστολή από το καθεστώς στοίχισε τη ζωή τουλάχιστον σε 100 άτομα.

¹¹⁵ Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg, Iran's Nuclear Future Critical U.S. Policy Choices, RAND Corporation, 2011.

Από την άλλη, οι μεταρρυθμιστές επιθυμούν μία κοινωνία πιο φιλελεύθερη, χωρίς κοινωνικούς και πολιτιστικούς περιορισμούς, στην οποία θα δεσπόζουν ο πλουραλισμός και οι δημοκρατικές αξίες και αρχές. Πιστεύουν ότι ο ρόλος του κράτους πρέπει να είναι περιορισμένος, η ελευθερία του Τύπου και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης να είναι ουσιαστική, ενώ οι πολίτες και ιδίως οι γυναίκες θα μπορούν να εκφράζονται ελεύθερα και να απολαμβάνουν τα πολιτικά και κοινωνικά τους δικαιώματα. Στα ζητήματα της εξωτερικής πολιτικής είναι πιο μετριοπαθείς και επιδιώκουν να συνάψουν σχέσεις συνεργασίας με τη Δύση και να έχουν εποικοδομητικές διπλωματικές σχέσεις με τα υπόλοιπα κράτη του διεθνούς συστήματος. Ανάμεσά τους υπάρχουν και πολλοί σημαντικοί άνθρωποι του κλήρου που επιθυμούν το διαχωρισμό της θρησκείας από την πολιτική, γιατί θεωρούν ότι η επέμβαση των κληρικών στην πολιτική σκηνή της χώρας, τους αποστέρησε του δικαιώματος να υπηρετούν το πραγματικό νόημα της θρησκείας και να ισχυρίζονται ότι εκφράζουν τη Θεία Βούληση¹¹⁶. Για αυτούς το Ισλάμ πρέπει να στηρίζεται όχι στην υποταγή, αλλά στην ελευθερία και η πολιτική εξουσία να ερείδεται στη λαϊκή βούληση. Ο Πρόεδρος Ρεζά Χαταμί προσπάθησε το χρονικό διάστημα από το 1997 έως το 2005 να θέσει σε εφαρμογή πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, όμως οι προσπάθειές του δεν τελεσφόρησαν, γιατί συνάντησαν την αντίσταση των συντηρητικών δυνάμεων που εξακολουθούσαν να κατέχουν τις μη αιρετές θέσεις - κλειδιά στην πολιτική σκηνή της χώρας. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της θητείας του ευνοήθηκαν οι διπλωματικές σχέσεις του Ιράν με χώρες της Ευρώπης και της Ασίας, υποστήριξε την ελεύθερη αγορά και τις ξένες επενδύσεις, οι δημοκρατικοί θεσμοί ενισχύθηκαν, αφού ήταν υπέρμαχος της ελευθερίας της έκφρασης και της κοινωνίας των πολιτών και περιορίστηκε η χρήση της βίας ως τρόπος διευθέτησης των εκάστοτε κοινωνικών και πολιτικών θεμάτων.¹¹⁷

Οι επικεφαλής της ισλαμικής δημοκρατίας αναγκάζονται, για να αποφύγουν μία γενικευμένη κοινωνική ανάφλεξη, να αποδεχθούν τον κοινωνικό πλουραλισμό και ανά τακτά χρονικά διαστήματα παραχωρούν ελευθερίες με το σταγονόμετρο. Άλλωστε, σε αντίθεση με τα περισσότερα κράτη της περιοχής οι Ιρανοί απολαμβάνουν κάποια εκλογική ελευθερία και έχουν το δικαίωμα να διαμαρτυρηθούν και να διαδηλώσουν, γεγονός που φαντάζει αδιανόητο στις υπόλοιπες χώρες του Κόλπου.¹¹⁸ Το θεοκρατικό καθεστώς, όσο

¹¹⁶ Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, Azadeh Kian-Thiébaud, εκδόσεις Κριτική, σελ.54

¹¹⁷ Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, Azadeh Kian-Thiébaud, εκδόσεις Κριτική, σελ.19

¹¹⁸ Ρότζερ Χάουαρντ, Ιράν και Κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004, σελ.27.

προσκολλημένο και να μένει στις αρχές της Ιρανικής Επανάστασης, γνωρίζει καλά ότι δέχεται έντονη αμφισβήτηση από την πλειοψηφία της νεολαίας που επιθυμεί περισσότερη ελευθερία και δικαιώματα¹¹⁹. Επιπλέον, οι αυστηρότατες οικονομικές κυρώσεις που επιβλήθηκαν στη χώρα, κυρίως από τις ΗΠΑ, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, αλλά και την Ευρωπαϊκή Ένωση, δημιούργησαν έναν ασφυκτικό κλοιό στην οικονομία του Ιράν και όξυναν τα κοινωνικά προβλήματα. Εξαιτίας των κυρώσεων, τα κρατικά έσοδα από το πετρέλαιο μειώνονταν καθημερινά, ο πληθωρισμός, η φτώχεια και η ανεργία αυξήθηκαν δραματικά και το εθνικό νόμισμα υποτιμήθηκε σημαντικά, ενώ η παράλληλη οικονομία (παραοικονομία) και το λαθρεμπόριο ευημερούσαν. Η σύσταση της ιρανικής κοινωνίας έχει αλλάξει σημαντικά από τη δεκαετία του 1970 και το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού (70%) αποτελούν οι νέοι κάτω των 30 ετών, οι οποίοι πλήττονται από την ανεργία και επιθυμούν ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο. Η συνειδητοποίηση ότι η εκπαίδευση είναι το μέσο για την επίτευξη της ανεξαρτησίας, ωθεί τους νέους στα πανεπιστήμια, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό είναι γυναίκες, οι οποίες, παρά τις απαγορεύσεις, καταφέρνουν να εισχωρήσουν σε όλους τους τομείς και να είναι οικονομικά ανεξάρτητες.¹²⁰ Χάρη στην εξάπλωση της ανώτερης εκπαίδευσης, ακόμη και σε άτομα χαμηλής κοινωνικής προέλευσης, δημιουργήθηκε μία νέα αστική-μεσαία τάξη, η οποία διεκδικεί μερίδιο στην πολιτική εξουσία. Όλοι οι παραπάνω αιτούνται περισσότερη ελευθερία και δικαιοσύνη και αμφισβητούν τον αναγκαστικό εξισλαμισμό. Επιθυμούν την επανασύνδεση με τη Δύση και δεν έχουν εμπιστοσύνη στο καθεστώς και στους άκαμπτους ισλαμικούς κανόνες που αυτό επιβάλλει.

Μπροστά στα ολοένα αυξανόμενα κοινωνικά προβλήματα, ο πληθυσμός συμμετέχει όλο και περισσότερο στις συλλογικές δραστηριότητες, όπως μη κυβερνητικές ενώσεις και σωματεία αλληλεγγύης, τα οποία οργανώνονται και διευθύνονται από εθελοντές που προέρχονται κυρίως από τη μεσαία τάξη. Το κράτος δεν έχει καμία ανάμειξη στις κοινωνικές τους δραστηριότητες οι οποίες είναι ποικίλες, όπως η βοήθεια των φτωχών οικογενειών (οικονομική, ιατρική κάλυψη), η ανέγερση σχολείων, η αγορά ιατρικών μηχανημάτων για τα δημόσια νοσοκομεία, αλλά και η παροχή βοήθειας σε χρήστες ναρκωτικών.¹²¹ Η χρήση

¹¹⁹ Emad Khalili, The Foreign Policy Of Islamic Republic of Iran: Ideology and Pragmatism in Iran, International Academic Journal of Social Sciences, Vol3, No5, σελ.30, 2016

¹²⁰ Ρότζερ Χάουαρντ, Ιράν και Κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004, σελ.178

¹²¹ Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, Azadeh Kian-Thiébaud, εκδόσεις Κριτική, σελ.95

των ναρκωτικών ουσιών αποτελεί μάστιγα της ιρανικής κοινωνίας, αφού 3.000 θάνατοι ετησίως συνδέονται με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, ενώ, λόγω της εγγύτητας με το Αφγανιστάν, στο Ιράν συντελείται το 74% των παγκόσμιων κατασχέσεων οπίου και το 25% των κατασχέσεων ηρωίνης και μορφίνης.¹²² Σε αντίθεση με παλαιότερα που ο κλήρος απέρριπτε καθετί καινοτόμο, το σύγχρονο καθεστώς έχει σφετεριστεί την τεχνολογία και την επιστήμη για να διεισδύσει και να ελέγξει αποτελεσματικότερα την κοινωνία. Η ύπαρξη πληθώρας τηλεοπτικών καναλιών, ελεγχόμενων από τον κρατικό μηχανισμό, αποσκοπεί στον επηρεασμό της κοινής γνώμης και στον αποπροσανατολισμό της από τα φλέγοντα ζητήματα, παρέχοντάς της άφθονη ψυχαγωγία. Το παράδοξο είναι ότι οι φτωχότερες κοινωνικές τάξεις τάσσονται υπέρ συντηρητικών δυνάμεων¹²³, ενώ οι πόλεις και οι νέοι άνθρωποι υπέρ των μεταρρυθμίσεων.¹²⁴

Ο σημερινός πρόεδρος της χώρας είναι ο Χασάν Ρουχανί, ο οποίος κατέχει το αξίωμα από το 2013 και επανεξελέγη πανηγυρικά στις 19 Μαΐου 2017, κερδίζοντας το 57% των ψήφων. Στο πλευρό του τάχθηκαν, όχι μόνο οι υποστηρικτές του, αλλά και εκείνοι που δεν ήθελαν να αναλάβουν την εξουσία οι σκληροπυρηνικοί¹²⁵. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι ο ιρανικός λαός δεν θέλει να επιστρέψει σε μία εσωστρεφή ισλαμική κυβέρνηση, παρόμοια με αυτή του Προέδρου Αχμαντινεντζάντ, η οποία θα περιόριζε τις προσωπικές και πολιτικές ελευθερίες και θα κατέπνιγε κάθε αντιπολιτευτική φωνή. Ο μετριοπαθής πρόεδρος και ιερωμένος Χασάν Ρουχανί είναι μεταρρυθμιστής και από το 2013 άρχισε να εφαρμόζει σταδιακά όσα υποσχέθηκε προεκλογικά, αναπτρώνοντας τις ελπίδες όσων επιθυμούσαν τον εξορθολογισμό της εσωτερικής και εξωτερικής ιρανικής πολιτικής.¹²⁶ Η σημαντικότερη επιτυχία του ήταν αναμφίβολα η συμφωνία 5+1 για το πυρηνικό πρόγραμμα της χώρας τον Ιούλιο του 2015 που οδήγησε στην άρση των οικονομικών κυρώσεων τον Ιανουάριο του 2016. Στη νέα του θητεία υποσχέθηκε ανάμεσα σε άλλα ότι θα προσπαθήσει να περιορίσει τον εξτρεμισμό και να εξασφαλίσει περισσότερες ελευθερίες σε ατομικό και πολιτικό επίπεδο (πχ απεριόριστη πρόσβαση στο διαδίκτυο), να τονώσει την οικονομία, να τηρήσει

¹²² <https://monde-diplomatique.gr/?p=1433>

¹²³ Ο Πρόεδρος Αχμαντινεντζάντ έδινε επιδόματα στους φτωχούς και έχτισε κατοικίες για τους αστέγους, αν και οι παράτολμες πρωτοβουλίες του οδήγησαν τη χώρα σε οικονομικό και πολιτικό χάος.

¹²⁴ <http://monde-diplomatique.gr/?p=1433>

¹²⁵ Ο αντίπαλος του ήταν ο Εμπραχίμ Ραΐσί, ένας δικαστής που το 1987 υπέγραψε για τις εκτελέσεις περισσότερων από 4.000 πολιτικών κρατουμένων.

¹²⁶ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2017-05-20/rouhanis-landslide-reelection>

τις δεσμεύσεις του Ιράν, αναφορικά με την πυρηνική συμφωνία και γενικά, να διατηρήσει τις επαφές με τη Δύση¹²⁷.

Πολλοί επικριτές του προέδρου Ρουχανί υποστηρίζουν ότι δεν υλοποίησε τις μεταρρυθμίσεις που υποσχέθηκε, αλλά αντιθέτως επιδίωξε να προσεγγίσει τους σκληροπυρηνικούς, γιατί έχει βλέψεις να διαδεχθεί στο αξίωμά του τον Αγιατολάχ Χαμενεΐ.¹²⁸ Η αλήθεια είναι ότι μετά την άρση των κυρώσεων οι εξαγωγές πετρελαίου αυξήθηκαν, ωστόσο η οικονομία του Ιράν έχει υποστεί βαρύτατο πλήγμα και θα χρειαστεί αρκετός χρόνος και ουσιαστικές αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας της χώρας, ώστε να επέλθει η έξοδος από την ύφεση. Το κύμα διαδηλώσεων που ξέσπασε τον Δεκέμβριο του 2017 σε διάφορες μεγάλες πόλεις με αφορμή τις αυξήσεις στα καύσιμα και στα τρόφιμα, καταδεικνύει ότι παρά τις ελπίδες για μία καλύτερη ζωή μετά την πυρηνική συμφωνία, η καθημερινότητα εξακολουθεί να είναι πολύ δύσκολη για τους Ιρανούς, οι οποίοι παλεύουν καθημερινά με τη φτώχεια, την ανεργία¹²⁹ και την πολιτική καταπίεση. Η ιρανική κοινωνία είναι σε κινητικότητα και ζητά τη συνολική αλλαγή ολόκληρου του πολιτικού συστήματος, κατηγορώντας το για διαφθορά και για τα οικονομικά προβλήματα της χώρας. Συνθήματα όπως «Θάνατος στον Χαμενεΐ» και «Κάτω η Ισλαμική Δημοκρατία», αντικατοπτρίζουν με τον καλύτερο τρόπο την έντονη δυσαρέσκεια των Ιρανών. Εκτός από τις διαμαρτυρίες εναντίον του θεοκρατικού καθεστώτος και της κληροκρατίας, έκδηλη ήταν η οργή των διαδηλωτών για τις κοστοβόρες επιχειρήσεις του Ιράν στο εξωτερικό (Συρία, Υεμένη, Λίβανο), αντί τα χρήματα να δαπανούνται για τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης του λαού¹³⁰.

Το ιρανικό καθεστώς εκτός από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει στην εξωτερική του πολιτική, βρίσκεται και σε πόλεμο με τους δικούς του ανθρώπους καταπιέζοντάς τους και περιορίζοντας τις πολιτικές τους ελευθερίες. Οι δυτικές δημοκρατίες το κατηγορούν για κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το μεγάλο έλλειμμα δημοκρατίας

¹²⁷ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2017-05-20/rouhanis-landslide-reelection>

Υποσχέθηκε ακόμα ότι θα διαπραγματευτεί την άρση των εναπομεινουσών κυρώσεων των ΗΠΑ, θα επιδιώξει την ειρήνη, θα προσπαθήσει να κάνει υλόλογους στο κράτους θεσμούς όπως το Σώμα της Ισλαμικής Επαναστατικής Φρουράς και να απελευθερώσει τους ηγέτες της αντιπολίτευσης που βρίσκονται σε κατ' οίκον περιορισμό από το 2011.

¹²⁸ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-01-08/why-irans-protesters-are-so-angry-rouhani>

¹²⁹ Η ανεργία των νέων ανέρχεται περίπου στο 40% οι περισσότεροι από τους οποίους είναι απόφοιτοι πανεπιστημίων, ενώ πρόσφατη έρευνα του περσικού BBC αποκάλυψε ότι την τελευταία δεκαετία οι Ιρανοί έχουν γίνει κατά 10%-15% φτωχότεροι.

¹³⁰ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-01-05/why-protests-wont-change-irans-foreign-policy>

που επικρατεί στη χώρα. Ανεξάρτητα από το αν ο πρόεδρος Ρουχανί διέψευσε τις ελπίδες των υποστηρικτών του για μία καλύτερη ζωή, δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι ο Ανώτατος Ηγέτης, Αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ που κατέχει το αξίωμα από το 1989, είναι αρμόδιος, σύμφωνα με το ιρανικό Σύνταγμα, να αποφασίζει για όλα τα σημαντικά θέματα της χώρας και η πολιτική του Ιράν διαμορφώνεται σύμφωνα με τη δική του βούληση¹³¹¹³². Ακόμη και μετά την άρση των κυρώσεων ο Αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ συμβούλευε τους Ιρανούς να «αποφεύγουν την επαφή με τους ξένους για να μη μολυνθούν από τη Δύση»¹³³. Με αρμοδιότητες ευρύτερες από αυτές του Προέδρου σε ένα προεδρικό σύστημα ή του βασιλιά στο πολίτευμα της συνταγματικής μοναρχίας, δεν είναι λίγοι αυτοί που επικρίνουν το ιρανικό Σύνταγμα ότι έχει δώσει σε έναν άνθρωπο το δικαίωμα της δικτατορίας. Για τον Χαμενεΐ η ανεξάρτητη στάση ενός προέδρου συνιστά απειλή για τη δική του απόλυτη εξουσία και αποδίδεται με τον όρο «διπλή εξουσία»¹³⁴ ή «διττή κυριαρχία». Ο εκάστοτε πρόεδρος του Ιράν πρέπει να έχει την επιδεξιότητα να συνυπάρχει με τον κρατικό μηχανισμό που ελέγχει ο Ηγέτης και να επιδιώκει τη δημιουργία μίας δικλείδας ασφαλείας που θα προστατεύει την κοινωνία των πολιτών από τις ακραίες τάσεις των συντηρητικών ρευμάτων. Και το σημαντικότερο να μην αποκλίνει από τις θρησκευτικές αξίες και επιταγές της ιρανικής κοινωνίας.¹³⁵ Για τη θρησκεία του Ισλάμ ο άνθρωπος είναι πρωταρχικά θρησκευτικό ον και οφείλει υποταγή στη θρησκεία που καθορίζει όλες τις πτυχές της ζωής του και επομένως, οι όποιες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις οριοθετούνται από ένα συγκεκριμένο πλαίσιο.

Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε πριν χρόνια σε συνέντευξή του ο Ιμπραήμ Γιαζντί, ένας από τους σημαντικούς Ιρανούς πολιτικούς και επί χρόνια Πρόεδρος του φιλελεύθερου κόμματός του Μπαζαργκάν «Κίνημα της Ελευθερίας». «Η Δημοκρατία στο Ιράν δεν έχει

131 Behbod Negahban, Yale Journal of International Affairs Volume 12 Spring 2017 — Page 33

132 <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2013/06/14/no-matter-who-wins-irans-supreme-leader-controls-foreign-policy/>

133 <http://monde-diplomatique.gr/?p=1268>

134 <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2013-08-12/who-ali-khamenei>

Ο Χαμενεΐ θεωρεί ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Δύση γενικότερα, και το Ισραήλ θέλουν να χρησιμοποιήσουν τις εκλογές σε διάφορα ιρανικά αξιώματα (σε δημοτικά συμβούλια, στο νομοθετικό Σώμα, στο δικαστικό Σώμα, στη Συνέλευση των Ειδικών) για να δημιουργήσουν, μέσα από τους «εσωτερικούς τους συμμάχους», μια κατάσταση «διττής κυριαρχίας», με απώτερο σκοπό να δημιουργήσουν χάσμα μεταξύ του Ανώτατου Ηγέτη και των εκλεγμένων αξιωματούχων της κυβέρνησης. Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε κυρίως κατά τη διάρκεια της θητείας του Μοχάμεντ Χαταμί, καταδεικνύοντας έτσι τη μεταβαλλόμενη ισορροπία εξουσίας υπέρ του μεταρρυθμιστή προέδρου. Ο Ανώτατος Ηγέτης θέλοντας να διαφυλάξει την κυριαρχία του εμπόδισε τις υποψηφιότητες του Χαταμί και του Ραφσατζανί στις εκλογές του 2013.

135 <https://monde-diplomatique.gr/?p=1433>

θεσμοποιηθεί ακόμη. Τα κόμματα δεν έχουν σταθερές δομές και η πολιτική ζωή έχει έντονα λαϊκιστικό χαρακτήρα... Η Δημοκρατία είναι μία διαδικασία εκμάθησης, ωρίμανσης μέσω της πρακτικής εμπειρίας των μαζών και των ηγετών, δε διδάσκεται σε σεμινάρια, ούτε εισάγεται από το εξωτερικό¹³⁶...».

¹³⁶ <http://www.kathimerini.gr/252227/article/epikairothta/kosmos/xamenes-eykairies-iran-dyshs>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΤΟ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΣΙΑΣ

3.1. ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΤΟ ΣΤΟΧΑΣΤΡΟ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Η Μέση Ανατολή ανέκαθεν υπήρξε μία από τις πιο ιδιαίτερες και εκρηκτικές περιοχές του πλανήτη και βρίσκεται πάντα στο επίκεντρο των εξελίξεων, διότι η παγκόσμια σταθερότητα είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη διατήρηση της ειρήνης στην εν λόγω περιοχή. Η γεωγραφική της θέση, αλλά και οι άφθονοι πλουτοπαραγωγικοί της πόροι αποτελούσαν πάντα πόλο έλξης των εκάστοτε μεγάλων δυνάμεων, οι οποίες, θέλοντας να καρπωθούν τα αγαθά της, έριζαν για τον έλεγχο της. Η αστάθεια βέβαια και η ρευστότητα των ισορροπιών της Μέσης Ανατολής οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον τρόπο γέννησης των υπάρχοντων κρατών. Έτσι, ενώ το Ιράν και η Αίγυπτος υπήρχαν ήδη ως κρατικές οντότητες, διαθέτοντας μία μακράιωνη ιστορική συνέχεια και ένα αξιόλογο ιστορικό παρελθόν, τα περισσότερα κράτη σχηματίστηκαν από το μηδέν με πρωτοβουλία της Βρετανίας και της Γαλλίας. Μετά τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι ως άνω μεγάλες δυνάμεις, θέλοντας να διαμοιράσουν τις αραβικές επαρχίες της καταρρέουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, υπέγραψαν με άκρα μυστικότητα τον Μάιο του 1916 τη συμφωνία Σάικς – Πικό,¹³⁷ με σκοπό να επανασχεδιάσουν το χάρτη της Μέσης Ανατολής και να καθορίσουν τις σφαίρες επιρροής τους. Ήδη η Γαλλία είχε ισχυρή παρουσία στην περιοχή της Συρίας και του Λιβάνου (Λεβάντε), ενώ η Μεγάλη Βρετανία κατείχε την Αίγυπτο από το 1882. Κριτήριο για τη χάραξη των νέων συνόρων ήταν αποκλειστικά τα γεωπολιτικά συμφέροντα των δυτικών αποικιακών δυνάμεων, χωρίς να ληφθούν υπόψη οι φυλετικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες των τοπικών πληθυσμών με αποτέλεσμα οι Άραβες να νιώσουν εξαπατημένοι από τη Δύση¹³⁸. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο **Γκάρεθ Στάνσφιλντ**, καθηγητής Μεσανατολικής Πολιτικής στο βρετανικό πανεπιστήμιο του Έξετερ : *«Η αποικιοκρατική προχειρότητα υπό την οποία προέκυψε και αυτή η συμφωνία καταδεικνύει πόσο εγκληματικά και κατάφωρα αγνοήθηκαν οι φυλετικές κι εθνοτικές μειονότητες της ευρύτερης περιοχής»*.¹³⁹ Αποτέλεσμα της παραπάνω συμφωνίας ήταν να δημιουργηθούν από το μηδέν

¹³⁷ <https://www.historyhit.com/what-was-the-sykes-picot-agreement-and-how-has-it-shaped-middle-eastern-politics/>

¹³⁸ Παγκόσμια Τάξη, Σκέψεις γύρω από το χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Henry Kissinger, εκδοτικό οίκος Λιβάνη, σελ 163

¹³⁹ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=563838>

νέα κράτη, τα οποία χαρακτηρίζονταν από αδύναμους θεσμούς και έντονη εσωτερική αστάθεια, με εξαιρετικά ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ τους που πηγάζουν από βαθιά ριζωμένες αντιπαλότητες, δυναμιτίζοντας έτσι, την κατάσταση στη Μέση Ανατολή και πυροδοτώντας συχνά κρίσεις.

Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν κατέχει ξεχωριστή θέση ανάμεσα στις σουνιτικές, αραβικές χώρες της Μέσης Ανατολής, όντας η μοναδική μη αραβική χώρα που διαθέτει μία μακραίωνη και πλούσια ιστορία και η ταυτότητά της συντίθεται από την αρμονική συνύπαρξη στοιχείων του περσικού πολιτισμού της (προϊσλαμικού παρελθόντος) με τη μουσουλμανική θρησκεία και το σιτικό δόγμα. Παρά την ετερογένεια του πληθυσμού,¹⁴⁰ ο περσικός εθνικισμός αποτελεί σημαντική παράμετρο της ιρανικής κοινωνίας και οι Ιρανοί είναι ένας λαός περήφανος για το έθνος τους, έχοντας συναίσθηση της μοναδικότητάς τους.¹⁴¹ Είναι μία χώρα εξαιρετικά πλούσια σε φυσικούς πόρους, διαθέτοντας τεράστια κοιτάσματα πετρελαίου (κατέχει την τρίτη θέση παγκοσμίως μετά τη Σαουδική Αραβία και τη Βενεζουέλα),¹⁴² αλλά και φυσικού αερίου (κατέχει τη δεύτερη θέση μετά τη Ρωσία), το μεγαλύτερο μέρος του οποίου βρίσκεται σε κοιτάσματα που ακόμα δεν έχουν αξιοποιηθεί. Επιπλέον, βρίσκεται στην τρίτη θέση παγκοσμίως σε εξαγωγές αργού πετρελαίου πίσω από τη Σαουδική Αραβία και τη Ρωσία.¹⁴³ Επιπλέον, πέρα από τα τεράστια αποθέματα ενέργειας που διαθέτει βρίσκεται στη νευραλγική θέση να ελέγχει τα Στενά του Ορμούζ, από τα οποία διέρχεται μεγάλο μέρος της παραγωγής πετρελαίου που προορίζεται για να καλύψει τις ανάγκες της Δύσης.

Όπως προαναφέραμε, αν και το Ιράν αποτελεί τη μοναδική χώρα της Κεντρικής Ασίας που δεν κατακτήθηκε ποτέ από κάποια Ευρωπαϊκή δύναμη, παρόλα αυτά στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η ανεξαρτησία του ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη. Η δυναστεία των Χαζάρων παραχώρησε τεράστια προνόμια σε ξένες επιχειρήσεις και το 1901 υπέγραψε συμφωνία με

¹⁴⁰ Το 50% του πληθυσμού αυτοπροσδιορίζεται με μία διαφορετική ταυτότητα από την κυρίαρχη περσική. Η μεγαλύτερη και πιο διακριτή μειονότητα είναι οι Αζέροι (25%) και ακολουθούν οι Κούρδοι, οι Μπαλούχοι, οι Τουρκομάνοι και οι Άραβες. Σχεδόν το 55% αν και μιλάει περσικά αναγνωρίζει μία άλλη γλώσσα ως μητρική του.

Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς & Περιφερειακές Σχέσεις, εκδόσεις Παπαζήζη, Αθήνα 2014, σελ. 37.

¹⁴¹ Daniel Byman, Shahram Chubin, Anoushiravan Ehteshami, Jerrold D. Green, *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era, Fundamental Resources of Iranian Foreign and Security Policies*, σελ 9, 2001, RAND Corporation,

¹⁴² Κατέχει το 20% των αποθεμάτων πετρελαίου ανάμεσα στις χώρες της Μέσης Ανατολής

¹⁴³ Ρότζερ Χάουαρντ, *Ιράν και Κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση*, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004, σελ.30.

την Αγγλοϊρανική Πετρελαϊκή Εταιρία (Anglo-Persian Oil Company - APOC), εκχωρώντας της το δικαίωμα να εκμεταλλεύεται τα τεράστια κοιτάσματα πετρελαίου που υπήρχαν στα νότια τμήματα της χώρας. Το 1907 υπογράφηκε συμφωνία ανάμεσα στη Ρωσία και την Βρετανία, η οποία διαίρεσε το Ιράν σε σφαίρες επιρροής, με τη Ρωσία να ελέγχει το βόρειο τμήμα της χώρας και τη Βρετανία το νότιο¹⁴⁴. Το 1908 η ανακάλυψη του τεράστιου κοιτάσματος πετρελαίου Masjid Sulaiman ήταν καθοριστικής σημασίας και έμελλε να επηρεάσει ουσιαστικά και σε βάθος χρόνου τις εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή. Την εκμετάλλευσή του ανέλαβε η πετρελαϊκή εταιρία Anglo-Persian Oil Company (APOC), η οποία το 1935 μετονομάστηκε σε British Petroleum (BP), ενώ με νέα συμφωνία το 1933 η ως άνω εταιρία θα διατηρούσε το δικαίωμα εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων για άλλα εξήντα χρόνια, δίνοντας στο ιρανικό κράτος ένα πολύ μικρό ποσοστό των κερδών της (γύρω στο 10%). Χάρη λοιπόν στο φτηνό ιρανικό πετρέλαιο η Βρετανία που ήταν η μεγαλύτερη ναυτική δύναμη της εποχής εκείνης, διαφύλαξε τα αποικιοκρατικά της συμφέροντα και άρχισε να χρησιμοποιεί στα πλοία της μηχανές πετρελαίου αντί για εκείνες που λειτουργούσαν με κάρβουνο¹⁴⁵.

Η άνοδος στην εξουσία του Ρεζά Χαν, ιδρυτή της δυναστείας των Παχλαβί, δεν άλλαξε ουσιαστικά την κατάσταση και η δυσαρέσκεια του ιρανικού λαού μεγάλωνε, εξαιτίας της φτώχειας και των δύσκολων συνθηκών διαβίωσης, ενώ οι ξένες δυνάμεις και ειδικότερα οι Βρετανοί, συνέχιζαν να εκμεταλλεύονται τους φυσικούς πόρους της χώρας. Με το ξέσπασμα του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου οι δοσοληψίες του Ρεζά Χαν με τη Γερμανία θορύβησαν τους συμμάχους και τον Αύγουστο του 1941 τα βρετανοσοβιετικά στρατεύματα εισέβαλλαν στο Ιράν, προκειμένου να προστατέψουν τα στρατηγικά και οικονομικά τους συμφέροντα και να εξασφαλίσουν τον απρόσκοπτο εφοδιασμό των Σοβιετικών δυνάμεων.¹⁴⁶ Ήταν αναγκαίο να διατηρήσουν πάση θυσία τον έλεγχο της ιρανικής επικράτειας και για το λόγο αυτό, απομάκρυναν το Ρεζά Χαν από το θρόνο και την εξουσία ανέλαβε ο γιος του, Σάχης Ρεζά Παχλαβί. Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου το Ιράν έγινε μία πιο εξωστρεφής χώρα και ανέπτυξε φιλικές σχέσεις με τη Δύση, διότι ο νέος Σάχης επιθυμούσε να το μετατρέψει σε ισχυρή περιφερειακή δύναμη της Μέσης Ανατολής. Θεωρούσε ότι μέσω της διατήρησης καλών σχέσεων με τις ΗΠΑ και εξυπηρετώντας τα

¹⁴⁴ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 292

¹⁴⁵ <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=145410>

¹⁴⁶ Abrahamian, Ervand (2008). *A History of Modern Iran*. Cambridge University Press, σελ.97

συμφέροντά τους θα επιτύγχανε ευκολότερα το στόχο του και έτσι, επεδίωξε να καταστεί ο θεματοφύλακας της αμερικάνικης πολιτικής στην περιοχή. Για αυτό άλλωστε ενθάρρυνε την εισαγωγή και υιοθέτηση δυτικών προτύπων ζωής στην καθημερινότητα των Ιρανών, επιδοκιμάζοντας την απομάκρυνση από το ιερατείο και τις ισλαμικές παραδόσεις.¹⁴⁷ Ήταν ένας εξαιρετικά φιλόδοξος άνθρωπος που αρέσκονταν στην αγορά εξαιρετικά ακριβών και τεχνολογικά εξελιγμένων οπλικών συστημάτων, με αποτέλεσμα έως το 1969 το Ιράν να αποτελεί το σημαντικότερο αγοραστή αμερικάνικων όπλων, ενώ έως το 1978 είχε καταστεί η πέμπτη καλύτερα εξοπλισμένη χώρα στον κόσμο.¹⁴⁸

Αλλά και για τις δυτικές δυνάμεις - Βρετανία & ΗΠΑ - η σημασία του Ιράν ήταν ζωτικής σημασίας για την απρόσκοπτη συνέχιση των πολιτικών τους, αφού τις προμήθευε με μεγάλες ποσότητες πετρελαίου, ενώ μετά το ξέσπασμα του Ψυχρού Πολέμου οι ΗΠΑ το θεωρούσαν πολύτιμο σύμμαχο για τη διαφύλαξη των συμφερόντων τους στη Μέση Ανατολή και ταυτόχρονα, ανασχετικό παράγοντα της καθόδου των Σοβιετικών προς τον Ινδικό Ωκεανό.¹⁴⁹ Η επιθυμία ωστόσο του πρωθυπουργού Μοσαντέκ να εθνικοποιήσει τα ιρανικά πετρέλαια και να απομακρύνει την ξένη επιρροή από το πολιτικό και οικονομικό γίγνεσθαι της χώρας του, θορύβησε τους δυτικούς συμμάχους που είδαν να θίγονται τα συμφέροντά τους και ανησυχούσαν για πιθανή διείσδυση του κομμουνιστικού παράγοντα.¹⁵⁰ Η εμπλοκή των ΗΠΑ στην επιχείρηση για την ανατροπή του πρωθυπουργού Μοσαντέκ τον Αύγουστο του 1953 και η επαναφορά του Σάχη στο θρόνο¹⁵¹ καταδεικνύουν την αναγκαιότητα να παραμείνει το Ιράν στη σφαίρα επιρροής της αμερικανικής υπερδύναμης. Ταυτοχρόνως, το ως άνω πραξικόπημα αποτελεί το πρώτο μελανό σημείο στις

¹⁴⁷ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 554

¹⁴⁸ <http://nationalinterest.org/commentary/how-the-shah-entangled-america-8821>

Η “μανία” του Σάχη για την απόκτηση όλου αυτού του μη απαραίτητου, εξαιρετικά δαπανηρού εξοπλισμού, έμεινε γνωστή με το όνομα “blank check.”

¹⁴⁹ Abrahamian Ervand (2008), *A History of Modern Iran*, Cambridge University Press, σελ.97

¹⁵⁰ Ο.π. σελ.118.

Η Αγγλοϊρανική Εταιρία Πετρελαίου είχε στο Ιράν τα μεγαλύτερα παγκοσμίως διυλιστήρια πετρελαίου, διατηρώντας τεράστια αποθέματα στις αποθήκες της (τρίτα σε ποσότητα παγκοσμίως) και συνιστούσε το δεύτερο μεγαλύτερο εξαγωγέα αργού πετρελαίου. Απέδιδε 24 εκατ δολάρια σε φόρους, 92 εκατ. δολ. σε ξένο συνάλλαγμα και προμήθευε το 85% των αναγκών του βρετανικού ναυτικού σε καύσιμα. Για τις ΗΠΑ η εθνικοποίηση των ιρανικών πετρελαίων ίσως αποτελούσε παράδειγμα προς μίμηση και για άλλες χώρες, όπως η Βενεζουέλα, το Ιράκ, για να κάνουν το ίδιο, γεγονός που θα σήμαινε ότι η αγορά και πώληση πετρελαίου θα ξέφευγε από τον έλεγχο της Δύσης.

¹⁵¹ Τον Αύγουστο του 1953 ο Σάχης επιχείρησε να απομακρύνει τον Μοσαντέκ από την εξουσία και διόρισε άλλον πρωθυπουργό. Ο Μοσαντέκ αρνήθηκε να δεχθεί την απόφαση του Σάχη. Πλήθη ξεχύθηκαν στους δρόμους και ακολούθησε ένα πενθήμερο ταραχών. Ο Σάχης εγκατέλειψε τη χώρα και κατέφυγε στην Ιταλία.

σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν, καθώς φώλιασε στις καρδιές των Ιρανών η καχυποψία και η δυσπιστία απέναντι στις Ηνωμένες Πολιτείες και έθεσε τις βάσεις για το ξέσπασμα της Ισλαμικής Επανάστασης το 1979. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 και επί προεδρίας Νίξον (1969-1974) αναβαθμίστηκε περαιτέρω ο ρόλος της Τεχεράνης στην περιοχή με την υπογραφή συμφωνίας, η οποία όριζε το Ιράν και η Σαουδική Αραβία ως τα δύο αρμόδια κράτη επιφορτισμένα με την ευθύνη διατήρησης της ασφάλειας στην περιοχή του Κόλπου (Πολιτική των ‘Δύο Πυλώνων’). Η κατάσταση αυτή επρόκειτο να αλλάξει, όταν ανέλαβε την εξουσία ο Αγιατολάχ Χομεϊνί και εγκαθίδρυσε το θεοκρατικό καθεστώς της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν.¹⁵²

3.2. ΤΟ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΙΡΑΝ ΤΟΥ ΑΓΙΑΤΟΛΑΧ ΧΟΜΕΪΝΙ

Το πραξικόπημα που ανέτρεψε τον πρωθυπουργό Μοσαντέκ έδωσε την ευκαιρία στο Σάχη Παχλαβί να κυβερνήσει αυταρχικά για άλλα είκοσι έξι χρόνια, ώσπου ανατράπηκε με την Ισλαμική Επανάσταση το 1979 και την εξουσία ανέλαβε ο Αγιατολάχ Χομεϊνί.¹⁵³ Το νέο καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε ήταν βαθύτατα θεοκρατικό και το Ιράν τέθηκε σταδιακά στο περιθώριο του διεθνούς συστήματος, ιδίως μετά από την κατάληψη της αμερικανικής πρεσβείας στην Τεχεράνη και τη φυλάκιση μεγάλου αριθμού Αμερικανών διπλωματών, αλλά και τοπικού προσωπικού της Πρεσβείας. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Χομεϊνί οι σχέσεις της Ιρανικής Δημοκρατίας με τη Δύση επιδεινώθηκαν σε μεγάλο βαθμό και η χώρα από μία φιλοδυτική δύναμη μετατράπηκε σε ένα κράτος αναθεωρητικό, θέτοντας ως βασικές αρχές της το δόγμα «*Ούτε Ανατολή, Ούτε Δύση, αλλά η Ισλαμική Δημοκρατία*», αλλά και την εξαγωγή της Ισλαμικής Επανάστασης.¹⁵⁴ Η πλήρης αυτή μεταστροφή της εξωτερικής πολιτικής του Ιράν εδράζεται στην κοσμοθεωρία του Αγιατολάχ, ο οποίος οραματιζόταν τη δημιουργία μίας «παγκόσμιας ισλαμικής τάξης», μέσα από την οποία θα αναδεικνύονταν η αξία της μουσουλμανικής κοινότητας (umma), αφού όπως έλεγε «..το Ισλάμ επιθυμεί να ενώσει όλη την ανθρωπότητα κάτω από την ομπρέλα της

¹⁵² <https://www.monde-diplomatique.fr/2015/03/PARSI/52708>

¹⁵³ Ο αυταρχικός τρόπος διακυβέρνησης του Σάχη προκάλεσε την έντονη δυσαρέσκεια του ιρανικού λαού (της αστικής και εργατικής τάξης, των εμπόρων, των κληρικών, αλλά και των διανοούμενων), ο οποίος επιθυμούσε την απομάκρυνσή του από την εξουσία. Ο Αγιατολάχ Χομεϊνί, δριμύτατος κριτής της πολιτικής του Παχλαβί, κατάφερε χάρη στη χαρισματική του προσωπικότητα να ενώσει όλες τις φωνές της αντιπολίτευσης, ηγήθηκε της Ισλαμικής Επανάστασης το 1979 και εγκαθίδρυσε το θεοκρατικό καθεστώς της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν.

¹⁵⁴ Emad Khalili, The foreign policy of Islamic Republic of Iran: Ideology and Pragmatism in Iran, International Academic Journal of Social Sciences Vol. 3, No. 5, 2016, σελ. 29

δικαιοσύνης...».¹⁵⁵ Ο Χομεϊνί πίστευε ότι το πολιτικό σύστημα του Ιράν υπερτερούσε σε σύγκριση με αυτό των ΗΠΑ και του δυτικού κόσμου γενικότερα, αλλά και της ΕΣΣΔ, γιατί ο θεμέλιος λίθος του ήταν οι ισλαμικές αρχές. Απέρριπτε το βεσφαλιανό σύστημα κρατών – εθνών και τον εθνικισμό, ως δημιούργημα του αδύναμου ανθρώπινου νου και θεωρούσε ότι μόνο με την εφαρμογή των ισλαμικών αρχών τα κράτη θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν την αναγκαία ευημερία και την πρόοδο (...*Islamic values can be a means for well-being and salvation of all nations...*). Παρακινούσε τις υπόλοιπες χώρες της Μέσης Ανατολής να παραμερίσουν τις δογματικές τους διαφορές και να υιοθετήσουν πολιτικά συστήματα παρόμοια με εκείνα του Ιράν, προκειμένου να επιτευχθεί ο κοινός στόχος ένωσης όλων των μουσουλμάνων¹⁵⁶.

Για τον Χομεϊνί η εξαγωγή της Ισλαμικής Επανάστασης ήταν ο πρωτεύων στόχος, ο αγώνας ήταν κυρίως ιδεολογικός και έπρεπε να στραφεί πρωταρχικά εναντίον όλων των δυτικών ιμπεριαλιστικών δυνάμεων και κυρίως των ΗΠΑ (τις αποκαλούσε ως “The Great Satan”), αλλά και εναντίον του Ισραήλ (“The Lesser Satan”) και του σιωνισμού.¹⁵⁷ Εξίσου επικίνδυνος εχθρός συνιστούσε και ο κουμμουνισμός, αφού οι δύο μεγάλες δυνάμεις της εποχής, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ¹⁵⁸, ήταν η πηγή όλων των δεινών και υπεύθυνες για την καταπίεση που βίωναν τα έθνη (*We are fighting against international communism to the same degree that we are fighting against the Western world -- devourers led by America, Israel and Zionism...the danger from the communist powers is not less than America...Both superpowers have risen for the obliteration of the oppressed nations and we should support the oppressed people of the world... Khomeini. New Year's Message, March 1980*).¹⁵⁹ Διακρίνοντας τους λαούς ανάμεσα στους φτωχούς - καταπιεσμένους και στους καταπιεστές, προσκαλούσε όλους τους μουσουλμάνους, τόσο τους σουνίτες όσο και τους σίιτες, να ενωθούν και να ανταποκριθούν στο κάλεσμα της Τεχεράνης για επανάσταση.¹⁶⁰ Η εν λόγω

¹⁵⁵ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 555

¹⁵⁶ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 555

¹⁵⁷ <https://www.nytimes.com/1988/10/05/world/iran-will-not-rely-on-us-or-soviets-khomeini-declares.html>

¹⁵⁸ Ο Χομεϊνί και οι φανατικοί ισλαμιστές έβλεπαν με δυσπιστία και εχθρότητα και τους «άθεους» Σοβιετικούς και εν γένει τον κομμουνισμό, ιδίως έπειτα από τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν στα τέλη του 1979.

¹⁵⁹ <https://www.merip.org/mer/mer88/khomeini-we-shall-confront-world-our-ideology>

¹⁶⁰ Daniel Byman, Shahram Chubin, Anoushiravan Ehteshami, Jerrold D. Green, Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era, Fundamental Sources of Iranian Foreign and Security Policies, σελ 9, 2001, RAND Corporation

πεποίθηση αποτυπώνεται με τον καλύτερο τρόπο στο άρθρο 11 του ιρανικού Συντάγματος: «... όλοι οι μουσουλμάνοι αποτελούν ένα ενιαίο έθνος και η κυβέρνηση της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν έχει το καθήκον να διαμορφώνει τις γενικές πολιτικές της με στόχο την καλλιέργεια της φιλίας και την ενότητα όλων των μουσουλμανικών λαών, ενώ οφείλει να αγωνίζεται διαρκώς για να επιτύχει την πολιτική, οικονομική και πολιτιστική ενότητα του ισλαμικού κόσμου.»¹⁶¹

Ακόμη και σήμερα το ιρανικό καθεστώς παρουσιάζει τον εαυτό του ως υπέρμαχο και προστάτη των απανταχού καταπιεσμένων μουσουλμάνων, σπεύδοντας να βοηθήσει όσους το έχουν ανάγκη ανεξαρτήτως αν είναι σιίτες ή σουνίτες. Στη βάση αυτής της λογικής εξηγείται η βοήθεια και υποστήριξη που παρέχει το Ιράν σε παραστρατιωτικές οργανώσεις, όπως στη σουνιτική παλαιστινιακή Χαμάς¹⁶², αλλά και στη σιιτική Χεζμπολάχ του Λιβάνου και παλαιότερα στο σιιτικό Στρατό του Μαχντί στο Ιράκ. Άλλωστε, η Χεζμπολάχ είναι γέννημα της Τεχεράνης, καθώς δημιουργήθηκε για να βοηθήσει τους Παλαιστίνιους το 1982, όταν οι ισραηλινές δυνάμεις εισέβαλαν στο Λίβανο στα πλαίσια της «Επιχείρησης Ειρήνη για τη Γαλιλαία».¹⁶³ Αναμφίβολα, η Ισλαμική Επανάσταση προκάλεσε ραγδαίες εξελίξεις, τόσο στα πλαίσια της ιρανικής κοινωνίας, αλλά και σε ολόκληρο το διεθνές σύστημα, αποτελώντας το εναρκτήριο λάκτισμα για την ανάδυση του μαχητικού Ισλάμ. Είχε τεράστια επίδραση στο μουσουλμανικό κόσμο που υπέφερε τα δεινά της αποικιοκρατίας και ιδίως στις καρδιές των σιιτών μουσουλμάνων που επί χρόνια υφίσταντο την καταπίεση και τους διωγμούς των σουνιτών. Η διάθεση του Ιράν για εξαγωγή της Επανάστασης βρήκε απήχηση σε σιιτικές, ριζοσπαστικές οργανώσεις της Μέσης Ανατολής, γεγονός βέβαια που θορύβησε τις αραβικές χώρες για μία ενδεχόμενη ανατροπή των καθεστώτων τους από μία πιθανή εξέγερση των σιιτικών πληθυσμών της επικράτειάς τους και της διεκδίκησης περισσότερων δικαιωμάτων.¹⁶⁴ Έτσι, όταν ξέσπασε ο πόλεμος ανάμεσα στο Ιράν και στο

¹⁶¹ Παγκόσμια Τάξη, Σκέψεις γύρω από το χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Henry Kissinger, εκδοτικός οίκος Λιβάνη, σελ 223

¹⁶² Σε πρακτικό επίπεδο η βοήθεια του Ιράν στη Χαμάς έχει να κάνει με την αντι-Ισραηλινή πολιτική του.

¹⁶³ Dr. Dore Gold, Iran, Hizbullah, Hamas and the Global Jihad: A new Conflict Paradigm For The West, Jerusalem Center for Public Affairs, 2007

¹⁶⁴ Haji-Yousefi, 2009, “Who’s agenda is served by the idea of a Shia Crescent?”, Alternatives, Turkish Journal of International Relations, Vol.8, No 1, σελ 116

Ιράκ, όλα τα αραβικά κράτη, με εξαίρεση τη Συρία, τάχθηκαν στο πλευρό του Σαντάμ Χουσεΐν.¹⁶⁵

Η εμπρηστική ρητορική του Χομεϊνί που διακήρυττε με πάθος την αναγκαιότητα της «πνευματικής ανεξαρτησίας» και της απόρριψης κάθε ξένης επιρροής¹⁶⁶, είχε ως αποτέλεσμα τη διεθνή απομόνωση του Ιράν και σηματοδότησε την έναρξη μίας μακροχρόνιας τοξικής σχέσης με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Καθώς ήταν η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου, οι ΗΠΑ έχαναν έναν πολύτιμο σύμμαχο στη Μέση Ανατολή, χωρίς ταυτοχρόνως αυτό να σημαίνει ότι ικανοποιήθηκαν και οι βλέψεις της ΕΣΣΔ για έξοδο στον Περσικό Κόλπο¹⁶⁷. Στην καρδιά του Αγιατολάχ και του ιρανικού λαού οι ΗΠΑ είχαν ταυτιστεί με το πραξικόπημα για την ανατροπή του Μοσαντέκ και την επαναφορά του επαχθούς - αυταρχικού καθεστώτος του Σάχη, ενώ ήταν γνωστό ότι η CIA βρίσκονταν σε στενή συνεργασία με τη μυστική αστυνομία SAVAK¹⁶⁸. Μετά την κατάληψη της αμερικάνικης Πρεσβείας στην Τεχεράνη το 1979 άρχισαν να επιβάλλονται επαχθείς οικονομικές κυρώσεις στην ιρανική οικονομία, προκειμένου να συνετιστεί το θεοκρατικό καθεστώς, ενώ το 1984 ο πρόεδρος Ρέιγκαν κατέταξε το Ιράν στα κράτη - υποστηρικτές της τρομοκρατίας, κατάσταση η οποία εξακολουθεί να υφίσταται και ως σήμερα¹⁶⁹.

3.3. ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΗΜΕΡΑ: ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ & ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ.

Μετά το ξέσπασμα της Ισλαμικής Επανάστασης και κατά τη διάρκεια του πολέμου Ιράν-Ιράκ η Δύση αντιμετώπιζε την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν ως ένα απρόβλεπτο ('irrational') καθεστώς, θιασώτη του ριζοσπαστικού Ισλάμ.¹⁷⁰ Ωστόσο, μετά το θάνατο του Χομεϊνί οι νέοι Ιρανοί ηγέτες φάνηκε ότι εγκατέλειψαν την τακτική της «ισλαμοποίησης» και προσπάθησαν να εφαρμόσουν μία πιο ορθολογική εξωτερική

¹⁶⁵ Εδώ φαίνεται ότι η ρήξη μεταξύ Σιτών και Σουνιτών δεν σταμάτησε ποτέ να υφίσταται, ενώ η ρητορική του Ιράν παρέμεινε εν πολλοίς σε θεωρητικό επίπεδο για την ένωση των Μουσουλμάνων. Ο πόλεμος εναντίον του Ιράκ έλαβε τη νομιμοποίηση από το Ιράν ως πόλεμος εναντίον ενός ειδικού σουνιτικού καθεστώτος που καταπίεζε την σιιτική πλειοψηφία του Ιρακινού κράτους.

¹⁶⁶ Βλ. Ramazani, R. K., «Iran's Foreign Policy: Contending Orientations», Middle East Journal, Vol. 43, No. 2, 1989, σελ. 212

¹⁶⁷ William Cleveland & Martin Bunton, A History of The Modern Middle East, σελ. 460, Fourth Edition, 2008, Westview Press

¹⁶⁸ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/1980-09-01/khomeinis-iran>

¹⁶⁹ <http://iranprimer.usip.org/blog/2013/nov/17/us-iran-timeline-1979>

¹⁷⁰ Emad Khalili, The foreign policy of Islamic Republic of Iran: Ideology and Pragmatism in Iran, International Academic Journal of Social Sciences Vol. 3, No. 5, 2016, σελ. 28-29.

πολιτική, ώστε να προωθήσουν τα εθνικά συμφέροντα της χώρας τους και να ισχυροποιήσουν τη θέση της στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να διευκρινίσουμε ότι στην επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων ο όρος «ορθολογισμός» είναι μία έννοια υποκειμενική, αφού κάτι που είναι ορθό και λογικό για ένα κράτος, πιθανώς να θίγει τα συμφέροντα κάποιου άλλου¹⁷¹. Στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα τα κράτη αισθάνονται “φόβο” και προσπαθούν να επιβιώσουν από τις πιθανές απειλές, ενισχύοντας τα φορτία ισχύος τους και αναπτύσσοντας την αποτρεπτική τους ικανότητα. Φυσικά η διαδικασία ενδυνάμωσης ενός έθνους προκαλεί δίλημμα ασφαλείας στα υπόλοιπα, καθώς νιώθουν να απειλούνται. Η χρήση βίας αποτελεί μία συνειδητή – ηθική¹⁷² επιλογή και ορθολογικός νοείται ένας δρών, όταν, μέσα από διαδικασίες υπολογισμένης δράσης, επιτυγχάνει τους πολιτικούς του στόχους με όσο το δυνατόν μικρότερο φορτίο φθοράς και σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ακόμη και στις περιπτώσεις εκείνες που τα κράτη συνάπτουν συμμαχίες ή συμφωνίες, αποδεχόμενα ένα πλαίσιο αυτοπεριορισμού τους, είναι επειδή, αφενός αποκομίζουν συγκεκριμένα οφέλη που συμβάλλουν στη διασφάλιση των συμφερόντων τους και αφετέρου, εξαιτίας του συστημικού φόβου που τα περιβάλλει.¹⁷³

Σύμφωνα με τους μελετητές οι στόχοι που έχει θέσει η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν σε θέματα εξωτερικής πολιτικής είναι ρεαλιστικοί και παρουσιάζουν μία αξιοσημείωτη συνέχεια, μιας και παραμένουν σχεδόν αμετάβλητοι από την εποχή του Σάχη Παχλαβί¹⁷⁴. Κάθε ιρανική ηγεσία, είτε προέρχεται από τις σκληροπυρηνικές παρατάξεις, είτε ανήκει στους μεταρρυθμιστές, προσπαθεί να προωθήσει τις παρακάτω επιδιώξεις, οι οποίες είναι άμεσα συνυφασμένες με τα εθνικά συμφέροντα της χώρας τους και συνιστούν τους βασικούς πυλώνες της ιρανικής εξωτερικής πολιτικής.¹⁷⁵ Έτσι, κάθε κυβέρνηση οφείλει πρωτίστως να φροντίσει για την επιβίωση του καθεστώτος (“Ensuring Regime Survival”) και στη συνέχεια να μεριμνήσει για την αυτοάμυνα της χώρας από κάθε εξωτερική απειλή (“Protecting the Homeland Against All External Threats”). Τέλος, έχει καθήκον να

171 Emad Khalili, *The foreign policy of Islamic Republic of Iran: Ideology and Pragmatism in Iran*, International Academic Journal of Social Sciences Vol. 3, No. 5, 2016, σελ 28-29.

172 Η έννοια της «ηθικής» στις Διεθνείς Σχέσεις είναι απότοκο των φορτίων ισχύος που κάθε κράτος διαθέτει.

173 Σπυρίδων Λίτσας, *Πόλεμος & Ορθολογισμός, Θεωρητικές Προσεγγίσεις & Στρατηγικές Εφαρμογές*, σελ 19 επ., εκδόσεις Ποιότητα, 2010

174 Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg, *Iran's Nuclear Future Critical U.S. Policy Choices*, RAND Corporation, 2011, σελ 10.

175 George Perkovich, «Toward Transatlantic Cooperation in Meeting the Nuclear Challenge» Proliferation Papers, IFRI, 2005.

προσπαθήσει να επεκτείνει τη σφαίρα επιρροής του Ιράν στη Μέση Ανατολή ('Expanding Regional Influence'), εδραιώνοντας την περιφερειακή του κυριαρχία, φροντίζοντας όμως να αποφύγει τις άσκοπες προκλήσεις και συγκρούσεις¹⁷⁶.

Για να κατανοήσουμε τη συμπεριφορά του Ιράν στη διεθνή πολιτική σκηνή είναι αναγκαίο να μελετήσουμε τους παράγοντες εκείνους που άσκησαν και ασκούν ακόμα καταλυτική επιρροή στη διαμόρφωση της εξωτερικής του πολιτικής. Αρχικά, λόγω της καίριας γεωγραφικής του θέσης, το Ιράν ήρθε πολλές φορές αντιμέτωπο με τις απειλητικές διαθέσεις επίδοξων κατακτητών, ενώ μετά την έλευση του Ισλάμ αποτελεί παραφωνία στη Μέση Ανατολή, καθώς συνιστά ένα μη αραβικό σιιτικό κράτος σε μία περιοχή, όπου κυριαρχούν οι σουνίτες Άραβες. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα μπήκε στο στόχαστρο των ευρωπαϊκών αποικιακών δυνάμεων και έπειτα, ακολούθησε ο αιματηρός οκταετής πόλεμος με το Ιράκ. Απότοκο όλων αυτών των γεγονότων είναι ο ιρανικός λαός να διακατέχεται από έντονη ανασφάλεια (Iranians have developed a 'siege mentality'), ώστε να αποτελεί μείζων θέμα για κάθε κυβέρνηση η ενίσχυση της αποτρεπτικής ικανότητας της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν.¹⁷⁷ Οι Ιρανοί δε λησμονούν το χρονικό των ξένων παρεμβάσεων στα εσωτερικά της χώρας τους και ότι στον πόλεμο με το Ιράκ που προκάλεσε το θάνατο χιλιάδων συνανθρώπων τους ο Σαντάμ Χουσεΐν έκανε χρήση χημικών όπλων, φέροντας καίριο πλήγμα στις ιρανικές δυνάμεις με την ανοχή των ΗΠΑ και της Δύσης γενικότερα. Η εμπειρία αυτή ήταν οδυνηρή και κατέστησε επιτακτική την ανάγκη για περαιτέρω ενδυνάμωση του ιρανικού κράτους, το οποίο συνέχισε με κάθε κόστος το πυρηνικό του πρόγραμμα¹⁷⁸ που χρονολογείται από την εποχή του Σάχη.¹⁷⁹

Ένα άλλο στοιχείο που ξεχωρίζει το Ιράν από τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής είναι η διακριτή κοινωνικοπολιτική και πολιτισμική ταυτότητα και το πλούσιο ιστορικό του παρελθόν.¹⁸⁰ Όπως προαναφέραμε, τα σύνορα της Μέσης Ανατολής είναι αποτέλεσμα της συμφωνίας Σάικς – Πικό (1916), όταν οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής επανασχεδίασαν το

¹⁷⁶ Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg, Iran's Nuclear Future Critical U.S. Policy Choices, 2011, σελ 7-10, RAND Corporation.

¹⁷⁷ Fer. Hoveyda, Iran and America, American Foreign Policy Interests, σελ 16, 2006

¹⁷⁸ International Crisis Group, Dealing With Iran's Nuclear Program, σελ 12, Middle East Report N°18, 27 October 2003.

¹⁷⁹ Ο Ραφσαντζανί σε ομιλία του στη Βουλή δήλωσε: «...chemical and biological weapons are the poor man's atomic bombs...we should at least consider them for our defence. Although the use of such weapons is inhuman, the war taught us that international laws are only scraps of paper.»

¹⁸⁰ Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg, Iran's Nuclear Future Critical U.S. Policy Choices, σελ. 9, RAND Corporation, 2011.

χάρτη με σκοπό να καθορίσουν τις σφαίρες επιρροής τους. Οι Ιρανοί, παρά τα όποια προβλήματα κοινωνικής συνοχής και δυσαρέσκειας απέναντι στο θεοκρατικό καθεστώς, είναι ένας λαός περήφανος με ιδιαίτερα αναπτυγμένο το αίσθημα της περσικής τους καταγωγής και για το λόγο αυτό, θα στηρίζουν πάντα εθνικά τη χώρα τους και τις επιλογές της ηγεσίας τους. Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν διαθέτοντας σημαντική ιστορική εμπειρία ως άλλοτε αυτοκρατορική δύναμη και έχοντας επίγνωση του σημαντικού της πολιτισμού, ένιωθε πάντα ότι υπερείχε από τους υπόλοιπους δρώντες της Μέσης Ανατολής. Στην αίσθηση αυτή της υπεροχής εδράζεται και η ανάγκη της να επεκτείνει τη σφαίρα επιρροής της, αφού θεωρεί ότι δικαιωματικά, λόγω της πλούσιας ιστορίας της, πρέπει να αποτελεί την κυρίαρχη δύναμη σε ολόκληρο τον Περσικό Κόλπο¹⁸¹. Η μεγάλη της έκταση ως χώρας και το μέγεθος του πληθυσμού της την καθιστούν αναπόφευκτα μία υπολογίσιμη δύναμη, αν και το μεγάλο μήκος των συνόρων της, χερσαίων και παραθαλάσσιων, την κάνουν πιο ευάλωτη και δυσχεραίνουν τη διασφάλιση της άμυνάς της.¹⁸²

Η πιο σημαντική παράμετρος που επηρεάζει την εξωτερική πολιτική του Ιράν είναι το θεοκρατικό του σύστημα. Μετά το θάνατο του Αγιατολάχ Χομεϊνί και, αφού καταλάγιασε ο αρχικός ενθουσιασμός των πρώτων χρόνων της Επανάστασης, οι επιλογές της ιρανικής ηγεσίας στον τομέα των διεθνών σχέσεων έδειχναν αυτοσυγκράτηση και ρεαλισμό. Με την οικονομία του να παραπαίει, εξαιτίας των δυσβάσταχτων οικονομικών κυρώσεων, το Ιράν ήθελε να άρει το καθεστώς της διπλωματικής και οικονομικής του απομόνωσης και να μη θεωρείται πλέον κράτος-τρομοκράτης.¹⁸³ Παρόλα αυτά, οι αρμοδιότητες των Ιρανών Προέδρων για τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής είναι εξαιρετικά περιορισμένες, αφού καταλυτικό ρόλο στα θέματα αυτά διαδραματίζει ο θεσμός του Ανώτατου Ηγέτη, δηλαδή ο Αλί Χαμενεϊ.¹⁸⁴¹⁸⁵ Η Δύση οφείλει να κατανοήσει ότι ο τρόπος με τον όποιον λειτουργούν οι ισλαμικές χώρες, όπως και το Ιράν, είναι εντελώς διαφορετικός από εκείνον των ευρωπαϊκών κρατών. Ο παράγοντας θρησκεία, και όσα αυτή επιτάσσει, διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στη ζωή του πιστού και δεν αποτελεί μία απλή

¹⁸¹ Η άποψη αυτή περί κυρίαρχης δύναμης της περιοχής συναντάται από 550 πΧ, οπότε ιδρύθηκε η περσική αυτοκρατορία.

¹⁸² Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg, *Iran's Nuclear Future Critical U.S. Policy Choices*, σελ. 9, RAND Corporation, 2011.

¹⁸³ Daniel Byman, Shahram Chubin, Anoushiravan Ehteshami, Jerrold D. Green, *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era, Fundamental Sources of Iranian Foreign and Security Policies*, σελ 9, 2001, RAND Corporation

¹⁸⁴ <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2013/06/14/no-matter-who-wins-irans-supreme-leader-controls-foreign-policy/>

¹⁸⁵ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2013-08-12/who-ali-khamenei>

υποχρέωση, καθορίζοντας στην πραγματικότητα να καθορίζει όλες τις παραμέτρους της καθημερινότητάς του. Ενώ στις δημοκρατίες το επίκεντρο είναι ο άνθρωπος και ο σεβασμός των ελευθεριών του, στο Ισλάμ ο πιστός οφείλει υποταγή σε αυτό και πρέπει να εφαρμόζει τα δόγματα και τις πρακτικές του Προφήτη σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του, με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτό να υπάρχει διαχωρισμός ανάμεσα στη θρησκεία και στην πολιτική. Στην πράξη αποδείχτηκε ότι δεν είναι δυνατός ο εκδημοκρατισμός των χωρών της Μέσης Ανατολής, γιατί Ισλάμ και δημοκρατία-φιλελευθερισμός είναι δύο έννοιες που δεν συμβαδίζουν.¹⁸⁶ Έτσι, όταν οι ΗΠΑ επί προεδρίας Μπους του νεότερου, προσπάθησαν να εγκαθιδρύσουν δημοκρατικά καθεστώτα στη Μέση Ανατολή προκειμένου να πατάξουν την τρομοκρατία, όχι μόνο δεν πέτυχαν τον στόχο τους, αλλά προκάλεσαν την αντίδραση του ισλαμικού κόσμου και την ενίσχυση του ριζοσπαστισμού.¹⁸⁷

Όπως προαναφέρθηκε, η ιρανική πολιτική ηγεσία έχει την αμέριστη υποστήριξη της πλειοψηφίας του λαού στην προώθηση των εθνικών συμφερόντων της χώρας τους (the survival of the regime, the protection of its homeland and its goal of expanding its regional influence) και σύμφωνα με τους μελετητές οι στόχοι της ιρανικής εξωτερικής πολιτικής είναι απίθανο να μεταβληθούν μελλοντικά¹⁸⁸. Ιδιαίτερα, μετά το 2003 και την αμερικάνικη εισβολή στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν το αίσθημα ανασφάλειας στο Ιράν εντάθηκε και αισθάνθηκε ευάλωτο στις διεθνείς πιέσεις. Η παρουσία των ΗΠΑ σε ολόκληρη την περιοχή ήταν έντονη, καθώς διατηρούσαν στρατιωτικές βάσεις στο Κουβέιτ, στο Κατάρ, στο Ομάν και στη Σαουδική Αραβία, και υπήρχε ο φόβος ότι θα επιχειρούσαν να εισβάλουν στη χώρα και να ανατρέψουν το θεοκρατικό καθεστώς. Ο Πρώτος και ο Δεύτερος Πόλεμος του Κόλπου προκάλεσαν κενό ασφαλείας στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής με την αποδυνάμωση του Ιράκ, το οποίο αποτελούσε σύμβολο του αραβικού εθνικισμού. Στην πορεία βέβαια το Ιράν ωφελήθηκε από την εν λόγω εξέλιξη και εκμεταλλεύτηκε το κενό ασφαλείας που προέκυψε, ώστε να ισχυροποιήσει τη θέση του.¹⁸⁹ Ο άλλος παραδοσιακός αντίπαλος της Τεχεράνης στην περιοχή είναι η Σαουδική Αραβία, η οποία αποτελεί προστάτιδα του σουνιτικού Ισλάμ. Οι σχέσεις τους χαρακτηρίζονται από μία αέναη έχθρα

¹⁸⁶ <https://www.meforum.org/articles/2007/can-there-be-an-islamic-democracy>

¹⁸⁷ The National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C.: The White House, September 2002)

¹⁸⁸ Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg, Iran's Nuclear Future Critical U.S. Policy Choices, σελ. 10, RAND Corporation, 2011.

¹⁸⁹ Frederic Wehrey, Dalia Dassa Kaye, Jessica Watkins, Jeffrey Martini, and Robert A. Guffey, The Iraq Effect: The Middle East After the Iraq War, Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, MG-892-AF, 2010.

και έναν σκληρό ανταγωνισμό για την περιφερειακή κυριαρχία στη Μέση Ανατολή. Το Ιράν αντιμετώπιζε τα παραπάνω ζητήματα ως θέματα εθνικής ασφάλειας, τα οποία όφειλε να αντιμετωπίσει έγκαιρα και αποτελεσματικά.¹⁹⁰

Όπως επισημάνθηκε, η εξωτερική πολιτική του Ιράν τα τελευταία χρόνια χαρακτηρίζεται ως ορθολογική, με την εκάστοτε ηγεσία να σταθμίζει τα πιθανά κόστη με τα οφέλη πριν οδηγηθεί σε οποιαδήποτε απόφαση. Το τίμημα του οκταετούς πολέμου με το Ιράκ ήταν βαρύ με την οικονομία του να έχει καταστραφεί ολοσχερώς, ενώ το καθεστώς των διεθνών κυρώσεων δυσχέραινε ακόμα περισσότερο την κατάσταση. Έτσι, οι πρόεδροι Ραφσαντζανί και Χαταμί προσπάθησαν να άρουν το καθεστώς της διπλωματικής απομόνωσης της χώρας τους, θέτοντας ως προτεραιότητά τους την επανένταξή της στο διεθνές σύστημα και την εξυγίανση της ιρανικής οικονομίας. Ιδιαίτερα ο πρόεδρος Χαταμί κατέβαλε σημαντικές προσπάθειες για να αποκαταστήσει τις σχέσεις με την Δύση και κυρίως με τις ΗΠΑ, αποκήρυξε την τρομοκρατία και πίστευε ότι η υιοθέτηση δημοκρατικών αρχών είναι το “κλειδί” που θα συμβάλλει, τόσο στην πρόοδο της ιρανικής κοινωνίας, όσο και στην εξυγίανση των εξωτερικών σχέσεων της χώρας του.¹⁹¹ Επίσης, κατά τη διάρκεια της θητείας του βελτιώθηκαν σημαντικά οι σχέσεις με παραδοσιακούς αντιπάλους, όπως με τη Σαουδική Αραβία και τις υπόλοιπες χώρες του Κόλπου, ενώ ενισχύθηκαν και οι δεσμοί με την Ευρωπαϊκή Ένωση.¹⁹²

Η εκλογή όμως του συντηρητικού προέδρου Μαχμούντ Αχμαντινεντζάντ το 2005 και οι προκλητικές δηλώσεις του είχαν ως αποτέλεσμα να αμαυρωθεί η διεθνής εικόνα του Ιράν, αφού από την αρχή της θητείας του είχε δηλώσει ότι δεν τον ενδιέφερε η αποκατάσταση των σχέσεων με τη Δύση. Όπως είχε δηλώσει χαρακτηριστικά σε ομιλία του, η οποία μεταδόθηκε απευθείας από το τηλεοπτικό δίκτυο Khabar: «Δεν έχουμε διπλωματικές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες επί 32 χρόνια κατά συνέπεια ούτε τραπεζικές σχέσεις, άρα καμιά διαφορά, ουδεμία σχέση πριν, ουδεμία σχέση τώρα».¹⁹³ Ήταν θερμός υποστηρικτής του πυρηνικού προγράμματος της χώρας του και δήλωνε με πάθος ότι το Ιράν δε θα το εγκατέλειπε ποτέ, προκειμένου να ικανοποιήσει τις ΗΠΑ και τους

¹⁹⁰ <http://www.mepc.org/journal/irans-nuclear-decision-making-calculus> (Entessar N.)

¹⁹¹ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 557, 558

¹⁹² <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iran-under-khatami-a-political-economic-and-military-assessment>

¹⁹³ <http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/67432/?ctype=ar>

συμμάχους της. Επιπλέον, τόνιζε ότι ο εμπλουτισμός του ουρανίου γινόταν καθαρά για ειρηνικούς σκοπούς, δηλαδή την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της Ισλαμικής Δημοκρατίας¹⁹⁴. Η άρνησή του για αναστολή του προγράμματος εμπλουτισμού του ουρανίου, παρά τις εκκλήσεις της διεθνούς κοινότητας η οποία φοβόταν ότι η Τεχεράνη αναπτύσσει πυρηνικά όπλα, είχε ως αποτέλεσμα την επιβολή και νέων κυρώσεων που βύθισαν σε τέλμα ακόμη περισσότερο την ιρανική οικονομία.¹⁹⁵ Ο Αχμαντινεντζάντ αναζήτησε νέους συμμάχους στη Λατινική Αμερική (Βενεζουέλα, Νικαράγουα και Κούβα), ωστόσο η εμπρηστική ρητορική του έβλαψε σημαντικά την διεθνή εικόνα του Ιράν και προκάλεσε διεθνή ανασφάλεια, ιδίως στο Ισραήλ για μία ενδεχόμενη τρομοκρατική επίθεση με τη χρήση πυρηνικών όπλων, αλλά και στη Σαουδική Αραβία, η οποία αισθάνθηκε ότι χάνει την πρωτοκαθεδρία στην περιοχή.¹⁹⁶

Όσον αφορά το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα, χρονολογείται από την εποχή του Σάχη, ο οποίος ήθελε να αναβαθμίσει τη χώρα του και να την μετατρέψει σε περιφερειακό ηγεμόνα.¹⁹⁷ Το εν λόγω ζήτημα συνιστά θέμα εθνικού γοήτρου, απολαμβάνει την καθολική αποδοχή του λαού και θεωρείται αναφαίρετο δικαίωμα του ιρανικού έθνους, το οποίο δε χρειάζεται έγκριση από τις ΗΠΑ ή κάποια άλλη ξένη δύναμη. Όλες οι κυβερνήσεις τονίζουν τον ειρηνικό χαρακτήρα του προγράμματος, καθώς η κατοχή πυρηνικών κεφαλών έρχεται σε αντίθεση με την ισλαμική θρησκεία, ως πράξη ανήθικη και παράνομη (*haram*)¹⁹⁸, αλλά και καμία υπηρεσία πληροφοριών δεν κατάφερε να βρει αποδείξεις για ύπαρξη πυρηνικών όπλων.¹⁹⁹ Άλλωστε το Ιράν από την 1η Ιουλίου 1968 είναι μέλος της Συνθήκης Μη Εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων (NPT) και ως εκ τούτου, δικαιούται να αναπτύξει πυρηνική τεχνογνωσία για ειρηνικούς στόχους²⁰⁰. Όπως επισημίναμε, το γεγονός ότι περιβάλλεται από εχθρικά κράτη με πυρηνικές δυνατότητες, αλλά και ο οκταετής πόλεμος

¹⁹⁴ Σε ομιλία του στην πόλη Πακντάστ, νότια της Τεχεράνης δήλωσε: «Έχουμε πει πολλές φορές και θα το ξαναπούμε για άλλη μια φορά: δεν έχουμε ατομική βόμβα, δεν θέλουμε ατομική βόμβα και δεν χρειαζόμαστε ατομική βόμβα». ...«Όσον αφορά τις άλλες (ευρωπαϊκές) χώρες, ενεργούν απλά σαν πειθήνιοι υπηρέτες των ΗΠΑ και οι ηγέτες τους απλά κάνουν άσχετα σχόλια».

¹⁹⁵ Finding a Path to a Post-Revolutionary Iran, January 09 2018, Stratfor Global Intelligence.

¹⁹⁶ Iran, Hizbullah, Hamas and the global Jihad: A New Conflict Paradigm For the West, Jerusalem Center for Public Affairs, σελ 34, 2007.

¹⁹⁷ <http://nationalinterest.org/commentary/how-the-shah-entangled-america-8821>

¹⁹⁸ Ρότζερ Χάουαρντ, Ιράν και κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση, σελ.117, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004.

¹⁹⁹ U.S. Foreign Policy and the Future of the Middle East by Kenneth Pollack, Paul R. Pillar, Amin Tarzi, Chas W. Freeman, Jr. Middle East Policy VOL XXI No 3 ,2014, Middle East Policy Council σελ 14

²⁰⁰ Ρότζερ Χάουαρντ, Ιράν & Κρίση: Πυρηνικές Φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση, σελ117-118, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004.

με το Ιράκ με τις ολέθριες συνέπειες από την ευρεία χρήση χημικών όπλων, είχαν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση του αισθήματος ανασφάλειας του ιρανικού λαού. Αποτέλεσμα των ανωτέρω συνθηκών είναι το πυρηνικό πρόγραμμα να εντάσσεται πρωτίστως σε ένα πλαίσιο ενίσχυσης της αποτρεπτικής ικανότητας της χώρας και της διασφάλισης των θεμελιωδών ιρανικών συμφερόντων από οποιαδήποτε εξωτερική απειλή.²⁰¹²⁰²

Το πυρηνικό πρόγραμμα αποκαλύφθηκε τον Αύγουστο του 2002 από οργάνωση της ιρανικής αντιπολίτευσης, η οποία έφερε στο φως της δημοσιότητας την κατασκευή ενός εργοστασίου βαρέου ύδατος κοντά στο Αράκ και μία εγκατάσταση εμπλουτισμού ουρανίου στο Νατάνζ. Το 2003 το Ιράν υπό το βάρος των διεθνών πιέσεων συμφώνησε να υπόκειται σε επιθεωρήσεις του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας (ΔΟΑΕ/ΙΑΕΑ) και επέτρεψε σε επιθεωρητές να επισκεφτούν τις εν λόγω εγκαταστάσεις, ενώ η κυβέρνηση Χαταμί, αναλογιζόμενη το κόστος της διεθνούς απομόνωσης του Ιράν, υπέγραψε το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Συνθήκης περί μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων και ανέστειλε τις εργασίες εμπλουτισμού του ουρανίου, υπογράφοντας το 2004 τη συμφωνία του Παρισιού.²⁰³ Ο Χαταμί ως μεταρρυθμιστής και υπέρμαχος της αποκατάστασης των σχέσεων με τη Δύση, επιθυμούσε να αποκλιμακωθεί η ένταση και να επιτύχει μέσω της καλής θέλησης και του συμβιβασμού τη συνέχιση του πυρηνικού προγράμματος με αυστηρότερους ελέγχους από την ΙΑΕΑ.²⁰⁴ Η εκλογή του σκληροπυρηνικού Αχμαντινεντζάντ το 2005 είχε ως αποτέλεσμα τη διακοπή των διαπραγματεύσεων με τη διεθνή κοινότητα, αφού κατά τη διάρκεια της προεδρίας του τήρησε μία αδιάλλακτη και ασυμβίβαστη στάση, απορρίπτοντας τις διεθνείς εκκλήσεις για συνεργασία.

Το 2013 η εκλογή του μετριοπαθούς Ρουχανί στο αξίωμα του προέδρου άνοιξε μία νέα σελίδα στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων της ιρανικής πολιτικής σκηνής. Σε αντίθεση με τον προκάτοχό του, ενδιαφέρθηκε πραγματικά για την επανένταξη του Ιράν στο διεθνές σύστημα και την άρση του απομονωτισμού του, φροντίζοντας για την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων. Πολύτιμος σύμμαχός του στην προσπάθειά του στάθηκε ο Αμερικανός πρόεδρος Μπαράκ Ομπάμα, ο οποίος από τις αρχές της θητείας του

²⁰¹ Fer. Hoveyda, *Iran and America*, American Foreign Policy Interests, σελ 16, 2006

²⁰² Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg, *Iran's Nuclear Future Critical U.S. Policy Choices*, σελ.10, RAND Corporation, 2011

²⁰³ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=859473>

²⁰⁴ M. Kamrava, *Iranian National Security Debates: Factionalism and Lost Opportunities*, Middle East Policy, Vol 14, No 2, σελ. 96, 2007

κατέστησε σαφές ότι ενδιαφερόταν για την αποκατάσταση των σχέσεων με την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Ο Ομπάμα πίστευε ότι η ύπαρξη ουσιαστικού διαλόγου με το ιρανικό καθεστώς θα συνέβαλε αποφασιστικά στην ομαλοποίηση της κατάστασης στη Μέση Ανατολή και στην επίλυση της συριακής κρίσης²⁰⁵. Η ιρανική κυβέρνηση ανταποκρίθηκε θετικά στο κάλεσμα των ΗΠΑ και έδειξε τις καλές της προθέσεις, συνδράμοντας με την αποστολή χερσαίων δυνάμεων στον πόλεμο κατά του Ισλαμικού Κράτους στο γειτονικό Ιράκ. Μετά από μήνες εποικοδομητικών διαπραγματεύσεων των προέδρων Ρουχανί και Ομπάμα, υπογράφηκε τον Ιούλιο του 2015 η συμφωνία Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) για τον περιορισμό του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος, γνωστή και ως 5+1, ανάμεσα στο Ιράν, στις ΗΠΑ, Ρωσία, την Κίνα, τη Γαλλία, τη Βρετανία και τη Γερμανία²⁰⁶. Η διάρκεια της συμφωνίας καθορίστηκε στα 10 έτη και η Τεχεράνη έπρεπε μεταξύ των άλλων να περιορίσει τον εμπλουτισμό του ουρανίου, να επανασχεδιάσει τους πυρηνικούς αντιδραστήρες και να απόσχει από την κατασκευή πυρηνικών όπλων.²⁰⁷ Πράγματι η ιρανική κυβέρνηση τήρησε απαρέγκλιτα τις δεσμεύσεις της (διέλυσε 14.000 μηχανές φυγοκέντρησης, κατέστρεψε τον αντιδραστήρα βαρέως ύδατος που βρίσκονταν κοντά στην πόλη Αράκ, αλλά και έστειλε στο εξωτερικό 11 τόνους εμπλουτισμένου ουρανίου που ανησυχούσαν τη διεθνή κοινότητα) και έτσι, στις 16 Ιανουαρίου 2016 οι ΗΠΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ΟΗΕ ήραν κάποιες από τις οικονομικές κυρώσεις κατά του Ιράν²⁰⁸. Στην περίπτωση δε εκείνη που διαπιστωθεί ότι το Ιράν παραβιάζει τις δεσμεύσεις του, υφίσταται ειδικός μηχανισμός ασφαλείας για την επαναφορά των κυρώσεων μετά από ενημέρωση του ΣΑ.

Χάρη στην ως άνω συμφωνία η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν κατάφερε μετά από χρόνια απομόνωσης να ενταχθεί ξανά στο διεθνές σύστημα, να της επιστραφεί το ποσό των 30 δισεκατομμυρίων δολαρίων από περιουσιακά της στοιχεία που είχαν δεσμευτεί σε ολόκληρο τον κόσμο, αλλά και να επιστρέψει στην αγορά πετρελαίου, θέτοντας έτσι, ένα τέλος στο μονοπώλιο των πετρομοναρχιών του Κόλπου. Ο Χασάν Ρουχανί τη χαρακτήρισε

²⁰⁵ <http://www.iefimerida.gr/news/339227/i-le-monde-exigei-ti-strofi-toy-ntonalnt-tramp-sti-mesi-anatoli-antitheto-toy-ompama#ixzz570Ibkw6R>

²⁰⁶ <https://www.nytimes.com/interactive/2015/03/31/world/middleeast/simple-guide-nuclear-talks-iran-us.html?mtrref=undefined&gwh=F19EABAC8231D1E572515FFB6096F4B1&gwt=pay>

²⁰⁷ <https://powerpolitics.eu/barack-obama-/Barack Obama: Ζητήματα Εξωτερικής και Αμυντικής Πολιτικής>

²⁰⁸ Οι κυρώσεις επιβλήθηκαν από το Σ.Α του Ο.Η.Ε με τις αποφάσεις 1696, 1737, 1747, 1803, 1835, 1929 βάσει του άρθρου 40 του Χάρτη των Ηνωμένων. Με το ψήφισμα 2231 της 20ης Ιουλίου 2015 αποφασίστηκε η σταδιακή άρση τους, μόλις το Ιράν θα εκπλήρωνε τις πρωταρχικές και βασικές δεσμεύσεις του. Η άρση των κυρώσεων δεν αφορά αυτές που του επιβλήθηκαν για άλλους λόγους, όπως πχ για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ως μία «χρυσή σελίδα στην ιστορία της χώρας του» που θα συμβάλει στην ομαλοποίηση των εξωτερικών της σχέσεων και στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, καθώς το Ιράν θα καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για την εγκαθίδρυση της ειρήνης και της σταθερότητας στη Μέση Ανατολή. «Εμείς οι Ιρανοί, τείνουμε το χέρι στον κόσμο σε ένδειξη ειρήνης και αφήνοντας πίσω μας όλες τις εχθρότητες, τις υποψίες, τις συνωμοσίες, ανοίγουμε μια νέα σελίδα στις σχέσεις του Ιράν με τον κόσμο... Η πυρηνική συμφωνία δεν είναι ενάντια στα συμφέροντα καμίας χώρας. Οι φίλοι του Ιράν είναι ευχαριστημένοι και οι αντίπαλοί του δεν θα πρέπει να ανησυχούν. Το Ιράν δεν αποτελεί απειλή για καμιά χώρα αλλά κομίζει μήνυμα ειρήνης, σταθερότητας και ασφάλειας στην περιοχή και στον κόσμο...», δήλωσε ο Ιρανός πρόεδρος.²⁰⁹

Παρά τις θετικές αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας που χαιρέτισε τη συμφωνία με ενθουσιασμό²¹⁰, οι επιλογές του προέδρου Ομπάμα προκάλεσαν τη δυσφορία, τόσο του Ισραήλ²¹¹, όσο και της Σαουδικής Αραβίας που συνιστούν παραδοσιακούς αντιπάλους της Τεχεράνης. Οι δύο αυτές χώρες είναι επιφυλακτικές και συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν το Ιράν με δυσπιστία, ως κράτος που θα συνεχίζει να υποστηρίζει ενεργά την τρομοκρατία και που έχει ως πρωταρχικό στόχο την κατάκτηση της περιφερειακής ηγεμονίας. Αμφισβητούν τον ειρηνικό χαρακτήρα του πυρηνικού προγράμματος, καθώς πιστεύουν ότι η Τεχεράνη δε θα σταματήσει να επιδιώκει την απόκτηση της πυρηνικής βόμβας.²¹² Η συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα δημιούργησε εύλογα έντονη ανησυχία στο Ισραήλ, αλλά και στα αραβικά κράτη του Κόλπου, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος να ανατραπούν οι ισορροπίες ισχύος. Σε συνδυασμό με τη ρευστότητα που επικρατεί στην περιοχή, τις εύθραυστες ισορροπίες, αλλά και τις βαθιά ριζωμένες έχθρες, χωρίς να υφίστανται παράλληλα τα εχέγγυα των δημοκρατικών θεσμών, η απόκτηση πυρηνικών όπλων είναι ένα ζήτημα μείζονος σημασίας που η διεθνής κοινότητα δε μπορεί να αγνοήσει, διότι συνιστούν άλλον ένα παράγοντα που επιτείνει την ανασφάλεια και τις εντάσεις μεταξύ των κρατών²¹³.

²⁰⁹ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=769521>

²¹⁰ Ο υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας Φίλιπ Χάμοντ δήλωσε πως η πυρηνική συμφωνία επετεύχθη έπειτα από χρόνια υπομονετικής και επίμονης διπλωματίας και δύσκολων τεχνικών εργασιών, που οδήγησαν στον σημαντικό περιορισμό του πυρηνικού προγράμματος της Τεχεράνης. «Η πυρηνική συμφωνία με το Ιράν, στην επίτευξη της οποίας η Βρετανία διαδραμάτισε καίριο ρόλο, κάνει την Μέση Ανατολή και τον υπόλοιπο κόσμο πιο ασφαλή».

²¹¹ Ο Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών της χώρας Tzipi Hotovely αποκάλυψε την συμφωνία «ιστορική παράδοση». <http://www.reuters.com/article/usiran-nuclear-idUSKCN0PMOCE2015071>

²¹² The Game of Camps: Ideological Fault Lines in the Wreckage of the Arab State System. Col. (res.) Dr. Eran Lerman, , 2016, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies. σελ 27

²¹³ Chr. Bertram, Rethinking Iran: From Confrontation to Cooperation, Chaillot Paper, No 110, 2008.

Η συμπεριφορά του Ιράν ως τώρα δείχνει ότι είναι διατεθειμένο να τηρήσει τους όρους της συμφωνίας, γιατί, όπως αναφέραμε, τα τελευταία χρόνια η ηγεσία του επιδεικνύει μία ορθολογική συμπεριφορά, σταθμίζοντας τα πιθανά κόστη με τα οφέλη, πριν οδηγηθεί σε οποιαδήποτε ενέργεια ή απόφαση. Γνωρίζει ότι οι νέοι που συνιστούν σημαντικό κομμάτι της ιρανικής κοινωνίας έχουν ανάγκη από περισσότερες ελευθερίες και από έναν πιο σύγχρονο-δυτικό τρόπο ζωής και έτσι, έχει θέσει ως προτεραιότητα την ομαλοποίηση των σχέσεων με τα υπόλοιπα κράτη. Το Ιράν δε θέλει πια να αποτελεί κράτος –τρομοκράτης και προσπαθεί να επωφεληθεί από την άρση των κυρώσεων και να θεραπεύσει την ταλαιπωρημένη του οικονομία²¹⁴. Χωρίς αμφιβολία, η επίτευξη της πυρηνικής συμφωνίας –την οποία στήριξε και ο Ανώτατος Ηγέτης²¹⁵ – αποτελεί μεγάλη επιτυχία του Ρουχανί, ο οποίος ισχυροποίησε τη θέση του στην εσωτερική πολιτική σκηνή και επανεξελέγη για δεύτερη φορά ως πρόεδρος τον Μάιο του 2017. Ο Ιρανός πρόεδρος επιδιώκει να αποκαταστήσει τις σχέσεις με τη Δύση, προσελκύνοντας ξένες επενδύσεις, αλλά και να αμβλύνει τις εντάσεις στην “περίπλοκη” σχέση με τις ΗΠΑ.²¹⁶ Όπως χαρακτηριστικά δήλωσε σε ομιλία του: “The government’s aim is to improve Iran’s image in the world ..., to safeguard people’s rights..., to end poverty..., to protect the religious democracy and our people’s votes.”²¹⁷.

Ωστόσο καμία κυβέρνηση δε θα εγκαταλείψει τους πρωταρχικούς στόχους της ιρανικής εξωτερικής πολιτικής που συνίστανται στην επιδίωξη της Τεχεράνης να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στη Μέση Ανατολή, επεκτείνοντας τη σφαίρα επιρροής της, αλλά και στην αποτροπή οποιουδήποτε εξωγενούς παράγοντα που θα προσπαθήσει να αποσταθεροποιήσει το θεοκρατικό καθεστώς ή θα το κάνει να φαίνεται αδύναμο και εύθραυστο απέναντι στο δυτικό κόσμο. Η ασταθής εσωτερική ισορροπία και ο παράγοντας θρησκεία συνιστούν από τα σημαντικότερα εμπόδια για την ουσιαστική βελτίωση των σχέσεων με τη Δύση, καθώς ασκούν σημαντική επιρροή στην πολιτική και προκαλούν την καχυποψία των υπόλοιπων δρώντων του διεθνούς συστήματος. Ο Αγιατολάχ Χαμενεΐ και το Σώμα των Φρουρών της Επανάστασης έχουν τον τελικό λόγο στην πλειοψηφία των κρίσιμων πολιτικών ζητημάτων της ιρανικής πραγματικότητας. Ο πρόεδρος Ρουχανί

²¹⁴ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2016-01-18/bringing-iran-cold>

²¹⁵ <https://www.nytimes.com/2017/08/03/world/middleeast/iran-hassan-rouhani-ayatollah-khamenei.html>

²¹⁶ Alireza Nader, *The Days After a Deal With Iran: Continuity And Change In Iranian Foreign Policy*, Rand Corporation, 2014.

²¹⁷ <https://www.reuters.com/article/us-iran-politics-rouhani-idUSKBN1AJ0ZD>

αντιμετωπίζει πολλές πιέσεις από τους συντηρητικούς κύκλους, οι οποίοι δεν του επιτρέπουν να εφαρμόσει τις αλλαγές-μεταρρυθμίσεις που επιθυμεί, ιδίως στα θέματα κοινωνικής φύσεως και συχνά δέχεται τις επικρίσεις του Ανώτατου Ηγέτη για την επιείκεια που δείχνει απέναντι στη «δυτικοποίηση» της κοινωνίας.²¹⁸

Οι ΗΠΑ εξακολουθούν να θεωρούν το Ιράν από τους βασικούς χρηματοδότες της κρατικής τρομοκρατίας, κατηγορώντας το για τη στήριξη που παρέχει σε τρομοκρατικές οργανώσεις στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, όπως στη Χεζμπολάχ του Λιβάνου, αλλά και στην παλαιστινιακή Χαμάς. Από την πλευρά του το Ιράν δικαιολογεί τις ενέργειές του αυτές, καθώς από την Ισλαμική Επανάσταση και έπειτα προβάλλει τον εαυτό του ως προστάτη των απανταχού καταπιεσμένων μουσουλμάνων, σουνιτών και σιιτών και θεωρεί ότι είναι ένα σπουδαίο κράτος με πλούσιο ιστορικό παρελθόν που θα εξακολουθεί να διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στη Μέση Ανατολή²¹⁹. Σύμφωνα με το Ισραήλ, η Τεχεράνη, που αποτελεί μία θανάσιμη απειλή για την ύπαρξή του, ξοδεύει τεράστια ποσά κάθε χρόνο για την στρατιωτική εκπαίδευση και παροχή στρατιωτικού υλικού στη Χεζμπολάχ, ενώ οι δεσμοί της με το καθεστώς Άσαντ, αλλά και την παλαιστινιακή Χαμάς, έχουν ως απώτερο στόχο την εδραίωση της περιφερειακής της ηγεμονίας και την υπονόμευση των αντιπάλων της μέσω παρασκηνακών διαδικασιών. Η Σαουδική Αραβία, ως προστάτιδα του σουνιτικού αραβικού κόσμου, έχει θορυβηθεί με τη στήριξη που παρέχει το Ιράν στους μειωνηφούντες σιιτικούς πληθυσμούς των αραβικών κρατών και φοβάται ότι θα απωλέσει την πρωτοκαθεδρία της στην περιοχή. Οι δύο ισχυρές δυνάμεις της Μέσης Ανατολής διεξάγουν τα τελευταία χρόνια, και ιδίως μετά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, ένα πόλεμο δια αντιπροσώπων (proxy war) σε διάφορες χώρες, όπως στην Υεμένη, στο Μπαχρέιν και στο Ομάν, εκμεταλλευόμενες τα κενά ισχύος που προκάλεσε το ως άνω κίνημα. Η ιρανική πολιτική στη Μέση Ανατολή στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στους δεσμούς που διατηρεί το καθεστώς με μη κρατικούς δρώντες και με σιιτικές παραστρατιωτικές ομάδες που δραστηριοποιούνται στα σουνιτικά αραβικά κράτη, καθώς, μέσω αυτών, η εκάστοτε ιρανική κυβέρνηση έχει τη δυνατότητα να αντλεί πληροφορίες και να επεκτείνει την ισχύ της,

²¹⁸ <https://www.nytimes.com/2017/08/03/world/middleeast/iran-hassan-rouhani-ayatollah-khamenei.html>

Οι σκληροπυρηνικοί κατέκριναν τη συμφωνία που υπέγραψε ο Ρουχανί με την γαλλική εταιρία πετρελαίου Total, θεωρώντας ότι οι επενδύσεις έπρεπε να κατευθύνονται κυρίως προς το πυρηνικό πρόγραμμα της χώρας.

²¹⁹ Daniel Byman, Shahram Chubin, Anoushiravan Ehteshami, Jerrold D. Green, *Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era, Fundamental Sources of Iranian Foreign and Security Policies*, σελ 9, 2001, RAND Corporation

προωθούμενη σε χώρες, όπως ο Λίβανος, η Υεμένη, η Συρία και το Ιράκ.²²⁰ Η συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα, αλλά και η δημιουργία ενός μεγάλου σιιτικού άξονα με αφετηρία την Τεχεράνη, που περνάει από τη Βαγδάτη, τη Δαμασκό και καταλήγει στη Βηρυτό γεννά μεγάλη ανησυχία στο Ισραήλ και στη Σαουδική Αραβία, ωθώντας τους σε μία ‘‘ ανέλπιστα’’ συμμαχία²²¹. Βέβαια, όπως επεσήμανε ο Αμερικανός πρόεδρος Μπαράκ Ομπάμα στους επικριτές του στο Κογκρέσο «μία συμφωνία που κόβει κάθε δρόμο για τη δημιουργία πυρηνικών όπλων και κάνει πιο ασφαλείς τις ΗΠΑ και ολόκληρο τον κόσμο... για να το θέσω πιο απλά: ανυπαρξία συμφωνίας σημαίνει ευκαιρία για περισσότερους πολέμους στη Μέση Ανατολή».²²²

²²⁰ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-01-05/why-protests-wont-change-irans-foreign-policy>

²²¹ <https://worldview.stratfor.com/article/middle-east-strange-times-make-strange-bedfellows>

²²² <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=722169>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΜΕ ΤΙΣ ΗΠΑ ΚΑΙ ΜΕ ΚΟΜΒΙΚΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

4.1. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΗΠΑ- ΙΡΑΝ

Από την αρχαιότητα το Ιράν, λόγω της θέσης του και του φυσικού του πλούτου, αποτέλεσε αντικείμενο εξωτερικών παρεμβάσεων και ήρθε αντιμέτωπο με πολλούς επίδοξους κατακτητές. Οι σχέσεις ανάμεσα στο Ιράν και στις ΗΠΑ ξεκίνησαν με τους καλύτερους οιωνούς, αφού οι ΗΠΑ έβλεπαν με συμπάθεια τους λαούς που ήταν αντιμέτωποι με την αποικιοκρατία. Από την Ισλαμική Επανάσταση όμως και έπειτα, οι σχέσεις τους βρίσκονται σε φθίνουσα πορεία, διέπονται από έντονη καχυποψία, ενώ ανά διαστήματα είναι ιδιαίτερα συγκρουσιακές, τεταμένες και εύθραυστες. Μεγάλο μέρος του ιρανικού λαού διακατέχεται από έντονα αντιαμερικανικά συναισθήματα, τα οποία γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τις συντηρητικές ιρανικές παρατάξεις, προκειμένου να υλοποιήσουν τη δική τους πολιτική.

Η ανάμειξη των ΗΠΑ στην περιοχή της Μέσης Ανατολή ξεκίνησε στα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, όταν ο Πρόεδρος Τρούμαν προέβη το 1947 στην εξαγγελία του περίφημου «Δόγματος Τρούμαν», το οποίο αποτέλεσε την αφετηρία για την εφαρμογή εκ μέρους των ΗΠΑ της πολιτικής ανάσχεσης της ΕΣΣΔ²²³. Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 αν και η αποικιοκρατία είχε σε μεγάλο βαθμό καταργηθεί, οι ξένες δυνάμεις δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν τα προνόμια τους και συνέχιζαν να ελέγχουν μεγάλο μέρος των πλουτοπαραγωγικών πηγών των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Ωστόσο, η αποχώρηση των Άγγλων από περιοχές που άλλοτε ήταν υπό την εποπτεία τους δημιουργούσε ανασφάλεια στις ΗΠΑ, γιατί δημιουργούνταν κενό ασφαλείας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, το οποίο δεν έπρεπε να τεθεί υπό τον έλεγχο των Σοβιετικών. Στο θρόνο του Ιράν την περίοδο εκείνη βρίσκονταν ο Σάχης Ρεζά Παχλαβί, ο οποίος διατηρούσε φιλικές σχέσεις με τη Δύση και έβλεπε στις ΗΠΑ έναν πολύτιμο σύμμαχο για να υλοποιήσει τα μεγαλεπήβολα σχέδιά του και να καταστήσει τη χώρα του περιφερειακό ηγεμόνα της περιοχής²²⁴.

²²³ Smith Joseph, *The Cold War. Second Edition, 1945 – 1991*, σελ 16. Blackwell, 2005

²²⁴ <http://nationalinterest.org/commentary/how-the-shah-entangled-america-8821>

Το 1951 ο δημοκρατικά εκλεγμένος πρωθυπουργός Μοχάμεντ Μοσαντέκ αποφάσισε, υποστηρίζοντας το δικαίωμα αυτοδιάθεσης της χώρας του, να εθνικοποιήσει τις πετρελαϊκές εγκαταστάσεις. Για εκείνον ήταν θέμα επιλογής ανάμεσα στην ανεξαρτησία ή την υποτέλεια (‘‘independence or servitude’’).²²⁵ Ήταν πάντοτε δριμύτατος επικριτής της ξένης επέμβασης στο Ιράν, ειδικά στο χώρο της πετρελαιοβιομηχανίας, και υποστήριζε ότι η οικονομική ανάπτυξη και η ευημερία της χώρας του ήταν άμεσα συνυφασμένες με την απόκτηση ελέγχου των πετρελαίων²²⁶. Πίστευε ακράδαντα ότι για να επιτευχθεί μία ουσιαστική δημοκρατική και πολιτική αναδιάρθρωση της ιρανικής κοινωνίας, έπρεπε απαραίτητα να εθνικοποιηθούν τα ιρανικά πετρέλαια, τα οποία άλλωστε αποτελούσαν και τη «ραχοκοκαλιά» της ιρανικής οικονομίας.²²⁷ Ο Μοσαντέκ πέτυχε το στόχο του, έχοντας την αμέριστη υποστήριξη του ιρανικού λαού, όμως η απομάκρυνση της βρετανικής εταιρίας πετρελαίου από την εκμετάλλευση των ιρανικών πετρελαιοπηγών προκάλεσε ανησυχίες στους δυτικούς συμμάχους, μιας και έβλεπαν να θίγονται τα συμφέροντά τους. Ας μην ξεχνάμε ότι ήταν η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου και το Ιράν συνιστούσε ανασχετικό παράγοντα καθόδου της ΕΣΣΔ στον Περσικό Κόλπο και σημαντικό προμηθευτή πετρελαίου προς τη Δύση²²⁸. Οι ΗΠΑ συχνά τότε ταύτιζαν τα αιτήματα των χωρών του Τρίτου Κόσμου για ανεξαρτησία από τον οικονομικό ιμπεριαλισμό, ως σημάδι κομμουνιστικής διείσδυσης, με αποτέλεσμα να προσπαθούν να επεμβαίνουν στο εσωτερικό τους, όπως το πραξικόπημα στη Γουατεμάλα το 1954 και η επέμβαση στην Κούβα το 1961. Ο Μοσαντέκ για να υλοποιήσει την πολιτική του βασίστηκε στην υποστήριξη του κομμουνιστικού κόμματος Τουντέχ, γεγονός που θορύβησε ακόμη περισσότερο τον Αμερικανό πρόεδρο Αϊζενχάουερ ότι επικείται κίνδυνος το Ιράν να ενταχθεί στη σοβιετική σφαίρα επιρροής και έτσι, η CIA σε συνεργασία με τις βρετανικές μυστικές υπηρεσίες, οργάνωσαν την επιχείρηση με το κωδικό όνομα «TP-Ajax» για την ανατροπή του στις 19 Αύγουστου του 1953²²⁹.

Η ανατροπή του Μοσαντέκ αποτέλεσε την πρώτη ανατροπή δημοκρατικά εκλεγμένης κυβέρνησης από τις ΗΠΑ, αμαυρώνοντας την εικόνα της υπερδύναμης στα μάτια του ιρανικού λαού, γεμίζοντας τον με αισθήματα δυσπιστίας και καχυποψίας που

²²⁵ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 554

²²⁶ <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=145410>

²²⁷ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 554

²²⁸ Smith Joseph, *The Cold War*. Second Edition, 1945 – 1991. Blackwell, 2005. σελ 83

²²⁹ Abrahamian Ervand, *A History of Modern Iran*, σελ.118 επ. Cambridge University Press, 2008.

συνεχίζονται ακόμα και έως σήμερα.²³⁰ Επιπλέον, συνιστά ημερομηνία ορόσημο της ιρανικής ιστορίας, γιατί η απομάκρυνση του Μοσαντέκ επηρέασε δυσμενώς το πολιτικό γίγνεσθαι της χώρας. Έτσι, ενώ υπήρχαν δυνητικά οι προϋποθέσεις για την εγκαθίδρυση ενός φιλελεύθερου δημοκρατικού πολιτεύματος στο Ιράν, το προαναφερθέν πραξικόπημα και η επαναφορά του Σάχη στο θρόνο, έθεσαν τις βάσεις για το ξέσπασμα της Ισλαμικής Επανάστασης και την εδραίωση του θεοκρατικού καθεστώτος²³¹. Χάρη στην επέμβαση των ξένων δυνάμεων, ο Σάχης είχε τη δυνατότητα να κυβερνήσει με ακόμη πιο τυραννικό τρόπο για άλλα 26 χρόνια, έχοντας ως στόχο να εξαλείψει οποιαδήποτε δυνητική απειλή προς το καθεστώς του, ενώ ο ιρανικός λαός απέδωσε τα δεινά του και τις κακουχίες του στις ΗΠΑ. Τα δυτικά συμφέροντα στα ιρανικά πετρέλαια εξασφαλίστηκαν και πάλι²³², ωστόσο ο Μοσαντέκ αποτέλεσε για τις αναπτυσσόμενες χώρες του Τρίτου Κόσμου σύμβολο του ιρανικού εθνικισμού και του αγώνα ενάντια στον ιμπεριαλισμό.²³³ Το 1999 ο Αμερικανός Πρόεδρος Κλίντον θέλοντας να εξηγήσει τα έντονα αντιαμερικανικά αισθήματα του ιρανικού λαού δήλωσε ότι το Ιράν υπήρξε αντικείμενο κακομεταχείρισης (‘‘the subject of quite a lot of abuse from various western nations’’) από διάφορα δυτικά έθνη, μεταξύ των οποίων και οι ΗΠΑ, ενώ ένα χρόνο αργότερα η Υπουργός Εξωτερικών Μαντλίν Ολμπραϊτ παραδέχτηκε ότι ήταν σφάλμα εκ μέρους των ΗΠΑ να αναμιχθεί στο πραξικόπημα για την ανατροπή του Μοσαντέκ, καθώς επηρεάστηκε δυσμενώς η πολιτική του ανάπτυξη, στερώντας από το Ιράν την ευκαιρία να εξελιχθεί σε μία δημοκρατική κοινωνία.²³⁴

Οι πρόεδροι Τζόνσον και Νίξον συνέχισαν να θεωρούν το Ιράν πολύτιμο σύμμαχό τους για την διασφάλιση των αμερικανικών συμφερόντων στη Μέση Ανατολή, καθώς και παράγοντα ανάσχεσης καθόδου της ΕΣΣΔ στον Περσικό Κόλπο. Αντιθέτως, την εποχή εκείνη για το Ιράκ πίστευαν ότι συνεργάζεται με τις κομμουνιστικές δυνάμεις. Ειδικότερα, από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 και επί προεδρίας Νίξον (1969-1974) ο ρόλος της Τεχεράνης στην περιοχή αναβαθμίστηκε, καθώς σύμφωνα με το «Δόγμα Νίξον», οι ευθύνες της δυτικής ασφάλειας στη μάχη ενάντια του κομμουνισμού έπρεπε να μετατοπιστούν σε περιφερειακά, φίλια προς τις ΗΠΑ, κράτη.²³⁵ Άλλωστε, τη χρονική περίοδο εκείνη οι ΗΠΑ

²³⁰ <https://www.theguardian.com/world/2013/aug/19/cia-admits-role-1953-iranian-coup>

²³¹ Peter Mansfield, *A History of the Middle East*, 1991, σελ. 250

²³² <https://www.theguardian.com/world/2013/aug/19/cia-admits-role-1953-iranian-coup>

²³³ http://www.iranchamber.com/history/mmosaddeq/mohammad_mosaddeq.php

²³⁴ R K Ramazani, *Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy*, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 557

²³⁵ <http://www.kathimerini.gr/946788/article/epikairothta/kosmos/to-dogma-ni3on-kai-h-die8nhs-yfesh>

ήταν απασχολημένες με τον πόλεμο στο Βιετνάμ. Το Ιράν πληρούσε τις προϋποθέσεις, διότι ήταν μία χώρα μεγάλης έκτασης που βρίσκονταν αφενός, νότια της Σοβιετικής Ένωσης, με την οποία τους ένωνε μία κοινή γραμμή συνόρων μήκους περίπου 1.200 μιλίων, και αφετέρου στις βόρειες ακτές του Περσικού Κόλπου, διαθέτοντας τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου της εποχής²³⁶. Ο Σάχη που ήταν ένας εξαιρετικά φιλόδοξος άνθρωπος, άδραξε την ευκαιρία και υπογράφηκε συμφωνία με τις ΗΠΑ, η οποία προέβλεπε ότι το Ιράν και η Σαουδική Αραβία καθίσταντο υπεύθυνες για την ασφάλεια στην περιοχή του Κόλπου (Πολιτική των “Δύο Πυλώνων” Twin Pillars Policy)²³⁷. Αποτέλεσμα του Δόγματος Νίξον ήταν η παροχή σημαντικής στρατιωτικής βοήθειας στις περιφερειακές δυνάμεις και το μόνο μελανό σημείο στην αρμονική συνεργασία των ΗΠΑ με το Ιράν ήταν η ακόρεστη επιθυμία του Σάχη για αγορά εξαιρετικά ακριβών και προηγμένων τεχνολογικά οπλικών συστημάτων, τα οποία όμως δεν ήταν αναγκαία.²³⁸ Την εποχή αυτή εντοπίζονται και οι ρίζες του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, ενός ζητήματος που έμελλε να απασχολήσει έντονα τη διεθνή κοινότητα τα επόμενα χρόνια. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Παχλαβί, εκμεταλλευόμενος τα αυξημένα έσοδα που απέφεραν στα κρατικά ταμεία οι πωλήσεις του πετρελαίου, δαπάνησε τα περισσότερα λεφτά από κάθε άλλη μη ευρωπαϊκή χώρα για την αγορά όπλων και στρατιωτικών εξοπλισμών.²³⁹

Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 οι ΗΠΑ άρχισαν σταδιακά να υποβαθμίζουν την στρατηγική αξία του Ιράν και να στρέφονται περισσότερο προς τις αραβικές χώρες, ενώ αυξάνονταν η δυσαρέσκεια της αμερικάνικης κοινής γνώμης για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ιρανών πολιτών. Οι υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες, αλλά και το εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα του Σάχη με το όνομα «Λευκή Επανάσταση» οδήγησαν σε αδιέξοδο την ιρανική οικονομία και όξυναν τις κοινωνικές ανισότητες, ενώ το βιοτικό επίπεδο του λαού συνεχώς χειρότερευε. Τα μέτρα καταστολής ήταν ιδιαίτερα σκληρά και στην καρδιά των Ιρανών ταυτίστηκαν με την αμερικανική επέμβαση στην πολιτική ζωή της χώρας. Το 1977 ανέλαβε Πρόεδρος της Αμερικής ο Τζίμυ Κάρτερ, ο οποίος ήταν υπέρμαχος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πίεζε τον Παχλαβί να προβεί σε ουσιαστικές

²³⁶ <http://iranprimer.usip.org/resource/reagan-administration>

²³⁷ Majid Behestani & Mehdi Hedayati Shahidani, Twin Pillars Policy: Engagement of US-Iran Foreign Affairs during the Last Two Decades of Pahlavi Dynasty, Asian Social Science, Vol. 11, No. 2, 2015, Published by Canadian Center of Science and Education.

²³⁸ <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/e4/72108.htm>

²³⁹ <https://coldwarstudies.com/2010/06/07/the-nixon-approach-iran-and-iraq/>

μεταρρυθμίσεις. Τελικά με το ξέσπασμα της Επανάστασης 1979 ο Σάχη αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα και ο Αγιατολάχ Χομεϊνί επέστρεψε θριαμβευτής, ενώ η Δύση έμεινε έκπληκτη με την εξέλιξη των γεγονότων και την εγκαθίδρυση του θεοκρατικού καθεστώτος. Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ο Κάρτερ απρόθυμα επέτρεψε στο Σάχη να καταφύγει στις ΗΠΑ, γιατί ήταν άρρωστος και έπρεπε να νοσηλευτεί²⁴⁰. Το γεγονός αυτό πυροδότησε βίαιες αντιδράσεις στην Τεχεράνη, μιας και ξύπνησε στις καρδιές των Ιρανών ο φόβος ότι οι ΗΠΑ ήθελαν να επαναφέρουν τον Παχλαβί στην εξουσία²⁴¹. Έτσι, στις 4 Νοεμβρίου 1979 Ιρανοί φοιτητές κατέλαβαν την πρεσβεία των ΗΠΑ και κράτησαν ως ομήρους 52 Αμερικανούς διπλωμάτες και πολίτες, ζητώντας ως αντάλλαγμα την έκδοση του Σάχη για να δικαστεί για τα εγκλήματά του. Ο Χομεϊνί, αν και στην αρχή ήταν αντίθετος με την ενέργεια αυτή, ωστόσο στη συνέχεια την “αγκάλιασε” και τη χαρακτήρισε ως “δεύτερη επανάσταση, μεγαλύτερη από την πρώτη”²⁴². Μετά τις αποτυχημένες προσπάθειες για διαπραγματεύσεις οι ΗΠΑ με την Εκτελεστική Οδηγία 12170/14-11-1979 προέβησαν στο πάγωμα των περιουσιακών στοιχείων του Ιράν που βρίσκονταν στη δικαιοδοσία τους και τελικά, διέκοψαν τις διπλωματικές σχέσεις στις 7 Απριλίου του 1980. Η κρίση των ομήρων (hostage crisis), όπως ονομάστηκε, διήρκεσε 444 μέρες και έληξε με την παροχή εγγυήσεων εκ μέρους των ΗΠΑ ότι δεν θα εμπλέκονταν ξανά στις εσωτερικές υποθέσεις του ιρανικού κράτους.²⁴³

Η κατάληψη της αμερικάνικης πρεσβείας έπληξε ανεπανόρθωτα το κύρος της κυβέρνησης Κάρτερ, αλλά και των ΗΠΑ γενικότερα, καθώς ερμηνεύτηκε ως σημάδι αδυναμίας και έδωσε την ευκαιρία στην ΕΣΣΔ να εισβάλλει στο Αφγανιστάν και να ανατρέψει τις περιφερειακές ισορροπίες ισχύος.²⁴⁴ Έτσι, στις επερχόμενες εκλογές τον Νοέμβριο του 1980 ο Κάρτερ χάνει τον προεδρικό θώκο και ο Ρόναλντ Ρέικαν έγινε ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ από τον Ιανουάριο του 1981 έως και τις αρχές του 1989²⁴⁵. Μετά την Ισλαμική Επανάσταση οι σχέσεις του Ιράν με τις ΗΠΑ επιδεινώθηκαν, με αποτέλεσμα οι τελευταίες να απολέσουν έναν πολύτιμο σύμμαχό τους στην Μέση Ανατολή, χωρίς όμως το

²⁴⁰ <http://iranprimer.usip.org/resource/carter-administration-0>

²⁴¹ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/1980-09-01/khomeinis-iran>

²⁴² <http://www.kathimerini.gr/252227/article/epikairothta/kosmos/xamenes-eykairies-iran-dyshs>

²⁴³ <http://iranprimer.usip.org/resource/carter-administration-0>

²⁴⁴ <https://history.state.gov/departmenthistory/short-history/iraniancrises>

²⁴⁵ Η κρίση των ομήρων έλαβε τις διαστάσεις εθνικού τραύματος “From the moment the hostages were seized until they were released minutes after Ronald Reagan took the oath of office as president 444 days later, the crisis absorbed more concentrated effort by American officials and had more extensive coverage on television and in the press than any other event since World War II”

Ιράν να προσαρτηθεί από τη σοβιετική σφαίρα επιρροής. Ο Αγιατολάχ Χομεϊνί δεν μπορούσε να συγχωρέσει, ούτε να ξεχάσει τις επιλογές της αμερικάνικης πολιτικής ηγεσίας που επί χρόνια παρείχε την αμέριστη υποστήριξή της στον «αιμοσταγή δικτάτορα» (όπως τον αποκαλούσε ο ιρανικός λαός) Παχλαβί²⁴⁶. Έτσι, έχοντας ως βασική του αρχή το δόγμα «*Ούτε Ανατολή, Ούτε Δύση, αλλά η Ισλαμική Δημοκρατία*», ήθελε, έχοντας ως βασικό του εργαλείο το πολιτικό Ισλάμ, να καταστήσει την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν κυρίαρχη δύναμη της περιοχής και προστάτιδα των απανταχού καταπιεσμένων μουσουλμάνων²⁴⁷.

Τη δεκαετία του 1980 οι σχέσεις ΗΠΑ και Ιράν ήταν ιδιαίτερα τοξικές και εύθραυστες, καθώς τα πρώτα χρόνια μετά την Επανάσταση η ρητορική του Χομεϊνί ήταν ιδιαίτερα επιθετική, διατηρώντας τα αντιαμερικανικά αισθήματα των Ιρανών και το ζήλο τους για εξαγωγή της Επανάστασης σε υψηλά επίπεδα. Ολόκληρη η περιοχή από το Λίβανο έως και τον Περσικό Κόλπο αποτέλεσε πεδίο μάχης στο οποίο ξεδιπλώθηκε η αντιπαλότητά τους. Το 1984 μάλιστα, ο πρόεδρος Ρέιγκαν κατέταξε το Ιράν στα κράτη που υποστηρίζουν την τρομοκρατία (κράτη-τρομοκράτες), κατάσταση η οποία εξακολουθεί να υφίσταται και ως σήμερα²⁴⁸. Οι σημαντικότερες προκλήσεις που είχε να αντιμετωπίσει η αμερικανική ηγεσία ήταν η ισραηλινή εισβολή στο Λίβανο το 1982²⁴⁹ και ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ. Στην πρώτη περίπτωση οι ΗΠΑ υποστήριζαν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις του Ισραήλ στο Λίβανο που απέβλεπαν στη διαφύλαξη των βόρειων συνόρων, καταφέροντας ένα ισχυρότατο πλήγμα στους Παλαιστίνιους. Αν και το Ιράν ποτέ δεν ενεπλάκη άμεσα στις συγκρούσεις, έστειλε πάνω από 1000 Φρουρούς της Επανάστασης για ενισχύσεις και ήταν υπεύθυνο για την υλική υποστήριξη της σιιτικής παραστρατιωτικής οργάνωσης Χεζμπολάχ, η οποία τον Οκτώβριο του 1983 έπληξε τις εγκαταστάσεις των Αμερικανών πεζοναυτών στη Βηρυτό, προκαλώντας το θάνατο 241 ανθρώπων και τα επόμενα έτη έμελλε να καταστεί κράτος εν κράτει στον Λίβανο.²⁵⁰

²⁴⁶ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/1980-09-01/khomeinis-iran>

²⁴⁷ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 555

²⁴⁸ <http://iranprimer.usip.org/blog/2013/nov/17/us-iran-timeline-1979>

²⁴⁹ Τον Ιούνιο του 1982 ισχυρότατες ισραηλινές δυνάμεις εισέβαλαν στον Λίβανο και προέλασαν ως τη Βηρυτό, με σκοπό να καταφέρουν ένα ισχυρότατο πλήγμα στους Παλαιστίνιους και στα στρατόπεδα της PLO. Μετά από σφοδρούς βομβαρδισμούς και πλήθος νεκρών και προσφύγων, οι εχθροπραξίες σταμάτησαν μετά από παρέμβαση των ΗΠΑ, όμως η κατάσταση παρέμεινε έκρυθμη για αρκετά χρόνια και το Ισραήλ αποσύρθηκε τελικά από τον Λίβανο το 1985, διατηρώντας τον έλεγχο νεκρής ζώνης ασφαλείας 12 μιλίων.

²⁵⁰ <http://iranprimer.usip.org/resource/reagan-administration>

Όταν τον Σεπτέμβριο του 1980 εισέβαλε ο Σαντάμ Χουσεΐν στο Ιράν είχε την αμέριστη υποστήριξη των δυτικών χωρών και των αραβικών κρατών του Κόλπου, τα οποία τάχθηκαν στο πλευρό του και τον προμήθευαν με όπλα. Αν και οι ΗΠΑ στις αρχές του πολέμου δήλωναν ότι θα διατηρούσαν ουδέτερη στάση, στην συνέχεια υποστήριξαν τους Ιρακινούς παρέχοντάς τους οπλισμό, αλλά και πληροφορίες ζωτικής σημασίας, αποτρέποντας έτσι την πρόωγη ήττα του ιρακινού καθεστώτος, η οποία, σύμφωνα με Αμερικανούς αξιωματούχους, ήταν βέβαιο ότι, χωρίς την αμερικανική βοήθεια, θα συνέβαινε από τους πρώτους κιόλας μήνες του πολέμου²⁵¹. Στην πορεία βέβαια διέρρευσε ότι οι ΗΠΑ βοηθούσαν στρατιωτικά και τους δύο αντιμαχόμενους, αφού η πραγματική τους επιθυμία ήταν να αποτρέψουν και τις δύο πλευρές από το να αποκτήσουν τον έλεγχο των πολύτιμων πετρελαιοπηγών.²⁵² Το 1986 ξεσπάει το σκάνδαλο Ιρανγκέιτ, μετά από άρθρο της λιβανέζικης εφημερίδας “Al Shiraa”, η οποία αποκάλυψε ότι οι ΗΠΑ με τη βοήθεια ισραηλινών διαμεσολαβητών πουλούσαν όπλα στο Ιράν, παίρνοντας ως αμοιβή υπέρογκα ποσά και έχοντας συμφωνήσει ως αντάλλαγμα την απελευθέρωση Αμερικανών ομήρων που είχε απαγάγει η Χεζμπολάχ στο Λίβανο.²⁵³ Τα κέρδη προορίζονταν για την υποστήριξη των “Κόντρας” στη Νικαράγουα, οι οποίοι αγωνίζονταν για να ανατρέψουν τους Σαντινίστας που είχαν καταλάβει την εξουσία από το 1979 και είχαν την υποστήριξη της ΕΣΣΔ²⁵⁵.

Ο αιματηρός πόλεμος Ιράν-Ιράκ στοίχισε τη ζωή σε περίπου ένα εκατομμύριο Ιρανούς και έληξε με μεσολάβηση του ΟΗΕ τον Αύγουστο του 1988. Και οι δύο χώρες υπέστησαν οικονομικά μεγάλο πλήγμα²⁵⁶, ενώ η Τεχεράνη, μετά το θάνατο του Χομεϊνί το 1989, βρέθηκε διεθνώς απομονωμένη και εξαιρετικά αποδυναμωμένη. Οι πρόεδροι Ραφσαντζανί και Χαταμί, στα πλαίσια μίας πιο ορθολογικής εξωτερικής πολιτικής,

²⁵¹ http://www.iranchamber.com/history/articles/iran_iraq_war_american_interest.php

²⁵² <https://www.nytimes.com/1992/01/26/world/us-secretly-gave-aid-to-iraq-early-in-its-war-against-iran.html>

²⁵³ <http://monde-diplomatique.gr/?p=255>

²⁵⁴ William Cleveland & Martin Bunton, A History of The Modern Middle East, σελ 461, Fourth Edition, 2008, Westview Press

²⁵⁵ Το 1984 το αμερικανικό Κογκρέσο υιοθέτησε την τροπολογία Μπόλαντ, με την οποία απαγορεύτηκε η χρηματοδότηση των επιχειρήσεων στη Νικαράγουα και η μυστική πώληση των όπλων στο Ιράν είχε ως σκοπό να παρακάμψει την απόφαση αυτή και συνεχίσει να ενισχύει τους Κόντρας. Εμπνευστές της ιδέας αυτής ήταν ο διευθυντής της (CIA), Ουίλιαμ Κέισι και ο σύμβουλος σε θέματα εθνικής ασφάλειας, Ρόμπερτ Μακφάρλαν. Μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου ακολούθησαν μήνες ανακρίσεων από την επιτροπή Τάουερ, χωρίς ωστόσο να αποκαλυφθούν πολλά, με αποτέλεσμα ο πρόεδρος Ρέιγκαν να βγει αλώβητος.

²⁵⁶ Τα συσσωρευμένα χρέη του Ιράκ αποτέλεσαν το βασικό κίνητρο της εισβολής του Σαντάμ στο Κουβέιτ δύο χρόνια μετά τη λήξη του πολέμου (προκειμένου να αυξήσει τα πετρελαϊκά αποθέματα του Ιράκ), κίνηση που είχε δραματικές συνέπειες για τον ίδιο και τη χώρα του.

προσπάθησαν να προσεγγίσουν την Ουάσιγκτον και να προωθήσουν τα ιρανικά εθνικά συμφέροντα, όμως η στάση των ΗΠΑ ήταν ιδιαίτερα επιφυλακτική και γεμάτη με καχυποψία.²⁵⁷ Στους πολιτικούς κύκλους υπερίσχυε η άποψη ότι δεν ήταν απαραίτητη η επαναπροσέγγιση με το Ιράν, αφού τα αραβικά κράτη και το Ισραήλ – που δεν επιθυμούσαν σε καμία περίπτωση μία τέτοια εξέλιξη – ήταν πιο σημαντικοί εταίροι για την εξυπηρέτηση των αμερικάνικων συμφερόντων, αλλά και στην περίπτωση εκείνη που θα ήταν επιθυμητή η αποκατάσταση των ιρανο-αμερικανικών σχέσεων έπρεπε να γίνει με τους όρους που οι ΗΠΑ θα επέβαλαν²⁵⁸. Η αλήθεια είναι ότι και μετά τη συντριβή του Ιράκ δημιουργήθηκε κενό ασφαλείας στη Μέση Ανατολή και το Ιράν με το θεοκρατικό του καθεστώς ήταν η μοναδική παραφωνία σε μία περιοχή, όπου τα περισσότερα κράτη ήταν φίλα προσκείμενα στις ΗΠΑ και στο δυτικό τρόπο ζωής. Οι προσπάθειες του Ιράν να επεκτείνει την επιρροή του, δημιουργώντας ένα σιιτικό άξονα που θα περνά από το Ιράκ και τη Συρία και θα εκτείνεται έως το Λίβανο κλυδώνισαν τις ήδη εύθραυστες ισορροπίες της περιοχής. Η επιδίωξη του να διεκδικήσει την περιφερειακή πρωτοκαθεδρία και να διαδραματίσει έναν πιο ουσιαστικό ρόλο στη Μέση Ανατολή, το έφεραν σε σύγκρουση με τη Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ, παραδοσιακούς συμμάχους των ΗΠΑ, καθώς ανέκυψε ο κίνδυνος ανατροπής των ισορροπιών ισχύος.²⁵⁹

Έτσι, οι προσπάθειες των μετριοπαθών Ιρανών ηγετών να προσεγγίσουν τις ΗΠΑ έπεσαν στο κενό, με αποτέλεσμα να ενισχύονται οι συντηρητικές-σκληροπυρηνικές δυνάμεις της ιρανικής πολιτικής σκηνής που συνέχιζαν την έντονη αντιαμερικανική ρητορική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα καλής θέλησης εκ μέρους του Ιράν αποτελεί η συμφωνία που υπεγράφη το 1994, επί θητείας Ραφσαντζανί, ανάμεσα στην ιρανική κυβέρνηση και στην αμερικάνικη εταιρία Conoco για την εκμετάλλευση του ιρανικού πετρελαίου, η οποία έπειτα από πιέσεις του Κογκρέσου όχι μόνο δεν τελεσφόρησε, αλλά συνοδεύτηκε και με νέες κυρώσεις από την κυβέρνηση Κλίντον που απαγόρευαν στις αμερικανικές εταιρίες να αγοράσουν ιρανικό πετρέλαιο ή να κάνουν επενδύσεις στο Ιράν.²⁶⁰ Οι ΗΠΑ, όπως και τη δεκαετία του '80, συνέχισαν και τη δεκαετία του '90 να θεωρούν το Ιράν ως ένα από τα κυριότερα κράτη που οργάνωνε και χρηματοδοτούσε τρομοκρατικές

²⁵⁷ Mark Gasiorowski, "The Power Struggle in Iran," *Middle East Policy*, Vol. VII, No. 4, October 2000.

²⁵⁸ S. Hunter, *Iran and the World. Continuity in a Revolutionary Decade*, σελ. 121, 1990, Indiana University Press.

²⁵⁹ Amir M. Haji-Yousefi, *Whose Agenda Is Served by the Idea of a Shia Crescent?*, *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 8, No. 1, Spring 2009

²⁶⁰ <https://www.nytimes.com/1995/03/07/world/iran-signs-oil-deal-with-conoco-first-since-1980-break-with-us.html>

σιτικές οργανώσεις στο Λίβανο, στο Ιράκ, αλλά και τη σουνιτική Χαμάς στην Παλαιστίνη. Έτσι, του επέβαλαν μονομερώς δυσβάσταχτες οικονομικές κυρώσεις που αφορούσαν τον παραγωγικό του τομέα, αλλά και τις εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων, καθώς και το πάγωμα των περιουσιακών του στοιχείων. Ταυτόχρονα ασκούσαν πιέσεις και στους συμμάχους τους, ώστε να απόσχουν από οποιαδήποτε οικονομική δοσοληψία με την Τεχεράνη, δημιουργώντας έναν ασφυκτικό κλοιό στην ιρανική οικονομία, η οποία αντιμετώπιζε πολλές δυσκολίες ανάπτυξης, λόγω του οικονομικού εμπάργκο. Βέβαια η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στο Ιράν ήταν πιο διαλλακτική και προέκρινε την ύπαρξη διαλόγου, με αποτέλεσμα οι αμερικάνικες κυρώσεις να υπονομεύονται από ευρωπαϊκές και ιαπωνικές εταιρίες που δε διέκοψαν τη συνεργασία με το ιρανικό κράτος.²⁶¹

Μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, η οποία έπληξε ανεπανόρθωτα το γόητρο της μοναδικής υπερδύναμης, οι ΗΠΑ υπό την προεδρία του Τζώρτζ Μπους του νεότερου (20 Ιανουαρίου 2001 έως 20 Ιανουαρίου 2009) κηρύσσουν τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας και η πολιτική τους γίνεται πλέον πιο επιθετική, ενώ το σύνθημα που κυριαρχεί είναι το «είστε μαζί μας ή εναντίον μας»²⁶². Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας του 2002²⁶³, ο βασικός τους στόχος είναι να υπερασπιστούν την ειρήνη ενάντια στην τρομοκρατία και στα τυραννικά καθεστώτα, μέσω των συμμαχιών και των καλών σχέσεων με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις, καθώς και να συνδράμουν στην εξάπλωση της ειρήνης σε ολόκληρο τον πλανήτη μέσα από την εγκαθίδρυση ελεύθερων και δημοκρατικών κοινωνιών²⁶⁴. Ο πρόεδρος Χαταμί, έχοντας δηλώσει από τα πρώτα χρόνια της θητείας του την αντίθεσή του στις μεθόδους της διεθνούς τρομοκρατίας, έσπευσε αμέσως μετά την επίθεση να υποβάλλει τα συλλυπητήρια του στο δήμαρχο της Νέας Υόρκης και στις οικογένειες των θυμάτων, καθιστώντας το Ιράν ένα από τα πρώτα κράτη που εκδήλωσαν τη συμπαράστασή τους προς τις ΗΠΑ. Στους πολέμους που διεξήγαγαν οι ΗΠΑ εναντίον της τρομοκρατίας, ο πρώτος στο Αφγανιστάν και ο δεύτερος στο Ιράκ, η Τεχεράνη συνεργάστηκε απόλυτα μαζί τους, διαδραματίζοντας ουσιαστικό ρόλο στην ανατροπή των Ταλιμπάν και στην εδραίωση της ειρήνης στη χώρα με το σχηματισμό της

²⁶¹ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 107 επ.

²⁶² The new “National Security Strategy of the United States of America” by Georgios Spyropoulos. Offprint from *Balkan Studies* 44,2 (2003) σελ 171

²⁶³ The National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C.: The White House, September 2002),

²⁶⁴ <https://www.iss.europa.eu/content/analysis-national-security-strategy-united-states-america>

κυβέρνησης εθνικής ενότητας²⁶⁵. Η κυβέρνηση Χαταμί ήλπιζε ότι με τις κινήσεις αυτές καλή θέλησης θα άνοιγε ένα δίαυλο επικοινωνίας με τις ΗΠΑ και ότι οι ιρανοαμερικάνικες σχέσεις θα είχαν προοπτικές βελτίωσης.

Παρόλα αυτά, η σταδιακή εξομάλυνση των σχέσεών τους διαταράχθηκε το 2002, όταν το Ισραήλ σε έφοδο που έκανε σε παλαιστινιακό πλοίο, κατάσχε οπλισμό που θεωρήθηκε ότι ήταν ιρανικής προέλευσης και προοριζόταν να βοηθήσει τους Παλαιστίνιους. Αν και η ιρανική κυβέρνηση αρνήθηκε οποιαδήποτε ανάμιξη, ο πρόεδρος Μπους κατέταξε το Ιράν στον «Άξονα του Κακού» (Axis of Evil), μαζί με το Ιράκ και τη Βόρειο Κορέα, ως μία από τις χώρες που υποθάλπουν και παρέχουν στήριξη σε τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως η Χαμάς, η Χεζμπολάχ και η Αλ Κάιντα.²⁶⁶ Μετά τις αποκαλύψεις και για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν τον Αύγουστο του 2002 το ρήγμα μεταξύ των δύο χωρών έγινε ακόμα πιο βαθύ, καθώς οι ΗΠΑ και το Ισραήλ τόνιζαν την επικινδυνότητα της εν λόγω κατάστασης για όλα τα κράτη της περιοχής, αφού θεωρούσαν ότι το Ιράν θα γινόταν ακόμα πιο προκλητικό και θα απειλούσε την ειρήνη στη Μέση Ανατολή.²⁶⁷ Η Τεχεράνη παρά τις διεθνείς πιέσεις που δεχόταν συνέχιζε να υποστηρίζει τον ειρηνικό χαρακτήρα του πυρηνικού της προγράμματος και ο πρόεδρος Χαταμί το 2003, προσπαθώντας να προσεγγίσει την Ουάσιγκτον, υπέβαλε σχέδιο διαπραγμάτευσης μέσω του Ελβετού Πρέσβη στο Ιράν, ανάμεσα στα οποία πρότεινε πλήρη συνεργασία στο πυρηνικό πρόγραμμα και αποδοχή του κράτους του Ισραήλ, διακόπτοντας ταυτόχρονα και την υποστήριξη που παρείχε στις παλαιστινιακές οργανώσεις.²⁶⁸ Ωστόσο, η κυβέρνηση Μπους απέρριψε το ως άνω σχέδιο, θεωρώντας ότι η ιρανική κυβέρνηση ήταν στα πρόθυρα κατάρρευσης, ενισχύοντας τις θέσεις της σκληροπυρηνικής πλευράς και το κλίμα δυσπιστίας.²⁶⁹ Αν και ποτέ δεν προέκυψαν απτές αποδείξεις που να συνδέουν το Ιράν με τη

²⁶⁵ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 558

²⁶⁶ <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

²⁶⁷ Dr. Dore Gold, Iran, Hizbullah, Hamas and the Global Jihad: A new Conflict Paradigm For The West, Jerusalem Center for Public Affairs, σσ. 7 έως 14, 2007

²⁶⁸ <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/06/17/AR2006061700727.html?noredirect=on>

²⁶⁹ <https://kristof.blogs.nytimes.com/2007/04/28/irans-proposal-for-a-grandbargain/?mtref=www.google.gr&assetType=opinion>

διεθνή τρομοκρατία, οι ΗΠΑ ακόμα και σήμερα το θεωρούν ως το κράτος – επικεφαλής της διεθνούς τρομοκρατίας.²⁷⁰

Κατά τη διάρκεια της οκταετούς θητείας του Τζωρτζ Μπους οι ΗΠΑ προωθούσαν το σχέδιό τους για τον εκδημοκρατισμό της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής²⁷¹ (Greater Middle East Initiative-GMEI), καθώς θεωρούσαν ότι η διάδοση των δημοκρατικών αξιών και η συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα θα καταπολεμούσε τον ισλαμικό εξτρεμισμό. Η εν λόγω πολιτική επέφερε όμως τα αντίθετα αποτελέσματα από τα προσδοκώμενα, διότι τα μουσουλμανικά κράτη αντέδρασαν και συσπειρώθηκαν, μην επιθυμώντας οι ΗΠΑ να επιβάλλουν δυτικές πολιτικές στο εσωτερικό τους, ενώ ταυτόχρονα αυξήθηκαν τα αντιαμερικανικά αισθήματα και οι οπαδοί των διάφορων εξτρεμιστικών ομάδων.²⁷² Η στοχοποίηση του Ιράν από τις απειλητικές διαθέσεις των ΗΠΑ είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση του αισθήματος ανασφάλειας της Τεχεράνης, ιδιαίτερα μετά το 2003 οπότε η αμερικάνικη παρουσία έγινε εντονότερη στην περιοχή, η οποία αισθάνθηκε ευάλωτη από τις διεθνείς πιέσεις. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το Ιράν αποτελεί ένα μη αραβικό σιιτικό κράτος σε μία περιοχή όπου κυριαρχεί το σουνιτικό στοιχείο και στη μακράϊωνη ιστορία του έχει συχνά έρθει αντιμέτωπο με τις εχθρικές διαθέσεις επίδοξων κατακτητών, με αποτέλεσμα οι Ιρανοί να νιώθουν μεγάλη ανασφάλεια και να αισθάνονται ότι πολιορκούνται διαρκώς από χώρες με απειλητικές ορέξεις (‘‘siege mentality’’)²⁷³. Έτσι, υπό την ηγεσία του συντηρητικού προέδρου Αχμαντινεντζάντ (από το 2005 έως και το 2013), εντάθηκαν οι προσπάθειες για τη συνέχιση του πυρηνικού προγράμματος, ώστε να αυξηθεί η αποτρεπτική του ικανότητα²⁷⁴. Η εμπρηστική βέβαια ρητορική του εν λόγω προέδρου έβλαψε σημαντικά την διεθνή εικόνα της χώρας και προκάλεσε διεθνή ένταση και ανασφάλεια, καθώς πλήθυναν τα σενάρια για μία ενδεχόμενη τρομοκρατική επίθεση με τη χρήση πυρηνικών όπλων²⁷⁵.

²⁷⁰ <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/iran-worlds-biggest-sponsor-terrorism-us-donald-trump-james-mattis-nuclear-test-missile-sanctions-a7563081.html>

²⁷¹ Ο εκδημοκρατισμός περιελάμβανε όλα τα αραβικά κράτη, καθώς και την Τουρκία, το Ισραήλ, το Πακιστάν, το Ιράν και το Αφγανιστάν και είχε ως στόχο την καταπολέμηση του ισλαμικού εξτρεμισμού

²⁷² <https://www.brookings.edu/research/the-new-u-s-proposal-for-a-greater-middle-east-initiative-an-evaluation/>

²⁷³ Fer. Hoveyda, *Iran and America*, American Foreign Policy Interests, σελ 16, 2006

²⁷⁴ Brzezinski Zbigniew – Brent Scowcroft, *Η Αμερική και ο Κόσμος. Συζητήσεις σχετικά με το Μέλλον της Αμερικανικής Εξωτερικής Πολιτικής*, σελ 90, Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2008

²⁷⁵ Iran, Hizbullah, Hamas and the global Jihad: A New Conflict Paradigm For the West, Jerusalem Center for Public Affairs, σελ 33-54, 2007

Τον Ιανουάριο του 2009 την προεδρία των ΗΠΑ ανέλαβε ο Μπαράκ Χουσεϊν Ομπάμα, ο οποίος είχε να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις, τόσο στο εσωτερικό της χώρας, όσο και στις εξωτερικές της σχέσεις. Ο νέος πρόεδρος έχοντας αντιληφθεί ότι ο αμερικανικός λαός είχε κουραστεί από τις πολεμικές τακτικές του προέδρου Μπους, υιοθέτησε μία πολιτική που συνδύαζε την ήπια με τη σκληρή ισχύ και εκμεταλλεύτηκε προς όφελος των εθνικών συμφερόντων των ΗΠΑ την οικονομική και εμπορική αλληλεξάρτηση των κρατών.²⁷⁶ Για τον πρόεδρο Ομπάμα η επίδειξη μονομερώς της στρατιωτικής ισχύος δεν αποτελούσε το μοναδικό μέσο επιβολής και επικράτησης στο διεθνές σύστημα, αλλά αντίθετα έπρεπε να είναι η έσχατη λύση, αφού πρώτα εξαντλούνταν οι διπλωματικές οδοί και η χρήση οικονομικών κυρώσεων ως διαδικασίες πίεσης και μέσων επίτευξης των πολιτικών επιδιώξεων.²⁷⁷ Θεωρούσε ότι είναι απαραίτητος ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου, καθώς και η συνεργασία των κρατών μέσα από τις συμμαχίες και τους διεθνείς οργανισμούς, ώστε να αναλαμβάνει το καθένα το μερίδιο ευθύνης που του αναλογεί για την επίτευξη της παγκόσμιας ασφάλειας, αντί να επεμβαίνουν οι ΗΠΑ μονομερώς σε ολόκληρη την υφήλιο.²⁷⁸

Η αλόγιστη χρήση σκληρής ισχύος του προέδρου Μπους είχε αμαυρώσει την εικόνα της Αμερικής και οδήγησε στον απομονωτισμό της, γεμίζοντας με δυσπιστία τον μουσουλμανικό κόσμο της Μέσης Ανατολής αναφορικά με τις προθέσεις της. Η ένταξη κρατών, όπως της Συρίας και του Ιράν στον «Άξονα του Κακού», καθώς και η εισβολή στο Ιράκ δημιούργησε την πεποίθηση στα κράτη της Μέσης Ανατολής ότι οι ΗΠΑ είχαν συνδέσει την τρομοκρατία με τον ισλαμισμό, ενισχύοντας με τρόπο αυτό τις εξτρεμιστικές οργανώσεις. Τον Ιούνιο του 2009 ο Ομπάμα μέσα από την ομιλία του στο Πανεπιστήμιου του Καΐρου έδειξε τις προθέσεις του να προσεγγίσει τις ισλαμικές χώρες και τόνισε ότι ο πραγματικός εχθρός ήταν οι τρομοκράτες της Αλ-Κάιντα και όχι οι μουσουλμάνοι ή το Ισλάμ εν γένει. Επεσήμανε ότι οι ΗΠΑ και τα ισλαμικά κράτη είναι σύμμαχοι και ισότιμοι εταίροι και μόνο μέσω της κοινής της συνεργασίας μπορούν να επιλυθούν τα προβλήματα της Μέσης Ανατολής και να επιτευχθεί η ειρήνη²⁷⁹.

²⁷⁶ Keohane Robert – Nye Joseph, *Power and Interdependence*. Longman Third Edition, 2001

²⁷⁷ National Security Strategy May 2010 (NSS 2010)

²⁷⁸ National Security Strategy Feb 2015 (NSS 2015)

²⁷⁹ Η ομιλία Ομπάμα στο Κάιρο: Παράμετροι της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή Χρυσούλα Τουφεξή σελ. 2

Ο πρόεδρος Ομπάμα από τις αρχές της θητείας του έδειξε την αποφασιστικότητά του να αποκαταστήσει τους διαύλους επικοινωνίας με το Ιράν και, παρά τις πιέσεις που δέχονταν από το Κογκρέσο²⁸⁰ και το Ισραήλ για επιβολή σκληρότερων μέτρων που δεν απέκλειαν και το ενδεχόμενο της στρατιωτικής εμπλοκής, διατήρησε τις οικονομικές κυρώσεις και απέφυγε με κάθε τρόπο τη χρήση σκληρής ισχύος. Στο επίκεντρο των διαπραγματεύσεών του τέθηκε το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, όμως οι προσπάθειές του παρέμειναν ατελέσφορες, λόγω της απροθυμίας και της ανελαστικότητας του σκληροπυρηνικού Ιρανού Προέδρου Μαχμούντ Αχμαντινεντζάντ, ο οποίος παρέμεινε στο αξίωμα από το 2005 έως και το 2013.²⁸¹ Ο Ιρανός πρόεδρος συνέχιζε να εμμένει ότι το πυρηνικό πρόγραμμα προοριζόταν αποκλειστικά για ειρηνικούς σκοπούς και ο εμπλουτισμός του ουρανίου γινόταν για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της χώρας, ενώ όπως δήλωσε σε ομιλία του σε τηλεοπτικό δίκτυο: «Δεν έχουμε διπλωματικές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες επί 32 χρόνια κατά συνέπεια ούτε τραπεζικές σχέσεις, άρα καμιά διαφορά, ουδεμία σχέση πριν, ουδεμία σχέση τώρα».²⁸² Ο Αμερικανός πρόεδρος, ερχόμενος αντιμέτωπος με την άτεγκτη στάση της ιρανικής ηγεσίας, κατέστησε σαφές ότι, στο πλαίσιο περιορισμού των πυρηνικών, δεν θα επέτρεπε στο Ιράν να ολοκληρώσει το πρόγραμμα του πυρηνικού του εξοπλισμού και ακολούθησαν νέες αυστηρότερες κυρώσεις που οδήγησαν σε αδιέξοδο την οικονομία της χώρας. Το εν λόγω ζήτημα ήταν από τα πιο σημαντικά στην ατζέντα του Ομπάμα, καθώς ένα πυρηνικό Ιράν θα είχε ως απότοκο την αλλαγή των ισορροπιών ισχύος στην περιοχή και θα δημιουργούσε δίλημμα ασφαλείας σε κράτη όπως η Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ. Ειδικότερα, το Τελ Αβίβ πίεζε για στρατιωτική επέμβαση και απειλούσε ότι στην περίπτωση μη επίτευξης συμφωνίας θα βομβάρδιζε τις πυρηνικές εγκαταστάσεις του Ιράν.²⁸³

Η πρώτη τετραετία του προέδρου Ομπάμα, παρά τις προσπάθειές του, κύλισε χωρίς να σημειωθεί καμία ιδιαίτερη πρόοδος στις σχέσεις των δύο χωρών, όμως η εκλογή του Χασάν Ρουχανί στο προεδρικό αξίωμα το 2013 άνοιξε μία νέα σελίδα στην πολιτική σκηνή της Τεχεράνης. Ο Ρουχανί, σε αντίθεση με την προκλητική στάση του προκατόχου του, ενδιαφέρθηκε ουσιαστικά για την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με τις ΗΠΑ

²⁸⁰ Στο αμερικανικό Κογκρέσο κυριαρχούσαν οι Ρεπουμπλικανοί, οι οποίοι ήταν αντίθετοι σε κάθε προσπάθεια προσέγγισης της Τεχεράνης

²⁸¹ <http://iranprimer.usip.org/resource/obama-administration>

²⁸² <http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/67432/?ctype=ar>

²⁸³ Brzezinski Zbigniew – Brent Scowcroft, Η Αμερική και ο Κόσμος. Συζητήσεις σχετικά με το Μέλλον της Αμερικανικής Εξωτερικής Πολιτικής. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2008. σελ 116

και τη Δύση και οι επαφές που ακολούθησαν ήταν εξαιρετικά παραγωγικές και επικοινωνιακές. Μετά από 19 μήνες περίπου διαπραγματεύσεων μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, Γαλλία, Βρετανία, Γερμανία) και του Ιράν υπογράφηκε τον Ιούλιο του 2015 η συμφωνία περιορισμού του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος, γνωστή και ως Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) ή αλλιώς 5+1, με αντάλλαγμα την άρση των επαχθών οικονομικών κυρώσεων.²⁸⁴ Η ως άνω συμφωνία, διάρκειας δέκα ετών, καθόριζε μεταξύ των άλλων ότι πρέπει να περιοριστεί ο εμπλουτισμός του ουρανίου και απαγορεύεται η κατασκευή ή η προετοιμασία πυρηνικών όπλων, ότι θα πρέπει να επανασχεδιαστούν οι πυρηνικοί αντιδραστήρες και να μειωθούν, συγχρόνως, τα αποθέματα ουρανίου²⁸⁵. Η Τεχεράνη έσπευσε να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις της, όπως πιστοποίησε και μετά από ελέγχους ο Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ), και στις 16 Ιανουαρίου του 2016 οι ΗΠΑ²⁸⁶, η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ΟΗΕ ήταν τις οικονομικές κυρώσεις.

Η ιστορική συμφωνία για το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα και η άρση των κυρώσεων σήμαινε την επιστροφή του Ιράν στις διεθνείς αγορές πετρελαίου, θέτοντας ένα τέλος στο μονοπώλιο των μοναρχιών του Κόλπου, καθώς και την επανένταξή του στα διεθνή δρώμενα, παύοντας πια να είναι κράτος-παρίας.²⁸⁷ Ο Ιρανός πρόεδρος Ρουχανί τη χαρακτήρισε ως «Σημείο εκκίνησης για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης» και ως μία «χρυσή σελίδα» στην ιστορία της χώρας του που θα επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο, ενώ ταυτόχρονα διαβεβαίωσε ότι η συμφωνία είναι ειρηνική και δεν αποτελεί απειλή για κανέναν κράτος, καθώς το Ιράν θα συνδράμει για την επικράτηση της σταθερότητας και της ειρήνης στη Μέση Ανατολή.²⁸⁸ Η έναρξη των διαπραγματεύσεων με το Ιράν αποτέλεσαν μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της θητείας του Ομπάμα, καθώς έπρεπε να αντιμετωπίσει ένα ιδιαίτερα βεβαρημένο παρελθόν εχθρότητας τριάντα περίπου χρόνων, και η επίτευξη της συμφωνίας αποτελεί αναμφίβολα μία μεγάλη προσωπική του νίκη, μία «ιστορική συνεννόηση», όπως τη χαρακτήρισε. Ο Αμερικανός πρόεδρος τη

²⁸⁴<https://www.nytimes.com/interactive/2015/03/31/world/middleeast/simple-guide-nuclear-talks-iran-us.html?mtrref=undefined&gwh=F19EABAC8231D1E572515FFB6096F4B1&gwt=pay>

²⁸⁵ <https://powerpolitics.eu/barack-obama-/Barack Obama: Ζητήματα Εξωτερικής και Αμυντικής Πολιτικής>

²⁸⁶ Οι κυρώσεις των ΗΠΑ για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή για θέματα που δεν αφορούν το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, καθώς και αυτές που η άρση τους εξαρτάται από το Κογκρέσο εξακολουθούν να ισχύουν.

²⁸⁷ <http://www.e-ir.info/2016/10/09/the-middle-east-obama-and-americas-quest-for-a-new-grand-strategy/> The Middle East, Obama, and America's Quest for a new Grand Strategy. Diego Pagliarulo

²⁸⁸ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=769521>

θεωρούσε ως «μία συμφωνία που κόβει κάθε δρόμο για τη δημιουργία πυρηνικών όπλων και κάνει πιο ασφαλείς τις ΗΠΑ και ολόκληρο τον κόσμο», ενώ όπως επεσήμανε στους επικριτές του και το Κογκρέσο²⁸⁹: «Για να το θέσω πιο απλά: ανυπαρξία συμφωνίας σημαίνει ευκαιρία για περισσότερους πολέμους στη Μέση Ανατολή».²⁹⁰ Η διεθνής κοινότητα χαιρέτισε την εξέλιξη αυτή με ενθουσιασμό, αλλά όπως ήταν αναμενόμενο προκάλεσε τις αντιδράσεις του Ισραήλ²⁹¹ και της Σαουδικής Αραβίας, οι οποίες αμφισβητούν τον ειρηνικό χαρακτήρα του πυρηνικού προγράμματος και πιστεύουν ότι το Ιράν θα επιδιώξει την περιφερειακή ηγεμονία και την αλλαγή των ισορροπιών ισχύος στη Μέση Ανατολή.²⁹²

Ο Μπαράκ Ομπάμα αποτέλεσε έναν από τους πιο χαρισματικούς Αμερικανούς προέδρους, ο οποίος, θέτοντας τη διπλωματία και τις διαπραγματεύσεις στο επίκεντρο της πολιτικής του, κατάφερε να προασπίσει τα εθνικά συμφέροντα της χώρας του και να επιτύχει τους στόχους του. Σεβάστηκε τους διεθνείς οργανισμούς και το Διεθνές Δίκαιο, ανάγοντας τη χρήση σκληρής ισχύος ως την έσχατη λύση επίλυσης των κρατικών διαφορών, και αποκατέστησε την αρνητική εικόνα των ΗΠΑ, οι οποίες επέστρεψαν στα διεθνή δρώμενα ως ένας αξιόπιστος εταίρος.²⁹³ Φυσικά, δεν έλειψαν και εκείνοι που του καταλόγισαν αδυναμία και θεώρησαν ότι οι τακτικές του καταρράκωσαν το διεθνές κύρος των ΗΠΑ (ιδιαίτερα στις περιπτώσεις του Ιράν και της Συρίας που κατά την άποψή τους, απαιτούσαν τη χρήση βίας).²⁹⁴ Ο Ομπάμα, όντας ορθολογικός, κατάφερε να προσεγγίσει παραδοσιακούς εχθρούς των Ηνωμένων Πολιτειών, μέσω της διπλωματικής οδού και δε σημαίνει ότι

²⁸⁹ Το Κογκρέσο δεν μπορούσε να εμποδίσει τις διαπραγματεύσεις, καθώς επρόκειτο για «συμφωνία» μεταξύ των Η.Π.Α. και του Ιράν και όχι για «συνθήκη», η οποία θα απαιτούσε την επικύρωση της Γερουσίας. Ο Ρεπουμπλικάνος πρόεδρος της Βουλής των Αντιπροσώπων, Πολ Ράιαν, κατήγγειλε την άρση των κυρώσεων κατά του Ιράν, λέγοντας ότι «Σήμερα, η κυβέρνηση Ομπάμα θα αρχίσει να αίρει τις οικονομικές κυρώσεις κατά του κύριου κράτους που υποστηρίζει την τρομοκρατία στον κόσμο», ανέφερε σε ανακοίνωσή του ο Ράιαν, προσθέτοντας πως η Τεχεράνη πιθανότατα θα επωφεληθεί από το νέο οικονομικό μάννα, ώστε να συνεχίσει να «χρηματοδοτεί την τρομοκρατία».

²⁹⁰ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=722169>

²⁹¹ «Ακόμα και μετά την υπογραφή της πυρηνικής συμφωνίας, το Ιράν δεν έχει εγκαταλείψει το στόχο του να αποκτήσει πυρηνικά όπλα και συνεχίζει με τις ενέργειες του να προκαλεί την αποσταθεροποίηση της Μέσης Ανατολής, σκορπίζοντας τον τρόμο σε όλο τον κόσμο, παραβιάζοντας διεθνείς δεσμεύσεις που έχει προσυπογράψει» τόνισε ο Νετανιάχου σε ανακοίνωσή του.

²⁹² The Game of Camps: Ideological Fault Lines in the Wreckage of the Arab State System. Col. (res.) Dr. Eran Lerman, , 2016, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies. σελ 27

²⁹³ Ντάλης Σωτήρης (επιμέλεια/εισαγωγή/επίμετρο), Από τον Μπους στον Ομπάμα. Η διεθνής πολιτική σ' έναν κόσμο που αλλάζει. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2010. σελ 22

²⁹⁴ <http://monde-diplomatique.gr> Από τον Ομπάμα ως τον Τραμπ, ο επεμβατισμός δεν είναι πια της μόδας

απέρριπτε τη χρήση σκληρής ισχύος.²⁹⁵ Η πολιτική που ακολούθησε στην περίπτωση του Ιράν τον δικαίωσε, αφού, παρέχοντας με τη στάση του εγγυήσεις ότι δεν θα γινόταν καμία προσπάθεια ανατροπής του θεοκρατικού καθεστώτος, κατάφερε με ειρηνικό τρόπο να επιτύχει μία συμφωνία, η οποία απομάκρυνε την πυρηνική απειλή στην περιοχή. Ταυτόχρονα, δημιουργήθηκαν πρόσφορες συνθήκες για την επίτευξη μίας εν δυνάμει καλής συνεργασίας, μιας και ο πρόεδρος Ομπάμα αποσκοπούσε στη συνδρομή της Τεχεράνης για να επιλυθεί η κρίση στη Συρία και να αντιμετωπιστούν οι τρομοκράτες του Ισλαμικού Κράτους που λυμαίνονταν τη Μέση Ανατολή²⁹⁶. Οι σχέσεις ΗΠΑ-Ιράν θα εξακολουθήσουν να είναι δύσκολες και εξαιρετικά εύθραυστες, αφού υπάρχουν ακόμα πολλά ζητήματα που πρέπει να λυθούν. Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν βρίσκεται συχνά στο στόχαστρο της διεθνούς κοινότητας για τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ελευθερίας του Τύπου, ενώ εξακολουθούν να υφίστανται οι υποψίες ότι υποστηρίζει τρομοκρατικές οργανώσεις. Δεν πρέπει να λησμονήσουμε και τους σκληροπυρηνικούς του θεοκρατικού καθεστώτος που αντιμετωπίζουν με δυσπιστία οποιαδήποτε προσέγγιση με τη Δύση. Ο Αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ μετά την επίτευξη της συμφωνίας χαρακτηριστικά δήλωσε ότι το Ιράν θα συνεχίσει να αντιτίθεται στις πολιτικές και στην επιρροή που προσπαθεί να ασκήσει η Αμερική στη Μέση Ανατολή: “They [Americans] thought this [nuclear] deal - and it is not clear if it will be passed in Iran or in America - will open up Iran to their influence,”... “We won't allow American political, economic or cultural influence in Iran.”²⁹⁷

4.2. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΡΑΝ – ΣΑΟΥΔΙΚΗΣ ΑΡΑΒΙΑΣ

Το βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας είναι το μοναδικό κράτος στον κόσμο που φέρει το όνομα του ηγεμόνα του και έλαβε τη σημερινή του μορφή το 1932, όταν οι Βρετανοί βοήθησαν τον βασιλιά Αμπντούλ Αζίζ Ιμπν Σαούντ να ενοποιήσει τα βασίλεια Νατζ και Χετζάζ με τις οάσεις Αλ Χασά και Αλ Κατίφ, δίνοντας έτσι ένα οριστικό τέλος στην οθωμανική κυριαρχία. Από το 18^ο αιώνα που έκανε την εμφάνισή της στην αραβική χερσόνησο η δυναστεία των Σαούντ, πρωταρχικό της μέλημα ήταν η επιστροφή των

²⁹⁵ <http://news247.gr/eidiseis/afieromata/mparak-ompama-to-allo-proswpo-twn-hpa-ston-kosmo.4486704.html> Θάνος Βερέμης, Ηλίας Κουσκουβέλης και Σωτήρης Ρούσσοσ.

²⁹⁶ U.S. Foreign Policy and the Future of the Middle East by Kenneth Pollack, Paul R. Pillar, Amin Tarzi, Chas W. Freeman, Jr. Middle East Policy VOL XXI No 3, 2014, Middle East Policy Council σελ 15

²⁹⁷ <http://iranprimer.usip.org/blog/2015/aug/17/khamenei-comments-deal-won%E2%80%99t-open-iran-us-influence>

μουσουλμάνων στον ορθόδοξο ισλαμισμό.²⁹⁸ Η οικογένεια Σαούντ, έχοντας στο πλευρό της τον μεταρρυθμιστή ιεροκήρυκα Μοχάμεντ Ίμπν Αμπντ αλ-Ουαχάμπ (πέθανε το 1792), εισήγαγε ως επίσημη κρατική θρησκεία τον ουαχαμισμό ή σαλαφισμό. Ο ουαχαμισμός συνιστά κλάδο του σουνιτικού ισλάμ στην πιο φονταμενταλιστική και πουριτανική εκδοχή του και απορρίπτει την καινοτομία, την ειδωλολατρία και την φυγοπονία²⁹⁹. Η Σαουδική Αραβία πρόκειται για ένα κράτος θεοκρατικό και βαθύτατα συντηρητικό, όπου ο μονάρχης βρίσκεται στην κορυφή της πολιτικής ηγεσίας, ελέγχοντας τις εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις του βασιλείου. Πρόκειται για μία χώρα εξαιρετικά πλούσια σε φυσικούς πόρους, με το πετρέλαιο να συνιστά την κυριότερη πλουτοπαραγωγική της πηγή. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός και εξαγωγέας πετρελαίου παγκοσμίως³⁰⁰.

Ιστορικά η Σαουδική Αραβία είναι η γενέτειρα του Προφήτη του Ισλάμ και θεωρεί τον εαυτό της ηγέτιδα του μουσουλμανικού κόσμου. Κάθε χρόνο η Σαουδική Αραβία δέχεται εκατομμύρια μουσουλμάνους ταξιδιώτες, προκειμένου να πραγματοποιήσουν το *χατζ*, το προσκύνημα στη Μέκκα που οι μουσουλμάνοι πιστοί έχουν την υποχρέωση να πράξουν τουλάχιστον μία φορά στη ζωή τους. Έτσι, το βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας έχει ένα μοναδικό θρησκευτικό συμβολισμό στις συνειδήσεις των μουσουλμάνων, καθιστώντας το θεματοφύλακα του σουνιτικού δόγματος και βασικό προασπιστή του μουσουλμανικού κόσμου.³⁰¹ Αποτελεί μία χώρα υπέρμαχο του *status quo* στην Μέση Ανατολή και τα τεράστια κοιτάσματα πετρελαίου την κάνουν να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής, χαρίζοντάς της την περιφερειακή πρωτοκαθεδρία. Ο πλούτος που διαθέτει αποτελεί ένα είδος πρόκλησης για τους γείτονές της που δεν είναι τόσο ευνοημένοι, ώστε οι βασιλείς της φοβούνται το ενδεχόμενο απόπειρας κατάληψης της χώρας ή ακόμα και υποκίνησης στο εσωτερικό της θρησκευτικών αναταραχών που ενδεχομένως θα απειλούσαν την κοινωνική της συνοχή. Ας μην ξεχνούμε ότι πρόκειται για ένα κράτος εξαιρετικά αραιοκατοικημένο που διαθέτει μία σιτική μειοψηφία αρκετά σημαντική, με

²⁹⁸ Madawi Al Rasheed, A History of Saudi Arabia, University of London, Cambridge University Press, 2002.

²⁹⁹ Ο ενστερνισμός των σκληρών αρχών του Ουαχαμισμού είχε ως στόχο την αντιμετώπιση του ιδεολογικού πολέμου από τον Αγιατολάχ Χομεϊνί που ισχυριζόταν ότι οι Σαουδάραβες βασιλείς είχαν απομακρυνθεί από δρόμο του Προφήτη και είχαν παραμελήσει τις ισλαμικές αξίες.

³⁰⁰ Madawi Al Rasheed, A History of Saudi Arabia, University of London, Cambridge University Press, 2002.

³⁰¹ <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/04/12/5-facts-about-religion-in-saudi-arabia/>

αποτέλεσμα οποιαδήποτε δυσλειτουργία στο εσωτερικό της να έχει σοβαρές συνέπειες για την παγκόσμια οικονομία και τη διεθνή ειρήνη γενικότερα.³⁰²

Όσον αφορά τις εξωτερικές της σχέσεις, η Σαουδική Αραβία συντάχθηκε με τις συμμαχικές δυνάμεις στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ανέκαθεν αποτελούσε έναν από τους πιο σημαντικούς εταίρους των δυτικών κρατών και ιδίως των ΗΠΑ, συμβάλλοντας σημαντικά στη διατήρηση της περιφερειακής ασφάλειας και ισορροπίας της περιοχής του Κόλπου. Μάλιστα, τις τελευταίες δεκαετίες οι σαουδαραβικές ένοπλες δυνάμεις ενισχύονται σημαντικά από τις ΗΠΑ³⁰³- με τις πωλήσεις των όπλων, από το 1950 έως σήμερα, να ανέρχονται στα ενενήντα δισεκατομμύρια δολάρια, σύμφωνα με πηγές του αμερικανικού Υπουργείου Άμυνας- και τη Μεγάλη Βρετανία³⁰⁴. Το βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, λόγω του συμβολισμού του ως θεματοφύλακας του σουνιτικού Ισλάμ, καλείται να διαχειριστεί μία πολύ σημαντική πρόκληση. Έτσι, από τη μία προσπαθεί, για να ενισχύσει τα εθνικά του συμφέροντα, να διατηρήσει όσο το δυνατόν καλύτερες σχέσεις με τη Δύση και να συμμετέχει ενεργά στην παγκόσμια οικονομία, ενώ από την άλλη, οφείλει ως θεματοφύλακας του μουσουλμανικού κόσμου να μένει πιστό στους νόμους του Ισλάμ. Για το λόγο αυτό γίνονται προσπάθειες να εισαχθούν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και υιοθετούνται μέθοδοι του δυτικού καπιταλισμού, ώστε να επιτευχθεί ένας ελεγχόμενος εκσυγχρονισμός. Στον αντίποδα βέβαια η ελευθερία της γνώμης είναι σχεδόν ανύπαρκτη, μόλις το 2015 επετράπη στις γυναίκες να ψηφίζουν και οι εκτελέσεις αποτελούν μέρος της καθημερινότητας.³⁰⁵

Στην περιοχή της Μέσης Ανατολής που λόγω της γεωγραφικής της θέσης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, αποτελεί «μήλον της έριδος» εδώ και πολλά χρόνια των διαφόρων δυνάμεων, κατέχει δεσπόζουσα θέση έχει η αντιπαλότητα μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και του Ιράν. Δύο ισχυρών χώρων και παραδοσιακών αντιπάλων που και τα δύο διαθέτουν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου και ανταγωνίζονται σκληρά για την

³⁰² Παγκόσμια Τάξη, Σκέψεις γύρω από το χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Henry Kissinger, εκδοτικό οίκος Λιβάνη, σελ 203

³⁰³ <https://www.cfr.org/backgrounder/us-saudi-arabia-relations>

Η Σαουδική Αραβία είναι ο σημαντικότερος αγοραστής των αμερικανικών οπλικών συστημάτων.

³⁰⁴ <http://theconversation.com/britains-relationship-with-saudi-arabia-does-far-more-damage-than-its-worth-102619>

³⁰⁵ Henry Kissinger, Παγκόσμια Τάξη, Σκέψεις γύρω από το χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, 2014, εκδοτικός οίκος Λιβάνη, σελ 193 & 200.

περιφερειακή κυριαρχία στη Μέση Ανατολή.³⁰⁶ Το επαναστατικό Ιράν από το 1979 και έπειτα προσπαθεί με κάθε τρόπο να αλλάξει την επικρατούσα ισορροπία ισχύος στην περιοχή προς όφελός του και να αναδειχθεί ως περιφερειακός ηγεμόνας. Η διαμάχη τους εντείνεται λόγω της ύπαρξης θρησκευτικών διαφορών, αναβιώνοντας έτσι, την πανάρχαια πάλη ανάμεσα στα δύο δόγματα του Ισλάμ.³⁰⁷ Η Σαουδική Αραβία θεωρείται η προστάτιδα δύναμη των σουνιτών μουσουλμάνων που αποτελούν και την πλειοψηφία του ισλαμικού κόσμου και διατηρεί σταθερά εδώ και χρόνια την πρωτοκαθεδρία στη Μέση Ανατολή, προτάσσοντας το επιχείρημα ότι αποτελεί το κέντρο του ισλαμικού κόσμου, μιας και είναι η γενέτειρα του προφήτη Μωάμεθ. Ηγείται της σουνιτικής παράταξης των κρατών, η οποία περιλαμβάνει την Αίγυπτο, την Ιορδανία και τις χώρες του Περσικού Κόλπου. Από την άλλη, το Ιράν επικαλείται την μακράιωνη ιστορική του συνέχεια, θέλει να διαδραματίσει και αυτό ηγετικό ρόλο και να επεκτείνει την επιρροή του στις χώρες που ασπάζονται το σιιτικό δόγμα, όπως στη Συρία, στο Μπαχρέιν, στην Υεμένη και στον Λίβανο. Η τακτική του Ιράν να προσεγγίζει τους σιιτικούς πληθυσμούς των χωρών αυτών, έχει ως απότοκο να επιδεινώνονται περαιτέρω οι σχέσεις του με τους Σαουδάραβες, οι οποίοι εύλογα αισθάνονται να πλήττεται η ηγεμονική τους θέση σε περιφερειακό επίπεδο. Στο Μπαχρέιν κατοικούν κυρίως σίιτες, ενώ μεγάλες σιιτικές κοινότητες υπάρχουν στο Αφγανιστάν, την Ινδία, το Κουβέιτ, τον Λίβανο, το Κατάρ, το Πακιστάν, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και τη Σαουδική Αραβία. Οι πολέμιοι της Τεχεράνης φοβούνται ότι ο απώτερος σκοπός της είναι η ανάδειξή της σε περιφερειακό ηγεμόνα, καθώς και η πρόσβασή της στη Μεσόγειο θάλασσα, μέσω ενός χερσαίου διαδρόμου (ο οποίος αποκαλείται και «σιιτική ημισέληνος»), όπου η σιιτική επιρροή είναι διάχυτη και με αφετηρία το Ιράν, περνά από το Ιράκ και τη Συρία και καταλήγει στο Λίβανο και τη Χεζμπολάχ³⁰⁸³⁰⁹. Η σχέση των δύο κρατών είναι τόσο έντονη και εύθραυστη, ώστε πολλοί να την παραλληλίζουν με εκείνη των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου τον περασμένο αιώνα³¹⁰.

³⁰⁶ <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42008809>

³⁰⁷ Frederic Wehrey, Theodore W. Karasik, Alireza Nader, Jeremy Ghez, Lydia Hansell, Robert A. Guffey, Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam, Rivalry, Cooperation, and Implications for U.S. Policy, 2009, RAND Corporation.

³⁰⁸ Παγκόσμια Τάξη, Σκέψεις γύρω από το χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Henry Kissinger, εκδοτικό οίκος Λιβάνη, σελ 202

³⁰⁹ <https://www.belfercenter.org/publication/iran-and-shiite-crescent-myths-and-realities>

³¹⁰ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=918491>

Παρά τις αντιθέσεις τους, η αντιπαλότητα τους ήταν ελεγχόμενη έως την Ισλαμική Επανάσταση του 1979, καθόσον και τα δύο κράτη ήταν προσκείμενα φιλικά προς τις ΗΠΑ, οι οποίες μετρίαζαν τις εντάσεις και διατηρούσαν τις μεταξύ τους ισορροπίες³¹¹. Τα πράγματα όμως άλλαξαν ριζικά με την άνοδο του Αγιατολάχ Χομεϊνί στην εξουσία, ο οποίος εγκαθίδρυσε ένα θεοκρατικό καθεστώς, όπου δέσποζε το σιτικό δόγμα, και επιδίωκε να εξάγει το μοντέλο αυτό διακυβέρνησης πέρα από τα σύνορα του Ιράν. Η Ιρανική Επανάσταση συγκλόνισε τους Σαουδάραβες βασιλείς, οι οποίοι ως τότε ήταν η αναμφισβήτητη δύναμη της περιοχής και ξαφνικά αισθάνθηκαν να απειλούνται από τις επεκτατικές τάσεις του Αγιατολάχ. Οι σιτικές μειοψηφίες της Σαουδικής Αραβίας, αλλά και των υπόλοιπων μουσουλμανικών χωρών ήταν επιρρεπείς στα κηρύγματα του Χομεϊνί και η τυχόν αφύπνισή τους θα δημιουργούσε προβλήματα στην εσωτερική συνοχή των σουνιτικών αραβικών κοινωνιών. Ας μην ξεχνάμε ότι πριν την άνοδο του Χομεϊνί, οι σίτες αντιμετώπιζονταν με περιφρόνηση, ως αιρετικοί από τους σουνίτες, και υφίσταντο συχνά διωγμούς και βίαιες συμπεριφορές. Επιπρόσθετα, ο Χομεϊνί ασκούσε δριμύτατη κριτική στους Σαουδάραβες βασιλείς, θεωρώντας τους ασεβείς και αμφισβητούσε τη νομιμότητα της εξουσίας τους, ως αντίθετη με όσα όριζαν οι νόμοι του Προφήτη. Κατέκρινε τη στενή τους φιλία με τις ΗΠΑ και μάλιστα, όταν έκανε λόγο για μία συλλογική διαχείριση των ιερών πόλεων του Ισλάμ³¹², η προσβολή για τη σουνιτική Σαουδική Αραβία θεωρήθηκε αβάσταχτη. Κατά τη διάρκεια του αιματηρού πολέμου ανάμεσα στο Ιράν και στο Ιράκ τη δεκαετία του 1980 η Σαουδική Αραβία μαζί με τις υπόλοιπες αραβικές χώρες και τη Δύση παρείχαν υποστήριξη στον Σαντάμ Χουσεϊν, προκειμένου να αποδυναμώσουν την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν. Η Δύση φοβόταν ότι η επικράτηση του Ιράν θα υπονόμει τα φιλοδυτικά καθεστώτα της Μέσης Ανατολής, ενώ η Σαουδική Αραβία ήθελε να διατηρήσει την ηγεμονία της στην περιοχή. Άλλωστε οι διακηρύξεις του Χομεϊνί και η θρησκευτική διάσταση που απέδωσε στον πόλεμο περί απελευθέρωσης των ιερών πόλεων των σιτών (η Καρμπάλα, η Κούφα και η Νατζάφ) διεύρυνε ακόμα περισσότερο το χάσμα ανάμεσα στο Ριάντ και την Τεχεράνη.³¹³ Μόνο το καθεστώς Άσαντ της Συρίας τάχθηκε στο πλευρό του Ιράν, συμμαχία που διαρκεί άλλωστε και ως τις μέρες μας.

³¹¹ <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-10-11/iran-and-saudi-arabia-square>

³¹² <http://monde-diplomatique.gr/?p=1040>

³¹³ Πολλοί ιμάμηδες των σιτών έχουν ενταφιασθεί στο Ιράκ, ενώ οι επικεφαλής της θεολογικής σχολής της Νατζάφ και πολλοί άλλοι ανώτατοι ιερωμένοι του Ιράκ είναι Ιρανοί.

Μετά το θάνατο του Χομεϊνί το 1989 και την ανάληψη της εξουσίας από πιο μετριοπαθείς δυνάμεις στην ιρανική πολιτική σκηνή έγιναν αξιόπαινες προσπάθειες επαναπροσέγγισης των δύο χωρών. Ειδικότερα, ο πρόεδρος Μοχάμεντ Χαταμί επιδίωξε να αποκατασταθούν οι διάλογοι επικοινωνίας με τη Σαουδική Αραβία και τελικά, πέτυχε να την προσεγγίσει διπλωματικά με τη διεξαγωγή μάλιστα και αμοιβαίων επισκέψεων των ηγετών των δύο χωρών.³¹⁴ Πίστευε ότι με την εξομάλυνση των σχέσεων ανάμεσα στο Ιράν και στα Κράτη του Κόλπου γενικότερα, και τη σύναψη εμπορικών – οικονομικών συμφωνιών, θα αποκαθίσταντο η σταθερότητα στην περιοχή και για αυτό προσπαθούσε να καλλιεργήσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης.³¹⁵ Παρόλα αυτά, μία σειρά γεγονότων οδήγησε ξανά στην όξυνση των σχέσεων των δύο κρατών και στην αναζωπύρωση της αρχαίας τους έχθρας. Το 2003 οι ΗΠΑ εισέβαλαν στο Ιράκ και η σουνιτική κυβέρνηση του Σαντάμ Χουσεΐν έπεσε τον Απρίλιο του ίδιου έτους. Το κενό ασφαλείας που δημιουργήθηκε ήταν τεράστιο και ακολούθησαν ατέρμονες εμφύλιες συρράξεις ανάμεσα στις δυνάμεις των σουνιτών, των σιιτών και των Κούρδων για το ποιος θα καταλάβει την εξουσία. Το Ιράν και η Σαουδική Αραβία φρόντισαν να εκμεταλλευτούν τις διενέξεις αυτές και προσπάθησαν να αυξήσουν την επιρροή τους στο κατακερματισμένο κράτος του Ιράκ. Τελικά, η κυβέρνηση που σχηματίστηκε το 2005 ήταν σιιτικών συμφερόντων και ήταν η πρώτη φορά που ένα σημαντικό αραβικό κράτος, επικεφαλής του αραβικού εθνικισμού, τέθηκε υπό την εξουσία των σιιτών.³¹⁶ Έτσι, το Ιράν άδραξε την ευκαιρία να προσθέσει στη σφαίρα επιρροής του έναν ορκισμένο εχθρό που ανέλπιστα μετατράπηκε σε σύμμαχο. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε μία πολύ σημαντική νίκη για την Τεχεράνη, στρατηγικής σημασίας και προκάλεσε μεγάλη ανησυχία και προβληματισμό στη Σαουδική Αραβία που είδε την ηγεμονία της να δέχεται ένα ισχυρό πλήγμα³¹⁷.

Το 2011 ακολούθησε το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης με εξεγέρσεις και διαδηλώσεις που συγκλόνισαν πολλές αραβικές χώρες στη Βόρεια Αφρική και στη Μέση Ανατολή, όπως στην Τυνησία, στη Λιβύη, στην Αίγυπτο, στο Μπαχρέιν, στη Συρία και στην Υεμένη. Οι διαδηλωτές αιτούνταν περισσότερη δημοκρατία, καλύτερη διακυβέρνηση και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το κύμα των εξεγέρσεων αυτών προκάλεσε

³¹⁴ <http://www.kathimerini.gr/220916/article/epikairothta/kosmos/ta-epiteygmata-toy-proedroy-xatami>

³¹⁵ R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004, 58, 4, pg. 557, 558

³¹⁶ Haji-Yousefi, 2009, "Who's agenda is served by the idea of a Shia Crescent?", *Alternatives, Turkish Journal of International Relations*, Vol.8, No 1,σελ116

³¹⁷ <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-10-11/iran-and-saudi-arabia-square>

πολιτική αστάθεια σε ολόκληρο τον αραβικό κόσμο και οδήγησε στην κατάλυση μακροχρόνιων διδακτορικών καθεστώτων. Το Ιράν και η Σαουδική Αραβία είδαν στις επαναστάσεις αυτές την ευκαιρία να επεκτείνουν την επιρροή τους στις χώρες που αποσταθεροποιήθηκαν πολιτικά και προτάσσοντας ως δικαιολογία τις θρησκευτικές τους διαφορές, υποστήριζαν σε κάθε περίπτωση την παράταξη που εξυπηρετούσε τα πραγματικά τους κίνητρα.³¹⁸ Έτσι, ενώ το Ιράν υπήρξε θερμός υποστηρικτής των εξεγέρσεων στην Τυνησία και την Αίγυπτο και τις θεώρησε ως ένα είδος ισλαμικής αφύπνισης που θα οδηγούσαν στην ενδυνάμωση του πολιτικού Ισλάμ, η Σαουδική Αραβία τάχθηκε στο πλευρό των παλαιών καθεστώτων.

Ωστόσο, παρά τις διαφορές τους και τον έντονο ανταγωνισμό τους, Ιράν και Σαουδική Αραβία δεν έχουν συγκρουστεί ποτέ άμεσα έως τώρα, γιατί γνωρίζουν καλά ότι ένας πόλεμος δε θα εξυπηρετούσε με τον καλύτερο τρόπο τα συμφέροντά τους. Επιδιώκουν να διεξάγουν σε διάφορα κράτη της Μέσης Ανατολής τον λεγόμενο «πόλεμο δια αντιπροσώπων» («proxy war»), προωθούν δηλαδή τις πολιτικές τους σκοπιμότητες μέσα από τις διαμάχες τρίτων, με αποτέλεσμα να εντείνονται οι περιφερειακές συγκρούσεις. Στη Συρία το Ιράν υποστηρίζει τον Αλαουίτη Πρόεδρο Μπασάρ αλ Ασαντ και τον κυβερνητικό στρατό, ενώ η Σαουδική Αραβία στέλνει όπλα και οικονομική βοήθεια στις δυνάμεις των ανταρτών της αντιπολίτευσης, στο συριακό κίνημα υπέρ της Δημοκρατίας. Για να κάνει πιο έντονη την αντίδρασή της, ήταν η πρώτη αραβική χώρα που ανακάλεσε τον πρεσβευτή της από τη Δαμασκό. Η ανησυχία της Σαουδικής Αραβίας μεγάλωσε, όταν οι εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης έφτασαν κοντά της, στο σουλτανάτο του Ομάν³¹⁹, στο Μπαχρέιν και στην Υεμένη, χώρες με φιλοδυτικά καθεστώτα και ζωτικής σημασίας για τα γεωστρατηγικά συμφέροντα της περιοχής του Κόλπου. Η ένταξη των κρατών αυτών στη σφαίρα επιρροής του Ιράν θα σήμαινε σημαντική ενίσχυση των φορτίων ισχύος του και ανατροπή της ισορροπίας ισχύος προς όφελός του. Ας μην ξεχνάμε ότι το 1981 ιδρύθηκε με πρωτοβουλία της Σαουδικής Αραβίας το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ) που περιλαμβάνει τις έξι πετρομοναρχίες της περιοχής (Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ, Μπαχρέιν, Ομάν, Κατάρ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) με σκοπό τη μεταξύ τους συνεργασία για τη διατήρηση της τάξης στην περιοχή του Κόλπου. Στην πραγματικότητα όμως, είναι μία αμυντική

³¹⁸ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2016-05-30/keeping-iran-and-saudi-arabia-war>

³¹⁹ Το Ομάν βρίσκεται απέναντι από το Ιράν και από κοινού οι δύο χώρες ελέγχουν τα Στενά του Ορμούζ, από όπου διέρχεται το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής πετρελαίου της περιοχής και διοχετεύεται στις διεθνείς αγορές.

συμμαχία που δημιουργήθηκε για να αντιμετωπίσει τη ρητορική του Χομείνι για την εξαγωγή της Επανάστασης και ακόμα και σήμερα ο πραγματικός της στόχος είναι ο αιώνιος αντίπαλος, το Ιράν³²⁰. Γενικότερα η Σαουδική Αραβία προφασιζόμενη ότι οι εξεγέρσεις στην περιοχή ήταν υποκινούμενες από το Ιράν, ανέλαβε διάφορες διπλωματικές πρωτοβουλίες, έχοντας και την υποστήριξη του ΣΣΚ.

Το Μπαχρέιν ιστορικά διατηρούσε πάντα ιδιαίτερες σχέσεις με την Τεχεράνη, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού του είναι σίιτες, την εξουσία όμως ασκεί η σουνιτική δυναστεία των Αλ Χαλίφα. Η νησιωτική χώρα του Μπαχρέιν συνδέεται μέσω υδατόδρομου με την ανατολική επικράτεια της Σαουδικής Αραβίας, η οποία είναι πλούσια σε κοιτάσματα πετρελαίου και κατοικείται από σιιτικούς πληθυσμούς που είναι περιθωριοποιημένοι από το πολιτικό γίγνεσθαι της χώρας. Η Σαουδική Αραβία υποστήριξε την κυβέρνηση του Μπαχρέιν, αποστέλλοντας στρατεύματα και οι διαδηλώσεις κατεστάλησαν δια της βίας με τη χρήση όπλων.³²¹ Για να δικαιολογήσει την επέμβασή της αυτή, κατηγόρησε τους σίιτες του Μπαχρέιν ότι βρίσκονταν σε στενή συνεργασία με την Τεχεράνη για να ανατρέψουν τη νόμιμη κυβέρνηση και να εγκαθιδρύσουν ένα θεοκρατικό καθεστώς. Οι καταγγελίες του Ριάντ για μετατροπή του Μπαχρέιν σε δορυφόρο των Ιρανών είναι δύσκολο να αποδειχτούν, ωστόσο η Τεχεράνη διαμαρτυρήθηκε έντονα για την γενοκτονία των σιιτικών πληθυσμών και καταδίκασε τις ενέργειες της Σαουδικής Αραβίας, χωρίς ουσιαστικά να κάνει κάτι πιο δραστικό πέρα της φραστικής καταδίκης. Μελετητές υποστηρίζουν ότι το Ιράν σκόπιμα επιλέγει να μην επεμβαίνει στρατιωτικά στην κρίση, γιατί με τη στάση του αυτή επιτυγχάνει να συσπειρώνει τους σιιτικούς πληθυσμούς γύρω του, οι οποίοι στρέφονται προς την Τεχεράνη για υποστήριξη και αποζητούν τη συνδρομή της, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στον αγώνα τους.³²²

Στην Υεμένη που είναι μία από τις φτωχότερες χώρες του κόσμου και βρίσκεται στο νότιο άκρο της αραβικής χερσονήσου από το 2015, μαίνεται ένας από τους πιο αιματηρούς εμφυλίους πολέμους. Το 2011 ο αυταρχικός Πρόεδρος Αλί Αμπντουλάχ Σαλέχ παρέδωσε την εξουσία στον Αμπντ Ραμπ Μανσούρ Χαντί σε μία προσπάθεια η χώρα να αποκτήσει πολιτική σταθερότητα. Ωστόσο οι Χούτι, οι οποίοι είναι σίιτες, οπαδοί της σιιτικής αίρεσης των Ζαΐντι, εξεγέρθηκαν κατά της νέας κυβέρνησης και στο πλευρό τους τάχθηκαν, τόσο οι

³²⁰ <https://www.foreignaffairs.com/articles/persian-gulf/2015-07-14/bridging-gulf-gulf>

³²¹ <https://www.mepc.org/battle-bahrain-iranian-saudi-rivalry>

³²² <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-10-11/iran-and-saudi-arabia-square>

υποστηρικτές του παλαιού Προέδρου, όσο και γενικότερα οι δυσαρεστημένοι από τη νέα κατάσταση στη χώρα. Τον Ιανουάριο του 2015 κατέλαβαν το Προεδρικό Μέγαρο και την πρωτεύουσα Σαναά και στη συνέχεια και άλλες περιοχές της χώρας, ενώ ο Πρόεδρος Χαντί αναγκάστηκε να ζητήσει καταφύγιο στο εξωτερικό. Η Σαουδική Αραβία έχοντας υποψίες ότι οι Χούτι υποστηρίζονται οικονομικά και στρατιωτικά από το Ιράν, μαζί με άλλα οκτώ αραβικά κράτη (τα Εμιράτα, το Κατάρ, το Κουβέιτ, το Μπαχρέιν, την Ιορδανία, το Μαρόκο, το Σουδάν και Αίγυπτο) πραγματοποίησαν αεροπορικές επιδρομές στην Υεμένη³²³, εμποδίζοντας τους επαναστάτες να καταλάβουν το λιμάνι του Άντεν, στο οποίο εδρεύει πλέον η πρωτεύουσα της χώρας. Οι Σαουδάραβες δε θέλουν να επηρεαστούν από την επανάσταση των Χούτι και οι δικό τους σιιτικοί πληθυσμοί και δεν ξεχνούν ότι το 2000 είχαν καταστείλει εξέγερση σιιτών στην επαρχία Νατζράν, η οποία βρίσκεται στα νότια της αραβικής χερσονήσου και συνορεύει με περιοχές της Υεμένης που είναι σήμερα υπό τον έλεγχο των Χούτι.

Οι Χούτι με τη σειρά τους στράφηκαν εναντίον της Σαουδικής Αραβίας, επιτιθέμενοι με βαλλιστικούς πυραύλους, ένας από τους οποίους αναχαιτίστηκε πάνω από το αεροδρόμιο του Ριάντ. Οι αρχές της Σαουδικής Αραβίας κατηγόρησαν την Τεχεράνη για τη στήριξη που παρέχει στους Χούτι και θεώρησαν την εκτόξευση του πυραύλου ως «κατάφωρη στρατιωτική επίθεση από το ιρανικό καθεστώς, η οποία ισοδυναμεί με πράξη πολέμου», ενώ το Ιράν αρνήθηκε οποιαδήποτε σχέση με τις εν λόγω ενέργειες και ο Υπουργός Εξωτερικών του προσκάλεσε τα κράτη του Κόλπου σε διάλογο για την αντιμετώπιση της κρίσης.³²⁴ ³²⁵Αποτέλεσμα των αεροπορικών επιθέσεων ήταν ο θάνατος χιλιάδων πολιτών, ανάμεσά τους και πολλά παιδιά, ενώ οι κάτοικοι εξαρτώνται αποκλειστικά από την επισιτιστική βοήθεια και στερούνται βασικής υγειονομικής περίθαλψης. Η ανθρωπιστική κρίση που έχει προκληθεί είναι τεράστια, αφού σχεδόν δέκα εκατομμύρια άνθρωποι λιμοκτονούν και είναι αντιμετώπι με την επιδημία χολέρας. Η Υεμένη σπαράσσεται ακόμα και σήμερα από τον πόλεμο χωρίς κάποια πλευρά να έχει κερδίσει σημαντικό πλεονέκτημα, ενώ η Σαουδική Αραβία φαίνεται να έχει βυθιστεί σε τέλμα, παρά τις προσπάθειές της να βοηθήσει

³²³ Στην επιχείρηση «Καταγίδα Αποφασιστικότητας» κατά των Χούτι συμμετέχουν 100 αεροπλάνα της Σαουδικής Αραβίας και 85 των υπολοίπων κρατών, ενώ την υποστήριξή τους εξέφρασαν οι Μεγάλη Βρετανία και η Τουρκία.

³²⁴<http://hellasjournal.com/2017/11/oxinete-i-entasi-saoudikis-aravias-iran-epithetiki-energia-o-piravlos-kata-tou-riant/>

³²⁵<http://thehill.com/opinion/international/370552-conflict-and-cover-up-the-real-story-of-what-is-happening-in-yemen>

στρατιωτικά τη νόμιμη κυβέρνηση³²⁶. Ενώ στη χώρα επικρατεί το χάος, η Τεχεράνη αρκέστηκε πάλι να καταδικάσει φραστικά τις ενέργειες του βασιλείου των Σαούντ, καθιστώντας με σαφήνεια την πρόθεσή της να μην επέμβει στρατιωτικά στον ως άνω πόλεμο³²⁷. Ας μην ξεχνούμε ότι η Υεμένη έχει ιδιαίτερη στρατηγική σημασία για τις αγορές πετρελαίου, καθώς ελέγχει τα στενά του Μπαμπ ελ Μαντέμπ που συνδέουν την Ερυθρά Θάλασσα με τον κόλπο του Άντεν, από όπου διέρχεται μεγάλο ποσοστό από τις παγκόσμιες μεταφορές πετρελαίου.

Επιπλέον, η Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και το Μπαχρέιν τον περασμένο Ιούνιο (2017) διέκοψαν τις διπλωματικές τους σχέσεις με το Κατάρ, ύστερα από τις δηλώσεις του Σεΐχη του, Ταμίμ Μπιν Χαμάντ Αλ Θάνι, μέσα από τις οποίες διαφαίνονταν μία πιο συμβιβαστική στάση απέναντι στο Ιράν και στη συνέχεια, προέβη σε τηλεφωνική επικοινωνία με τον Ιρανό Πρόεδρο Ρουχανί για να τον συγχαρεί για την επανεκλογή του. Η Σαουδική Αραβία κατηγόρησε το Κατάρ ότι υποδαυλίζει τις προσπάθειες των αραβικών κρατών για απομόνωση του Ιράν, καθώς και ότι υποστηρίζει τρομοκρατικές ομάδες που συνεργάζονται με την Τεχεράνη, όπως τη Χαμάς στη Λωρίδα της Γάζας, τους Αδελφούς Μουσουλμάνους και άλλες ακραίες ισλαμιστικές οργανώσεις, που συμβάλλουν στην αποσταθεροποίηση της περιοχής³²⁸. Πίσω και από αυτή τη διπλωματική κρίση βρίσκεται πάλι η αιώνια αντιπαράθεση Αράβων και Περσών και ο ανταγωνισμός για την περιφερειακή ηγεμονία στη Μέση Ανατολή. Το Κατάρ είναι παγκοσμίως ο μεγαλύτερος εξαγωγέας υδροποιημένου αερίου³²⁹, ενώ τα κοιτάσματά του τα εκμεταλλεύεται από κοινού με το Ιράν, γεγονός που εξηγεί την πιο μετριοπαθή στάση του Κατάρ απέναντι στην Τεχεράνη³³⁰. Οι Σαουδάραβες, έχοντας και την απεριόριστη υποστήριξη του νέου Αμερικανού Προέδρου, Ντόναλντ Τραμπ, δε θα επιτρέψουν σε μία χώρα, όπως το Κατάρ, να χαράξει τη δική της πολιτική και να διασπάσει την ενότητα του σουνιτικού μετώπου, διασαλεύοντας τις ισορροπίες ισχύος στη Μέση Ανατολή³³¹. Ένας σύμμαχος του Ιράν στην καρδιά της αραβικής χερσονήσου θα αποτελούσε ισχυρότατο

³²⁶ Στην Υεμένη λόγω του χάους που έχει προκαλέσει ο πόλεμος δραστηριοποιούνται επικίνδυνα παρακλάδια της Αλ Κάιντα και του Ισλαμικού Κράτους.

³²⁷ <http://www.kathimerini.gr/808857/article/epikairothta/kosmos/sygkroysh-iran--saoydikhs-aravias>

³²⁸ Στο Κατάρ βρίσκεται η εξόριστη ηγεσία της Χαμάς και αξιωματούχοι των Ταλιμπάν

³²⁹ Kristian Coates Ulrichsen, QATAR AND THE ARAB SPRING: Policy Drivers and Regional Implications, Carnegie Endowment for International Peace, 2014, σελ. 5

³³⁰ <https://www.haaretz.com/middle-east-news/the-qatar-iran-gas-field-behind-the-diplomatic-war-in-the-middle-east-1.5480343>

³³¹ <https://www.vox.com/world/2017/6/6/15739606/saudi-arabia-ties-qatar-trump>

πλήγμα για το βασίλειο του οίκου των Σαούντ³³². Αξίζει να σημειωθεί ότι οποιαδήποτε κρίση στον Κόλπο έχει καταλυτική επιρροή στις αγορές του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, επηρεάζοντας την παγκόσμια οικονομία.

Τέλος, ο Λίβανος φαίνεται ότι θα αποτελέσει το νέο πεδίο σύγκρουσης Ιράν και Σαουδικής Αραβίας στον πόλεμο δια αντιπροσώπων. Η εν λόγω χώρα αποτελεί το προπύργιο της σιιτικής οργάνωσης Χεζμπολάχ, η οποία δημιουργήθηκε από τους Φρουρούς της Επανάστασης το 1982 για να αντιμετωπίσουν την εισβολή των ισραηλινών στο Λίβανο. Στις 4 Νοεμβρίου 2017 ο σουνίτης πρωθυπουργός του Λιβάνου Σαάντ Χαρίρι παραιτήθηκε αιφνίδια με τηλεοπτικό του μήνυμα από το Ριάντ, λέγοντας ότι φοβάται για τη ζωή του και κατηγόρησε τη Χεζμπολάχ (η οποία αποτελεί μέρος της κυβέρνησης) και το Ιράν ότι αναμειγνύονται έντονα στην πολιτική ζωή της χώρας και επιδιώκουν να πυροδοτούν εντάσεις στην περιοχή³³³. Η Βηρυτός αντέδρασε και ο ηγέτης της Χεζμπολάχ, Χασάν Νασράλα, είπε ότι ο πρωθυπουργός έχει απαχθεί και κρατείται ως όμηρος από το Σαουδαραβικό καθεστώς, το οποίο ζήτησε από το Ισραήλ να πλήξει στρατιωτικά το Λίβανο εάν παραστεί ανάγκη. Η Σαουδική Αραβία διέψευσε όλα τα παραπάνω και προέτρεψε τους πολίτες της να μην ταξιδεύουν στο Λίβανο. Από τη πλευρά της η Τεχεράνη, μέσω του Αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ, κατηγόρησε το Ριάντ ότι σκόπιμα προκαλεί εντάσεις, γιατί δυσανασχετεί με τη φιλία Ιράν και Λιβάνου και ο εκπρόσωπος τύπου του ιρανικού ΥΠΕΞ καυτηρίασε τη νέα συμμαχία Ισραήλ και Σαουδικής Αραβίας. Αναμφίβολα και οι δύο αυτές χώρες έχουν θορυβηθεί από την ολοένα αυξανόμενη δύναμη της Χεζμπολάχ, η οποία έχει διαδραματίσει ουσιαστικό ρόλο στις συγκρούσεις στη Συρία και στο Ιράκ και έχει ισχυροποιήσει τη θέση της. Πίσω από τη μυστηριώδη παραίτηση του Χαρίρι, η οποία δημιούργησε πολιτική κρίση στο Λίβανο, το κράτος αυτό με το ταραχώδες παρελθόν και τις εύθραυστες ισορροπίες, υποβόσκει η αντιπαλότητα σιιτών και σουνιτών και η προσπάθεια των Σαουδαράβων να διασπάσουν τη συμμαχία Βηρυτού και Τεχεράνης, ώστε να αποκτήσουν πλεονέκτημα έναντι του Ιράν. Τελικά, ο Χαρίρι επέστρεψε στον Λίβανο, ύστερα από μεσολάβηση του Εμανουέλ Μακρόν, και ανέστειλε την παραίτησή του³³⁴.

³³² <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=884028>

³³³ <http://hellasjournal.com/2017/11/i-paretisi-chariri-dromologi-ragdees-exelixis-ston-livano-ke-stin-evriteri-mesi-anatoli/>

³³⁴ <https://www.news247.gr/kosmos/ekloges-ston-livano-thriamvos-gia-ti-chezmpolach-anisychia-apo-ti-saoydiki-aravia.6610718.html>

Στις 8 Μαΐου 2018 πραγματοποιήθηκαν σχεδόν μετά από μία δεκαετία εκλογές στο Λίβανο, με τη Χεζμπολάχ να πετυχαίνει σπουδαία νίκη.

Αναμφίβολα, κανένα άλλο κράτος δεν έχει επηρεαστεί τόσο από την άνοδο του επαναστατικού Ιράν, όσο η Σαουδική Αραβία, η οποία τα τελευταία χρόνια αισθάνεται ότι πιέζεται από μία σειρά προκλήσεων. Οι Σαουδάραβες θορυβήθηκαν από την επιλογή του Αμερικανού Προέδρου Μπαράκ Ομπάμα να προσεγγίσει διπλωματικά το Ιράν και γνωρίζουν καλά ότι από τη στιγμή που το τελευταίο αποκτήσει πυρηνικά όπλα θα έχει ένα ξεκάθαρο και θεμελιώδες στρατηγικό πλεονέκτημα απέναντί τους. Μάλιστα, η ανησυχία τους εντάθηκε όταν τον Ιανουάριο του 2016 οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση ήραν τις οικονομικές κυρώσεις που είχαν επιβληθεί στη ιρανική οικονομία, αφού πιστοποιήθηκε από το Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας ότι η Τεχεράνη τήρησε τις δεσμεύσεις που απέρρεαν από τη συμφωνία 5+1.³³⁵ Η Σαουδική Αραβία ευνοήθηκε από τη διεθνή απομόνωση του Ιράν (αφού οι οικονομικές κυρώσεις περιόρισαν την ιρανική παραγωγή πετρελαίου, αλλά και τις ξένες επενδύσεις στη χώρα) και έτσι, μπόρεσε να αποκτήσει την πρωτοκαθεδρία στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου και να μετατραπεί στο βασικό προμηθευτή του μαύρου χρυσού. Η άρση όμως των αμερικανικών κυρώσεων σημαίνει αφενός την επανένταξη του Ιράν στις διεθνείς αγορές και στη διεθνή κοινότητα, αλλά και το τέλος του μονοπωλίου του Ριάντ που ως τότε διατηρούσε την ενεργειακή υπεροχή και το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Εξάλλου, το Ιράν είναι ένα κράτος εξίσου πλούσιο σε κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου και έχει και το στρατηγικό πλεονέκτημα να ελέγχει τα Στενά του Ορμούζ, από τα οποία περνάει μεγάλο μέρος του πετρελαίου που διοχετεύεται στην παγκόσμια αγορά³³⁶.

Όντας αντιμέτωπη με μία καταιγίδα προκλήσεων μετά το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, σε συνδυασμό με την ανάδυση του Ιράν και την απόσυρση των ΗΠΑ από την περιοχή, η Σαουδική Αραβία υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει την τακτική της επιφυλακτικότητας και της αποστασιοποίησης που ακολουθούσε στην εξωτερική της πολιτική και να επιδείξει μία πιο δυναμική παρουσία. Προσέγγισε διακριτικά το Ισραήλ για να αντιμετωπίσουν από κοινού την ιρανική απειλή³³⁷, ηγήθηκε των αεροπορικών επιδρομών στην Υεμένη και εκτέλεσε 47 άτομα, ανάμεσα στα οποία και τον εξέχοντα σίιτη κληρικό

³³⁵ Η συμφωνία υπεγράφη στις 14 Ιουλίου 2015, έπειτα από τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, Γαλλία, Βρετανία και Γερμανία, 5+1). Οι κυρώσεις που αφορούν το πρόγραμμα βαλλιστικών πυραύλων και την προμήθεια επιθετικών οπλικών συστημάτων διατηρούνται.

³³⁶ <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-10-11/iran-and-saudi-arabia-square>

³³⁷ <https://worldview.stratfor.com/article/middle-east-strange-times-make-strange-bedfellows>

Νιρμ αλ-Νιρμ³³⁸, ως μία προειδοποίηση προς τους σιιτικούς πληθυσμούς της επικράτειάς της, αλλά και για να δώσει ένα σαφές μήνυμα σε όσους αμφισβητούσαν την πρωτοκαθεδρία της. Η εκτέλεση του ως άνω κληρικού προκάλεσε την οργισμένη αντίδραση όλου του σιιτικού κόσμου με επικεφαλής το Ιράν και οι διπλωματικές σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες διακόπηκαν τον Ιανουάριο του 2016, όταν εξοργισμένοι Ιρανοί διαδηλωτές πυρπόλησαν την πρεσβεία της Σαουδικής Αραβίας στην Τεχεράνη.

Η μεταστροφή της πολιτικής της Σαουδικής Αραβίας είναι άμεσα συνυφασμένη με τον νέο διάδοχο του θρόνου, πρίγκιπα Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν, ο οποίος φαίνεται αποφασισμένος να κάνει οτιδήποτε, προκειμένου να αναχαιτίσει την αυξανόμενη ιρανική επιρροή και έχει υιοθετήσει μία πιο επιθετική εξωτερική πολιτική εναντίον της Τεχεράνης από τους προκατόχους του. Υπήρξε ο πρωτεργάτης της στρατιωτικής επέμβασης στην Υεμένη, διατήρησε μία σκληροπυρηνική στάση απέναντι στο Κατάρ και τον Νοέμβριο του 2017 προέβη στη δημιουργία ενός αντιτρομοκρατικού συνασπισμού σαράντα σουνιτικών μουσουλμανικών χωρών για την αντιμετώπιση της παγκόσμιας τρομοκρατίας και των εξτρεμιστικών οργανώσεων, στον οποίο φυσικά δε συμμετείχε το Ιράν, το Ιράκ και η Συρία. Υποστηρικτής ενός πιο μετριοπαθούς ισλάμ που είναι ανοιχτό σε όλες τις θρησκείες του κόσμου, αντιμετωπίζει θετικά το ενδεχόμενο συνεργασίας με το κράτος του Ισραήλ, ενώπιον της κοινής ιρανικής απειλής³³⁹. Παράλληλα, συνέλαβε και φυλάκισε μέλη της βασιλικής οικογένειας, επιχειρηματίες και αξιωματούχους στον αγώνα του να πατάξει τη διαφθορά, όμως πίσω από τις εκκαθαρίσεις αυτές κρύβεται η προσπάθειά του να παγιώσει την ισχύ του και να διασφαλίσει τη θέση του απέναντι στους πολιτικούς του αντιπάλους.³⁴⁰

Οι φιλοδοξίες και ο μιλιταριστικός τυχοδιωκτισμός του νέου διαδόχου της Σαουδικής Αραβίας έχουν την αμέριστη υποστήριξη του νέου Προέδρου των ΗΠΑ Ντόναλντ Τραμπ, ο οποίος σε αντίθεση με τον προκατόχό του, δεν επιθυμεί διάλογο με το Ιράν και το κατακεραυνώνει, κατηγορώντας το ότι υποθάλπει και τροφοδοτεί την τρομοκρατία από τη Συρία έως και την Υεμένη. Το θεωρεί εξίσου επικίνδυνο με την Αλ

³³⁸ Οι περισσότεροι από τους εκτελεσθέντες ήταν σουνίτες ισλαμιστές τρομοκράτες που συμμετείχαν στις προσπάθειες της Αλ Κάιντα να αποσταθεροποιήσουν τη χώρα από το 2003 έως το 2006. Υπήρχε και ένας μικρός αριθμός αντικαθεστωτικών σιιτών που κατηγορήθηκαν για ενέργειες κατά των Αρχών. Ο σίιτης κληρικός υπήρξε σφοδρός και λαοπρόβλητος επικριτής του υπάρχοντος απολυταρχικού μοναρχικού καθεστώτος της Σαουδικής Αραβίας και καταδικάστηκε σε θάνατο με την κατηγορία του “τρομοκράτη”, στις αρχές του 2016. Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη μαζική εκτέλεση από το 1980, όταν 63 ισλαμιστές θανατώθηκαν για την κατάληψη του Μεγάλου Τεμένους της Μέκκα το 1979.

³³⁹ <https://www.wilsoncenter.org/article/saudi-arabia-vows-shift-to-moderate-islam>

³⁴⁰ <https://worldview.stratfor.com/article/middle-east-strange-times-make-strange-bedfellows>

Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος και για αυτό οι ΗΠΑ πρέπει να επιστρέψουν στην παραδοσιακή τους συμμαχία με τους Σαουδάραβες βασιλείς. Έτσι η Σαουδική Αραβία, έχοντας ξανά στενότερους δεσμούς με τις ΗΠΑ, αναθεώρησε τη στρατηγική της στη Μέση Ανατολή και επιδεικνύει μία πιο άτεγκτη στάση απέναντι σε όσους αμφισβητούν την υπεροχή της – όπως το κράτος του Κατάρ – και είναι επιρρεπείς να υποκύψουν στην ιρανική επιρροή. Η συμμαχία των ΗΠΑ με τη Σαουδική Αραβία που χρονολογείται από την ίδρυση του βασιλείου το 1930 έχει μπει συχνά στο στόχαστρο, καθώς είναι άξιο απορίας πώς μία δημοκρατική χώρα, όπως οι ΗΠΑ, θεωρούν πολύτιμο σύμμαχό τους ένα κράτος που είναι στην ουσία βαθύτατα θεοκρατικό, δεν έχει γνωρίσει άλλο πολίτευμα εκτός από την απόλυτη μοναρχία και δε διστάζει να παραβιάζει κατάφωρα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Και το σημαντικότερο ότι παραβλέπουν σκόπιμα τις διασυνδέσεις του οίκου των Σαούντ τις τελευταίες δεκαετίες με ακραίες σουνιτικές ισλαμιστικές οργανώσεις, τις οποίες στηρίζουν ιδεολογικά και χρηματοδοτούν, προκειμένου να υπονομεύσουν την ιρανική επεκτατικότητα σε κράτη, όπως τη Συρία και το Ιράκ.³⁴¹ Η κυβέρνηση Τραμπ δε συμεριζεται τις απόψεις του Προέδρου Ομπάμα, ο οποίος δε δίστασε να επιρρίψει ευθύνες στους Σαουδάραβες για την εξάπλωση της τρομοκρατίας σε πολλές περιοχές του κόσμου, ακόμα και στην Ευρώπη.³⁴²³⁴³ Άλλωστε και η Τεχεράνη πολλές φορές έχει καταγγείλει το Ριάντ για την υποστήριξη τρομοκρατικών κινήματων.

Σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά στη σύγχρονη ιστορία οι σχέσεις του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας είναι πιο οξυμένες από ποτέ και μάχονται για την ηγεμονία στην κατεξοχήν πετρελαιοπαραγωγό περιοχή του πλανήτη. Οι δύο δυνάμεις προσπαθούν να παγιώσουν και να επεκτείνουν την επιρροή τους σε τρίτα κράτη της Μέσης Ανατολής, εκμεταλλευόμενες τα κενά ασφαλείας που δημιούργησαν οι εμφύλιες συρράξεις, αλλά και η άνοδος και η πτώση του Ισλαμικού Κράτους. Όλες οι συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή, από τη Συρία έως και την Υεμένη έχουν ένα κοινό στοιχείο, την αέναη αντιπαλότητα σουνιτών και σιιτών που έχει οδηγήσει σε μία σεχταριστικά διαιρεμένη Μέση Ανατολή. Ο αγώνας τους για την πρωτοκαθεδρία δημιούργησε νέα πεδία μαχών σε κράτη που επικρατούσε σχετική ειρήνη ή όξυνε τη βία σε περιοχές που σπαράσσονταν ήδη από

³⁴¹ <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35101612>

³⁴² <http://www.iefimerida.gr/news/339227/i-le-monde-exigei-ti-strofi-toy-ntonalnt-tramp-sti-mesi-anatoli-antitheto-toy-ompama#ixzz570IOjVd3>

³⁴³ <https://www.independent.co.uk/voices/hillary-clinton-wikileaks-email-isis-saudi-arabia-qatar-us-allies-funding-barack-obama-knew-all-a7362071.html>

συγκρούσεις. Η Σαουδική Αραβία δυσαρεστήθηκε από την επανένταξη του Ιράν στη διεθνή σκηνή και την πολιτική των ΗΠΑ και του Προέδρου Ομπάμα, ενώ εξακολουθεί να το αντιμετωπίζει ως κράτος τρομοκράτη και δυνητικό περιφερειακό ηγεμόνα που προκαλεί εστίες αποσταθεροποίησης στην περιοχή.³⁴⁴ Τα γεγονότα δείχνουν ότι ο οίκος των Σαούντ δεν έχει επιτύχει μέχρι στιγμής να αναχαιτίσει την αυξανόμενη ιρανική επιρροή, αφού στην Υεμένη βρίσκεται σε τέλμα και έχει συγκεντρώσει την διεθνή κατακραυγή, ενώ στη Συρία, δεν πέτυχε να εκδιώξει τον Σύριο πρόεδρο Άσαντ, υποστηρίζοντας την αντιπολίτευση. Η Σαουδική Αραβία πιστεύει ότι το Ιράν επιδιώκει την εγκαθίδρυση ενός σιιτικού πεδίου επιρροής από την Τεχεράνη έως και το Λίβανο, προκειμένου να κυριαρχήσει επί των Αράβων σουνιτών, και η εξωτερική της πολιτική αποσκοπεί στην αποτροπή της επίτευξης των παραπάνω ιρανικών σχεδίων. Από την πλευρά του το Ιράν δεν θεωρεί ως κυριότερο μέλημα της εξωτερικής του πολιτικής τη Σαουδική Αραβία, αν και η τελευταία το κατατάσσει στη μέγιστη απειλή για τα συμφέροντά της.³⁴⁵

Παρά τις αντιθέσεις τους και τις έντονα συγκρουσιακές τους σχέσεις οι δύο αυτόκλητοι υπερασπιστές του σιιτικού και του σουνιτικού Ισλάμ θα προτιμήσουν την παρασκηνιακή τους δράση και δύσκολα θα εμπλακούν σε μία άμεση στρατιωτική σύγκρουση. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα ήταν καταστροφικό για τις στρατηγικές και τις φιλοδοξίες τους, καθώς το πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό κόστος θα ήταν δυσβάσταχτο και για τα δύο κράτη. Κανείς άλλωστε δεν μπορεί να ξεχάσει τον αιματηρό πόλεμο μεταξύ του Ιράν και του Ιράκ, στον οποίο παρά το γεγονός ότι η Βαγδάτη ήταν η μεγάλη ηττημένη, ωστόσο και η Τεχεράνη κατέβαλε βαρύτατο τίμημα. Τόσο ο Πρόεδρος Ρουχανί, όσο και ο Ιρανός Υπουργός Εξωτερικών Μοχάμεντ Ζαρίφ έχουν επανειλημμένως τονίσει την ανάγκη για συνεργασία ανάμεσα στις δύο χώρες, χάρη στην οποία θα είναι αποτελεσματικότερη η διαχείριση των πολιτικών κρίσεων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής.³⁴⁶ Οι Σαουδάραβες δε φαίνεται να πείθονται από τα επιχειρήματά τους και είναι αρκετά καχύποπτοι στις προσπάθειες που καταβάλλει η Τεχεράνη για να αποκατασταθούν οι διάλογοι επικοινωνίας μεταξύ τους. Η απροθυμία αυτή του Ριάντ οφείλεται, αφενός στον έντονο ανταγωνισμό που διέπει τις σχέσεις τους, ο οποίος έγινε ακόμη πιο έντονος την

³⁴⁴ <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-saudis-are-rightly-concerned-about-iran>

³⁴⁵ <http://nationalinterest.org/feature/saudi-arabia-cares-more-about-iran-iran-does-about-saudi-18091?page=show>

³⁴⁶ <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iran-saudi/iran-says-ready-to-put-rivalries-aside-with-saudi-arabia-idUSKCN0VL236>

τελευταία δεκαετία και ιδίως μετά την επίτευξη της πυρηνικής συμφωνίας, αλλά και στην υποστήριξη που παρέχει η ιρανική κυβέρνηση στο καθεστώς Άσαντ στη Συρία, γεγονός που προβληματίζει έντονα τη Σαουδική Αραβία.³⁴⁷ Όπως πολύ ορθά επισημαίνει ο Αμπντουλχασάν Μπάνι Σάντρ, ο οποίος υπήρξε ο πρώτος πρόεδρος του Ιράν μετά την Ιρανική Επανάσταση, σε συνέντευξή του σχετικά με την αντιπαλότητα ανάμεσα στο Ιράν και στη Σαουδική Αραβία³⁴⁸: «Δεν είναι θρησκευτικός πόλεμος, αλλά αγώνας για την ισχύ. Στην πραγματικότητα, αυτός είναι πόλεμος εναντίον της θρησκείας. Με το να χρησιμοποιούν την θρησκεία για να καλύψουν τις πραγματικές προθέσεις τους, η οποία είναι η απόκτηση ισχύος, και τα δύο καθεστάτα γίνονται τα πιο αντιθρησκευτικά καθεστάτα στον κόσμο. Στην ανάγκη τους για δύναμη, έχουν εγκαταλείψει τη θρησκεία.»

4.3 ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΣΡΑΗΛ-ΙΡΑΝ

Τις τελευταίες δεκαετίες η αντιπαλότητα ανάμεσα στο Ιράν και στο Ισραήλ διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στη Μέση Ανατολή, δυναμιτίζοντας το ήδη τεταμένο κλίμα. Το Ισραήλ θεωρεί ότι το Ιράν συνιστά θανάσιμο εχθρό του και υπαρξιακή απειλή, η οποία πρέπει να καταπολεμηθεί με κάθε τρόπο. Επίσης, η εχθρότητα που τρέφουν οι Ιρανοί εναντίον του σιωνιστικού κράτους του Ισραήλ είναι εξίσου έντονη, κατηγορώντας το ότι χρησιμοποιεί το Ολοκαύτωμα ως δικαιολογία για να εφαρμόσει τις επεκτατικές του πολιτικές στη Μέση Ανατολή, χρησιμοποιώντας πρακτικές που παραβιάζουν κατάφωρα τα «αναπαλλοτρίωτα εθνικά δικαιώματα» των Παλαιστινίων.³⁴⁹ Η εχθρότητα αυτή είναι βαθιά ριζωμένη στις καρδιές του ιρανικού λαού και έλκει την καταγωγή της από την εποχή της συνεργασίας του Σάχη με την ισραηλινή κυβέρνηση τη δεκαετία του 1950.³⁵⁰ Ο Ανώτατος πνευματικός ηγέτης του Ιράν Αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ σε δηλώσεις του έχει χαρακτηρίσει το Ισραήλ ως «κακοήθη όγκο», το οποίο πρέπει να καταστραφεί για να λυθεί η κρίση στη

³⁴⁷ Alireza Nader, *The Days After a Deal With Iran: Continuity And Change In Iranian Foreign Policy*, Rand Corporation, 2014

³⁴⁸ <https://enthemata.wordpress.com/2016/01/10/sandr/>

³⁴⁹ Ρότζερ Χάουαρντ, *Ιράν και κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση*, σελ.66, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004.

Πολλοί σκληροπυρηνικοί κληρικοί μάλιστα εξέδωσαν θρησκευτικά διατάγματα (fatwa) με τα οποία επέτρεπαν τις επιθέσεις αυτοκτονίας εναντίον ισραηλινών στόχων.

³⁵⁰ Ακόμη και σήμερα η επιθυμία για καταστροφή του Ισραήλ συνεχίζει να αποτελεί μέρος των προσευχών της Παρασκευής σε ολόκληρη τη χώρα.

Μέση Ανατολή, καλώντας σε «αντίσταση» τους Παλαιστίνιους, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο στόχος τους για τη δημιουργία ξεχωριστού κράτους.^{351 352}

Όπως αναφέραμε, οι σχέσεις των δύο χωρών δεν ήταν πάντα συγκρουσιακές, αφού από το 1948, έτος γέννησης του Ισραήλ, έως και την Ισλαμική Επανάσταση το 1979 τα δύο κράτη ήταν σύμμαχοι των ΗΠΑ και διατηρούσαν διακριτικούς διπλωματικούς δεσμούς και σχέσεις στρατιωτικής συνεργασίας³⁵³. Το καθένα διατηρούσε τη δική του ζώνη επιρροής – το Ισραήλ στην περιοχή του Λεβάντε και το Ιράν στον Περσικό Κόλπο – και ήταν αντιμέτωπα με την καχυποψία των Αράβων. Ο Νταβίντ Μπεν Γκουριόν, ιδρυτής του ισραηλινού κράτους, ήταν υποστηρικτής της θεωρίας των περιφερειακών συμμαχιών, σύμφωνα με την οποία το Ισραήλ προκειμένου να εξισορροπήσει το αραβικό στοιχείο και να ισχυροποιήσει τη θέση του στη Μέση Ανατολή έπρεπε να συνάψει συμμαχίες με χώρες που αντιμετώπιζαν και αυτές την αραβική εχθρότητα, όπως το Ιράν, η Τουρκία και η Αιθιοπία. Τόσο οι Ιρανοί, όσο και το νεότευκτο Ισραήλ συνιστούσαν παραφωνία σε μία Μέση Ανατολή, όπου το αραβικό στοιχείο ήταν κυρίαρχο.³⁵⁴ Αντιμέτωποι λοιπόν με έναν κοινό εχθρό, τον παναραβικό εθνικισμό που δεν ήθελε να απολέσει την πρωτοκαθεδρία στην περιοχή, οι δύο χώρες αλληλοϋποστηρίζονταν και βοηθούσε η μία την άλλη, μιας και τα προβλήματα που τους ταλάνιζαν ήταν παρεμφερή. Έτσι, το Ιράν ήταν ο βασικός προμηθευτής πετρελαίου στο Ισραήλ και αυτό με τη σειρά του παρείχε στην Τεχεράνη όπλα, αλλά και τεχνογνωσία που βοήθησε στην ανάπτυξη πολλών ιρανικών ερευνητικών σχεδίων στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας και της αγροτικής καλλιέργειας.³⁵⁵ Επιπλέον, ισραηλινοί σύμβουλοι παρείχαν τις υπηρεσίες τους στο Σάχη, εκπαιδεύοντας το προσωπικό της μυστικής αστυνομίας Σαβάκ (SAVAK), ο οποίος σε αντάλλαγμα τήρησε μία πιο αποστασιοποιημένη στάση στο θέμα των Παλαιστίνιων.³⁵⁶ Παράλληλα, την περίοδο εκείνη, ήταν η εποχή του Ψυχρού Πολέμου και οι δύο υπερδυνάμεις, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ,

³⁵¹ <http://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2003/Pages/Iranian%20activities%20in%20support%20of%20the%20Palestinian%20i.aspx>

³⁵² <http://bostonreview.net/world/ganji-khamenei-israel>

³⁵³ Το Ιράν αναγνώριζε τα οφέλη της συνεργασίας του με το Ισραήλ. Έπρεπε όμως να ήταν διακριτική, λόγω του μουσουλμανικού πληθυσμού του Ιράν που δεν αρέσκονταν στη διαμάχη του Ισραήλ με τους Άραβες.

³⁵⁴ Trita Parsi, Treacherous Alliance. The secret dealings of Israel, Iran, and the United States, σελ.21-23, Yale university press, 2007.

³⁵⁵ Dalia Dassa Kaye, Alireza Nader, Parisa Roshan, Israel and Iran: A Dangerous Rivalry, σελ χ, RAND Corporation, 2011

³⁵⁶ Ρότζερ Χάουαρντ, Ιράν και κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση, σελ.69, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004.

ανταγωνίζονταν για να επεκτείνουν τις σφαίρες επιρροής τους σε διάφορες περιοχές της υφηλίου. Το Τελ Αβίβ και η Τεχεράνη αποτελούσαν και οι δύο συμμαχικές δυνάμεις των ΗΠΑ και η αρμονική τους συνεργασία ήταν στρατηγικής σημασίας για τα αμερικανικά συμφέροντα, καθώς δρούσε ως ανασχετικός παράγοντας της σοβιετικής επιρροής στη Μέση Ανατολή. Έτσι το Ισραήλ βοήθησε τον Παγλαβί να δημιουργήσει έναν ισχυρό στρατό ως αντιστάθμισμα στη σοβιετική επιθετικότητα, ενώ το ίδιο πέτυχε να μειώσει τη διπλωματική του απομόνωση και να ενισχύσει την αποτρεπτική του ικανότητα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής³⁵⁷.

Ωστόσο, μετά την απομάκρυνση του Σάχη και το ξέσπασμα της Ισλαμικής Επανάστασης οι σχέσεις τους σταδιακά άρχισαν να φθίνουν με το Χομεϊνί να διακόπτει τους διπλωματικούς δεσμούς με το Τελ Αβίβ, το οποίο ωστόσο ήλπιζε ότι η κατάσταση αυτή θα ήταν προσωρινή, έως ότου το νέο καθεστώς επανεκτιμήσει σε μία πιο ρεαλιστική βάση τα αμοιβαία οφέλη της συνεργασίας τους. Για τον Χομεϊνί η εξαγωγή της Ισλαμικής Επανάστασης ήταν ο κυρίαρχος στόχος, ο οποίος στρεφόταν πρωταρχικά εναντίον των ΗΠΑ (‘‘The Great Satan’’) και της ΕΣΣΔ³⁵⁸, ως πηγές του κακού που βίωναν τα έθνη, αλλά και του Ισραήλ (‘‘The Lesser Satan’’) και του σιωνισμού. Το 1980 η εισβολή του Ιράκ στο Ιράν και ο πόλεμος που ακολούθησε, ανάγκασε την Τεχεράνη να στραφεί προς το Ισραήλ για βοήθεια και προμήθειες, το οποίο ανταποκρίθηκε θετικά, παρέχοντάς της όπλα, προμήθειες και στρατιωτικό εξοπλισμό έως τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980.³⁵⁹ Οι δυσκολίες που αντιμετώπιζε ο ιρανικός στρατός, εξαιτίας της διπλωματικής απομόνωσης της χώρας από τη Δύση, ήταν πολλές, ενώ στον αντίποδα, η Σοβιετική Ένωση και οι ΗΠΑ προμήθευαν τον Σαντάμ Χουσεΐν με όπλα και ζωτικής σημασίας για την έκβαση του πολέμου πληροφορίες, αποτρέποντας έτσι μία πρόωγη ιρακινή ήττα. Το Ισραήλ επιθυμούσε για τους δικούς του λόγους την ήττα της Βαγδάτης (ήθελε να εξουδετερώσει όλους τους σημαντικούς του αντιπάλους και να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον στη Μέση Ανατολή: ο ένας ήταν το Ιράκ και ο άλλος ήταν η Συρία με το Λίβανο) και έτσι, έπεισε τις ΗΠΑ να πουλήσουν όπλα και στους Ιρανούς, προκαλώντας το γνωστό σκάνδαλο Ιράν –

³⁵⁷ <http://iranprimer.usip.org/resource/iran-and-israel>

³⁵⁸ Ο Χομεϊνί και οι φανατικοί ισλαμιστές έβλεπαν με δυσπιστία και εχθρότητα και τους «άθεους» Σοβιετικούς και εν γένει τον κομμουνισμό, ιδίως έπειτα από τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν στα τέλη του 1979.

³⁵⁹ Οι Ισραηλινοί βοήθησαν στη συντήρηση των ιρανικών πολεμικών αεροπλάνων και έστειλαν εκατοντάδες μυστικούς συμβούλους σε ένα στρατόπεδο βόρεια της Τεχεράνης για να εκπαιδεύσουν τους Ιρανούς αξιωματικούς του πεζικού.

Κόντρας που κλυδώνισε την κυβέρνηση Ρέιγκαν.³⁶⁰ Το 1983 το Ισραήλ πούλησε στο Ιράν στρατιωτικό εξοπλισμό αξίας 300 εκατομμυρίων δολαρίων, το οποίο από τη μεριά του επέτρεψε σε ισραηλινά πολεμικά αεροπλάνα να διασχίσουν τον εναέριο χώρο του, προκειμένου να καταστρέψουν ολοσχερώς τον πυρηνικό αντιδραστήρα του Ιράκ στο Οζιράκ.³⁶¹

Το Ιούνιο του 1982 οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες δοκιμάστηκαν για άλλη μια φορά, όταν ισχυρότατες ισραηλινές δυνάμεις εισέβαλαν στο Λίβανο και προέλασαν ως τη Βηρυτό, με σκοπό να περιορίσουν την επιρροή της Συρίας και να διασφαλίσουν τα βόρεια σύνορά του Ισραήλ, προκαλώντας ένα ισχυρότατο πλήγμα στους Παλαιστίνιους και στα στρατόπεδα της PLO. Το Ιράν δεν ενεπλάκη ποτέ άμεσα στις συγκρούσεις, ωστόσο ο Χομεϊνί διέταξε την αποστολή πάνω από 1000 Φρουρών της Επανάστασης για να ενισχύσει τους Λιβανέζους, καθώς και για να προωθηθεί ο στόχος της εξαγωγής της Επανάστασης. Το σημαντικότερο όμως είναι, ότι βοήθησε στη γέννηση και στον μετέπειτα εξοπλισμό και εκπαίδευση της λιβανέζικης σιιτικής παραστρατιωτικής οργάνωσης Χεζμπολάχ (*Το Κόμμα του Θεού*), η οποία στο πέρασμα των χρόνων έγινε πιο επικίνδυνος εχθρός από τους Παλαιστίνιους, ασκώντας καταλυτική επιρροή στο Λίβανο.³⁶² Σε γενικές γραμμές η Τεχεράνη ενθάρρυνε τις επιθέσεις των Παλαιστίνιων από τη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας, ενώ ο σιιτικός πληθυσμός του Λιβάνου που ανέρχεται σε 1,5 εκατομμύριο, άρχισε να θεωρεί το Ιράν ως τον φυσικό προστάτη του.³⁶³ Μετά από σφοδρούς βομβαρδισμούς και πλήθος νεκρών και προσφύγων, οι εχθροπραξίες σταμάτησαν μετά από παρέμβαση των ΗΠΑ, με την κατάσταση να παραμένει έκρυθμη για αρκετά χρόνια μέχρι το 1985 που το Ισραήλ αποσύρθηκε τελικά από τον Λίβανο, διατηρώντας τον έλεγχο νεκρής ζώνης ασφαλείας 12 μιλίων.³⁶⁴ Το ίδιο συνέβη και το 2006 στο Δεύτερο Πόλεμο του Λιβάνου διάρκειας 34 ημερών. Χάρη στη πολύτιμη βοήθεια των Ιρανών σε στρατιωτικό

³⁶⁰ <https://www.monde-diplomatique.fr/2009/02/CROOKE/16771>

³⁶¹ Ρότζερ Χάουαρντ, Ιράν και κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση, σελ.70, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004.

³⁶² Dr. Dore Gold, Iran, Hizbullah, Hamas and the Global Jihad: A new Conflict Paradigm For The West, Jerusalem Center for Public Affairs, 2007

³⁶³ Ρότζερ Χάουαρντ, Ιράν και κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση, σελ.74, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004.

Το 1985 εκπρόσωποι της Χεζμπολάχ διακήρυξαν ότι το Ιράν είναι «η πρωτοπορία και ο νέος πυρήνας» του ισλαμικού κόσμου και ότι ο Αγιατολάχ Χομεϊνί είναι η «μοναδική σοφή και δίκαιη ηγεσία την οποία αποδεχόμαστε.

³⁶⁴ <http://iranprimer.usip.org/resource/reagan-administration>

εξοπλισμό και σε θέματα εκπαίδευσης³⁶⁵, ακόμη και σήμερα τα βόρεια σύνορα του Ισραήλ αποτελούν σημείο ανάφλεξης και αναταραχών.³⁶⁶

Η λήξη του Ψυχρού Πολέμου το 1989, αλλά και ο Πόλεμος του Κόλπου το 1991 που οδήγησε στην ήττα της Βαγδάτης σηματοδότησαν την οριστική κατάρρευση των σχέσεων ανάμεσα στο Ιράν και το Ισραήλ. Η σοβιετική απειλή δεν υπήρχε πια και μετά από τη συντριπτική ήττα του Ιράκ που συνιστούσε κοινό εχθρό για τόσα χρόνια, εξέλειψαν όλοι εκείνοι οι λόγοι που είχαν οδηγήσει τις δύο χώρες στη συμμαχία και σε μία συνεργασία που διήρκεσε σχεδόν τέσσερις δεκαετίες. Συγχρόνως, ο αραβικός εθνικισμός είχε εξασθενήσει σημαντικά και η Μέση Ανατολή έγινε ένα πιο ασφαλές περιβάλλον για το Ισραήλ, το οποίο δεν έκρινε πια σκόπιμο να ακολουθεί τη θεωρία περιφερειακών συμμαχιών για να υπερασπίσει τα συμφέροντά του. Ελλείπει κοινών απειλών, αρχίζει σταδιακά να αναδύεται μία αντιπαλότητα ανάμεσα στην Τεχεράνη και το Τελ Αβίβ για τον επαναπροσδιορισμό των περιφερειακών σφαιρών επιρροής.³⁶⁷ Το Ιράν με το θεοκρατικό του καθεστώς αποτελούσε τη μοναδική παραφωνία στην περιοχή, καθώς στην προσπάθειά του να εξάγει την ισλαμική επανάσταση και να προσελκύσει όλους τους μουσουλμάνους πιστούς, σουνίτες και σίιτες, γίνεται φανατικός πολέμιος του ισραηλινού κράτους, ασκώντας του δριμύτατη κριτική. Η ρητορική του δε συνάδει με τα υπόλοιπα σουνιτικά καθεστώτα που είναι φίλα προσκείμενα στις ΗΠΑ, αλλά ούτε με την πολιτική που επιθυμεί να εφαρμόσει η Ουάσιγκτον στη Μέση Ανατολή, δηλαδή την εδραίωση της σταθερότητας στην περιοχή, μέσω της επικράτησης των δυτικών αξιών και οικονομικών προτύπων. Η Τεχεράνη σταδιακά αναδύεται σε υπολογίσιμο περιφερειακό δρώντα και αγωνίζεται να επεκτείνει την επιρροή της, τόσο στη Μέση Ανατολή, όσο και στα νεοσύστατα κράτη της περιοχής του Καυκάσου που δημιουργήθηκαν μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και αναζητούν ιδεολογικό προσανατολισμό. Στην ίδια μάχη «ρίχνονται» η Τουρκία και η Σαουδική Αραβία, όμως η Τεχεράνη διατηρεί το προβάδισμα, καθώς επρόκειτο για περιοχές στις οποίες είχε ερείσματα κατά το παρελθόν και δεσμούς με τους ντόπιους μουσουλμανικούς πληθυσμούς.³⁶⁸

³⁶⁵ Υπό την εποπτεία των Ιρανών ο στρατός της Χεζμπολάχ έφτασε σε επαγγελματικό επίπεδο, ενώ δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο πυροβολικό και στον ηλεκτρονικό πόλεμο.

³⁶⁶ Moshe Yaalon, *The Second Lebanon War: From Territory To Ideology*, Jerusalem Center for Public Affairs

³⁶⁷ Trita Parsi, *Treachery: The secret dealings of Israel, Iran, and the United States*, σελ.2, Yale university press, 2007.

³⁶⁸ Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014, σελ. 397.

Η διεκδίκηση από το Ιράν ηγετικής θέσης στη Μέση Ανατολή θορύβησε το Ισραήλ, καθώς υπήρχε σοβαρός κίνδυνος για μία ενδεχόμενη ανατροπή της υπάρχουσας ισορροπίας ισχύος με σοβαρές συνέπειες στο περιφερειακό, αλλά και στο διεθνές γίγνεσθαι.³⁶⁹ Ο ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών οξύνθηκε και άρχισε να καλλιεργείται και να προβάλλεται όλο και πιο έντονα η ιδέα ότι το Ιράν υποθάλλει την τρομοκρατία και τον ριζοσπαστισμό, προκειμένου να επεκτείνει την επιρροή του και να δημιουργήσει έναν σιιτικό άξονα που θα ξεκινάει από την Τεχεράνη και μέσω του Ιράκ και της Συρίας θα φτάνει ως τη Μεσόγειο θάλασσα και το Λίβανο. Οι φόβοι του Ισραήλ εντεινόνταν από την υποστήριξη που παρείχε το Ιράν προς τους παραδοσιακούς του εχθρούς, δηλαδή τη σουνιτική Χαμάς και τη λιβανέζικη σιιτική Χεζμπολάχ,³⁷⁰ αναλαμβάνοντας την εκπαίδευση Παλαιστίνιων και Λιβανέζων μαχητών σε διάφορα στρατόπεδα εντός της χώρας από τους Φρουρούς της Επανάστασης.³⁷¹ Για το Ιράν βέβαια η συνεργασία του με τις παραπάνω οργανώσεις αποτελεί εθνικό καθήκον που απορρέει από την Ισλαμική Επανάσταση και το ιρανικό Σύνταγμα (άρθρα 2 και 3) που επιτάσσουν την προστασία όλων των αδελφών μουσουλμάνων, σουνιτών και σιιτών, από κάθε μορφή καταπίεσης και επικυριαρχίας.³⁷² Οι πρόεδροι Ραφσαντζανί και Χαταμί, στα πλαίσια μίας πιο ορθολογικής εξωτερικής πολιτικής, επιχείρησαν να αμβλύνουν τις εντάσεις με το Τελ Αβίβ και να ανοικοδομήσουν νέες γέφυρες επικοινωνίας. Οι προσπάθειές τους όμως δεν τελεσφόρησαν, καθώς συνάντησαν αντιδράσεις αφενός στους συντηρητικούς κύκλους του ιρανικού καθεστώτος, αλλά και η ισραηλινή πλευρά φάνηκε αδιάφορη στο ενδεχόμενο ανοικοδόμησης νέων διπλωματικών σχέσεων.³⁷³ Την ίδια επιφυλακτική στάση κράτησαν και οι ΗΠΑ, οι οποίες θεωρούσαν ότι

³⁶⁹ Haji-Yousefi, 2009, “Who’s agenda is served by the idea of a Shia Crescent?”, *Alternatives, Turkish Journal of International Relations*, Vol.8, No 1

³⁷⁰ Η Τεχεράνη δεν αρνείται ότι παρέχει στην οργάνωση οικονομική υποστήριξη για καθαρά όμως ανθρωπιστικούς (για τις οικογένειες των μαρτύρων της Χεζμπολάχ που τραυματίστηκαν και έμειναν ανάπηροι) και εκπαιδευτικούς σκοπούς μέσω ταμειακών καταπιστευμάτων. Υπάρχουν όμως και σημαντικές μαρτυρίες που υποστηρίζουν ότι η Τεχεράνη την προμηθεύει με στρατιωτικό υλικό.

³⁷¹ Ρότζερ Χάουαρντ, *Ιράν και κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση*, σελ.77, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004.

³⁷² Παγκόσμια Τάξη, *Σκέψεις γύρω από το χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας*, Henry Kissinger, εκδοτικός οίκος Λιβάνη, σελ 223.

Κάθε χρόνο την τελευταία Παρασκευή του μήνα της νηστείας Ραμαντάν, χιλιάδες Ιρανοί πολίτες διαδηλώνουν στους δρόμους για την ημέρα Κούντς (Ιερουσαλήμ), για την κατοχή δηλαδή της ιερής ισλαμικής γης από τους Εβραίους.

³⁷³ Dalia Dassa Kaye, Alireza Nader, Parisa Roshan, *Israel and Iran: A Dangerous Rivalry*, σελ χ, RAND Corporation, 2011.

το Ισραήλ και τα αραβικά κράτη ήταν σημαντικότεροι σύμμαχοι για αυτές και θα εξυπηρετούσαν καλύτερα τα εθνικά τους συμφέροντα.³⁷⁴

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους της 11^η Σεπτεμβρίου 2001 ενέταξαν το Ιράν στον «Άξονα του Κακού» και η μάχη κατά της τρομοκρατίας και του ισλαμικού εξτρεμισμού απέκτησαν μία νέα διάσταση. Το Ισραήλ προσπαθούσε πάση θυσία να αντιμετωπίσει την ιρανική απειλή και να εγκαθιδρύσει ένα διευρυμένο πλαίσιο ασφαλείας στη Μέση Ανατολή, θωρακίζοντας τα συμφέροντά του, όμως η Τεχεράνη δυσχέραινε την προσπάθειά του αυτή με τη στήριξη που παρείχε στους παραδοσιακούς εχθρούς του Τελ Αβίβ. Όταν μάλιστα το 2002 διέρρευσαν οι αποκαλύψεις για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, οι ισραηλινοί φόβοι γιγαντώθηκαν και κατέστη πιο επιτακτική από ποτέ η ανάγκη ανάσχεσης του ιρανικού παράγοντα, ως την πρωταρχική απειλή της ισραηλινής ασφάλειας. Αν και οι ιρανική ηγεσία υπογράμμιζε τον ειρηνικό χαρακτήρα του προγράμματος, η ως άνω αποκάλυψη λειτούργησε ως καταλύτης για τη διεύρυνση του ρήγματος μεταξύ των δύο χωρών, μιας και το Ιράν παρέμεινε αμετακίνητο στις θέσεις του στο ζήτημα των πυρηνικών, παρά τις έντονες διεθνείς πιέσεις που του ασκήθηκαν και τις δυσβάσταχτες οικονομικές κυρώσεις που του επιβλήθηκαν.³⁷⁵ Η εκλογή του σκληροπυρηνικού Αχμαντινεντζάντ στο αξίωμα του προέδρου το 2005, δυσχέραινε ακόμα περισσότερο την κατάσταση, εξαιτίας της αδιάλλακτης στάσης του και της επιμονής του για τη συνέχιση με κάθε κόστος του πυρηνικού προγράμματος, αλλά και των προκλητικών του δηλώσεων, όπως π.χ. ότι «...το ισραηλινό κράτος πρέπει να εξαλειφθεί από τις σελίδες της ανθρώπινης ιστορίας...», δυναμιτίζοντας ακόμη περισσότερο το ήδη τεταμένο κλίμα.³⁷⁶ Το Ισραήλ τόνιζε την επικινδυνότητα του εν λόγω εγχειρήματος για όλα τα κράτη της περιοχής και θεωρούσε ότι η απόκτηση πυρηνικών από την Τεχεράνη θα την καθιστούσε πιο προκλητική, έχοντας ως απότοκο τη διασάλευση της ειρήνης και της σταθερότητας στη Μέση Ανατολή. Συνοδοιπόρος και αρωγός του ισραηλινού κράτους στη μάχη του αυτή ήταν οι ΗΠΑ, οι οποίες, υπό την καθοδήγηση του προέδρου Μπους του νεότερου, θεωρούσαν το Ιράν ως την κύρια πηγή στήριξης και εξάπλωσης του ισλαμικού φονταμενταλισμού και της τρομοκρατίας. Ο τότε Ισραηλινός πρόεδρος Σαρόν δήλωνε ότι «ο ελεύθερος κόσμος θα

³⁷⁴ Mark Gasiorowski, "The Power Struggle in Iran," Middle East Policy, Vol. VII, No. 4, October 2000.

³⁷⁵ Dr. Dore Gold, Iran, Hizbullah, Hamas and the Global Jihad: A new Conflict Paradigm For The West, Jerusalem Center for Public Affairs, σελ. 7 έως 14, 2007

³⁷⁶ Trita Parsi, Treacherous Alliance. The secret dealings of Israel, Iran, and the United States, σελ.1 Yale university press, 2007

πρέπει να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να μην επιτρέψει σε ανεύθυνα κράτη να αποκτήσουν όπλα μαζικής καταστροφής... το Ιράν είναι το παγκόσμιο κέντρο τρομοκρατίας και καταβάλλει κάθε προσπάθεια να αποκτήσει όπλα μαζικής καταστροφής και βαλλιστικούς πύραυλους. Αυτό αποτελεί κίνδυνο για τη Μέση Ανατολή, το Ισραήλ και την Ευρώπη...».³⁷⁷

Η εκλογή του Μπαράκ Ομπάμα το 2009 σηματοδότησε την αλλαγή της αμερικάνικης πολιτικής στη Μέση Ανατολή, αφού το δόγμα του προληπτικού πολέμου που ακολούθησε ο πρόεδρος Μπους και η αλόγιστη χρήση σκληρής ισχύος, δημιούργησαν την πεποίθηση στο μουσουλμανικό κόσμο ότι οι ΗΠΑ είχαν ταυτίσει το Ισλάμ με την τρομοκρατία. Ο νέος πρόεδρος από τις πρώτες μέρες της θητείας του προσπάθησε να αναστρέψει το αρνητικό κλίμα εις βάρος των ΗΠΑ και μέσα από την ομιλία του στο πανεπιστήμιο του Καΐρου τον Ιούνιο του 2009 κατέδειξε με ενάργεια τις προθέσεις του να επαναπροσεγγίσει τις ισλαμικές χώρες. Κατέστησε σαφές ότι ο «πόλεμος» είναι εναντίον των τρομοκρατών της Αλ Κάιντα και κάλεσε τις ισλαμικές χώρες να συνδράμουν στη μάχη αυτή, ως ισότιμοι εταίροι, για την αποκατάσταση της ειρήνης στη Μέση Ανατολή.³⁷⁸ Για τον Ομπάμα εξίσου σημαντική ήταν η αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με το Ιράν, χωρίς όμως να υπάρξει ουσιαστική πρόοδος κατά την πρώτη τετραετία εξαιτίας της άκαμπτης στάσης του Ιρανού πρόεδρου Αχμαντινεντζάντ. Οι αμφιλεγόμενες του δηλώσεις ενίσχυαν ακόμη περισσότερο τους φόβους του Τελ Αβίβ, με αποτέλεσμα ο Ομπάμα να δέχεται ισχυρές πιέσεις από την ισραηλινή κυβέρνηση για να επέμβει στρατιωτικά στο Ιράν.³⁷⁹ Το 2013 πρόεδρος του Ιράν εκλέχτηκε ο μετριοπαθής Χασάν Ρουχανί, ο οποίος επιθυμούσε την αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με τη Δύση. Έτσι, έπειτα από μήνες διαβουλεύσεων με τις ΗΠΑ, υπογράφηκε τον Ιούλιο του 2015 η συμφωνία Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) για τον περιορισμό του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος, με αντάλλαγμα την άρση των οικονομικών κυρώσεων, εφόσον η ιρανική πλευρά τηρούσε τις δεσμεύσεις της.³⁸⁰

³⁷⁷ Cook Jonathan, "Israel and the Clash of Civilizations, Iraq, Iran and the Plan to Remake the Middle East", σελ. 44, Pluto Press London, 2008

³⁷⁸ Η ομιλία Ομπάμα στο Κάιρο: Παράμετροι της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή Χρυσούλα Τουφεξή σελ. 2

³⁷⁹ Brzezinski Zbigniew – Brent Scowcroft, Η Αμερική και ο Κόσμος. Συζητήσεις σχετικά με το Μέλλον της Αμερικανικής Εξωτερικής Πολιτικής. Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2008. σελ 116

³⁸⁰ <https://www.nytimes.com/interactive/2015/03/31/world/middleeast/simple-guide-nuclear-talks-iran-us.html?mtrref=undefined&gwh=F19EABAC8231D1E572515FFB6096F4B1&gwt=pay>

Η επίτευξη της ως άνω συμφωνίας και η μετέπειτα άρση των οικονομικών κυρώσεων στις 16 Ιανουαρίου του 2016 προκάλεσαν την έντονη δυσαρέσκεια του Ισραήλ για τους αμερικανικούς χειρισμούς, αφού ένα πυρηνικά εξοπλισμένο Ιράν αποτελεί τη βασικότερη απειλή για την ασφάλειά του.³⁸¹ Ο ισραηλινός πρωθυπουργός Νετανιάχου, έσπευσε να τη χαρακτηρίσει ως «ένα μεγάλο λάθος ιστορικών διαστάσεων» και επεσήμανε ότι η επιστροφή της Τεχεράνης στην αγορά πετρελαίου και η επανένταξή της στη διεθνή κοινότητα, «συνεπάγεται την πρόσβασή της σε πολλά δισεκατομμύρια δολάρια, με τα οποία θα χρηματοδοτήσει τους τρομοκράτες, ώστε να υλοποιήσει τα επιθετικά της σχέδια για επέκτασή της σε όλη τη Μέση Ανατολή και τον πλανήτη γενικότερα».³⁸² Για το Τελ Αβίβ κάθε νέα συμμαχία που συνάπτει το Ιράν και οδηγεί στη βελτίωση της οικονομική του κατάστασης έχει ως απότοκο την αύξηση της ιρανικής απειλής, επιτρέποντάς του να έχει πρόσβαση σε χρήματα για να προμηθευτεί νέους εξοπλισμούς. Παρά τις διαβεβαιώσεις του Αμερικανού προέδρου Ομπάμα ότι η συμφωνία θα εμποδίσει το Ιράν να αποκτήσει πυρηνικά όπλα και ότι θα αποτρέψει τα υπόλοιπα κράτη της Μέσης Ανατολής να επιδοθούν σε μία κούρσα εξοπλισμών με πυρηνικά, ο Νετανιάχου κατήγγειλε ότι έγιναν υπερβολικές παραχωρήσεις και ότι δεν υπάρχουν επαρκείς δικλίδες ασφαλείας για να εξασφαλίσουν ότι το Ιράν δε θα αποκτήσει πυρηνικά.³⁸³ Παρόμοιες ήταν και οι δηλώσεις του νέου αρχηγού της Μοσάντ, Ιόσι Κόεν, ο οποίος δήλωσε η επίτευξη της πυρηνικής συμφωνίας είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της ιρανικής απειλής και τόνισε ότι το Ιράν δε θα σταματήσει να επιδιώκει την καταστροφή του Ισραήλ και την επέκταση της επιρροής του στην περιοχή, χρησιμοποιώντας τρομοκρατικές οργανώσεις ως όργανά του, προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του.³⁸⁴

Η αλήθεια είναι ότι η Τεχεράνη έχει επιδείξει πνεύμα συνεργασίας με τις ΗΠΑ, τηρώντας στο ακέραιο τις δεσμεύσεις που απέρρεαν από την πυρηνική συμφωνία και συνέδραμε αποφασιστικά στον πόλεμο κατά του Ισλαμικού Κράτους με την αποστολή χερσαίων δυνάμεών της στο Ιράκ και στη Συρία. Η ισραηλινή ηγεσία όμως, συνεχίζει να θεωρεί ότι το Ιράν κινείται υπογείως, ότι δεν έχει αποκαλύψει ακόμα τις πραγματικές του

³⁸¹ <https://www.nytimes.com/2015/07/15/world/middleeast/iran-nuclear-deal-israel.html>

³⁸² <https://www.nytimes.com/2015/07/15/world/middleeast/iran-nuclear-deal-israel.html>

³⁸³ <https://www.nytimes.com/2015/07/15/world/middleeast/iran-nuclear-deal-israel.html>

Το Ιράν εξακολουθεί να αναπτύσσει με εξωφρενικούς ρυθμούς ό,τι δεν εμπίπτει στους ελεγκτικούς όρους της συμφωνίας (π.χ πυραυλική δραστηριότητα και τεχνογνωσία για την κατασκευή πυρηνικής βόμβας)

³⁸⁴ <https://www.jpost.com/Israel-News/New-Mossad-head-Iran-remains-Israelis-most-significant-challenge-440638>

προθέσεις και ότι μελλοντικά θα φανεί η αφερεγγυότητά του. Επιπλέον, ισχυρίζεται ότι δε θα αποτελέσει ποτέ έναν αξιόπιστο σύμμαχο της Δύσης και θα εξακολουθήσει να είναι ένα κράτος που στηρίζει ενεργά και χρηματοδοτεί την τρομοκρατία, διασαλεύοντας τη διεθνή τάξη. Ο ισραηλινός πρωθυπουργός σε ομιλία του ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών τόνισε ξανά την ανάγκη για τροποποίηση και διόρθωση της πυρηνικής συμφωνίας, γιατί εάν το Ιράν αποκτήσει πυρηνικά όπλα θα συνιστά θανάσιμη απειλή για την ασφάλεια του Τελ Αβίβ και της Μέσης Ανατολής, εν γένει.³⁸⁵ Για το λόγο αυτό ο Νετανιάχου αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο στρατιωτικού πλήγματος των ιρανικών πυρηνικών εγκαταστάσεων, εάν αυτό κριθεί απαραίτητο, ενώ έχει εξασφαλίσει και τη σιωπηλή υποστήριξη της Σαουδικής Αραβίας³⁸⁶.

Το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης και η έναρξη του εμφυλίου πολέμου στη Συρία είχαν ως αποτέλεσμα τη μεταφορά της ιρανοισραηλινής αντιπαλότητας επί συριακού εδάφους. Το Ισραήλ προβληματίζεται έντονα για την ενεργό ανάμιξη του ιρανικού παράγοντα που στηρίζει το καθεστώς Άσαντ και την προσπάθειά του να κατοχυρώσει μία μόνιμη παρουσία στη χώρα, μέσω της δημιουργίας στρατιωτικών βάσεων. Η συμμαχία μεταξύ του Ιράν και της Συρίας ανέκαθεν προκαλούσε ανησυχία στο Τελ Αβίβ, ενώ κρίνεται σκόπιμο να υπενθυμίσουμε ότι το Ισραήλ κατέχει από το 1967 μεγάλο τμήμα των συριακών Υψιπέδων του Γκολάν, γεγονός που σημαίνει ότι τυπικά οι δύο χώρες παραμένουν ακόμη σε εμπόλεμη κατάσταση. Οι Ισραηλινοί αναλυτές συμφωνούν ότι η Τεχεράνη επιδιώκει, μέσω της παρουσίας της στη Συρία, να ενισχύσει την επιρροή της στη Μέση Ανατολή και να εγκαθιδρύσει έναν σιιτικό διάδρομο που θα εκτείνεται από το Ιράν έως τις ακτές της Μεσογείου. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του εκπροσώπου του Υπουργείου Εξωτερικών του Ισραήλ, Εμάνουελ Ναχσον, «Οι Ιρανοί προσπαθούν να δημιουργήσουν μια στρατηγική γέφυρα προς τη Μεσόγειο.³⁸⁷ Όπως άλλωστε τόνισε και ο Ισραηλινός πρωθυπουργός Νετανιάχου, «Επιτρέψτε μου να επαναλάβω την πολιτική του Ισραήλ. Δεν θα επιτρέψουμε σε ένα καθεστώς που επιδιώκει την εξολόθρευση του εβραϊκού κράτους να αποκτήσει πυρηνικά όπλα, δεν θα επιτρέψουμε αυτό το καθεστώς να αποκτήσει στρατιωτική παρουσία στη Συρία, όπως επιδιώκει να κάνει για να επιτύχει τον εκπεφρασμένο στόχο του να

³⁸⁵ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=902001>

³⁸⁶ <https://worldview.stratfor.com/article/middle-east-strange-times-make-strange-bedfellows>

³⁸⁷ http://www.huffingtonpost.gr/2017/11/02/diethnes-antapokrisi-ayti-einai-i-nea-mesi-anatoli-israel-syria_n_18447398.html

εξαλείψει το κράτος μας».³⁸⁸ Επιπρόσθετα, ανώτατοι Ισραηλινοί αξιωματούχοι εκτιμούν ότι το Ιράν επιχειρεί να μεταφέρει όπλα από τη Συρία στον Λίβανο, με τη βοήθεια της Χεζμπολάχ, με απώτερο στόχο την κατασκευή μιας νέας στρατιωτικής βάσης.³⁸⁹ Η εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ ανακούφισε το Τελ Αβίβ, καθώς από τις πρώτες μέρες της θητείας του έδειξε ότι είναι αντίθετος με την πολιτική του προκατόχου του στη Μέση Ανατολή και ιδιαίτερα με την υπογραφή της πυρηνικής συμφωνίας με το Ιράν και φαίνεται διατεθειμένος να προβεί σε όλες τις απαραίτητες «διορθωτικές κινήσεις» για να περιοριστεί το Ιράν και να αποκατασταθεί η τάξη στη Μέση Ανατολή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναμφίβολα, η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν είναι μία χώρα που έχει αφήσει το δικό της αποτύπωμα στο διεθνές γίγνεσθαι, είτε ως ένδοξη περσική αυτοκρατορία, είτε με το ξέσπασμα της Ισλαμικής Επανάστασης το 1979 που συγκλόνησε την παγκόσμια κοινή γνώμη και οδήγησε στην εγκαθίδρυση του θεοκρατικού καθεστώτος. Η καίρια γεωγραφική της θέση, αλλά και ο ορυκτός της πλούτος την έφεραν συχνά αντιμέτωπη με τις αρπακτικές ορέξεις επίδοξων κατακτητών που ήθελαν να εκμεταλλευτούν τους πλουτοπαραγωγικούς της πόρους. Διαθέτοντας όμως ένα πλούσιο ιστορικό παρελθόν και ένα σπουδαίο πολιτισμό, κατάφερε διατηρήσει τη μοναδικότητά της και να επιδείξει στο πέρασμα των αιώνων μοναδική αντοχή και προσαρμοστικότητα. Στη νεότερη εποχή, οι Ιρανοί ηγέτες επεδίωξαν να αναβαθμίσουν το ρόλο της χώρα τους στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας και να επεκτείνουν τη σφαίρα επιρροής της, διότι είναι το μοναδικό μη αραβικό σιτικό κράτος σε μία περιοχή όπου κυριαρχούν οι σουνίτες Άραβες και ως εκ τούτου, δε διαθέτει μία φυσική ζώνη επιρροής. Οι στόχοι αυτοί της εξωτερικής πολιτικής παρέμειναν αμετάβλητοι από την εποχή του Σάχη έως και σήμερα, διότι εξυπηρετούν τα ιρανικά εθνικά συμφέροντα.

Στα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου το Ιράν υπήρξε σύμμαχος των ΗΠΑ και θεματοφύλακας των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή, ενώ διατηρούσε καλές σχέσεις με τους μετέπειτα άσπονδους εχθρούς του, το Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία. Ο

³⁸⁸ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=921378>

³⁸⁹ http://www.huffingtonpost.gr/2017/11/02/diethnes-antapokrisi-ayti-einai-i-nea-mesi-anatoli-israel-syria_n_18447398.ht

Σάχης Παχλαβί δαπάνησε πολλούς πόρους σε εξοπλιστικά προγράμματα για να πετύχει την ενδυνάμωση του κράτους του, ώστε να καταστεί περιφερειακός ηγεμόνας της περιοχής, όμως ο αυταρχικός τρόπος διακυβέρνησής του σε συνδυασμό με το χρονικό των ξένων επεμβάσεων στα εσωτερικά της χώρας προκάλεσε έντονη κοινωνική δυσαρέσκεια και αναβρασμό που τελικά οδήγησε στο ξέσπασμα της Ισλαμικής Επανάστασης το 1979. Το εν λόγω γεγονός υπήρξε καθοριστικής σημασίας για τη μετέπειτα παρουσία του Ιράν στο διεθνές σύστημα και σηματοδοτεί την απαρχή μια νέας εποχής απομονωτισμού, όπου κυριαρχούν έντονα αντιαμερικανικά συναισθήματα, ενώ ο πρωτεύων στόχος είναι η εξαγωγή της Επανάστασης προς όλες τις ισλαμικές χώρες και η σωτηρία των καταπιεσμένων μουσουλμάνων αδελφών. Οι προθέσεις του Ιράν είχαν ως απότοκο να διαταραχθούν οι ισορροπίες στην περιοχή, καθώς οι σουνιτικές αραβικές χώρες αισθάνθηκαν ότι απειλούνται και έγιναν πολέμιοι του ιρανικού σιιτικού καθεστώτος. Πιο συγκεκριμένα, η Σαουδική Αραβία φοβήθηκε ότι θα απολέσει την πρωτοκαθεδρία της στο μουσουλμανικό κόσμο, ενώ το Ισραήλ θεωρούσε ότι το Ιράν συνιστά τη σοβαρότερη απειλή της ασφάλειάς του.

Μετά το θάνατο του Χομεϊνί το 1989 πιο μετριοπαθείς δυνάμεις κυριάρχησαν στην ιρανική πολιτική σκηνή και στο πλαίσιο μίας πιο ορθολογικής πολιτικής επεδίωξαν την επανένταξη της χώρας τους στο διεθνές σύστημα. Παρόλα αυτά η Δύση, ιδίως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ, συνέχισε να αντιμετωπίζει με δυσπιστία το θεοκρατικό καθεστώς και τους συντηρητικούς κληρικούς, οι οποίοι με κάθε ευκαιρία καταφέρονταν εναντίον της. Οι Ιρανοί παρά τις διεθνείς πιέσεις και τις ασφυκτικές οικονομικές κυρώσεις συνέχισαν το πυρηνικό τους πρόγραμμα, τονίζοντας πάντοτε τον ειρηνικό του χαρακτήρα. Το 2003 οι ΗΠΑ εισέβαλαν στο Ιράκ και ανέτρεψαν το Σαντάμ Χουσεϊν και η αμερικανική παρουσία στη Μέση Ανατολή έγινε πιο έντονη από ποτέ, εντείνοντας το αίσθημα ανασφάλειας των Ιρανών. Φρόντισαν ωστόσο να εκμεταλλευτούν το κενό ασφαλείας που προκλήθηκε από την κατάρρευση του Ιράκ, εδραιώνοντας την επιρροή τους στη γειτονική χώρα και έτσι, για πρώτη φορά εγκαθιδρύθηκε σιιτική κυβέρνηση σε ένα αραβικό κράτος. Ομοίως, όταν το 2010 ξέσπασε το κίνημα της Αραβικής Άνοιξης που αποσταθεροποίησε πολλά κράτη της Μέσης Ανατολής, το Ιράν προσέγγισε τους σιιτικούς τους πληθυσμούς στην προσπάθειά του να διευρύνει τη σφαίρα επιρροής του, ενώ διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στον εμφύλιο της Συρίας στο πλευρό του προέδρου Άσαντ, προσπαθώντας να ωφεληθεί από το παιχνίδι επιρροής που εξελίσσεται ακόμα και τώρα, στην περιοχή.

Τροχοπέδη ωστόσο στις ιρανικές πολιτικές βλέψεις αποτελούσαν η διπλωματική του απομόνωση από τη Δύση και η ύπαρξη των οικονομικών κυρώσεων που δυσχέραιναν οποιαδήποτε ουσιαστική προσπάθειά του για οικονομική ανάπτυξη. Η ιρανική κοινωνία μαστίζονταν από την ανεργία και τη φτώχεια, προκαλώντας την έντονη δυσαρέσκεια του λαού που επιθυμούσε μία ζωή με περισσότερες ελευθερίες και πιο κοντά στα δυτικά πρότυπα. Το χάσμα με τη Δύση γεφυρώθηκε όταν το 2013 ανέλαβε τα ηνία ο μετριοπαθής Πρόεδρος Ρουχανί, ο οποίος άδραξε την ευκαιρία και σε συνεννόηση με τον Αμερικανό πρόεδρο Ομπάμα πέτυχαν τον Ιούλιο του 2015 την υπογραφή της συμφωνίας JCPOA για τον περιορισμό του ιρανικού προγράμματος, σύμφωνα με την οποία αίρονταν οι οικονομικές κυρώσεις των ΗΠΑ και άνοιγαν οι εμπορικοί δρόμοι για το ιρανικό πετρέλαιο. Η εξέλιξη αυτή όπως ήταν αναμενόμενο προκάλεσε τη δυσαρέσκεια των παραδοσιακών αντιπάλων του Ιράν, καθώς θεώρησαν ότι του δίδεται η δυνατότητα να ολοκληρώσει το πυρηνικό του πρόγραμμα και με την κατασκευή πυρηνικών όπλων να αποτελέσει απειλή τόσο για το Ισραήλ, όσο και για τη Σαουδική Αραβία. Η συμφωνία αυτή που είναι αποτέλεσμα της πολιτικής του Ομπάμα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, τερμάτισε μια χρόνια συγκρουσιακή σχέση και έδωσε τη δυνατότητα στους Ευρωπαίους εταίρους των ΗΠΑ να έχουν πρόσβαση στο ιρανικό πετρέλαιο, σπάζοντας έτσι το μονοπώλιο των χωρών της αραβικής χερσονήσου.

Η εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ τον Νοέμβριο του 2016 σήμαινε την αποχώρηση ενός χαρισματικού προέδρου που είχε βαθιά επίγνωση του ιστορικού ρόλου των ΗΠΑ στη διατήρηση της σταθερότητας του διεθνούς συστήματος.³⁹⁰ Ο νέος πρόεδρος, εφαρμόζοντας στην εξωτερική πολιτική της χώρας του το δόγμα «η Αμερική Πρώτα (America First)»³⁹¹, έδειξε από την αρχή της θητείας ότι επιθυμεί να ανατρέψει όλα όσα έχει επιτύχει ο προκάτοχός του.³⁹² Η Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας του 2017³⁹³ θέτει ως βασικούς στόχους για τη Μέση Ανατολή τον περιορισμό του «Ισλαμικού Κράτους» και του ισλαμικού

³⁹⁰ <http://www.kathimerini.gr/883413/opinion/epikairothta/politikh/ti-shmatodotei-h-eklogh-tramp>

³⁹¹ Stratfor Global Intelligence: The United States: Between Isolation and Empire

Η εν λόγω φράση παραπέμπει στον Πρόεδρο Ρέγκαν, ο οποίος έλεγε «Ας κάνουμε την Αμερική Μεγάλη ξανά».

³⁹² <http://www.kathimerini.gr/892997/article/epikairothta/kosmos/epikytw8hke-h-apoxwrhsh-twn-hpa-apoln-tpm-me-proedriko-diatagma-tramp>

Ο Τραμπ αμφισβήτησε εμπορικές συμφωνίες του προέδρου ο Ομπάμα ως επιζήμιες για την οικονομία των ΗΠΑ, όπως πχ η Σύμπραξη της Περιοχής του Ειρηνικού (TPP) από την οποία και αποχώρησε.

³⁹³ The National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C.: The White House, December 2017)

εξτρεμισμού, τη λύση του Παλαιστινιακού ζητήματος, καθώς και τον περιορισμό της ιρανικής επιρροής και την αναθεώρηση του Κοινού Ολοκληρωμένου Σχεδίου Δράσης (JCPOA).³⁹⁴ Για την αντιμετώπιση των παραπάνω ζητημάτων ο Τραμπ εφαρμόζει τη δική του πολιτική, όπου εξέχουσα θέση έχει η επίδειξη της σκληρής ισχύος,³⁹⁵ εγκαταλείποντας την τακτική της έξυπνης ισχύος του προέδρου Ομπάμα.³⁹⁶³⁹⁷ Κατά τον πρώτο χρόνο της θητείας του οι αποφάσεις που έλαβε για τη Μέση Ανατολή διατάραξαν τις «λεπτές» ισορροπίες και δημιούργησαν έντονο κλίμα ανασφάλειας στους δρώντες της περιοχής για επικείμενες ανακατατάξεις.³⁹⁸ Αφού δήλωσε ξεκάθαρα τη στήριξή του στο Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία, επιτέθηκε φραστικά στο Ιράν χαρακτηρίζοντάς το ως «διεφθαρμένη δημοκρατία» και θεωρεί ότι αποτελεί πρωταρχική απειλή για τις ΗΠΑ, διότι υποθάλλει την τρομοκρατία, παρέχοντας στήριξη σε εξτρεμιστικές ομάδες όπως η Χαμάς, η Χεζμπολάχ και οι Χούτι. Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας, η επιμονή του Ιράν να επικρατήσει στην περιοχή και να επεκτείνει την επιρροή του, εκμεταλλευόμενο την πυρηνική συμφωνία του 2015, αποτελεί το μεγαλύτερο πρόβλημα της Μέσης Ανατολής.³⁹⁹ Ο Τραμπ θεωρεί ότι η Τεχεράνη επεμβαίνει στο εσωτερικό των γειτονικών της κρατών και προκαλεί εσκεμμένα ταραχές, χρηματοδοτώντας τρομοκρατικές ομάδες για να μπορέσει να αυξήσει την επιρροή της σε ένα αποσταθεροποιημένο περιβάλλον.⁴⁰⁰ Σε ομιλία του στο Ριάντ το Μάιο του 2017⁴⁰¹, έχοντας εξασφαλίσει συμφωνίες εκατομμυρίων δολαρίων για πωλήσεις όπλων στη Σαουδική Αραβία, καταφέρθηκε ενάντια του ριζοσπαστισμού και των κρατών που υποθάλλουν την τρομοκρατία. Έχοντας αφήσει στο

³⁹⁴ Stratfor Global Intelligence, Gerald Feierstein, Trump's Middle East Policy at one Year: Policy Lacks Strategic Coherence despite Rhetoric, March 2018.

³⁹⁵ https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2015/11/18/donald-trump-promises-to-bomb-the-hell-out-of-isis-in-new-radio-ad/?noredirect=on&utm_term=.e5c3a77c8b0a

³⁹⁶ Stratfor Global Intelligence, Gerald Feierstein, Trump's Middle East Policy at one Year: Policy Lacks Strategic Coherence despite Rhetoric, March 2018.

Ο Τράμπ δήλωνε στις προεκλογικές του ομιλίες ότι οι ΗΠΑ θα πρέπει «να βομβαρδίσουν γρήγορα και αποφασιστικά τον ISIS...». Κατά τη διάρκεια της θητείας του πραγματοποιήθηκαν επιχειρήσεις με στόχο την εξάλειψη της τρομοκρατίας στην Υεμένη και στη Συρία που κόστισαν τη ζωή σε περίπου 70 αμάχους, οι οποίες ανεξαρτήτως εάν τελεσφορήσουν ή όχι, αναμφίβολα θα αποξενώσουν τους τοπικούς πληθυσμούς, στρέφοντάς τους ενάντια στις ΗΠΑ.

³⁹⁷ <https://www.mepc.org/journal/master-none-trump-jerusalem-and-prospects-israeli-palestinian-peace>

³⁹⁸ Οι ΗΠΑ προχώρησαν σε μονομερή αναγνώριση της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ, παρόλο το αντίθετο ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, και μετέφεραν την πρεσβεία των ΗΠΑ στην Ιερουσαλήμ.

³⁹⁹ The National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C.: The White House, December 2017) σελ 49

⁴⁰⁰ Gerald Feierstein, Trump's Middle East Policy at one Year, Policy Lacks Strategic Coherence Despite Rhetoric, Middle East Institute, σελ 1-14, March 2018.

⁴⁰¹ <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/81633/o-tramp-kalese-ton-araviko-kosmo-na-apomonosei-to-iran>

παρελθόν τις δηλώσεις του για απαγόρευση της εισόδου στις ΗΠΑ των μουσουλμάνων τονίζει στην ομιλία του ότι η εμπόλεμη κατάσταση στην περιοχή «...δεν είναι μια μάχη μεταξύ θρησκειών...»⁴⁰² και ταυτόχρονα καταδεικνύει το Ιράν ως το κράτος που υποκινεί τις αναταραχές και υποθάλλει την τρομοκρατία.

Ο Τραμπ από τις πρώτες μέρες του στον προεδρικό θώκο χαρακτήρισε την υπογραφή της συμφωνίας JCPOA για τον περιορισμό του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος «όνειδος» για την χώρα του και ως «μία από τις χειρότερες που έχουν ποτέ συμμετάσχει οι ΗΠΑ», ξεκαθαρίζοντας ότι δεν πρόκειται να την τηρήσει και ότι θα επαναφέρει μάλιστα τις κυρώσεις. Θεωρούσε ότι η συμφωνία δεν είναι αρκετή για να περιορίσει τις πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν και να εμποδίσει το πρόγραμμα των βαλλιστικών του πυραύλων. «(...)Δεν μπορούμε να επιτρέψουμε σε ένα δολοφονικό καθεστώς να συνεχίσει τις αποσταθεροποιητικές του δραστηριότητες (...) και δεν μπορούμε να σεβαστούμε μια συμφωνία που χρησιμεύει για να καλύψει την πιθανή υλοποίηση ενός πυρηνικού προγράμματος»⁴⁰³. Τελικά οι ΗΠΑ αποχώρησαν από την πυρηνική συμφωνία τον Μάιο του 2018 και επαναφέραν τις οικονομικές κυρώσεις⁴⁰⁴ εις βάρος του Ιράν, οι οποίες θα λειτουργήσουν ως μοχλός πίεσης του ιρανικού καθεστώτος, προκειμένου να αποδεχτεί την επαναδιαπραγμάτευση των όρων της συμφωνίας και να τους αναθεωρήσει.⁴⁰⁵ Ο Αμερικανός υπουργός εξωτερικών Μάικ Πομπέο σε συνέντευξή του δήλωσε ότι η συμφωνία με το Ιράν ήταν «κακή» και ορθώς ο πρόεδρος Τραμπ επέλεξε να αποχωρήσει, μιας και το Ιράν «εξακολουθεί να παραμένει ο μεγαλύτερος κρατικός υποστηρικτής της τρομοκρατίας στον κόσμο. Συνεχίζει να παράγει όλο και καλύτερους πυραύλους οι οποίοι μπορούν να απειλήσουν τη Μέση Ανατολή και ενδεχομένως την Ευρώπη».⁴⁰⁶ Ωστόσο διευκρίνισε ότι

⁴⁰²<https://www.newspepper.gr/omilia-trab-se-mousoulmanous-igetes-sto-riant-petaxte-exo-tous-extremistes>

⁴⁰³ <https://www.nytimes.com/2017/10/13/us/politics/trump-iran-nuclear-deal.html>

⁴⁰⁴ Οι κυρώσεις θα επιβληθούν μετά από μία μεταβατική περίοδο 90 και 180 ημερών και θα αφορούν τις οικονομικές συναλλαγές με αμερικάνικα δολάρια, την αυτοκινητοβιομηχανία του Ιράν, τις αγορές εμπορικών σκαφών και μετάλλων, συμπεριλαμβανομένου του χρυσού, καθώς και τον πετρελαϊκό τομέα. Ειδικότερα, οι ΗΠΑ επανέφεραν τις πετρελαϊκές κυρώσεις τον Νοέμβριο του 2018, ενώ η Κίνα, η Ινδία, η Νότια Κορέα, η Ιαπωνία και η Τουρκία που εισάγουν μεγάλες ποσότητες ιρανικού πετρελαίου αναμένεται να εξαιρεθούν από τις κυρώσεις, προκειμένου να μην αποσταθεροποιηθούν οι τιμές του αργού πετρελαίου στην αγορά. Οι ΗΠΑ δήλωσαν ότι με τη βοήθεια της Σαουδικής Αραβίας θα εξασφαλίσουν την επαρκή παροχή πετρελαίου στις αγορές.

⁴⁰⁵<https://worldview.stratfor.com/article/deciphering-war-words-between-us-and-iran>

<http://www.kathimerini.gr/963159/gallery/epikairothta/kosmos/tramp-apoxwroyme-apo-thn-pyrhnikh-symfwnia-me-to-iran-vinteo>

<https://www.nytimes.com/2018/05/08/us/politics/trump-speech-iran-deal.htm>

⁴⁰⁶<http://www.kathimerini.gr/992998/article/epikairothta/kosmos/pompeo-oi-hpa-einai-apofasismenes-na-efarmosyn-tis-kyrweis-kata-toy-iran>

όταν το Ιράν “συμμορφωθεί” και «...σταματήσει να απειλεί τον κόσμο» οι ΗΠΑ «θα βρίσκονται στην ευχάριστη θέση να το αφήσουν να επανενταχθεί στην κοινότητα των εθνών». ⁴⁰⁷ Οι ΗΠΑ προσδοκούν ότι οι επιβληθείσες κυρώσεις θα ασκήσουν έντονη πίεση στην Τεχεράνη και ότι τελικά θα επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, δηλαδή ο περιορισμός του πυρηνικού και βαλλιστικού της προγράμματος. Η Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ χαιρέτισαν την απόφαση του Αμερικανού προέδρου, ενώ οι κυβερνήσεις της Μεγάλης Βρετανίας, της Γαλλίας και της Γερμανίας εξέφρασαν τη διαφωνία τους και δήλωσαν ότι θα παραμείνουν στη συμφωνία και θα την στηρίζουν. ⁴⁰⁸⁴⁰⁹ Παρόλα αυτά, οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις αρχίζουν να εγκαταλείπουν το Ιράν μετά από τις δηλώσεις του Τραμπ, ο οποίος τις καλεί να επιλέξουν, καθιστώντας σαφές ότι αν συνεχίσουν να συνεργάζονται με το Ιράν δεν θα μπορούν να έχουν οποιαδήποτε επιχειρηματική σχέση με τις ΗΠΑ. ⁴¹⁰

Για τον Τραμπ η συμφωνία έπρεπε να αναθεωρηθεί, καθώς έθιγε τα συμφέροντα των ΗΠΑ και των δύο βασικών συμμάχων της στην περιοχή, του Ισραήλ και της Σαουδικής Αραβίας, και ταυτόχρονα επέτρεπε στο Ιράν να εξαπλώνει την επιρροή του σε ολόκληρη την περιοχή της Κεντρικής Ασίας. Ο πρώην Αμερικανός πρόεδρος Μπαράκ Ομπάμα χαρακτήρισε την απόφασή αυτή του Τραμπ ως «πολύ μεγάλο λάθος» (“a serious mistake”),

⁴⁰⁷ <http://www.kathimerini.gr/992998/article/epikairothta/kosmos/pompeo-oi-hpa-einai-apofasismenes-na-efarmosoun-tis-kyrweis-kata-toy-iran>

Ο Πομπέο δήλωσε ότι προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ΗΠΑ έχουν τεθεί 12 στόχοι και πρέπει η κυβέρνηση του Ιράν να σταματήσει να εκτοξεύει πυραύλους στη Μέση Ανατολή, να μην εξοπλίζει τη Χεζμπολάχ η οποία απειλεί το Ισραήλ και να σταματήσει να εμπλέκεται σε τρομοκρατικές δραστηριότητες στην Ευρώπη. Επιπλέον το Ιράν οφείλει να σταματήσει την πυρηνική του δραστηριότητα, καθώς υπάρχει ο κίνδυνος εξάπλωσης των όπλων μαζικής καταστροφής.

⁴⁰⁸ Ο Νετανιάχου χαρακτήρισε «θαρραλέα και σωστή» την απόφαση Τραμπ, ενώ ο Γάλλος πρόεδρος Μακρόν δήλωσε ότι «Γαλλία, Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο μετανιώνουν για την απόφαση του Αμερικανού προέδρου να αποχωρήσει από την συμφωνία, όμως οι ίδιες οι χώρες αυτές δηλώνουν αποφασισμένες να κάνουν ότι καλύτερο για να αποτρέψουν τα χειρότερα... Θα εργαστούμε συλλογικά σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, καλύπτοντας τις πυρηνικές δραστηριότητες, το βαλλιστικό πρόγραμμα και τη σταθερότητα στη Μέση Ανατολή.»

⁴⁰⁹ <http://www.kathimerini.gr/962755/article/epikairothta/kosmos/pio-kontinh-h-apeilh-toy-polemoy-kata-toy-iran>

⁴¹⁰ <http://www.kathimerini.gr/962755/article/epikairothta/kosmos/pio-kontinh-h-apeilh-toy-polemoy-kata-toy-iran>

<https://www.google.com/amp/s/www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/eu-iran-sanctions-trump-us-business-european-companies-export-import-deals-contracts-a8480836.html%3famp>

Ήδη οι ΗΠΑ έχουν καταγράψει γύρω στις 100 μεγάλες επιχειρήσεις οι οποίες ήδη έλαβαν την απόφαση να εγκαταλείψουν το Ιράν, επιλέγοντας τις ΗΠΑ. Το 2015 η γαλλική τράπεζα BNP τιμωρήθηκε με πρόστιμο 9 δισεκατομμυρίων δολαρίων για την παραβίαση των αμερικανικών κυρώσεων.

αφού, κατά την άποψή του, η συμφωνία λειτουργεί και είναι προς όφελος των ΗΠΑ,⁴¹¹ ενώ αρκετοί είναι εκείνοι που κατηγορούν τις ΗΠΑ για απομονωτισμό και τις θεωρούν πλέον αναξιόπιστο εταίρο, στον οποίο δεν μπορεί πια να βασιστεί η διεθνής κοινότητα.⁴¹²⁴¹³ Οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι των ΗΠΑ άλλωστε, άσκησαν έντονη πίεση στην κυβέρνηση Τραμπ να παραμείνει στην συμφωνία.⁴¹⁴ Ο Ιρανός πρόεδρος Ροχανί δήλωσε ότι το Ιράν θα παραμείνει στην πυρηνική συμφωνία παρά την αποχώρηση των ΗΠΑ και τις κατηγορήσε για μη τήρηση των δεσμεύσεων που ανέλαβαν, επιβεβαιώνοντας τις υποψίες της Τεχεράνης πως η Ουάσιγκτον δεν είναι αξιόπιστος διαπραγματευτής.⁴¹⁵ Επιπλέον δήλωσε ότι θα συνεχίσει τις διαπραγματεύσεις με τα άλλα μέλη της συμφωνίας, την Κίνα, την Γαλλία, την Γερμανία, την Ρωσία και τη Μεγάλη Βρετανία και πρόσθεσε ακόμα ότι το Ιράν θα «αρχίσει να εμπλουτίζει το ουράνιο περισσότερο από πριν», εφόσον αυτό κριθεί αναγκαίο, αν δηλαδή δεν βρεθεί μία ικανοποιητική λύση που να εξασφαλίζει τα οικονομικά οφέλη που δικαιούται η χώρα στο πλαίσιο της συμφωνίας.⁴¹⁶

Αναμφισβήτητα, το Ιράν εκμεταλλευόμενο τις εξελίξεις των τελευταίων ετών, άδραξε τις ευκαιρίες που ανέκυψαν⁴¹⁷ και σταδιακά κατάφερε να ισχυροποιήσει τη θέση του στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας. Η επίτευξη της πυρηνικής συμφωνίας και η άρση των οικονομικών κυρώσεων συνέβαλαν αποφασιστικά στην αναζωογόνηση της καταπονημένης του οικονομίας του, μιας και του έδωσαν τη δυνατότητα να επανέλθει στη διεθνή αγορά πετρελαίου και να προσελκύσει ξένες επενδύσεις και επιχειρήσεις. Ο πρόεδρος Ομπάμα ήταν αντίθετος στον απομονωτισμό της Τεχεράνης, καθώς θεωρούσε ότι η συμφωνία

⁴¹¹ <https://www.google.com/amp/s/www.independent.co.uk/news/world/middle-east/trump-iran-nuclear-deal-latest-obama-response-war-a8342256.html%3famp>

“The reality is clear. The JCPOA is working- that is a view shared by our European allies, independent experts and the current US Secretary of Defense. The JCPOA is in America’s interest- it has significantly rolled back Iran’s nuclear program”

⁴¹² Ο Γάλλος πρόεδρος Εμμανουέλ Μακρόν πριν τη σύνοδο των G7 στον Καναδά δήλωσε: «Ενδεχομένως ο Αμερικανός πρόεδρος δεν ενδιαφέρεται εάν θα απομονωθεί σήμερα, όμως εμάς δεν μας νοιάζει να είμαστε έξι, εφόσον καταστεί αναγκαίο».

⁴¹³ Ο πρώην Υπουργός Εξωτερικών Τζον Κέρι μίλησε για «αθέτηση του λόγου της Αμερικής», ο πρώην αντιπρόεδρος Τζον Μπάιντεν θεωρεί ότι «οι ΗΠΑ απομονώνονται από όλες τις υπόλοιπες παγκόσμιες δυνάμεις, ενώ ο πρώην διευθυντής της CIA Τζον Μπρέναν χαρακτήρισε την απόφαση του Τράμπ «βλακώδη» και «επικίνδυνη».

⁴¹⁴ <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2018-01-16/can-europe-save-iran-deal>

⁴¹⁵ <https://www.google.com/amp/s/gr.euronews.com/amp/2018/05/08/live-donald-trump-iran-nuclear-apofasis-usa-gia-ta-pyrinika-tou-iran>

⁴¹⁶ <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-05-10/strategic-disaster-leaving-iran-deal>

⁴¹⁷ Εκμεταλλεύτηκε το κενό ασφαλείας που προέκυψε από την πτώση του Ιράκ, καθώς και το κίνημα της Αραβικής Άνοιξης το οποίο του έδωσε την ευκαιρία να επιλωρήσει στο εσωτερικό των σουνιτικών, αραβικών κρατών επηρεάζοντας τους σιιτικούς πληθυσμούς.

JCROA θα επέτρεπε μία πιο ουσιαστική προσέγγιση με τη Δύση και ήλπιζε ότι το Ιράν θα συνέδραμε στην επίλυση της συριακής κρίσης, λόγω των φιλικών σχέσεων που διατηρεί με το καθεστώς Άσαντ⁴¹⁸. Μάλιστα, δε δίστασε να επιρρίψει ευθύνες στους Σαουδαράβες για την εξάπλωση της τρομοκρατίας σε πολλές περιοχές του κόσμου, ακόμα και στην Ευρώπη.⁴¹⁹ Αντιθέτως η κυβέρνηση Τραμπ δεν άφησε εξαρχής κανένα περιθώριο διαλόγου με την Τεχεράνη και ανατρέποντας όλα όσα είχε επιτύχει ο προκάτοχός του, άλλαξε τους συσχετισμούς ισχύος της περιοχής και έθεσε το Ιράν για άλλη μία φορά σε δυσχερή θέση. Η πολιτική των ΗΠΑ ωστόσο δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, διότι παρά τις έντονες πιέσεις που ασκήθηκαν στο ιρανικό καθεστώς, αυτό δε φαίνεται διατεθειμένο να αλλάξει τις τακτικές του και να επαναδιαπραγματευτεί τους όρους του JCROA. Επιπλέον, η επιθετική στάση του προέδρου Τραμπ προκάλεσε ανακατατάξεις στην ιρανική πολιτική σκηνή με αποτέλεσμα να ενισχυθούν οι σκληροπυρηνικές παρατάξεις, οι οποίες εξαρχής είχαν εναντιωθεί στις διαπραγματεύσεις με τις ΗΠΑ και σε αντίθεση με τον Ροχανί δεν επιθυμούν το διάλογο με τη Δύση.⁴²¹ Η εχθρότητα του Τραμπ προς το JCROA και το Ιράν γενικότερα, επιβεβαίωσε όλους εκείνους που υποστήριζαν ότι είναι μάταιη οποιαδήποτε διπλωματική δέσμευση με τις ΗΠΑ, γιατί οι επιδιώξεις της Ουάσιγκτον αντιτίθενται στα ιρανικά συμφέροντα, καθώς ο απώτερος στόχος της θα είναι πάντα η αλλαγή του θεοκρατικού πολιτεύματος.⁴²² Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις του Αγιατολάχ Αλί Χαμενεΐ ο οποίος σε ομιλία του τον Ιούνιο του 2018 προειδοποίησε ότι «το Ιράν σε περίπτωση επίθεσης εναντίον του θα ανταποδώσει στο δεκαπλάσιο...η ανάπτυξη των βαλλιστικών πυραύλων εγγυώνται την ασφάλεια της χώρας...το ιρανικό έθνος δε θα ανεχτεί να τελεί υπό καθεστώς κυρώσεων, καθώς και οποιοδήποτε περιορισμό στον τομέα των πυρηνικών».⁴²³

418 <http://www.iefimerida.gr/news/339227/i-le-monde-exigei-ti-strofi-toy-ntonalnt-tramp-sti-mesi-anatoli-antitheto-toy-ompama>

Τον Νοέμβριο του 2015 το Ιράν, με την υποστήριξη των ΗΠΑ προσκλήθηκε για πρώτη φορά στις ειρηνευτικές συνομιλίες των Ηνωμένων Εθνών. Αυτό οδήγησε στην πρώτη συμφωνία σχετικά με την παύση των εχθροπραξιών στον εμφύλιο της Συρίας, η οποία σε μεγάλο βαθμό τηρήθηκε.

419 <http://www.iefimerida.gr/news/339227/i-le-monde-exigei-ti-strofi-toy-ntonalnt-tramp-sti-mesi-anatoli-antitheto-toy-ompama#ixzz570IOjVd3>

420 <https://www.independent.co.uk/voices/hillary-clinton-wikileaks-email-isis-saudi-arabia-qatar-us-allies-funding-barack-obama-knew-all-a7362071.html>

421 <https://worldview.stratfor.com/article/deciphering-war-words-between-us-and-iran>

422 <https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-05-10/strategic-disaster-leaving-iran-deal>

423 <http://iranprimer.usip.org/blog/2018/jun/04/khamenei-missiles-guarantee-iran%E2%80%99s-security>

Σήμερα το Ιράν βρίσκεται σε ένα εχθρικό περιβάλλον αντιμετωπίζοντας τις προσπάθειες των ΗΠΑ και του Ισραήλ, που άλλοτε είναι συντονισμένες και άλλοτε όχι, και αποσκοπούν στην ανάσχεση της αυξανόμενης επιρροής του στα κράτη της περιοχής.⁴²⁴ Οι ΗΠΑ, εκτός από την αποχώρηση από το JCPOA και την επαναφορά των κυρώσεων, ενεπλάκησαν ενεργά στο συριακό εμφύλιο πόλεμο,⁴²⁵ προκειμένου να συντρίψουν το Ισλαμικό Κράτος, αλλά και για να εντείνουν την πίεση προς το ιρανικό καθεστώς να αποσύρει τις δυνάμεις του.⁴²⁶ Οι προσπάθειες της Τεχεράνης να αποκτήσουν μόνιμη στρατιωτική παρουσία στη Συρία προκάλεσαν και την έντονη αντίδραση του Ισραήλ,⁴²⁷ το οποίο δε δίστασε να εκτελέσει αεροπορικές επιθέσεις εναντίον των ιρανικών θέσεων εντός του συριακού εδάφους. Η ιρανική πλευρά ισχυρίζεται ότι χρειάζεται τις στρατιωτικές βάσεις για να προστατευθεί από την ισραηλινή επιθετικότητα και η αντιπαράθεση ανάμεσα στις δύο χώρες κλιμακώθηκε με την εκτόξευση τουλάχιστον 20 ιρανικών ρουκετών εναντίον κατεχόμενου από το Ισραήλ τμήματος των Υψιπέδων του Γκολάν, ωθώντας τες έτσι, να αναμετρηθούν άμεσα και όχι μέσω αντιπροσώπων, όπως γίνεται συνήθως.⁴²⁸ Από τη μεριά της η Σαουδική Αραβία, έχοντας ενθαρρυνθεί από την υποστήριξη του Αμερικανού προέδρου, συνεχίζει να συγκρούεται με το Ιράν σε ένα πόλεμο δια αντιπροσώπων που λαμβάνει χώρα σε διάφορα κράτη της Μέσης Ανατολής, έχοντας ως στόχο να περιορίσει την ιρανική επεκτατικότητα και να διατηρήσει την πρωτοκαθεδρία της στο σουνιτικό κόσμο.

Αναμφισβήτητα οι εξελίξεις των τελευταίων μηνών και οι εχθρικές διαθέσεις των ΗΠΑ και του Ισραήλ ενίσχυσαν το αίσθημα ανασφάλειας των Ιρανών για μία ενδεχόμενη αποσταθεροποίηση της χώρας τους και ανατροπή του θεοκρατικού καθεστώτος. Όπως έχουμε αναλύσει, πρωταρχικοί παράμετροι της ιρανικής εξωτερικής πολιτικής συνιστούν η

Supreme Leader Ayatollah Ali Khamenei warned that Iran will “strike back ten-fold” if attacked. He touted Iran’s development of ballistic missiles, saying they guarantee the country’s security. Khamenei also directed Iran’s atomic energy agency to prepare to increase its uranium enrichment capacity. “The West’s dream regarding the JCPOA (Joint Comprehensive Plan of Action) will not come true, and the Iranian nation and government will not tolerate being under sanctions while limited in the nuclear field,” he said in a televised speech marking the 29th anniversary of Ayatollah Ruhollah Khomeini’s death.

⁴²⁴ <https://worldview.stratfor.com/article/irans-options-against-us-and-israel>

⁴²⁵ <https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/7555/o-tramp-vomvardise-ti-syria-ta-senaria-tis-epomenis-imeras>

⁴²⁶ Το Ιράν υποστηρίζει τον Σύριο πρόεδρο Άσαντ έχει αυξήσει τη στρατιωτική του παρουσία στη χώρα, αναπτύσσοντας πολιτοφυλακές.

⁴²⁷ Ο Νετανιάχου δήλωσε ότι «οι ισραηλινές δυνάμεις ασφαλείας θα συνεχίσουν αν διεξάγουν με σθένος και αποφασιστικότητα ενέργειες εναντίον των προσπαθειών του Ιράν να εγκαταστήσει τις δυνάμεις του και εξελιγμένα οπλικά συστήματα».

⁴²⁸ <https://worldview.stratfor.com/article/syria-iran-and-israel-clash-new-strikes>

διασφάλιση του θεοκρατικού πολιτεύματος, αλλά και η αυτοάμυνα της χώρας από οποιαδήποτε εξωτερική απειλή. Είναι γεγονός ότι η αλλαγή της πολιτικής του προέδρου Τραμπ και η επιθετικότητα του Ισραήλ δημιούργησαν δίλημμα ασφαλείας στην Τεχεράνη, η οποία δεν είναι διατεθειμένη να εγκαταλείψει τόσο εύκολα όσα έχει καταφέρει τα τελευταία χρόνια. Το Ιράν, όπως κάθε ορθολογικό κράτος που νιώθει ότι απειλείται, θα αντιδράσει, προσπαθώντας να ισχυροποιήσει τη θέση του και να ενισχύσει την αποτρεπτική του ικανότητα. Ωστόσο η ιρανική ηγεσία έχει επίγνωση ότι πρέπει να αντιμετωπίσει δύο στρατιωτικά, οικονομικά και τεχνολογικά ισχυρότερες δυνάμεις και θα πρέπει να επιλέξει προσεκτικά τις κινήσεις της, αποφεύγοντας τις άσκοπες συγκρούσεις, καθώς σε περίπτωση έναρξης των εχθροπραξιών οι απώλειες για την Ισλαμική Δημοκρατία θα ήταν εξαιρετικά δυσβάσταχτες και δε θα μπορούσε να επιφέρει καίρια ανταποδοτικά χτυπήματα στους αντιπάλους της.⁴²⁹ Το Ιράν θέλει να αποφύγει πάση θυσία μία γενικευμένη ένοπλη σύρραξη με το Ισραήλ, ιδίως ενώ προσπαθεί να παγιώσει την παρουσία του στη Συρία, και εκτιμάται ότι οι συγκρούσεις τους θα περιοριστούν εντός του συριακού εδάφους.⁴³⁰ Επιπλέον, αναλογιζόμενο τον διπλωματικό αντίκτυπο των επιλογών του, θα τηρήσει μία πιο συγκρατημένη στάση απέναντι στις ΗΠΑ και το Ισραήλ, καθώς οποιαδήποτε ακραία αντίδραση θα αποξένωνε τους Ευρωπαίους συμμάχους του που παραμένουν στην πυρηνική συμφωνία με αποτέλεσμα να απολέσει τα εναπομείναντα οικονομικά οφέλη που απορρέουν από αυτή.⁴³¹

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι οι επιλογές που απομένουν στη φαρέτρα των Ιρανών, ως απάντηση στις πιέσεις που δέχονται, είναι περιορισμένες και θα πρέπει να επιλέξουν τακτικές, όπως ο κυβερνοπόλεμος ή οι πόλεμοι δια αντιπροσώπων, που δεν μπορούν να συσχετιστούν άμεσα με το ιρανικό κράτος και σε περίπτωση αποτυχίας δε θα επιφέρουν δυσβάσταχτες απώλειες (low-risk options).⁴³²⁴³³ Όσον αφορά τον κυβερνοπόλεμο, το Ιράν κατά το παρελθόν επέδειξε τις ικανότητές του στον τομέα αυτό, εκτελώντας δύο κυβερνοεπιθέσεις σε πετρελαϊκές εταιρείες της Σαουδικής Αραβίας το 2012 και το 2017, ενώ το 2102 προκάλεσε δυσλειτουργίες σε 49 αμερικάνικες τράπεζες.⁴³⁴ Είναι

⁴²⁹ <https://worldview.stratfor.com/article/irans-options-against-us-and-israel>

⁴³⁰ <https://worldview.stratfor.com/article/syria-iran-and-israel-clash-new-strikes>

⁴³¹ <https://worldview.stratfor.com/article/irans-options-against-us-and-israel>

⁴³² <https://worldview.stratfor.com/article/irans-options-against-us-and-israel>

⁴³³ <https://worldview.stratfor.com/article/deciphering-war-words-between-us-and-iran>

⁴³⁴ <https://worldview.stratfor.com/article/irans-options-against-us-and-israel>

πολύ πιθανόν η ιρανική αντίδραση να συνίσταται σε μία σειρά από κυβερνοεπιθέσεις σε εταιρίες – οικονομικούς στόχους των ΗΠΑ, του Ισραήλ και των αραβικών κρατών του Συμβουλίου του Κόλπου, με τη χρήση μεμονωμένων “χάκερ” των οποίων η συνάφεια με το ιρανικό καθεστώς είναι δύσκολο να αποδειχτεί⁴³⁵. Οι απειλές του Ιράν ότι θα κλείσουν τα Στενά του Ορμούζ σίγουρα προβληματίζουν τη διεθνή κοινότητα αλλά είναι εξαιρετικά απίθανο να συμβεί, αφού κάτι τέτοιο θα δημιουργούσε πρωτίστως προβλήματα στην Τεχεράνη, θέτοντάς την αντιμέτωπη με ολόκληρη τη διεθνή κοινότητα και επίσης θα έδινε το έναυσμα των πολεμικών επιχειρήσεων, καθώς δε θα ήταν δυνατόν η περιοχή από την οποία διακινείται το 30% του παγκοσμίου πετρελαίου να κλείσει.⁴³⁶

Η τακτική του πολέμου «δια αντιπροσώπων» είναι η προσφορότερη επιλογή που απομένει στην ιρανική ηγεσία για να ορθώσει το ανάστημά της στους πολέμιούς της, διότι με τον τρόπο αυτό προωθεί τις πολιτικές της σκοπιμότητες μέσα από τις διαμάχες τρίτων, χωρίς να αποδεικνύεται η ανάμιξη της και ελαχιστοποιώντας τις φθορές των ιρανικών φορτίων ισχύος. Το Ιράν μεριμνά να διατηρεί στενούς δεσμούς με τους σιιτικούς πληθυσμούς και σιιτικές παραστρατιωτικές ομάδες που δραστηριοποιούνται σε διάφορα σουιτικά αραβικά κράτη (όπως στο Αφγανιστάν, στην Υεμένη και στο Λίβανο), ώστε να διεισδύει στο εσωτερικό τους και να επηρεάζει το πολιτικό τους γίνεσθαι προς όφελός του. Είναι γνωστό σε όλη τη διεθνή κοινότητα, όμως δύσκολο να αποδειχτεί, ότι υποστηρίζει τους αντάρτες Χούτι στην Υεμένη, προμηθεύοντάς τους με τον αναγκαίο εξοπλισμό στη διαμάχη τους με τη νόμιμη κυβέρνηση που έχει τη στήριξη της Σαουδικής Αραβίας.⁴³⁷ Ομοίως, συνεργάζεται με την παλαιστινιακή οργάνωση Χαμάς, αλλά και την Χεζμπολάχ του Λιβάνου, για να ανασχέσει το Ισραήλ, δημιουργώντας πρόβλημα στα βόρεια σύνορά του. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το Ιράν αποσκοπεί στην εδραίωση της περιφερειακής του κυριαρχίας στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας με τη δημιουργία του χερσαίου σιιτικού διαδρόμου που θα εκτείνεται έως τη Μεσόγειο θάλασσα (στη Συρία και στο Λίβανο) και αναμφίβολα, χάρη στους πολέμους «δια αντιπροσώπων» έχει καταφέρει να ενισχύσει τη θέση του.⁴³⁸ Αυτό προβληματίζει έντονα τις ΗΠΑ, το Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία που

⁴³⁵ <https://worldview.stratfor.com/article/deciphering-war-words-between-us-and-iran>

⁴³⁶ <https://worldview.stratfor.com/article/why-iran-threatening-close-strait-hormuz>

⁴³⁷ <https://worldview.stratfor.com/article/irans-options-against-us-and-israel>

⁴³⁸ <https://www.belfercenter.org/publication/iran-and-shiite-crescent-myths-and-realities>

θέλουν να αποδυναμώσουν το Ιράν και να περιορίσουν την επιρροή του, διατηρώντας αμετάβλητες τις ισορροπίες ισχύος.

Όσον αφορά τον συριακό εμφύλιο πόλεμο, ο οποίος μαίνεται από το 2011, η Τεχεράνη δεν άφησε ανεκμετάλλευτη την ευκαιρία και σταδιακά αύξησε την παρουσία της στη χώρα, στέλνοντας, ως ενίσχυση στο καθεστώς Άσαντ, 100.000 σίτες πολιτοφύλακες τους οποίους διοικεί, εξοπλίζει και εκπαιδεύει.⁴³⁹ Η Συρία είναι σημαντική για το Ιράν, γιατί αφενός είναι ο βασικότερος σύμμαχος του στην περιοχή και αφετέρου, η εδραίωση της στρατιωτικής του παρουσίας του προσδίδει στρατηγικό βάθος.⁴⁴⁰ Είναι ζωτικής σημασίας για τα ιρανικά συμφέροντα η μη ανατροπή του καθεστώτος Άσαντ, γιατί έτσι διασφαλίζονται οι στόχοι της ιρανικής εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή του Λεβάντε, ενώ το ενδεχόμενο εκαθίδρυσης σουνιτικού καθεστώτος, θα λειτουργούσε ανασχετικά στην επέκταση της ιρανικής επιρροής⁴⁴¹. Αναμφισβήτητα, η Τεχεράνη διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο στο συριακό ζήτημα, επηρεάζοντας σημαντικά τις εξελίξεις, γεγονός που προβληματίζει έντονα τις ΗΠΑ και το Ισραήλ, καθώς καθίσταται δυσκολότερη η απομάκρυνση της ιρανικής παρουσίας από τα ισραηλινά σύνορα.⁴⁴² Η επέκταση της ιρανικής επιρροής στη Συρία λειτουργεί ως μοχλός πίεσης για το Τελ Αβίβ, καθώς μειώνεται η χιλιομετρική απόσταση ανάμεσα στους δύο αντιπάλους και επιπρόσθετα, το Ιράν μέσω του συριακού εδάφους έχει τη δυνατότητα να εξοπλίζει ευκολότερα τη λιβανέζικη Χεζμπολάχ και την παλαιστινιακή Χαμάς. Η Τεχεράνη δε θα εγκαταλείψει εύκολα τις επιδιώξεις της και αποσκοπεί να εξασφαλίσει μία σταθερή παρουσία στη Συρία μετά τη λήξη του πολέμου, καθώς θεωρεί ότι το μέλλον της Συρίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη νέα τάξη που θα διαμορφωθεί στην Μέση Ανατολή. Η συνεργασία του Ιράν με τη Ρωσία

⁴³⁹ <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/iran-israel-could-go-war-next-year-24640>

Οι πολιτοφύλακες δεν προέρχονται μόνο από το Ιράν (γύρω στις 9.000 Ιρανοί από τη δύναμη Quds που ανήκει στους Φρουρούς της Επανάστασης και 6.000 Ιρανοί από τον τακτικό στρατό του Ιράν), αλλά ένας μεγάλος αριθμός είναι Αφγανοί (15.000-20.000) και Πακιστανοί (5-10.000).

⁴⁴⁰ <https://foreignpolicy.com/2016/10/12/its-time-to-negotiate-with-iran-over-syria-war-russia-rouhani-united-states/>

Η Δαμασκός υπήρξε ένας ασφαλής αγωγός για το Ιράν ώστε να παρέχει όπλα και χρήματα στην Χεζμπολάχ στον Λίβανο, που είναι το πιο πολύτιμο στρατηγικό πλεονέκτημα του Ιράν. Η παρουσία του Ιράν στην Συρία και τον Λίβανο έχει δώσει στην χώρα στρατηγικό βάθος εναντίον του Ισραήλ, εάν το Ισραήλ επιτεθεί στο Ιράν.

⁴⁴¹ Η Τεχεράνη πιστεύει ότι η πτώση του Άσαντ θα αποδυναμώσει τη Χεζμπολάχ στον Λίβανο και τη σιτοκρατούμενη κυβέρνηση του Ιράκ. Αν κάτι τέτοιο συμβεί, το Ιράν θα χάσει μεγάλο μέρος της δύναμής του στην Μέση Ανατολή και θα είναι πολύ πιο εύκολο για τη Σαουδική Αραβία, που υποστηρίζεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες, να γίνει ένας περιφερειακός ηγεμόνας.

⁴⁴² <https://foreignpolicy.com/2016/10/12/its-time-to-negotiate-with-iran-over-syria-war-russia-rouhani-united-states/>

στο συριακό ζήτημα δε σημαίνει ότι η Μόσχα θα στηρίξει την Τεχεράνη στις βλέψεις της για περιφερειακή ηγεμονία ή στις αντιπαλότητες της με το Ισραήλ ή τη Σαουδική Αραβία. Η εμπλοκή της Ρωσίας στο συριακό εμφύλιο πόλεμο ουσιαστικά εξυπηρετεί τα δικά της σχέδιά της για επιστροφή στη Μέση Ανατολή και για να εδραιωθεί ως απαραίτητος εγγυητής της συλλογικής ασφάλειας στην περιοχή, έχοντας ως απώτερο στόχο να αποτελέσει έναν αξιόπιστο εταίρο για τα κράτη εκείνα που αντιτίθενται στις πολιτικές των ΗΠΑ.⁴⁴³ Επομένως για να καταστεί υπολογίσιμη δύναμη δε θα αποξενώσει τις σουνιτικές χώρες και θα επιλέξει να διατηρήσει καλές διπλωματικές σχέσεις και με το Ισραήλ.⁴⁴⁴

Συμπερασματικά, το Ιράν σήμερα βρίσκεται σε δυσμενή θέση, όντας αντιμέτωπο με τις έντονες πιέσεις των ΗΠΑ που συνιστούν έναν από τους ισχυρότερους παράγοντες του διεθνούς συστήματος. Η επαναφορά των δυσβάσταχτων οικονομικών κυρώσεων σε συνδυασμό με τις απειλές του προέδρου Τραμπ προς οποιονδήποτε συνεχίσει τις εμπορικές συναλλαγές μαζί του, θα οδηγήσουν με μαθηματική ακρίβεια την ιρανική οικονομία σε αδιέξοδο. Από την εξέλιξη αυτή ο μόνος που θα υποφέρει είναι ο ιρανικός λαός, ο οποίος μαστίζεται από την ανεργία και την ανέχεια και δεν πρόκειται να απομακρύνει τους σκληροπυρηνικούς από την εξουσία. Άλλωστε, η οικονομική κατάσταση της χώρας βρισκόταν σε ήδη σε ύφεση και πριν την αποχώρηση των ΗΠΑ από την πυρηνική συμφωνία, με τα έσοδα από τις πωλήσεις του ιρανικού πετρελαίου να μειώνονται και τις τιμές βασικών αγαθών να εκτοξεύονται στα ύψη, εξαιτίας της υποτίμησης του νομίσματος.⁴⁴⁵ Τον Δεκέμβριο του 2017 ξέσπασαν έντονες διαδηλώσεις από τους αγανακτισμένους Ιρανούς, οι οποίοι πέρα από τις διαμαρτυρίες για τις οικονομικές δυσχέρειες, αμφισβήτησαν τη σκοπιμότητα ανάμειξης της χώρας τους σε δαπανηρές συγκρούσεις τους στη Συρία, το Λίβανο και την Υεμένη.⁴⁴⁶ Το θεοκρατικό καθεστώς παρά τη γενικευμένη λαϊκή δυσφορία

⁴⁴³<https://www.foreignaffairs.gr/articles/70957/mohsen-m-milani/i-aboli-symmaxia-toy-iran-me-tin-rosia?page=show>

⁴⁴⁴<https://m.tvxs.gr/mo/i/254131/f/news/kosmos/poso-dynati-einai-i-symmaxia-rosias-iran-sti-mesi-anatoli.html>

Η βιωσιμότητα της συνεργασίας Ρωσίας-Ιράν είναι απίθανη γιατί οι δύο χώρες έχουν αντιφατικά συμφέροντα και η Ρωσία δεν ενδιαφέρεται για την εδραίωση του σιιτικού άξονα του Ιράν, ο οποίος εκτείνεται από το Ιράν στο Ιράκ, τον Λίβανο και την Συρία. Η Μόσχα θέλει να εξαλείψει τις αμερικανικές παρεμβάσεις και να διασφαλίσει τη συλλογική ασφάλεια στην περιοχή, ενώ η Τεχεράνη επιθυμεί κυρίως την επέκταση της σφαίρας επιρροής της περιορίζοντας την ισχύ της Σαουδικής Αραβίας. Η Ρωσία δεν επιθυμεί την εγκαθίδρυση μόνιμης ιρανικής παρουσίας στη Συρία, γιατί επιθυμεί να δομήσει μία ισχυρή σχέση με το Ισραήλ.

⁴⁴⁵ <https://worldview.stratfor.com/article/back-under-us-sanctions-iran-looks-plan-b>

⁴⁴⁶ <https://www.nytimes.com/2017/12/29/world/middleeast/scattered-protests-erupt-in-iran-over-economic-woes.html?action=click&contentCollection=Middle%20East&module=RelatedCoverage®ion=Marginalia&pgtype=articlehttps://www.nytimes.com/2017/12/29/wor>

και τις προκλήσεις στο εσωτερικό του, θα επιδιώξει να παραμένει σταθερό στις πολιτικές του, γιατί τίθεται θέμα επιβιώσής του και ενδεχομένως να αναζητήσει πιο εξτρεμιστικές μεθόδους ανταπόδοσης, όσο εντείνονται οι εξωτερικές πιέσεις για την ανατροπή του.

Η ιρανική ηγεσία γνωρίζει ότι οι αμερικανικές κυρώσεις αργά ή γρήγορα θα οδηγήσουν τη χώρα σε οικονομική κατάρρευση και για αυτό αναζητεί εναλλακτικές λύσεις, στρεφόμενο προς μη Δυτικές δυνάμεις για να συνάψει συμφωνίες συνεργασίας και εμπορίου, όπως με την Κίνα και τη Ρωσία.⁴⁴⁷ Ο Αγιατολάχ Χαμενεΐ έχει δηλώσει ήδη ότι στον τομέα της ιρανικής εξωτερικής πολιτικής από τις «κορυφαίες προτεραιότητες» θα είναι η προτίμηση της Ανατολής έναντι της Δύσης.⁴⁴⁸ Το Ιράν δε θέλει να επιστρέψει στο καθεστώς της διπλωματικής του απομόνωσης, θα προσπαθήσει όμως στην περίπτωση έναρξης διαλόγου με τις ΗΠΑ να έχει εξασφαλίσει κάποια πλεονεκτήματα (leverages) που θα του επιτρέψουν να διαπραγματευτεί και να στηρίξει τις δικές του πολιτικές – αιτήματα και να μη δεχθεί αναντίρρητα τους όρους που θα του επιβάλλουν. Είναι πολύ πιθανό λοιπόν να ξαναρχίσει το πυρηνικό του πρόγραμμα, καθώς με τον τρόπο αυτό θα ενισχύσει την αποτρεπτική του ικανότητα και θα είναι ένας υπολογίσιμος παράγοντας στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής δε θα διακόψει τους δεσμούς του με τη Χεζμπολάχ, τη Χαμάς, τους Χούτι και τις υπόλοιπες σιτικές οργανώσεις με τις οποίες συνεργάζεται, γιατί, παρά τις αντιδράσεις της διεθνούς κοινότητας και το οικονομικό τους κόστος, τα οφέλη που αποκομίζει (ανταλλαγή πληροφοριών, αντικατοσκοπεία, προβολή ισχύος) είναι πολύ μεγαλύτερα. Άλλωστε, δεκαετίες κυρώσεων και απομόνωσης δεν κατάφεραν να αποτρέψουν τη συνεργασία αυτή. Επιπλέον, θα συνεχίσει να επενδύει στη διαμάχη σιτών και σουνιτών, προσπαθώντας να συσπειρώσει γύρω του όλους τους μη κρατικούς παράγοντες που έχουν ιδεολογικούς δεσμούς με την Τεχεράνη, καθώς μέσα από τους πολέμους «δια αντιπροσώπων» και τις περιφερειακές συγκρούσεις προκαλεί φθορά στους αντιπάλους του με χαμηλό για αυτό κόστος, ώστε να επιτύχει τελικά το στόχο της περιφερειακής κυριαρχίας.

Επρόκειτο για τις μεγαλύτερες διαδηλώσεις μετά το Πράσινο κίνημα του 2009 και έως τις 2 Ιανουαρίου, πάνω από 20 άνθρωποι είχαν σκοτωθεί εν μέσω αναταραχών. Οι Ιρανοί αγανακτισμένοι φώναζαν: «Ξεχάστε την Παλαιστίνη», «Ούτε για την Γάζα ούτε για τον Λίβανο, δίνω την ζωή μου για το Ιράν». (Forget Palestine' or 'No to Gaza, No to Lebanon, I will give my life for Iran)

⁴⁴⁷<https://www.axios.com/nixing-the-iran-deal-would-be-a-boon-to-china-22fbd552-ce04-4599-8e4a-5220040a8c29.html>

⁴⁴⁸ <http://english.khamenei.ir/news/5481/Preference-of-East-over-West-is-a-priority-for-Iran-Ayatollah>

Η κατάσταση πλέον στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας είναι ρευστή και χαρακτηρίζεται από τον έντονο ανταγωνισμό των δύο θρησκευτικών παρατάξεων, των σουνιτών με επικεφαλής τη Σαουδική Αραβία και των σιιτών με το Ιράν, φέρνοντας στη μνήμη εικόνες από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Ο διαχωρισμός ανάμεσα στους σίιτες και τους σουνίτες είναι πρωτίστως ιδεολογικός, όμως δεν είναι λίγες οι φορές που έχει ενισχυθεί από εθνικά, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια και έχει αποτελέσει αντικείμενο εκμετάλλευσης από πολιτικούς-κυβερνήσεις και ξένες δυνάμεις που αποσκοπούν να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα και σκοπιμότητες. Ο πρόεδρος Ομπάμα επεδίωξε την προσέγγιση του Ιράν με τη Δύση και πέτυχε μια σημαντική συμφωνία, με απώτερο στόχο τον περιορισμό των πυρηνικών και την επίλυση των κρίσεων στην περιοχή, επενδύοντας στη συνεργασία του Ιράν με τις ΗΠΑ. Αλλά και ο ιρανικός λαός κατά τις τελευταίες εκλογές στηρίζοντας για δεύτερη φορά τον πρόεδρο Ρουχανί, κατέδειξε την ανάγκη του για εκσυγχρονισμό της κοινωνίας, την παραχώρηση περισσότερων ελευθεριών και την προσέγγιση με τη Δύση. Η επιθετική πολιτική του προέδρου Τραμπ, ο οποίος καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να περιορίσει την επιρροή του Ιράν εντός των συνόρων του και να ανατρέψει την περιφερειακή δυναμική του, αλλά και η αποχώρηση από τη συμφωνία, χωρίς μάλιστα να υπάρχει παραβίαση των όρων της από μέρους της ιρανικής πλευράς, δημιουργεί έντονη αστάθεια σε ολόκληρη την Κεντρική Ασία. Ο ανταγωνισμός ανάμεσα στο Ιράν και τη Σαουδική Αραβία για την περιφερειακή κυριαρχία εντείνουν τις συγκρούσεις των σιιτών και των σουνιτών, ενώ η Συρία έχει γίνει πεδίο αντιπαράθεσης της Τεχεράνης με το Τελ Αβίβ.

Η πολιτική του προέδρου Τραμπ αποδεικνύεται αναποτελεσματική, αφού οι οικονομικές και πολιτικές πιέσεις δεν πέτυχαν την ανάσχεση του ιρανικού παράγοντα, αλλά το τέλμα των ιρανοαμερικανικών σχέσεων όξυνε ακόμη περισσότερο τις περιφερειακές έριδες. Ενδεχομένως, θα ήταν προτιμότερη η προσέγγιση του Ομπάμα ο οποίος διεύρυνε το διάλογο ανάμεσα στις ΗΠΑ και το Ιράν και παρείχε εγγυήσεις μη ανατροπής του θεοκρατικού καθεστώτος, αναζητώντας συγχρόνως δεσμεύσεις από την Τεχεράνη για μελλοντική αλλαγή της εξωτερικής της πολιτικής. Ο διαφορετικός τρόπος προσέγγισης του ιρανικού ζητήματος από τους προέδρους Τραμπ και Ομπάμα, είναι αποτέλεσμα της διαφορετικής στάσης των δημοκρατικών έναντι των ρεπουμπλικανών αντίστοιχα, αναφορικά με την ενάσκηση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Από την μια μεριά έχουμε τον ρεπουμπλικανό πρόεδρο Τραμπ που εμφορείται από επιθετικό πνεύμα και πολεμικές διαθέσεις στην επίλυση των διαφορών, ενώ από την άλλη ο πρόεδρος Ομπάμα του

δημοκρατικού κόμματος ήταν οπαδός της συνεργασίας και της διπλωματίας ως μέσο επίλυσης των προβλημάτων. Αυτή η σύγκριση οδηγεί ορισμένους να βλέπουν την πολιτική Τραμπ και την επιβολή κυρώσεων στο Ιράν ως κάτι περιστασιακό, με ημερομηνία λήξης το 2020, καθώς θεωρούν ότι στις επόμενες εκλογές θα υπάρχει αλλαγή όχι μόνο του Αμερικανού προέδρου, αλλά και πολιτικής⁴⁴⁹.

⁴⁴⁹ Iran's Strategy for Surviving U.S. Sanctions by Stratfor Global Intelligence

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. ΒΙΒΛΙΑ

Ελληνόγλωσσα

Ιράν: Πολιτική Οικονομία Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Επιμέλεια Βιβή Κεφαλά-Χαράλαμπος Τσαρδανίδης, εκδόσεις Παπαζήση, 2014

Μομενί Άγγελος-Αρσάμ, Ισλάμ, βία της πίστης ή πίστη της βίας;, εκδόσεις Κάδμος, 2001

Azadeh Kian-Thiébaud, Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, εκδόσεις Κριτική, 2006

Ρότζερ Χάουαρντ, Ιράν και Κρίση: Πυρηνικές φιλοδοξίες και η αμερικανική απάντηση, εκδόσεις ΚΨΜ, 2004

Παγκόσμια Τάξη, Σκέψεις γύρω από το χαρακτήρα των εθνών και την πορεία της ιστορίας, Henry Kissinger, εκδοτικό οίκος Λιβάνη

Σπυρίδων Λίτσας, Πόλεμος & Ορθολογισμός, Θεωρητικές Προσεγγίσεις & Στρατηγικές Εφαρμογές, εκδόσεις Ποιότητα, 2010

Brzezinski Zbigniew – Brent Scowcroft, Η Αμερική και ο Κόσμος. Συζητήσεις σχετικά με το Μέλλον της Αμερικανικής Εξωτερικής Πολιτικής Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη, 2008

Ντάλης Σωτήρης (επιμέλεια/εισαγωγή/επίμετρο), Από τον Μπους στον Ομπάμα. Η διεθνής πολιτική σ' έναν κόσμο που αλλάζει. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2010

Ξενόγλωσσα

Iran a country study, Federal Research Division, Library of Congress, Edited by Glenn Curtis and Eric Hooglund, 2008

William Cleveland & Martin Bunton, A History of The Modern Middle East, σελ 459, Fourth Edition, 2008, Westview Press

Axworthy, M., Iran, Empire of the Mind. A History from Zoroaster to Present Day, 2008

Abrahamian, Ervand,(1982), Iran Between Two Revolutions, Princeton University Press

Smith Joseph, The Cold War. Second Edition, 1945 – 1991, Blackwell, 2005

Daniel Byman, Shahram Chubin, Anoushiravan Ehteshami, Jerrold D. Green, Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era, Fundamental Sources of Iranian Foreign and Security Policies, 2001, RAND Corporation

Peter Mansfield, A History of the Middle East, 1991

Keohane Robert – Nye Joseph, Power and Interdependence. Longman Third Edition, 2001

Madawi Al Rasheed, A History of Saudi Arabia, University of London, Cambridge University Press, 2002.

Cook Jonathan, "Israel and the Clash of Civilizations, Iraq, Iran and the Plan to Remake the Middle East", Pluto Press London, 2008

Andrew j. Newman, Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire, 2006 by I.B.Tauris & Co Ltd

B. ΑΡΘΡΑ

Ελληνόγλωσσα

Η ομιλία Ομπάμα στο Κάιρο: Παράμετροι της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή Χρυσούλα Τουφεξή

Ξενόγλωσσα

Amir M. Haji-Yousefi, Whose Agenda Is Served by the Idea of a Shia Crescent?, Alternatives: Turkish Journal of International Relations, Vol. 8, No. 1, Spring 2009

Prof. Dr. Süleyman Demirci, The Iranian Revolution and Shia Islam: The Role of Islam in the Iranian Revolution, International Journal of History, Volume 5 Issue 3, May 2013

Middle Eastern Studies, Ali M. Ansari, The Myth of the White Revolution: Mohammad Reza Shah, 'Modernization' and the Consolidation of Power, 2010

Lynn E. Davis, Jeffrey Martini, Alireza Nader, Dalia Dassa Kaye, James T. Quinlivan, Paul Steinberg, Iran's Nuclear Future Critical U.S. Policy Choices, RAND Corporation, 2011.

Emad Khalili, The Foreign Policy Of Islamic Republic of Iran: Ideology and Pragmatism in Iran, International Academic Journal of Social Sciences, Vol3, No5, 2016

Behbod Negahban, Yale Journal of International Affairs Volume 12 Spring 2017

R K Ramazani, Ideology and Pragmatism in Iran's Foreign Policy, *The Middle East Journal*; Autumn 2004

Dr. Dore Gold, Iran, Hizbullah, Hamas and the Global Jihad: A new Conflict Paradigm for The West, Jerusalem Center for Public Affairs

George Perkovich, «Toward Transatlantic Cooperation in Meeting the Nuclear Challenge» Proliferation Papers, IFRI, 2005.

Fer. Hoveyda, Iran and America, American Foreign Policy Interests,, 2006

International Crisis Group, Dealing with Iran's Nuclear Program, Middle East Report N°18, 27 October 2003

The National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C.: The White House, September 2002)

The National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C.: The White House, May 2010)

The National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C.: The White House, February 2015)

The National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C.: The White House, December 2017)

Frederic Wehrey, Dalia Dassa Kaye, Jessica Watkins, Jeffrey Martini, and Robert A. Guffey, *The Iraq Effect: The Middle East After the Iraq War*, Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, MG-892-AF, 2010.

Finding a Path to a Post-Revolutionary Iran, January 09 2018, Stratfor Global Intelligence.

U.S. Foreign Policy and the Future of the Middle East by Kenneth Pollack, Paul R. Pillar, Amin Tarzi, Chas W. Freeman, Jr. *Middle East Policy* VOL XXI No 3 2014, Middle East Policy Council

M. Kamrava, *Iranian National Security Debates: Factionalism and Lost Opportunities*, *Middle East Policy*, Vol 14, No 2, 2007

The Game of Camps: Ideological Fault Lines in the Wreckage of the Arab State System. Col. (res.) Dr. Eran Lerman, , 2016, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies

Chr. Bertram, *Rethinking Iran: From Confrontation to Cooperation*, Chaillot Paper, No 110, 2008.

Alireza Nader, *The Days After a Deal With Iran: Continuity And Change In Iranian Foreign Policy*, Rand Corporation, 2014.

Majid Behestani & Mehdi Hedayati Shahidani, *Twin Pillars Policy: Engagement of US-Iran Foreign Affairs during the Last Two Decades of Pahlavi Dynasty*, *Asian Social Science*, Vol. 11, No. 2, 2015, Published by Canadian Center of Science and Education.

Mark Gasiorowski, "The Power Struggle in Iran," *Middle East Policy*, Vol. VII, No. 4, October 2000.

S. Hunter, Iran and the World. Continuity in a Revolutionary Decade, σελ. 121, 1990, Indiana University Press.

The new “National Security Strategy of the United States of America” by Georgios Spyropoulos. Offprint from Balkan Studies 44,2 (2003)

Frederic Wehrey, Theodore W. Karasik, Alireza Nader, Jeremy Ghez, Lydia Hansell, Robert A. Guffey, Saudi-Iranian Relations Since the Fall of Saddam, Rivalry, Cooperation, and Implications for U.S. Policy, 2009, RAND Corporation.

Kristian Coates Ulrichsen, QATAR AND THE ARAB SPRING: Policy Drivers and Regional Implications, Carnegie Endowment for International Peace, 2014

Trita Parsi, Treacherous Alliance. The secret dealings of Israel, Iran, and the United States, σελ.21-23, Yale university press, 2007.

Dalia Dassa Kaye, Alireza Nader, Parisa Roshan, Israel and Iran: A Dangerous Rivalry, σελ χ, RAND Corporation, 2011

Moshe Yaalon, The Second Lebanon War: From Territory To Ideology, Jerusalem Center for Public Affairs

Stratfor Global Intelligence: The United States: Between Isolation and Empire, 2018

Stratfor Global Intelligence, Gerald Feierstein, Trump’s Middle East Policy at one Year: Policy Lacks Strategic Coherence despite Rhetoric, March 2018.

Gerald Feierstein, Trump’s Middle East Policy at one Year, Policy Lacks Strategic Coherence Despite Rhetoric, Middle East Institute, March 2018.

Stratfor Global Intelligence: Iran's Strategy for Surviving U.S. Sanctions, 2018

Γ. ΑΡΘΡΑ ΑΠΟ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Ελληνόγλωσσα

<https://www.iranculture.gr/istoria>

<https://allwrite.gr/mesi-anatoli-kai-islamiko-sxisma/>

ml

[http://www.ecclesia.gr/greek/HolySynod/committees/europe/ziakas_islam.ht](http://www.ecclesia.gr/greek/HolySynod/committees/europe/ziakas_islam.html)

<https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/moxamant-mosantek-1881-1967/>

<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=156521>

<https://www.tovima.gr/2010/01/10/world/sto-iran-gennithike-antipoliteysi/>

<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=144482>

<http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=145410>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=859473>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=563838>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=769521>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=722169>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=918491>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=884028>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=902001>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=921378>

<http://monde-diplomatique.gr/?p=255>

<https://monde-diplomatique.gr/?p=1433>

<http://monde-diplomatique.gr/?p=1268>

<http://monde-diplomatique.gr/?p=1040>

<http://monde-diplomatique.gr/?p=235>

<http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/67432/?ctype=ar>

<http://www.kathimerini.gr/252227/article/epikairothta/kosmos/xamenes-eykairies-iran-dyshs>

<http://www.kathimerini.gr/946788/article/epikairothta/kosmos/to-dogmani3on-kai-h-die8nhs-yfesh>

<http://www.kathimerini.gr/349627/article/epikairothta/kosmos/eimaste-sto-dromo-ths-sovietikhs-enwshs>

<http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/67432/?ctype=ar>

<http://www.kathimerini.gr/220916/article/epikairothta/kosmos/ta-epiteygmata-toy-proedroy-xatami>

<http://www.kathimerini.gr/808857/article/epikairothta/kosmos/sygkroysh-iran--saoydikhttp://www.kathimerini.gr/883413/opinion/epikairothta/politikh/ti-shmatodotei-h-eklogh-tramp>

<http://www.kathimerini.gr/892997/article/epikairothta/kosmos/epikyrow8hke-h-apoxwrhsh-twn-hpa-apo-thn-tpm-me-proedriko-diatagma-tramphs-aravias>

<http://www.kathimerini.gr/963159/gallery/epikairothta/kosmos/tramp-apoxwroy-me-apo-thn-pyrhnikh-symfwnia-me-to-iran-vinteo>

<http://www.kathimerini.gr/992998/article/epikairothta/kosmos/pompeo-oi-hpa-einai-apofasismenes-na-efarmosyn-tis-kyrwseis-kata-toy-iran>

<http://www.kathimerini.gr/962755/article/epikairothta/kosmos/pio-kontinh-h-apeilh-toy-polemoy-kata-toy-iran>

<http://www.iefimerida.gr/news/339227/i-le-monde-exigei-ti-strofi-toy-ntonalnt-tramp-sti-mesi-anatoli-antitheto-toy-ompama#ixzz570lkw6R>

<https://powerpolitics.eu/barack-obama-/Barack Obama: Ζητήματα Εξωτερικής και Αμυντικής Πολιτικής>

<http://monde-diplomatique.gr> Από τον Ομπάμα ως τον Τραμπ, ο επεμβατισμός δεν είναι πια της μόδας

<http://news247.gr/eidiseis/afieromata/mparak-ompama-to-allo-proswpo-twn-hpa-ston-kosmo.4486704.html> Θάνατος Βερέμης, Ηλίας Κουσκουβέλης και Σωτήρης Ρούσσοσ.

<https://www.news247.gr/kosmos/ekloges-ston-livano-thriamvos-gia-ti-chezmpolach-anisychia-apo-ti-saoydiki-aravia.6610718.html>

<http://hellasjournal.com/2017/11/i-paretisi-chariri-dromologi-ragdees-exelixis-ston-livano-ke-stin-evriteri-mesi-anatoli/>

<http://hellasjournal.com/2017/11/oxinete-i-entasi-saoudikis-aravias-iran-epithetiki-energia-o-piravlos-kata-tou-riant/>

<https://enthemata.wordpress.com/2016/01/10/sandr/>

<https://www.newspepper.gr/omilia-trab-se-mousoulmanous-igetes-sto-riant-petaxte-exo-tous-extremistes>

<https://www.foreignaffairs.gr/articles/70957/mohsen-m-milani/i-aboli-symmaxia-toy-iran-me-tin-rosia?page=show>

<https://m.tvxs.gr/mo/i/254131/f/news/kosmos/poso-dynati-einai-i-symmaxia-rosias-iran-sti-mesi-anatoli.html>

Ξερόγλωσσα

http://factsanddetails.com/centralasia/Central_Asian_Topics/sub8_8b/entry-4504.html

https://www.metmuseum.org/toah/hd/sass/hd_sass.htm

<http://www.iranicaonline.org/articles/sasanian-dynasty>

http://www.iranchamber.com/history/constitutional_revolution/constitutional_revolution.php

http://www.iranchamber.com/history/mmosaddeq/mohammad_mosaddeq.php

http://www.iranchamber.com/history/articles/iran_iraq_war_american_interest.php

<http://iranprimer.usip.org/resource/iran-and-israel>

<http://iranprimer.usip.org/resource/reagan-administration>

<http://iranprimer.usip.org/resource/carter-administration-0>

<http://iranprimer.usip.org/blog/2013/nov/17/us-iran-timeline-1979>

<http://iranprimer.usip.org/resource/obama-administration>

<http://iranprimer.usip.org/blog/2015/aug/17/khamenei-comments-deal-won%E2%80%99t-open-iran-us-influence>

<https://www.theguardian.com/world/2013/aug/19/cia-admits-role-1953-iranian-coup>

<https://www.theguardian.com/world/2010/sep/23/iran-iraq-war-anniversary>

<https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/e4/72108.htm>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/1980-09-01/khomeinis-iran>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2017-05-20/rouhanis-landslide-reelection>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-01-08/why-irans-protesters-are-so-angry-rouhani>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-01-05/why-protests-wont-change-irans-foreign-policy>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2013-08-12/who-ali-khamenei>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2016-01-18/bringing-iran-cold>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-01-05/why-protests-wont-change-irans-foreign-policy>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2011-10-11/iran-and-saudi-arabia-square>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2016-05-30/keeping-iran-and-saudi-arabia-war>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/persian-gulf/2015-07-14/bridging-gulf-gulf>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2018-01-16/can-europe-save-iran-deal>

<https://www.foreignaffairs.com/articles/iran/2018-05-10/strategic-disaster-leaving-iran-deal>

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/tehran-s-foreign-policy-originates-from-the-iran-iraq-war>

<https://www.cfr.org/background/irans-ethnic-groups>

<https://www.cfr.org/background/irans-multifaceted-foreign-policy>

<https://www.cfr.org/interactives/sunni-shia-divide#!/sunni-shia-divide>

<https://www.cfr.org/background/religion-and-politics-iran>

<https://www.cfr.org/background/us-saudi-arabia-relations>

<https://www.eraoinstitute.org/is-political-islam-compatible-with-democracy/>

<https://fanack.com/iran/governance-and-politics-of-iran/>

<https://www.brookings.edu/research/the-new-u-s-proposal-for-a-greater-middle-east-initiative-an-evaluation/>

<https://www.brookings.edu/blog/markaz/2013/06/14/no-matter-who-wins-irans-supreme-leader-controls-foreign-policy/>

<https://www.historyhit.com/what-was-the-sykes-picot-agreement-and-how-has-it-shaped-middle-eastern-politics/>

<http://nationalinterest.org/commentary/how-the-shah-entangled-america-8821>

<http://nationalinterest.org/feature/saudi-arabia-cares-more-about-iran-iran-does-about-saudi-18091?page=show>

<https://www.monde-diplomatique.fr/2015/03/PARSI/52708>

<https://www.nytimes.com/1988/10/05/world/iran-will-not-rely-on-us-or-soviets-khomeini-declares.html>

<https://www.nytimes.com/2016/01/04/world/middleeast/q-and-a-how-do-sunni-and-shia-islam-differ.html>

<https://www.nytimes.com/interactive/2015/03/31/world/middleeast/simple-guide-nuclear-talks-iran-us.html?>

<https://www.nytimes.com/2017/08/03/world/middleeast/iran-hassan-rouhani-ayatollah-khamenei.html>

<https://www.nytimes.com/1992/01/26/world/us-secretly-gave-aid-to-iraq-early-in-its-war-against-iran.html>

<https://www.nytimes.com/1995/03/07/world/iran-signs-oil-deal-with-conoco-first-since-1980-break-with-us.html>

<https://www.nytimes.com/2015/07/15/world/middleeast/iran-nuclear-deal-israel.html>

<https://www.nytimes.com/2017/10/13/us/politics/trump-iran-nuclear-deal.html>

<https://www.nytimes.com/2018/05/08/us/politics/trump-speech-iran-deal.htm>

<https://www.nytimes.com/2017/12/29/world/middleeast/scattered-protests-erupt-in-iran-over-economic-woes.html?>

<http://www.reuters.com/article/usiran-nuclear-idUSKCN0PM0CE2015071>

<https://www.reuters.com/article/us-iran-politics-rouhani-idUSKBN1AJ0ZD>

<https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iran-saudi/iran-says-ready-to-put-rivalries-aside-with-saudi-arabia-idUSKCN0VL236>

<https://www.merip.org/mer/mer88/khomeini-we-shall-confront-world-our-ideology>

<https://www.meforum.org/articles/2007/can-there-be-an-islamic-democracy>

<http://www.mepc.org/journal/irans-nuclear-decision-making-calculus>
(Entessar N.)

<https://www.mepc.org/battle-bahrain-iranian-saudi-rivalry>

<https://www.mepc.org/journal/master-none-trump-jerusalem-and-prospects-israeli-palestinian-peace>

<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iran-under-khatami-a-political-economic-and-military-assessment>

<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-saudis-are-rightly-concerned-about-iran>

<https://worldview.stratfor.com/article/back-under-us-sanctions-iran-looks-plan-b>

<https://worldview.stratfor.com/article/middle-east-strange-times-make-strange-bedfellows>

<https://worldview.stratfor.com/article/deciphering-war-words-between-us-and-iran>

<https://worldview.stratfor.com/article/irans-options-against-us-and-israel>

<https://worldview.stratfor.com/article/syria-iran-and-israel-clash-new-strikes>

<https://worldview.stratfor.com/article/why-iran-threatening-close-strait-hormuz>

<https://coldwarstudies.com/2010/06/07/the-nixon-approach-iran-and-iraq/>

<https://history.state.gov/departmenthistory/short-history/iraniancrises>

<https://www.iss.europa.eu/content/analysis-national-security-strategy-united-states-america>

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/06/17/AR2006061700727.html??noredirect=on>

<https://www.washingtonpost.com/news/post-politics/wp/2015/11/18/donald-trump-promises-to-bomb-the-hell-out-of-isis-in-new-radio->

<https://kristof.blogs.nytimes.com/2007/04/28/irans-proposal-for-a-grandbargain/?mtrref=www.google.gr &assetType=opinion>

<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/iran-worlds-biggest-sponsor-terrorism-us-donald-trump-james-mattis-nuclear-test-missile-sanctions-a7563081.html>

<https://www.independent.co.uk/voices/hillary-clinton-wikileaks-email-isis-saudi-arabia-qatar-us-allies-funding-barack-obama-knew-all-a7362071.html>

<https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/eu-iran-sanctions-trump-us-business-european-companies-export-import-deals-contracts-a8480836.html>

<https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/trump-iran-nuclear-deal-latest-obama-response-war-a8342256.html>

<http://www.e-ir.info/2016/10/09/the-middle-east-obama-and-americas-quest-for-a-new-grand-strategy/> The Middle East, Obama, and America's Quest for a new Grand Strategy. Diego Pagliarulo

<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/04/12/5-facts-about-religion-in-saudi-arabia/>

<http://theconversation.com/britains-relationship-with-saudi-arabia-does-far-more-damage-than-its-worth-102619>

<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42008809>

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35101612>

<https://www.belfercenter.org/publication/iran-and-shiite-crescent-myths-and-realities>

<http://thehill.com/opinion/international/370552-conflict-and-cover-up-the-real-story-of-what-is-happening-in-yemen>

<https://www.haaretz.com/middle-east-news/the-qatar-iran-gas-field-behind-the-diplomatic-war-in-the-middle-east-1.5480343>

<https://www.vox.com/world/2017/6/6/15739606/saudi-arabia-ties-qatar-trump>

<https://www.wilsoncenter.org/article/saudi-arabia-vows-shift-to-moderate-islam>

[http://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2003/Pages/Iranian activities in support the Palestinian](http://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2003/Pages/Iranian%20activities%20in%20support%20the%20Palestinian)

<http://bostonreview.net/world/ganji-khamenei-israel>

<https://www.monde-diplomatique.fr/2009/02/CROOKE/16771>

<https://www.jpost.com/Israel-News/New-Mossad-head-Iran-remains-Israelis-most-significant-challenge-440638>

http://www.huffingtonpost.gr/2017/11/02/diethnes-antapokrisi-ayti-einai-i-nea-mesi-anatoli-israel-syria_n_18447398.html

<http://iranprimer.usip.org/blog/2018/jun/04/khamenei-missiles-guarantee-iran%E2%80%99s-security>

<https://www.cnn.gr/news/kosmos/story/75555/o-tramp-vomvardise-ti-syria-ta-senaria-tis-epomenis-imeras>

<https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/iran-israel-could-go-war-next-year-24640>

<https://foreignpolicy.com/2016/10/12/its-time-to-negotiate-with-iran-over-syria-war-russia-rouhani-united-states/>

<https://www.axios.com/nixing-the-iran-deal-would-be-a-boon-to-china-22fbd552-ce04-4599-8e4a-5220040a8c29.html>

<http://english.khamenei.ir/news/5481/Preference-of-East-over-West-is-a-priority-for-Iran-Ayatollah>